

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ULRIK FREDERIK GYLDENLØVE

AF

O. v. MUNTHE af MORGENSTIERNE

EJNAR MUNKSGAARDS FORLAG

ULRIK FREDERIK GYLDENLØVE

AF

O. v. MUNTIE af MORGENSTIERNE

EJNAR MUNKSGAARD

KØBENHAVN - 1944

UDGIVET MED STØTTE
AF
CARLSBERGFONDET

COPYRIGHT 1944
BY
EJNAR MUNKSGAARD
COPENHAGEN

PRINTED IN DENMARK
A. RASMUSSENS BOGTRYKKERI
RINGKJØBING

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Billedfortegnelse	7
Forord	9
Kapitel I: Ungdomsaarene indtil 1664	11
Kapitel II: Ophold i Norge 1664—1667	22
Kapitel III: Gesandt til England i 1669	46
Kapitel IV: Ophøjelser og Godserhvervelser under den nye Konge	54
Kapitel V: Privatliv og Fornøjelser ved Hove ..	69
Kapitel VI: Arbejdet for Reformen i Norge	77
Kapitel VII: Indre Forhold i Begyndelsen af Christian V's Regering	92
Kapitel VIII: Den oldenborgske Successionssag. Indledningen til den skaanske Krig. Gyldenløves Uvenskab med Griffenfeld og hans Afrejse til Norge	114
Kapitel IX: Forberedelser til Krigen i Norge ...	135
Kapitel X: »Gyldenløvefejden«	152
Kapitel XI: Begivenhederne fra Krigens Ophør til 1686	185
Kapitel XII: Forholdet til Udlandet fra 1686	206
Kapitel XIII: Gyldenløve og Enkegrevinden af Altdenburg	214
Kapitel XIV: De sidste Leveaar, Død og Eftermæle	233
Anvendte Forkortelser for Kildebetegnelser	249
Kildehenvvisninger	252
Navneregister	257

BILLEDFORTEGNELSE

	Side
Storkansler, Greve Frederik Ahlefeldt	95
Charlotte Amélie de la Tremouille	225
Peter Schumacher Griffenfeld	97
Ulrik Frederik Gyldenløve	18
Samme	95
Samme	175
Samme	238
Samme i Samtale med Christian V og Greve Anton af Aldenburg	125
Sammes Gemalinde, Antoinette Augusta, Grevinde af Aldenburg	168
Sammes Palæ paa Kongens Nytorv (Charlottenborg)	57
Sammes først førte Vaaben	20
Sammes senere førte Vaaben	205
Sammes Palæ »Herregaarden« i Larvik (Laurvig) 65 og 67	
Generaladmiral, Baron Jens Juel	145
Holsten-Gottorpsk Hofkansler Johan Adolph v. Kiel- man	121
Generalløjtnant Hans v. Løvenhielm	175
Storkansler, Greve Conrad Reventlow	185
Generalløjtnant, Baron Henrik Rüse	145

FORORD

Ulrik Frederik Gyldenløve har saavel i Danmark som i Norge skabt sig et Navn, der vil mindes til de seneste Tider. I Norge har fremragende Videnskabsmænd behandlet snart den ene, snart den anden Side af hans Virksomhed paa Statholderskabets mangeartede Omraader, medens i Danmark en tilsvarende Belysning af den Indsats, han ydede i Statsstyrelsens Udvikling under den nyskabte Enevælde, kun i sparsommere Grad har fundet Sted. Set i Forhold til hans hele Liv og Virke kan imidlertid alt det, der saaledes er fremkommet, ikke forblive andet end af hinanden uafhængige Brudstykker. En samlet Fremstilling af Gyldenløves hele Levnedsløb og hans Virksomhed i den dansk-norske Stats Tjeneste er der hidtil ikke udkommet, og nærværende Skrift er da et Forsøg paa at afhjælpe denne Mangel og derved udfylde et af de Huller, der endnu findes i Rækken af Levnedsbeskrivelser af Danmarks store Mænd.

Desværre har det paa Grund af Krigsforholdene ikke været muligt at kunne foretage Arkivstudier i Norge, hvorfor de forskellige norske videnskabelige Afhandlinger i særlig Grad har maattet benyttes, hvor Gyldenløves Virksomhed som Statholder er behandlet i nærværende Skrift. — I »Gyldenløvefejden« er der kun medtaget Hovedpunkterne i selve Krigsbegivenhederne, da disse allerede er beskrevet saa ofte og saa udtømmende baade af danske, norske og svenske Militærforfattere, saa at en udførlig Fremstilling af dem kun vilde blive en Gentagelse. Derfor har Vægten mere været lagt paa at skildre Gyldenløves Virksomhed »bag Fronten« for at fremskaffe en dygtig og krigsberedt Hær.

Til Slut skal jeg tillade mig at bringe Direktionen for Carlsbergfondet min ærbødigste Tak for den værdifulde Støtte, det har ydet mig til Hjælp ved Udgivelsen af nærværende Skrift.

Forfatteren.

Kapitel I

UNGDOMSAARENE INDTIL 1664.

Da Frederik III som ung Prins opholdt sig nogle Aar i Holsten som Ærkebiskop i Bremen og Biskop over Verden Stift, traf han en ung og smuk Kvinde, *Margrethe Pape*, og indledede et nærmere Bekendtskab med hende, hvilket førte til, at hun den 20/7 1638 fødte en Søn, som i Daaben blev kaldet *Uldrich Friederich*. Stedet, hvor han saa Dagens Lys, angives i Almindelighed at være Bremen, men Byens Kirkebøger fra den Tid er brændt, saa nogen Sikkerhed herfor har man ikke. Margrethe Pape skal have været af den ældgamle tyske Adelslægt *von Pape* og være en Datter af *Nicolaus von Pape*, Hofmester for det adelige Frøkenkloster i Itzehoe, og dennes Hustru, *Anna*. Hun blev senere gift med Amtmand over Segeberg Amt, Etatsraad *Daniel von Hausmann*, som døde i 1670. Ulrik Frederik viste hende stadig en stor Kærlighed og ydede hende, saalænge hun levede, en fast aarlig Understøttelse. Ved et Patent af 15/9 1683 blev hun ophøjet til Friherreinde af *Løvendal*, og det Vaaben, der blev tillagt hende, viser i et af Felterne Slægten vor Papes 3 røde Stjerner i Guld, hvilket jo bestyrker Sandsynligheden af, at hun virkelig har tilhørt denne ældgamle Slægt.

Ulrik Frederik tilbragte sine første Barndomsaar hos Moderen, og da hun giftede sig med Hausmann, der havde Embedsbolig i Bispegaarden i Svalsted, fulgte han med hende dertil. Her ses han i Aarene 1646 til 48 at have haft en Lærer, *Henrich Wildekind*, der gav ham Undervisning i ridderlige Idrætter og boglig Lærdom, ja selv i Musik, og der blev holdt baade en Tjener og en Ridehest til ham, — og hans Fader, Prinsen, betalte alting for ham. Da han var 12 Aar gammel, blev han sendt til Paris for at fortsætte sin

Uddannelse, og da han havde været der i to Aar, fik »den adelige Yngling« et Pas for at gøre en Rejse til Gallien, Italien, Spanien og exotiske Lande for sin videre Uddannelses Skyld. 23/11 1654 blev han immatrikuleret ved Universitetet i Siena, og den 21/8 det følgende Aar blev han naturaliseret som dansk Adelsmand for sig og rette ægte Børn og fik Navnet *Güldenløffue*. Det Tidspunkt nærmede sig nu, hvor han i Lighed med andre unge Adelsmænd skulde begynde at tjene sit Fædreland, — og ende med paa en hæderfuld Maade at indskrive sit Navn i Danmarks Historie.¹⁾

Det første Skridt i denne Henseende gjorde han ved i sin 18. Aars Alder at faa et Patent paa at hverve et Infanteri Regiment paa 10 Kompagnier, og som Chef for dette med Rang af Oberst drog han til Holsten for at støde til Hæren under Marsken *Anders Bille's* Overkommando og deltage i den forestaaende Krig imod Sverrig. — Da dettes Konge, *Karl X Gustav*, nærmede sig med sin Hær, sammenkaldte Marsken den 16. og 27. Juli to Krigsraad, og i dem begge deltog Gyldenløve. I det sidste drejede Drøftelserne sig om, hvorvidt man skulde gaa til Angreb imod Fjenden eller trække sig et Stykke tilbage, og Marsken havde mest Tilbøjelighed til at ville gaa til Angreb men mente, at det klogeste vilde være at vige tilbage og trække Forstærkninger til sig. Gyldenløve var den yngste i Krigsraadet og skulde derfor votere først, og hans Forslag gik ud paa, at man skulde gaa angrebsvis tilværks for at forhindre Fjenden i at gaa ind i Marskegnene, og desuden var han ukendt med Landet og vilde derfor have Vanskelighed ved at faa sit svære Skyts bragt frem. De 3 andre Deltagere i Krigsraadet var enige med ham i, at det ikke nyttede at trække sig tilbage, da man dog vilde blive forfulgt, men at man i Stedet for skulde kalde Ryttieret tilbage, som man efter den i forrige Krigsraad vedtagne Beslutning havde sendt nordpaa; samtidig skulde man trække alle de Forstærkninger fra Bremen og de forskellige Fæstninger til sig, som man kunde, og tilmed sætte Officerernes Dreng og Tjenere tilhest som Soldater, sætte sig fast i det sydvestlige Holsten, binde Svenskerne, udmatte og udsulte dem men derimod til det yderste søge at undgaa Bataille, og dette blev vedtaget. Men saaledes skulde det ikke komme til at gaa, thi Ryttieret, der talte 4000 Mand under Kom-

mando af Felttøjmester *Christian Frijs*, havde stik imod den givne Ordre trukket sig helt tilbage til Frederiksodde, og uden denne Hjælp turde Marsken ikke indlade sig med Fjenden og maatte derfor ogsaa selv følge efter og lægge sig ind i Fæstningen. Her satte han som bekendt Livet til, da Svenskerne indtog den ved Storm. — Gyldenløve var med en Del af sit Regiment og nogle andre Tropper blevet ladt tilbage for at forsøge paa at forsvare den Del af Bremen Stift, som man endnu beherskede, og tog Kvarter i Krempe. Men Karl Gustav rykkede videre nordpaa uden at bekymre sig om disse Tropper, og han kom derfor til at blive staaende der, lige indtil Freden blev sluttet i Roskilde den 26/2 1658.²⁾

En af Fredstraktatens Bestemmelser gik ud paa, at Danmark skulde stille 2000 Ryttere til Disposition for Karl Gustav, og Gyldenløve fik Ordre til at samle denne Styrke sammen til Aflevering under sin Kommando og selv træde i svensk Tjeneste. Ved sin Ankomst til Skaane blev han modtaget med stor Udmærkelse af den svenske Konge, han blev udnævnt til svensk Oberst og fik Indtægterne af Børringe Kloster og Lindholm foruden 4000 Rdlr. af Malmøs Toldindtægter. Men da Karl Gustav i August Maaned brød Freden og gjorde Landgang paa Sjælland, forlangte Gyldenløve sin Afsked, og forsynet med et Pas fra *Pfalzgreven af Sulzbach* rejste han over Hamborg til Lybæk, hvorfra han skrev til Frederik III, at Svenskerne havde sendt 150 Mand ud for at fange ham. Han undslap imidlertid sine Forfølgere og naaede hjem. Han deltog derefter med sit Regiment, som han fik bragt op paa fuld Krigsstyrke, 400 Heste, i Landgangen ved Kerteminde og i det derpaa følgende Slag ved Nyborg, den 14/11, hvor han var med dør, hvor det gik hedest til. Efter Sejren fik han det ærefulde Hverv at overbringe sammen med et Par andre Officerer Majestæten den glædelige Meddelelse om de svenskes Nederlag. — Han burde jo nu efter at have udrettet denne Sendelse være vendt tilbage til sit Regiment, men da der nu ikke i Øjeblikket paa Fyen var nogen Lejlighed for ham til at udføre flere Krigsbedrifter, foretrak han at blive i Kjøbenhavn og bad sin øverstkommanderende, Feltherren *Hans Schack*, om Undskyldning for, at han desværre ikke kunde indfinde sig, men han kunde ikke komme over Beltet paa Grund af den stærke Frost, og Vejen over

Lybæk til Fyen vilde falde »noget vidtløftig«, hvorfor han forblev i Kjøbenhavn. — For en tapper ung Mand var der ogsaa nok at gøre her i Staden under Svenskernes Belejring, og han deltog i 3 Udfald, hvoraf han selv ledede de to, men disse førte ikke til andet end til smaa Skærmydsler. Da Freden var blevet sluttet og den store Omvæltning i Statens Styrelse ved Indførelsen af Kongens absolute Enevoldsmagt stod for Døren, gjaldt det særlig om at have paalidelige Officerer overalt, navnlig i Fæstningerne, og Overkommandoen over hele Ryttieriet paa Sjælland blev da betroet til Gyl-denløve.³⁾

Ovenpaa disse Krigsaars Anstrængelser fulgte der nu for den knapt 22-aarige unge Mand et Par Aars Hviletid, som han passende anvendte dels til at more sig i, dels til at glæde sig over de mange synlige Beviser, han fik paa sin kongelige Faders Bevaagenhed, — thi denne var meget tilfreds med hans Opførsel under Krigen og de militære Anlæg, han dør havde lagt for Dagen. Begunstigelserne fulgte Slag i Slag. Medens han allerede i 1657 var blevet forlenet med Udsten Kloster og Alle Helgens Gods i Norge, fik han i 1660 tillige Vordingborg Len med Tilladelse til at beholde sit norske Len »indtil Fjenden Landet kvitterer«. Da dette saa var sket, trøstede Kongen ham med Beldringe og Lekkende Gods m. m. i Vordingborg Amt som Erstatning. Det følgende Aar forærede Frederik III ham endvidere det store og smukke Kalø Slot med tilhørende Ladegaard, — over 1000 Tdr. Hartkorn — til Arv og Eje med Jus patronatus og Birkerettighed, og nogle Maaneder efter fik han Skøde paa en Grund i Gothersgade tæt ved Kongens Nytorv med Forpligtelse til derpaa at opsætte en god Købstadbygning. — Selvfølgelig maatte han nu ogsaa have en passende Rang for at kunne hævde sin Stilling blandt Rigets Stormænd, og han blev derfor gjort til »Rigens Jægermester«.⁴⁾

Livet syntes saaledes at ligge aabent og lyst for den unge Mand, men saa begik han en Daarskab, hvilken, hvis han ikke meget hurtigt havde bøjet sig for sin høje Faders Vrede, utvivlsomt vilde have forspildt ham dennes Velvillie. — Han giftede sig nemlig, — og tilmed uden Kongens Vidende og Villie! Men hvad der var det aller-værste, var, at han ved sit Giftermaal kom i Slægtskabsforhold til

den forhadte Ulfeldt'ske Familie. Bruden hed *Sophie Urne*, og hun var en Datter af Rigsmarsken *Jørgen Urne*, men hendes Moder, *Margrethe Marsvin*, var en kødelig Kusine til *Kirstine Munk*, Chr. IV's Hustru. *Sophie Urne* blev derved Næstsødskendebarn til Kongedatteren, *Leonora Christine Ulfeldt*. Heller ikke var det jo heldigt, at Bruden var 8 Aar ældre end Brudgommen! Kongen blev rasende og nægtede at anerkende Ægteskabet. Der har ogsaa været rejst Tvivl om, at der overhovedet er blevet indgaaet noget rigtigt Ægteskab mellem dem. Da en Sønnesøn af Ægteparret, den berømte Marechal af Frankrig, *Woldemar Løvendal*, i 1746 skulde udnævnes til Helligaandsridder, fremlagde han den originale Deklaration, hvis Ægthed skal have været bekræftet ved Gesandtskabscertificater, som Gyldenløve havde udstedt den 11/7 1659, hvori han »for Guds Aasyn« erklærede, at han den samme Dag var bleven viet til *Sophie Urne*, lovlig og gyldig, at Præsten Møller i Kjøbenhavn, men under den Betingelse, at Ægteskabet skulde holdes hemmeligt, indtil Kongens Vrede havde lagt sig. Da der nu, saavidt vides, ikke paa den Tid har existeret nogen Præst i Kjøbenhavn af Navnet Møller, har man ment, at denne Deklaration var usandfærdig. Det vilde dog lidet stemme med Gyldenløves ærlige og aabne Natur at afgive en falsk Erklæring, tilmed under en saa højtidelig Form som »for Guds Aasyn«. Iøvrigt har Spørgsmaalet kun rent teoretisk Interesse, thi for *Woldemars* Fader, som ogsaa hed *Woldemar*, og som tilligemed sin Broder *Carl* i 1682 var blevet ophøjet i Friherrestanden med Navnet *Løvendal*, blev der den 8/2 1687 af Christian V udstedt et aabent Brev, hvorefter han anerkendtes for »et ægte og Adel Kone Barn af alle og enhver skal agtes og holdes«, og herved har altsaa Kongen fastslaaet, at Ægteskabet var rigtig og lovlig indgaaet. — Samlivet varede iøvrigt ikke længe, snart efter maatte Bruden fortrække, og hun bosatte sig saa i Itzehoe, hvor hun, saalænge hun levede, oppebar af sin forrige Ægtefælle en aarlig Understøttelse af 400 Rdlr. Dør døde hun i den høje Alder af 84 Aar. Den 26/1 1714 blev der betalt i »Erd- und Todtengelder« 4 Sk. for hende til det højadelige Jomfrukloster i Itzehoe, og hun blev begravet paa St. Laurentii Kirkegaard dersteds før Paaske s. A.⁵⁾

Hvor meget eller hvor lidt nu Gyldenløve har sørget over Tabet af sin 8 Aar ældre Ægtefælle, er et Spørgsmaal, der maa forblive ubesvaret, men i hvert Fald begik han meget snart efter en anden og endnu større Ubesindighed, idet han allerede den 16/12 1660 giftede sig igen, og det med den senere saa sørgelig berømte *Marie Grubbe*, en Datter af *Erik Grubbe* til Tjele og *Maren Juul*. Det bedste, man kunde sige om Partiet, var vel nok, at hun var, hvad man kalder »et godt Parti«, men desværre havde hun taget et meget hedt Blod i Arv efter sin letsindige Fader, og Gyldenløve var endnu for ung og havde for megen Appetit paa Livet til, at han kunde have en gavnlig Indflydelse paa hende, — som de to Naturer var beskafne, maatte det ende galt. Men til at begynde med var alt idel Glæde, og den kongelige Fader var tilfreds med Partiet. Brudgommen gav hende en flot Morgengave, nemlig 1000 Tdr. Hartkorn til fri Ejendom for det Tilfælde, at han døde før hende. Men Glæden varede ikke længe, Gyldenløve kunde ikke rigtig lære at blive en »sat Ægtemand«, og Lysten til Forandring og Oplevelser sad ham for fast i Blodet. Allerede i September det følgende Aar gik der i Kjøbenhavn vedholdende Rygter om, at han vilde drage udenlands for at tilbyde den tyske Kejser sin Tjeneste i Krigen imod Tyrkerne, men det blev dog ikke til noget. I Stedet for begav han sig ud paa en længere Rejse, der gjaldt Nederlandene, Spanien og Frankrig, og blev borte i 2 Aar.^o)

Det var Kongens Ønske, at han i Holland skulde mødes med Kronprinsen, den senere Christian V, som noget senere ogsaa skulde begive sig paa en Udenlandsrejse, for saa sammen med denne at foretage den videre Rejse. I Marts 1662 var Gyldenløve kommet til Brabant, og i Mai foregik Kronprinsens Afrejse fra Kjøbenhavn under Ledelse af hans Hofmester, *Christopher Parsberg*. I Amsterdam stødte Gyldenløve til dem, og de to Halvbrødre turede nu rundt i den interessante By og morede sig udmærket. De besaa Tøjhuset, hvor der opbevaredes nogle gamle Kanoner med Christian IV's Navnetræk, Admiralitetet, Raadhuset, Børsen og det østindiske Kompagnis Bygning, der var saa fuld af alle Slags Krydderier, Kanel, Muskat, Nelliker o. s. v., saa man havde hængt en stor Skibsmodel, der var lavet helt af den sidstnævnte Slags Krydderier, op

under Loftet i en af Salene. De lod sig begge veje dør, for Gyldenløve blev Resultatet 177 Pund, for Prinsens Vedkommende kun 105 Pund! Fra Amsterdam tog Gyldenløve til Antwerpen, men da Prinsen længtes efter ham, tog han ogsaa selv en Tur dertil for at være lidt sammen med ham, inden han skulde rejse til England. I September mødtes de atter i Londen, og her gik det løs med Fornøjelser, Komedier og Selskaber paa det kongelige Slot og hos Hoffets fornemme Kavallerer, og de blev forlystet med Dyrekampe, hvor Tyre, Bjørne, Hunde, Heste, ja selv Aber kæmpede indbyrdes. Rigens Jægermester var ikke vant til at spare, heller ikke Prinsen, saa Christopher Parsberg begyndte at blive betænkelig ved de mange Penge, der gik med til Fornøjelser og det flotte Liv, der blev levet. Men i det rette Øjeblik kom den engelske Konge *Karl* dem til Hjælp, idet han lod Exeterhouse sætte istand til Bolig for Prinsen og hans Følge, og dør levede saa hele Selskabet paa kongelig Bekostning under Resten af Opholdet. Det var ikke noget knebent Traktement, de fik, den daglige Menu bød paa 20 forskellige Retter og 16 Skaale med forskellige Konfekter! Dertil blev der serveret spanske og rhinske Vine foruden engelsk Øl. Den 8/11 var Gyldenløve tilstede ved en højtidelig Audiens hos Kongen, hvor denne egenhændig hængte Sct. Georgs Ordenens blaa Baand om Halsen paa Prinsen, medens Hertugen af York bandt Hosebaandsordenens Baand om hans Knæ. — Efter 2 Maaneders Ophold forlod Selskabet London for at begive sig til nye Fester og Fornøjelser i Frankrig, hvortil Gyldenløve var ilet i Forvejen for at forberede Ankomsten.

I Paris gik det ligesom i London løs med Tafler, Teaterforestillinger og Selskaber, og i St. Germain's vidtstrakte Skove afholdtes der den ene Jagt efter den anden, som efterfulgtes af storartede Dinerer paa Slottet. Ogsaa her afholdtes der Dyrekampe, (i Vincennes var der et helt Menageri af Dyr til dette Brug), hvor Løver sloges med Tyre, Bjørne med Hunde o. s. v., men den morsomste Dyrekamp, de saa, var den imellem en Ulv og 2 Hunde, thi der skete det uventede, at den ene af Hundene tog Parti for Ulven, hvorefter de i Forening rev den anden Hund istykker. De traf ogsaa mange Landsmænd i Paris, som gjorde Kronprinsen deres Opvartning, og som tog Del i de mange Forlystelser til dennes Ære.

Ulrik Frederik Gyldenløve.

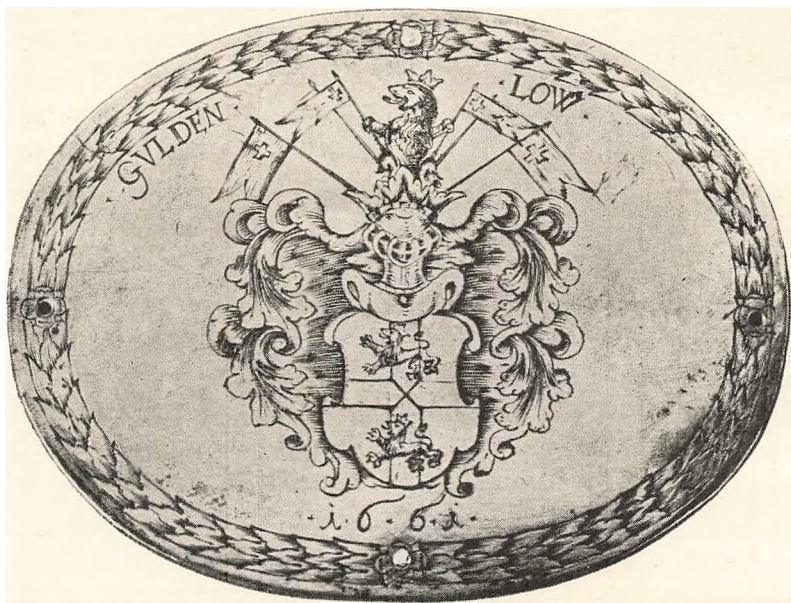
Elter Maleri af Frans van Mieris den ældre i Belgien 1662.
Statens Museum for Kunst.

— Men det behagelige Ophold kunde jo ikke vare evigt, og efter næsten 4 Maaneders Forløb maatte Gyldenløve bryde op og tage Afsked med sin Halvbroder, da han nu skulde videre til Spanien. Prinsen vilde nødig skilles fra sin kære Rejsefælle, hvorfor baade denne og Parsberg skrev til Kongen og bad om Tilladelse til, at han maatte tage med til Spanien, men begge hentede sig et kategorisk Afslag.

Om Gyldenløves Ophold i Spanien foreligger der ingensomhelst Efterretninger, ikke engang i Gesandtskabsindberetningerne, men at det har været meget vellykket, fremgaar af Breve, som Frederik III har skrevet baade til den spanske Konge, *Philip IV*, og til et Par højtstaaende Spaniere, i hvilke han takker dem for den Venlighed, de har udvist imod hans Søn. — Digteren *Anders Bording* hylder i 1663 den hjemvendte i et langt, højtt travende Digt, der strømmer over af Ros, og fortæller, at Gyldenløve under sit Ophold i Spanien er blevet udnævnt til Grande af Spanien og General til Hest og til Fods. Dette bekræfter ogsaa den svenske Gesandt i Kjøbenhavn, *Gustav Lilliecrona*, der beretter hjem, at man ved Hoffet meget taler om disse Udnævnelser, og at Gyldenløve i Spanien bliver behandlet »paa samme Fod som Don Juan d'Austria«.⁵)

Da han var kommet hjem igen, gjorde Kongen ham til Bevis paa sin Tilfredshed med ham til Gehejmerraad og gav ham »det blaa Baand« (Elefantordenen). Skønt han kun var 25 Aar gammel, havde han dog lagt saa gode Evner og saa megen Dygtighed for Dagen, saa hans Fader turde vise ham den Tillid at betro ham en større, selvstændig Stilling og sætte ham istand til at udføre et for Landet gavnligt Arbejde. I den Hensigt blev Statholderen i Norge, *Iver Krabbe*, kaldt hjem, og den vigtige Post blev betroet til den unge Gyldenløve. Den 20/1 1664 fik han sin Udnævnelse til Statholder, hvormed blev forbundet Stillingen som Befalingsmand over Akershus Amt, og umiddelbart efter blev han tillige Overinspektør over Commissariat Væsenet samt den deraf dependerende Militiens og Fæstningernes Underholdning samt udnævnt til Etatsraad. Hele den civile Myndighed i Norge blev herved overdraget ham, men ikke den militære, der forblev som hidtil hos Overgeneralen, den dygtige *Claus Ahlefeldt*, der siden 1660 havde beklædt Stillingen som

Øverstkommanderende over Militien i Norge. Men denne Deling af den øverste Myndighed skulde snart vise sig at være uheldig, idet Gyldenløves Stilling som den øverste Myndighed i Commissariat Væsenet alt for ofte kom til at gribe ind paa Ahlefeldts Omraade,

*Det af Ulrik Frederik Gyldenløve som dansk Adelsmand
først benyttede Vaaben.*

Efter en graveret Solvplade fra 1661 paa Kolben af en ham
tilhørende norsk Flintebøsse. Rosenborg Slot.

hvoraf maatte følge, at Samarbejdet mellem dem ikke altid kom til at forløbe paa en fredelig og frugtbringende Maade.

I den Instrux, der udfærdigedes for ham som Statholder, blev det paalagt ham nøje at passe paa, at alle Kongens kære Under-saatter »udi tilbørlig og underdanig Devotion, Hørsomhed og Ly-dighed imod os erholdes, og til al Assistenz og Hielp, som til voris og voris kongelige Arvehusers Conservation og Nytte tienlig cragtes kan, animeres«. Endvidere skulde han holde Magasinerne og Tøj-husene i orden og holde deres Forsyninger vedlige. Kongen gav Kan-celliet Ordre til at overgive ham Kopier af alle Danmarks Traktater

med de allierede og andre Potentater og til flittigt med hver Post at korrespondere med ham om, hvad der kunde forefalde, for at han m. H. t. Kommerciens og Søfarten altid kunde være à jour med Landets Rettigheder og Pligter. Han skulde ogsaa nøje passe paa, at Grænserne var i Sikkerhed, og hvis han bragte i Erfaring, at Naboerne foretog Mønstringer, Forøgelse eller Omflytning af Tropper o. lign., eller at der blev foretaget eller planlagt noget til Skade for Kongen og Landet, skulde han strax underrette Kongen og korrespondere med den kommanderende General derom, og hver Uge skulde han direkte til Kongen sende sine Relationer og Breve. — Og til Majestættens Undersaatter i Norge udgik der aabent Brev om, at de havde at være Gyldenløve lydige i alting. — For at sætte ham istand til at kunne optræde med tilstrækkelig Glans, gav Kongen ham Lov til at nyde Indtægterne af Ladegaarden ved Akershus med underliggende Øer og Jorder uden Afgift, og desuden fik han Bevilling til for sig og sine Livsarvinger at drive et Kobberværk i Gudbrandsdalen, der for Tiden var nedlagt. Det kunde blive en god Indtægtskilde, thi Kobberværket med Tilbehør strakte sig ikke mindre end 3 Mil paa hver af Smeltehusets 4 Sider, og kort Tid efter fik han et Privilegium paa yderligere at maatte indrette og drive et helt nyt Kobberværk dèr.^{a)}

Kapitel II

OPHOLD I NORGE 1664—1667.

Efter sin Ankomst til Norge tog Statholderen Ophold paa Akershus. Dette, med Volde og Grave befæstede Slot, hvis ældste Oprindelse skal skrive sig helt fra det 9. Aarhundrede, var dengang for største Delen af nyere Dato, idet *Christopher Urne*, der var Statholder fra 1629—1642, havde bygget det meste af det. Da han afleverede Slottet til sin Efterfølger, *Hannibal Sehested*, blev der affattet en Inventarliste, hvoraf det fremgaar, at det indeholdt 42 Værelser, deriblandt f. Ex. baade »det nye kongelige Gemak over Jomfrutaarnet«, det andet kongelige Gemak, Dronningens Gemak, Prinsens 2 Gemakker, en Del andre Gemakker, den store Sal, Sengekammeret o. s. v., hvortil kom Jomfruernes og Pigernes Kamre, Ammestuer etc. og hertil sluttede sig en Række anselige Bygninger som Staldgaarden, Bryggeriet, Bageriet, Smedien etc.

Med stor Flid og Grundighed gik Gyldenløve nu igang med at sætte sig ind i de mange Opgaver, der paahvilede ham som Statholder over et Folk, der talte omkring 40.000 Sjæle. Paa Rejser, han foretog rundt om i Landet, brugte han sine Øjne og Øren, han lærte ved Selvsyn Befolkningen med dens Ønsker og dens Savn at kende og stræbte at komme paa Talefod med saa mange som muligt, uden at det gjorde nogen Forskel, om den paagældende var høj eller lav, — ligefremt og uden Hovmodighed talte han ogsaa med de smaa i Samfundet.

Hvorledes var nu Tilstandene i Norge, militært og civilt, da han kom derop? M. H. t. Fæstningerne var de fleste kun i en maadelig Forsvarsstand. Hærens Størrelse havde siden 1662 været paa ca. 11.000 Mand, hvoraf 9500 var nationale og 1500 hvervede Soldater.

De nationale Tropper blev udskrevet paa den Maade, at 2 fulde Gaarde eller 7 Tdr. Hartkorn lagdes sammen til et Lægd og stillede 1 Soldat. Til Rytteriets saavel som til Officerernes Underhold var der udlagt Gaarde af Kronens Gods. Den 28/4 1663 var der udgaaet en kongelig Befaling til den daværende Statholder *Iver Krabbe*, Kansleren *Ove Bielke*, *Claus Ahlefeldt* og *Erik Banner*, at de skulde udlægge 1096 af Kronens Gaarde til et nationalt Rytterregiment paa 1000 Mand og 204 af Kronens Gaarde til det udskrævede Landinfanteris Officerer. Af den Indtægt, som Gaarden aarlig gav Kronen i Landskyld, Leding og Skat, skulde enhver Officer og Rytter, hvor Brugeren var Leilænding (3: Fæster), beholde 20 Rdlr., medens Resten skulde afleveres til Fogden. Men denne Indkvartering af Ryttere gav Anledning til idelige Klager rundt om i Landet, idet Bønderne paastod, at de blev udsat for Trusler fra Rytterne, fordi disse mente, at de ikke fik tilstrækkelig Fortæring m. v., og fra disses Side over, at deres Kvarterværter undskyldte sig med, at de ikke havde mere at kunne give dem. Forholdene førte med sig, at den ene Bonde efter den anden gik fallit, og Rytterne maatte da søge sig andre Gaarde. De Gaarde, der var udlagt til Underholdet, tilhørte som nævnt Kronen, og Bønderne, som beboede dem, var Leilændinger. De til Fodfolket udskrævede Soldater maatte i Fredstid udføre saavel Vagttjeneste som Arbejder i de forskellige Fæstninger og Garnisonssteder. Dette var ikke alene til stor Gene og Bekostning for Bonden, idet hans Folk derved blev taget fra deres Arbejde, medens han samtidig skulde bekoste Penge, Klæder og Mad paa dem, men det var ogsaa upraktisk og kostbart for Kongen, at de skulde marschere frem og tilbage fra deres Garnisoner til Arbejdsstedet, ofte baade 30 og 40 Mil, og det sled ogsaa paa deres Klæder og Udrustning. — Men hvad angik Hærens Størrelse, Bevæbning og Kampberedskab, var disse Sager underlagt den kommanderende Generals Myndighed, og det var saaledes unddraget Statholderen at befatte sig med at indføre Forbedringer paa disse Omraader.

Hvad angik Flaaden var denne kommet i et ret stærkt Forfald. Vel havde *Hannibal Sehested*, medens han var Statholder i Norge, arbejdet paa at rejse den igen, og han havde baade forhandlet med Købstederne om Bygning af Defensionsskibe, der skulde beskytte

Landets Handel og Søfart, sikre de udstrakte Kyster samt Forbindelsen mellem Rigerne og allerede i 1646 foreslaaet Regeringen i Kjøbenhavn, at den skulde bevillige Købstæderne visse Privilegier til Gengæld, hvis de vilde indgaa derpaa. Men dels havde Regeringen været bange for, at de forlangte store Privilegier skulde medføre Tab paa Toldindtægterne, dels frygtede Bønderne for Følgerne af, at der blev givet Købstæderne Privilegier, og endelig var man i Kjøbenhavn bange for at lægge en for stor Magt i Sehesteds Haand. I 1650 var Sagen saa blevet taget ud af hans Haand, og dermed var Planen dødsdømt. Der var derfor ogsaa her et Omraade, der i høj Grad skulde blive Genstand for Gyldenløves Opmærksomhed.⁹⁾

For det civile Liv i Norge gjaldt der en Række forskellige Forordninger, som navnlig var udstedt efter Aaret 1604, og som efterhaanden var blevet udarbejdet ud fra det Princip, at man under Hensyntagen til hvert af Rigerne Danmarks og Norges særegne Forhold skulde i saa vid Udstrækning som muligt søge at indføre ensartede Love for begge Landene i den Hensigt at tømre dem sammen til en fastere Enhed. Saaledes var det bl. a. i 1662 blevet bestemt, at danske Retsregler skulde gælde i norske Byer, der udkom fælles Instruxer for Amtmænd og andre højere Embedsmænd i Rigerne. Kirkeritualet blev det samme, og de samme Salmer blev afsunget i Kirkerne om Søndagen. Men alle de mange spredte Love og Forordninger trængte til en Revision og til at samarbejdes i en samlet Lovbog. — Hvad Domstolene angik, afholdtes der kun Højesteret hvert tredje Aar, og alle de Sager, der skulde til Behandling der, maatte altsaa hvile saalænge. Tilmed bestemte Kongen selv Tidspunktet, hvornaar Afholdelsen skulde finde Sted, og dette faldt som Regel netop paa de for Landbefolkningen mest ubelejlige Tider, nemlig i Saatiden og i Høsttiden, og dobbelt ubelejlighedsfuldt var det paa Grund af de ofte lange Afstande ind til Christiania, der nødvendiggjorde en lang Borteblivelse fra Arbejdet.

Bøndernes Stilling i Norge lod meget tilbage at ønske. Det værste var, at de var plaget af saa mange forskellige Slags Skatter og Afgifter, baade til Kongen, Præsterne og Embedsmændene og ikke mindst til deres Godsejere, som ogsaa krævede deres, og ikke helt ringe Tribut af de ulykkelige Bønder, (se nærmere herom nedenfor).

Dette sidstnævnte Tryk, der hvilede paa dem, var blevet større efter de svenske Krige, idet Danmarks daarlige økonomiske Stilling medførte, at Regeringen for at skaffe Penge begyndte at pantsætte eller sælge bort af Kronens Jordegods baade i Danmark og Norge, dels til de adelige Godsejere, dels til rige Borgere og Embedsmænd, og mange af disse solgte atter Parceller af deres Godser videre til Bønderne. Medens der endnu i Tiden omkring 1660 var omkring 100 Herregaarde i privat Eje i Norge, var Tallet paa saadanne i Slutningen af det 18. Aarhundrede svundet ind til nogle og tyve. Der var 11—12000 Bønder, som sad paa deres egen Jord, men mere end det dobbelte Antal var Leilændinger, og disse sidstes Stilling var under de private Godsejere adskilligt værre, end den havde været, da de tidligere hørte under Kronen, idet de nye Proprietærer bebyrdede dem med store Afgifter. (Dette Forhold blev tilsidst saa utaaleligt for Bønderne, saa de klagede til Kongen og bad ham, om han vilde tage Jorden tilbage igen fra Proprietæerne og løse dem ud af Forholdet, selv om det maatte blive uden Erstatning til dem, thi de havde haft det meget bedre under Kongen).

Havde saa endda Bondens Skatter været retfærdig fordelt under Hensyntagen til Gaardens sange Værdi, men dette var ingenlunde Tilfældet. Der var ganske vist i 1661 blevet nedsat en stor Landbo-kommission, som skulde affatte en ny Jordebog for Norge over alle Gaarde med Angivelse af deres Størrelse, hvor meget Skov, dyrket og udyrket Jord, der hørte til hver Gaard, og derefter taxere dem til Ansættelse af Skatten, og vel blev der derefter forfattet nye Jordebøger for det meste af Landet, men der blev ikke foretaget nogen Omvurdering, og der udkom ingen ny Matrikel, saa Ejendommens Skyldsætning blev ikke bragt i bedre Overensstemmelse med Gaardenes sande Værdi.¹⁰⁾ — Dertil kom endnu, at Optræningen af Skatterne var lagt i Hænderne paa Fogderne, og disse tog ikke altid for lemfældigt paa Bønderne. De rekrutteredes ikke dengang fra de mere dannede Klasser eller fra Embedsstanden, men de havde ofte tidligere været Lakajer hos en eller anden fornem Herre, hos hvem de for en Tid kunde have fungeret som Sekretær, eller de havde været Skriver hos en Amtmand eller en anden Embedsmand, hvorved de havde faaet noget Kendskab til Forretningsgangen. Som

Foged var deres Løn kun ringe, og ofte søgte de derfor at skaffe sig extra og ikke altid helt uangribelige Indtægter, naar de skulde opkræve Skatterne, f. Ex. ved at tvinge Bønderne til at udføre Arbejde paa Embedsgaardene, eller de rejste rundt paa Gæsteri hos dem under Paaskud af at skulle opkræve Skat, — og heller ikke var de ufølsomme overfor en Gave af Bonden for at give ham et lille Afslag i Skatten. Denne skulde betales i Varer, men Fogderne tog jævnlig disse til en lav Taxt og videresolgte dem saa for egen Regning til en højere Pris og stak Fortjenesten i Lommen, hvorefter de gav Kongen Afregning i Penge, skønt dette ofte var blevet dem forbudt. Naar Bønderne ikke kunde betale deres Skatter, blev nogle Soldater indkvarteret hos dem, indtil de betalte, og denne Inddrivningsmaade kunde, som Gyldenløve siger, »ofte konsummere 2, 3, ja 4-dobbelt mere, end Restancerne i sig selv bedrager«, — men først saa sent som i 1693 lykkedes det i det væsentligste at faa denne Inddrivningsmaade afskaffet.

Blandt de mange Klager, der fremkom over Fogderne fra forskellige Egne af Landet, kan anføres en, der i 1661 blev indsendt til Kongen, og som var underskrevet af 20 Laugretsmænd og 12 Almuesmænd »paa samtlige Almuens Vegne« i Jølster, Sundfjords Fogderi i Bergenhus Len. Det hedder i denne, at naar Fogden skal oppebære Bøndernes Landskyld, maa hver Mand give ham 4 Sk. i Føringspenge, skønt de selv føre Landskylden til Fogedgaarden, som ligger Halvvejen til Bergen. Til Vedligeholdelse af Fogedgaarden og Udførelse af Høstarbejdet maa enhver Mand i hver Skibsrede give Fogden 8 Sk., og naar Lenets Slotsherre rejser ud til de enkelte Fogder her i Sundfjord, den ene efter den anden, maa hver af Bønderne give de enkelte Fogder i Kosthold 6, 10, ja undertiden 16 Sk. Og det hedder videre, at naar der skal holdes Arveskifte efter et Dødsfald, maa Bonden give Fogden Betaling, selv om han ikke er anmodet om at komme tilstede, og skal Sorenskriveren bruges ved et Jord — eller et Skovskifte, maa vedkommende Bonde først give ham en stor Foræring, forinden han begynder paa sit Arbejde. Og førend noget Skifte efter en afdød kan begynde, udtager Sorenskriveren »for sin Umag en god Ko eller en Oxe eller andre Varer til 3 Rdlr. Værdi eller mere . . . foruden hans Tjenere, som tage $\frac{1}{2}$

Rdlr. og mere, hvor mere Formue er . . . og hvis Bonden vil tale dem tilrette for deres Ubarmhjertighed, bliver han skjeldt ud for Oprørskhed og faar at vide, at der vil blive klaget over ham til Øvrigheden . . .«

Endelig var der ogsaa det for Bønderne uheldige, at de ikke havde andre Afsætningsmarkeder end Byerne, og at de derfor var afhængige af hvilke Priser, der i disse blev budt dem for deres Varer. Købstadborgerne derimod, der købte Landets Produkter, kunde forhandle disse videre i Ind- og i Udlandet og havde derfor meget bedre Fortjenstmuligheder end Bønderne. Og yderligere havde de en ikke ringe Indflydelse paa Styrelsen af deres Bys Angiggende, idet Magistratens Medlemmer blev valgt af deres egen Midte. Ikke saa faa af de saaledes valgte var selv næringsdrivende, og disse misbrugte ofte deres Stilling til egen Fordel paa Bekostning af Byens andre Borgere.

Det vil af det foregaaende ses, at det ikke altid var let at skulle klare sig i Livet, naar man i de Tider var en fattig Bonde. Men Bønderne var nu heller ikke altid helt lette at have med at gøre, og en Statholder maatte anvende meget af sin Tid paa at skifte Sol og Vind lige i de mange Klager og Stridigheder, som ikke alene gjaldt Fogderne, de indkvarterede Officerer, Sagførere o. s. v. men ogsaa Bønderne indbyrdes. Vi kan herom fortælle blot et Par enkelte af de mange saadanne, der fremkom i Tiden umiddelbart inden Gyldenløves Ankomst til Norge: *Karen Nielsdotter* beklagede sig over, at Fogden Niels Bentsen ulovlig havde taget 26 Skippund Rug, en Hest og en Slæde med tilhørende Tøj og Redskaber fra en Mand, Niels Pedersøn Finde, og ydermere 10 Tdr. Rug fra hendes egen Mand, som var i Huset hos Niels Pedersøn. Derefter havde Fogden og hans Tjenere bundet *Karen Nielsdotters* Mand baglæns, slaaet ham og taget hans Bøsse fra ham, og de havde først sluppet ham, da de havde ført hans Rug bort. Siden var Niels Pedersøn blevet slaaet ihjel. Da saa hans fattige Enke og hun selv vilde klage til Øvrigheden over den Behandling, de havde lidt, var Fogden kommet igen, havde sat hendes Mand i Jern og taget 2 Hopper fra dem! — *Lenert Vintapper* klagede over, at den for nogle Aar siden til Egnen komne Prokurator Casper Henriksøn Warberg brugte

at hidse Folk op imod hinanden for at skabe Klammeri og Trætter og forhale Sagerne, hvorved han bragte Skade og Ulykker over mange. Nu havde Prokuratoren paataget sig at føre en retfærdig Sag for Lenert Vintapper, men da han havde faaet en Fremstilling af Sagen, var han uden videre faldet fra og i Stedet for gaaet over til Modparten, for hvem han saa havde ført Sagen og ødelagt den for Lenert Vintapper »med vidtløftige Bedrifter«. Om den samme Prokurator foreligger der forøvrigt adskillige andre Klager. — *Svend Olson* var forbitret over, at da hans Klæder var blevet stjaalet af 2 Tyve, som nu var blevet taget og straffet, den ene med Galgen, havde Fogden forlangt, at han i Omkostninger for Mestermænd, Lænkerne og Kost i 2 Maaneder skulde godtgøre ham 26 Rdlr. Disse vilde han være fri for at betale og vilde ogsaa have sine stjaalne Klæder igen, som Fogden ikke havde tilbageleveret ham, skønt de endnu var i Behold hos Tyvene. — En anden Bonde klagede over, at en Løjtnant af Rytteriet, som han havde haft i Indkvartering, og til hvis Disposition han havde stillet en fuldt opredt Seng og en Del Køkkentøj, uden videre havde taget det hele med sig, da han blev forlagt til et andet Kvarter, og vilde ikke levere det tilbage igen. — Et Exempel paa Sager af en noget anden Beskaffenhed er en Bøn om, at en Søn af en tidligere Sognepræst paa Lesøe i Gudbrandsdalen, som var blevet dømt til at klæde Stejle og Hjul for sine Misgerningers Skyld, maatte blive begravet, naar han var halshugget. Statholderens Resolution herpaa lyder saaledes: »Efterdi Misdæderen befindes at være en Præsts Søn, bevilliges hannem at lægges i Jorden, efter at hand er bleffuen halshuggen«! — En Mængde Sager gaar ud paa Anmodning om Fritagelse for yderligere Indkvartering eller om at faa Godtgørelse derfor, om Fritagelse for at betale Skat af de mest forskellige Grunde, eller de handler om Pengestridigheder imellem Bønderne indbyrdes, om Lejermaalssager, o. s. v. Ja blot denne Del af Statholderens Embede kunde give ham nok at bestille. Alene i den Slags Sager maatte han udfærdige Resolutioner i et Antal, der i Juli Maaned beløb sig til 61, i August til 123, i September til 105, i Oktober og November til 52 i hver af dem, og i December til 40!

Men til Trods for, at Bønderne meget ofte førte helt uberettigede

Klager, eller at de af lutter Rethaveri tit førte Processer i oplagt haabløse Sager, var Gyldenløve dog opfyldt af Beundring for deres ærlige Karakter, deres Flid og Loyalitet overfor Kongen: »Man maa billig forundre sig over, hvorledes saa mange Udgifter (til Skatter etc.) af saa liden Brug kan tilvejebringes, uden at næst Guds Velsignelse deres store Arbejdsomhed og Flid derudi vel kan forspores . . . og at det ei længer saaledes med Undersaatterne kunde bestaa«, og fra en Rejse i Gudbrandsdalen i 1665 beretter han om sine Indtryk: »Jeg kan i al Sandhed give den fattige Almue, jeg dør haver set og hørt, det Vidnesbyrd, at jeg haver fundet dennem saa tro og Eders kongelige Majestæt og det kongelige Hus saa lydig, at de sig ikke udi nogen Maader over Eders kongelige Majestæts Skatter og paabudne Udgifter besværger eller beklager, men samtlig og een hellig erbyder sig til udi Nød at ville kontribuere indtil det yderste af sin Formue, naar de kun vide, at det kommer Eders kongelige Majestæt til Nytte og Tjeneste . . .«.¹¹⁾

Da nu den nye Statholder gennem sine mange Rejser, Samtaler og Undersøgelser havde lært Forholdene at kende, gik han igang med at udarbejde et Memorandum til Kongen, og allerede kun et godt halvt Aar efter sin Ankomst til Norge kunde han den 22/11 1664 afslutte dette, der med en udførlig Begrundelse indeholdt en lang Række Forslag om, hvad han mente, der burde gøres til Beskyttelse af Landet imod Fjendeangreb, til Forbedring af Administrationen, Ophjælpning af Næringsvejene og Lettelse af de fattiges Kaar. Sagen kom til Behandling i Statskollegiet i Kjøbenhavn, som udarbejdede en Betænkning over hans Forslag. Denne synes imidlertid ikke at være blevet forelagt for Kongen, Resultatet blev i hvert Fald, at man fandt det nødvendigt at konferere nærmere med Statholderen derom mundtligt, og man foretrak derfor at vente, indtil han selv kunde komme tilstede.

Gyldenløve maatte derfor skride til strax at formaa Kongen til om muligt at gaa med til at faa nogle af de mest paatrængende Forbedringer gennemført allerede nu. Det lykkedes ham ogsaa at faa vækket Kongens Interesse for at faa Sehesteds Plan fra 1646 om Oprettelse af en Defensionsflaade taget op igen, og han fik udvirket Udstedelse af en Forordning af 5/1 1665, der fornyede og forbedrede

denne og endvidere paalagde Statholderen at konferere med Borger-
skabet i de forskellige Byer om, hvorvidt de imod at erholde visse
Privilegier vilde være villige til at tilvejebringe samt bekoste Byg-
ning af saadanne Skibe. Han fik endvidere gennemført, at der blev
oprettet 2 Admiralitetsraad til at dømme i de Sager, der paa den
Tid kunde opstaa imellem engelske og hollandske Kapere og deres
Priser, nemlig et søndenfeldts med ham selv og et nordenfjeldts med
Claus Ahlefeldt som Præsidenter. — For at raade Bod paa de uhel-
dige Forhold m. H. t. Gaardenes Skyldsætning (se ovnf. S. 25) blev
der den 23/1 1665 udstedt et Kongebrev, ved hvilket det paalagdes
enhver Laugmand sammen med den lokale Foged, Sorenskriver og
6 Laugretsmænd at rejse rundt i hvert Fogderi under Laugdømmet
og skyldsætte alle Gaardene. (I 1669 blev dette Arbejde færdigt, og
den Matrikel, der omsider da blev indført, bestod lige indtil 1836,
da den blev afløst af en ny). — Hvor det drejede sig om at forbedre
Kongens Indtægter af Bjærgværkerne eller af Jorden, var der ab-
solut ingen Vanskeligheder ved at faa foretaget Forbedringer. Saa-
ledes fik han den 18/5 1665 Befaling til at indhente en Betænkning
fra Oberbergamtets Medlemmer om, hvad der kunde gøres til Jern-
og til Sølvbjærgværkets Udvikling og Fremgang, og kort efter, den
24/7, til at nedsende en Jordebog og en Beretning over baade Kon-
gens og Gejstlighedens Gods, hvor som helst det var beliggende, da
Kongen ønskede, at der ved tilstrækkeligt Salg heraf kunde frem-
skaffes 30.000 Rdlr., »som vi til Vores elskelige, kære Gemal Dron-
ningen skyldig er«. — Endnu en Forordning, der udkom i Anledning
af, at der grasserede Pest i London, kan anføres, fordi den er et
Exempel paa, med hvilken let Haand man i Datiden tog paa slige
farlige Sygdomme: Hvis der skulde komme et Skib fra London,
hedder det, *som man vidste var inficeret*, skulde det foreholdes de
ombordværende, at de kun maatte føre Varer eller Personer iland,
hvis de vilde afgive de sædvanlige, brugelige Garantier, men man
skulde bevidne Skibet »udi forefaldende Tilfælde al Høflighed«. ¹²⁾

I Januar 1666 fik Statholderen Befaling fra Kongen til ufor-
tøvet at begive sig ned til Kjøbenhavn, og han begav sig strax af-
sted; efter eget Sigende passerede han forklædt gennem de svenske
Garnisonsbyer, og den 7. Februar ankom han til Staden, medha-

vende en ny Memorial, dateret 1. Februar 1666, hvilken med nogle Ændringer og en Del nytilkommende Forslag var overensstemmende med den tidligere.¹³⁾

De første Forslag i Memorialen vedrører Forslag om Reformer i Justitsvæsenet. 1,1): Det vilde være højest gavnligt, mener han, om der blev holdt en ordinær Land- eller Hofret engang hvert Aar af Statholderen, Kansleren og en Del andre nævnte Personer, der var i Besiddelse af visse Forudsætninger, og Tidspunktet herfor burde være omkring Hellig Tre Kongers Tid, da dette sædvanligvis var det bedste Vinterføre. En eventuel Appel af Overhofrettens Domme skulde ske til Højesteret i København. 1,2): Der burde dannes et Collegium i Christiania af de fornemste Assessorer, som i Forening skulde udarbejde en Revision af den norske Lov og alle de udgaaede Forordninger til disses Forbedring, samt om Kongens Arveret i Norge. Det næste Afsnit handler om »Militien til Lands og Defensionen til Vands«, og Forslagene drejer sig først om II,1): Fæstningernes bedre Sikring, saaledes at Akershus Fæstning maa »perfektioneres« og Christianias Fortifikation forbedres, idet denne fra Begyndelsen har været daarligt anlagt, og siden er der aldrig blevet andet end »flikket« derpaa. Hvis det skulde lykkes en Fjende at bemægtige sig Byen, vilde intet Menneske kunne naa i Sikkerhed ind i Slottet, idet Fjenden kunde logere sig plat ind under Murene paa Slottet i Læ af de mange Stenhuse, som var bygget saa nær op til dette som ikke mere end 20 Skridt derfra. Ogsaa Trondhjems og Bergens Fæstningsværker lod adskilligt tilbage at ønske, og han medsendte derfor Planer til deres Fuldstændiggørelse, udarbejdede af Generalkvartermester *Coucheron*. II,2): Akershus Garnison maatte forstærkes med 100 Mand og nogle dygtige Underofficerer, da der baade her og ved Regimenterne i det hele taget var for faa eller slet ingen saadanne, som forstod deres Dont. II,3) handler om det i Norge værende Kobber, som bør anvendes til Fabrikation af Kanoner til Fæstningerne og Hæren. II,4): Officerernes Indkvartering hos Bønderne. For at bøde paa de førstnævntes ringe Gager foreslaar han, at de vedkommende Gaarde overdrages dem til virkelig Besiddelse, imod at de tilbage-

giver den paagældende Bonde hans »Bøxel«^{*)}, og at denne holdes skadesløs med den første Gaard, der er eller bliver ledig. II,5) er en Anmodning om, at den Form for en bedre Udskrivning af Soldater, som Krigsraadet havde udarbejdet i den Hensigt at faa afskaffet de Misbrug, som nu fandt Sted, hvilken allerede var sendt ned til Kjøbenhavn, snarest muligt maatte blive expederet. De næste Forslag er Anmodninger om, at der maa blive antaget hyrede Knægte til Arbejdet i Fæstningerne og paa Garnisonsstederne, til hvis Udgifters Afholdelse Bønderne er villige at give et Bidrag, og at de fattige Soldater maa befries for at staa Skrifte og blive idømt Lejermaalsbøder, og at Militien maa faa de Penge, den skal have, forinden de bliver brugt til Skatter og andre Ting. — II,10): Det ovf. S. 23 ff. omtalte Spørgsmaal om Oprettelse af en Defensionsflaade for at forsvare Landet imod Angreb fra Søen og for at vedligeholde Forbindelsen imellem de to Lande og imellem de enkelte Steder paa Norges udstrakte Kyster, optog ham i særlig Grad. For at tilvejebringe en saadan mente han, at alle Betjentene burde yde deres Bidrag, baade Justitiens Betjente fra Laugmændene og nedefter, Toldvæsenets Betjente, Fogder, Skrivere o. s. v., hver af dem i Forhold til deres Indtægt. —

Vedrørende det næste Kapitel »Anlangende Indkomsten« indstillede han, at »de mange Slags Bondeskatter, som forvilder Almuen og gavner Fogden, maa reduceres til en visse Skat og sine belejlige Terminer om Aaret at betales, og at enhver skatte og skylde efter sin Brug og Ejendom som før, og ikke efter den ulige Proportion, som dette samt nogle forleden Aars Skattebreve melder, og hele Landet klager over ... og Skattebrevene aarlig heroppe først konciperes og til videre naadigst Censur nedsendes«. Endvidere III,2) at Fogderierne maa blive bortforpagtede til bestemte Personer, som skal stille Kaution og lade Skatterne betale til bestemte Tider, saaledes at Bonden ikke bliver besværet med andet, end hvad Fogdens Forpagtningsbrev giver ham Tilladelse til at opkræve, hvilket er fastlagt efter Jordebog, Skattebrev, Love og Forordninger. Dette vilde blive en lettere Maade for Kongen at faa

^{*)} Bøgsel eller Bygsel betyder Fæstepenge, s: den Afgift som Bonden skulde betale til Gaardens Ejer ved Overtagelsen.

sine Penge paa, og ogsaa billigere, da der derved vilde spares en Masse Udgifter. Og det skulde udtrykkeligt foreskrives, at Fogderne ikke maatte opkræve nogen Bøde eller Sagefald uden til Tinge efter foregaaende Dom. Dette vilde ogsaa være til Gavn for Bonden selv, »og megen utrolig Undersleff, som dagligen fornemmes, forekommes«. Ogsaa III, 3) m. H. t. Toldindtægterne sker der store Underslæb, hvorfor man maatte forandre Toldvæsenets Administration, navnlig »paa de Steder, hvor Toldforvaltere, Toldere og Toldbetjente ere hverandre ved Slægt- eller Svogerskab alt for meget anhængige«, III, 4) Trælasthandelen burde ogsaa bortforpagtes til Borgerskabet. Og III, 5) m. H. t. Kirketienden er selve Kirkerne brøstfældige, og de fleste og bedste af Kirkernes Tiender er bortforlenede til »umeriterede Personer« imod Vedligeholdelsespligt, men derved er de Kirker, som ingen Indtægter har, og som tidligere er blevet underholdt af dem med de større Indtægter, blevet forsomt, og er mange Steder brøstfældige. Han raader derfor Kongen til ved et aabent Brev at inddrage alle Kirkernes Tiender, da Ejerne har forbrudt dem ved ikke at holde Kirkerne forsvarligt vedlige, saaledes som de burde ifølge Benaadningsbrevene. Naar de saa er sat istand igen og taget i Brug, vil der nok kunne blive indsamlet et godt aarligt Overskud. Ogsaa III, 6) Bjærgværkerne vilde kunne give Kongen større Indtægter end nu, hvor det meste medgaar til de store Lønninger og andre Udgifter. Det drejer sig ikke alene om Sølvbjærgværket i Kongsberg, men ogsaa om mange Jernværker, og disse producere saa store Mængder Kanoner, Kugler, Stangjern o. s. v., saa det ikke er nødvendigt at indføre Jern fra Sverrig. Oberbergamtet havde nu nylig nedsendt et Forslag til Forbedring af Forholdene, hvilket han bad om maatte blive expederet, og desuden bad han om, at der maatte gives Privilegier til de mange Jernværker, da fremmede ellers ikke vilde turde hasardere saa store Kapitaler, som der vilde udkræves til en lønnende Drift af dem. —

Derefter følger et Afsnit: »Belangende Indenlandsk Handel mellem Borger og Bonde«. Her foreslog Statholderen, at man IV, 1) for at udvikle Skibsfarten skulde opmuntre Indbyggerne til at holde egne Skibe ved at give dem visse Privilegier frem for de frem-

mede, »thi Skibenes Antal forringes daglig til største Ruin og Skade for dette Lands Indvaanere og Trafik«, og Indbyggerne vilde aldrig, uden at der blev givet dem saadanne, komme paa Fode eller holde Søen med de andre Nationer. Han raadede ogsaa til: IV,2) at Tønsberg By skulde flyttes hen til et Sted, kaldet »Høllen« ved Udløbet af Floden Laugen ved Laurvig, hvor der var en udmærket Havn, som aldrig frøs til om Vinteren, og hvorfra al Trælast udflaadedes. Tønsberg By var efterhaanden sunket ned i Fattigdom, fordi Skovene var helt udhuggede, og fordi der var opstaaet mange smaa Pladser og Bebyggelser med Smaahavne langs Søkysten; Byen stod nu næsten tom, og det ene Hus efter det andet faldt sammen, saa han mente, at hele Byen nu ikke var mere værd end 5000 Rdlr. At Grunden i det nye Sted var en privat Besiddelse, (det tilhørte Adelslægten *Lange*), anfægtede ikke Gyldenløve, der foreslog Kongen, at han skulde befale Ejerne, at de skulde afstaa det fornødne Areal og give ham selv Kommissorium til at lade Stedet tage i Øjesyn og derefter indsende en omstændelig Relation derom »i Betragtning af Ed. Maj.s og Landets Tjeneste«, — en Expropriation af Privatejendom efter Nutidens bedste Mønstre! Memorialens sidste Forslag, IV,3) gik ud paa, at Indehavere af visse vigtige Embeder, hvis Nærværelse ikke var strængt nødvendig andre Steder, skulde have Bopæl i Christiania, for at de kunde være tilstede, hvis noget uventet skulde indtræffe, som fordrede deres Nærværelse dèr.

Da nu Gyldenløve var kommet tilstede i Kjøbenhavn, kunde man gaa igang med Arbejdet vedrørende hans Reformforslag, og til det Øjemed nedsatte Kongen en Kommission bestaaende af *Hans Schack*, *Christopher Gabel* og Rentemesteren *Henrik Müller*. Kommissionen havde en Del Konferencer med Statholderen, og under disse fremkom han med en Række yderligere Forslag ud over dem, han havde skrevet i sit Memorandum. I Kommissionens Betænkning benævnes de »Appendix«, og der er ikke færre end 13 Stkr. af dem. Vi vil kortelig se paa de vigtigste af dem. Det første gik ud paa at faa den Uskik afskaffet, som daglig forekom, nemlig at Myndighederne expederede Sager færdige, uden at de var ledsaget af behørig forudgaaende Undersøgelser og Erklæringer

af den stedlige Øvrighed, hvilket havde haft til Følge, at adskillige Ordre havde maattet kaldes tilbage. Ligeledes blev der udfærdiget mange Bestallinger til Præster, Fogder, Sorenskrivere og andre, uden at de paagældende havde været tilstrækkeligt anbefalet, og uden at de havde den tilstrækkelige Dygtighed. Saadanne Forhold burde afskaffes, og man burde kun kunne slippe for at faa en Sag undersøgt og paategnet af Øvrigheden, naar den drejede sig om en Klage over en Embedsmand, Borgmester eller Raad, i hvilket Tilfælde den maatte indsendes direkte af Klageren. — Dernæst fandt han, at det store Antal af Borgmestre og Raadmænd i Købstæderne kunde indskrænkes, dels var mange af dem udygtige, dels var der mange, og det ofte de rigeste, som kun havde søgt disse Stillinger for at blive lettere istand til at befri sig for Skatterne. Jævnlig var det saadan, at de kunde staa i et rent Svogerskabsforhold indbyrdes og derved næsten helt beherske Handelen og Næringen i den paagældende By. I Christiania f. Ex. behøvedes der ikke at være mere end 1 Præsident, 1 Borgmester og 6 Raadmænd, i Tønsberg 1 Borgmester og 4 Raadmænd, men i Bergen behøvedes der 1 Præsident, 2 Borgmestre og 6 Raadmænd, o. s. v. — Ogsaa Skifteskriverne vilde han have afskaffet, de var ganske unødvendige, og medens Sorenskriverne, som tidligere havde udført disses Arbejde, aldrig havde givet Anledning til Klager over Misbrug, var det modsatte Tilfældet med Skifteskriverne, som kun var til Besvær og Bekostning for Borgerne. Saa var der endelig en Del Forslag, som tilsigtede at forbedre Kongens Indtægter, saaledes en Anmodning om regelmæssig at faa sig tilstillet Extrakter af Kongsberg Sølvbjergværks Regnskaber i hans Egenskab af dettes Overinspektør, da der dør jævnlig forekom baade Underslæb og Rivninger imellem Betjentene, endvidere om at det maatte blive taget under Overvejelse, hvorvidt de Fortjenester hos forskellige Personer, som i sin Tid havde forskaffet dem Fritagelse for at svare Odelskatter, stadig maatte siges at bestaa, fremdeles om man ikke turde foretage en Ændring nu i den lave Pris, for hvilken en Del Krongods i sin Tid var blevet pantsat eller afhændet, idet den daværende Landskyld men ikke Godsets Herlighed havde været lagt til Grund for Salgssummen, og endelig om en Reduktion i en Del

af Embedsmændenes Gager og en Reduktion af en Del overflødige Officerer. Til Slut bad han om, at Bønderne langs Grænserne maatte blive helt fritaget for at betale Skat, da de befandt sig i den yderste Armod, — og om, at der maatte blive sendt 2 Gallioter og mindst 2 Gallejer op til Norge for at vedligeholde Forbindelsen imellem Landene og forhindre Kaperier.

Den nedsatte Kommission arbejdede saa hurtigt, saa den allerede den 28/2 1666 havde sin Betænkning færdig. De Konferencer, Gyldenløve havde haft med den, havde da medført det for ham saare tilfredsstillende Resultat, at Kommissionen indstillede de allerfleste af Forslagene til Majestætens Approbation, ja det, der lige er omtalt om Afskaffelse af Skifteskriverne, fandt den i den Grad formaalstjentlig, at den endog indstillede, at de burde afskaffes ikke alene i Norge men ogsaa i Danmark, og om det, der vedrørte Anskaffelse af et Par Gallioter, udtalte den, at dette ikke taalte nogen Opsættelse. Om den Plan for en bedre Udskrivning af Soldater (II,5), som var nedsendt for at blive expederet, udtalte Kommissionen, at den var befundet at være af saa stor Vigtighed, saa den fornødne Expedition allerede var sket. Men hvor Forslagene, som det i nogle Tilfælde hændte, var saa liberale, saa der var Fare for, at de vilde støde Kongens religiøse Følelser, var Kommissionen aabenbart mere end Statholderen paa det rene med, at de ikke vilde have Udsigt til at blive approberede. Dette gjaldt f. Ex. Forslaget i II,7 om, at Soldaterne maatte blive fri for at staa Skrifte og for at blive idømt Lejermaalsbøder. Den fandt her, at den maatte fraraade, at det skete paa det nuværende Tidspunkt, men henstillede, at Hs. Majestæt maaske paa et senere Tidspunkt, ved den Revision af Lovbogen, som skulde finde Sted, vilde lade indflette i Kapitlet om Kirkeordinantsen, at Soldaterne og Underofficererne, som aligevel ikke havde noget at betale med, — men ikke Officererne — skulde idømmes en korporlig Straf i Stedet for Bøder. Der var paa en enkelt Undtagelse nær intet af Forslagene, som Kommissionen fraraadede, men nogle af dem mente den burde udskydes til »de nuværende dyre Tiders Konjunkturer« blev noget bedre, og at Statholderen i Mellemtiden skulde handle, som Forholdene bedst krævede det. Dette var saaledes Tilfældet med Forslaget i II,9 angaa-

ende de mange Besværinger ved Rytterholdet, ved II,10 om Oprettelse af en Defensionsflaade, hvori den iøvrigt var enig med Statholderen om det ønskelige deri. Men den mente, at det var bedst at vente, indtil man i roligere Tider kunde tage hele dette Spørgsmaal op til en grundig Overvejelse og en endelig Ordning. (Men deraf fulgte ogsaa, at den ovf. S. 29 ff. nævnte kgl. Forordning af 5/1 1665 ikke i Øjeblikket kunde føre til et endeligt Resultat). Fremdeles gjaldt det m. H. t. III,1, en Reduktion af Skatterne og disses Betaling til belejlige Terminer, men dog indstillede Kommissionen, at Gyldenløve skulde udarbejde nærmere Forslag herom sammen med den Kommission, der skulde nedsættes til Revision af de norske Lovbøger, og da optages i denne. Endelig skulde ogsaa Forslaget i IV,1 om at give Indbyggerne visse Privilegier fremfor Udlændinge for at holde egne Skibe udskydes til senere hen. Kun et enkelt af Forslagene fraraadede den helt, nemlig det i Appendix nævnte, at der maaske kunde forandres noget i Anledning af, at saa meget kongeligt Gods var afhændet eller pantsat til en for lav Pris, thi Kommissionen fandt, at Hs. Maj.'s Haand og Segl maatte sikkre den lykkelige imod at lide nogen Skade, saa meget mere, som Hs. Maj. jo altid havde det i sin Magt at indløse Godset igen for den samme Pris, for hvilken det i sin Tid var afhændet.

Kongen fulgte Kommissionens Indstilling bortset fra et Par enkelte af Artiklerne, som han vilde tage under nærmere Overvejelse, og 14 Dage efter, at Betænkningen var afleveret til ham paategnede han den sin Approbation, den 14/3 1666.¹⁴⁾

Allerede den samme Dag udkom den første Forordning nemlig om Oprettelsen af en Overhofret i Norge, i hvilken Gyldenløve blev indsat som Præsident, og 10 Dage senere udstedtes der en Række andre om de approberede Forslag. Bestemmelsen om, at der skulde foretages en Revision af de norske Lovbøger ved, at Laugmændene skulde gennemgaa hver sin Del af de gamle Love, hvorefter der skulde udarbejdes et Udkast til en ny, viste sig imidlertid upraktisk, og der kom dengang ikke noget ud deraf. Først da en Revision af den danske Lovgivning blev taget op til Behandling, blev Spørgsmaalet om den norske Lows Revision igen paaagtet.

og i 1680 fik Gyldenløve Befaling til at nedsætte en Kommission af Nordmænd til at udarbejde en saadan. Da der var gaaet 2 Aar med dette Arbejde, befalede Kongen for at faa Sagen fremskyndet, at han skulde sende Kommissionens Formand, *Christian Stockfleth*, ned til Kjøbenhavn med det Materiale, der var samlet, og at Kommissionen skulde gøre Arbejdet færdigt her og med det Paalæg, at den norske Lovbog skulde affattes saaledes, at »en Uniformitet i begge Rigers Love saa vidt muligt herefter kan observeres«, og saaledes at Lovgivningen kun maatte afvige fra den danske, naar særlige Forhold for Norges Vedkommende krævede det. Men i det Forslag, som henimod Aarets Slutning var blevet færdig udarbejdet, var der ikke i tilstrækkelig Grad blevet taget Hensyn til dette Forlangende, og da Kommissionen derved havde overskredet sit Mandat, blev Udkastet overdraget til en ren dansk Kommission i Overensstemmelse med det givne Paalæg. Endelig i 1687 var Arbejdet færdigt og approberet af Kongen, og den 29/9 1688 traadte den nye Lovbog i Kraft.

Et lignende Spand af Aar og et lignende møjsommeligt Arbejde som det der medgik, inden Revisionen af den norske Lovgivning naaede Vejs Ende, gjorde sig ogsaa gældende paa mange af de andre Omraader, hvor Gyldenløve vilde indføre stærkt tiltrængte Reforme, — de kongelige Resolutioner viste sig ikke virkningsfulde nok til med et Slag at forbedre de fattiges Kaar, afskaffe den megen Slendrian og de mange Overgreb, eller give Handel og Industri det store Opsving. Det der mest af alt i den lange Arrække, i hvilken han indehavde Statholderposten, laa ham paa Hjerte, var Omsorgen for den fattige Bonde, thi de Forbedringer, han havde opnaaet i 1666, havde vist sig ganske utilstrækkelige til at skabe taaleligere Forhold for denne. Paa Aarets sidste Dag i 1667 skrev han i en Indberetning, at der i næsten hele Landet var stærke Klagemaal over Skatternes Paalæg og navnlig over Forhøjelserne i dem, og tilmed var Skattebrevene »sat saaledes paa Skruer«, saa Almuesmanden ikke kunde forstaa dem og ikke kunde se, om der skete ham hans Ret eller Uret, hvorfor der vrimlede af Supplikationer i den Anledning, »thi en Bonde, som har en halv eller endnu mindre Gaards Jord og Skyld, maa give lige saa meget

i Skat som den, der bruger en fuld Gaard og undertiden mere«, saa mange blev saa trykkede, saa de helt maatte forlade deres Gaarde. Han bad derfor om, at Skattebrevene maatte blive affattet saaledes, saa Menigmand kunde forstaa dem, og at enhver maatte skatte af sit Brug og uden Forhøjelse.¹⁵⁾ — Men den energiske Statholder maatte væbne sig med Taalmodighed, Reformerne blev ikke gennemført i saa hastigt et Tempo, som han ønskede i Frederik III's Regeringstid, og det var gennemgaaende først efter den nye Konges Regeringstiltrædelse, at det lykkedes ham at faa sat mere Fart i Tingene.

Men Regeringen i Kjøbenhavn havde nu ganske vist ogsaa andre Opgaver at løse, nemlig baade de finansielle efter de ødelæggende Krige med Sverrig, og dem, der gik ud paa at styre Stats-skibet under den Kamp, der rasede imellem England og Nederlandene om Herredømmet til Søs. Og disse Opgaver maatte vel forekomme den for Tiden vigtigere at løse end det sammensatte Problem at skaffe de norske Undersaatter taaleligere Levevilkaar, navnlig naar dette ikke kunde ske uden, at det vilde gaa ud over Statens Indtægter, og disse taalte absolut ikke nogen Formindskelse.

Under det nævnte krigerske Oprør gjaldt det for Norges Vedkommende om, at dets lange Kyststrækninger var sikret imod Overraskelser og ikke mindst maatte den vigtige Fæstning og Søhandelstad Bergens Forsvar være i orden. For at inspicere dennes Fæstningsværker foretog saa Statholderen i Marts 1665 en Rejse dertil, ledsaget af sin Hustru, Marie Grubbe. Ved deres Ankomst blev de modtaget med stor Højtidelighed, Kansleren *Ove Bielke* sejlede dem imøde i Fjorden, og da de steg iland, paraderede Garnisonen med Faner og Trommer, Salutten drønedes fra Fæstningens Kanoner, og hele Borgerskabet var opmarscheret og affyrede Salut-salver. Der blev afholdt et stort Gæstebud i Raadhuset til Ære for Ægteparret, og det hedder herom, at »da Hans Excellence var lystig, slog han Vinduerne ud i Stuen til Gaden og lod sætte sit og sin Frues Vaaben ind i Stedet«. Nogle Dage senere var der en stor Skiveskydning, hvor han selv skød Papegøjen ned, og »alle havde stor Lyst og Behag ved at se, hvor udmærket Hans Excel-

lence skød«. Han vandt da ogsaa en Række Præmier, en Sølvkande, en Sølvske, et »Bukseklæde«, m. m.

Fæstningsværkerne, som han gennemgik sammen med Kommandanten, Oberst *Johan Caspar von Cicignon*, lod meget tilbage at ønske i Retning af Modstandskraft. Man faar et uhyggeligt Indtryk af deres mangelfulde Tilstand, naar man læser, hvad *Cicignon* faa Maaneder i Forvejen havde indberetiet til Kongen derom: »Den, som ønsker at angribe Bergen, behøver ikke at tage andet med end Mandskab, Vaaben og Ammunition, Resten af al Slags finder han i store Kvantiteter i Bergen. Et saadant Overfald kan et Kaperskib ganske alene besørge, thi det kunde erobre Slottet. Byen selv vilde ikke forsvare sig, da alle Husene ere af Træ, og Borgerskabet er af den Grund altfor frygtsomt til at ville yde nogen Modstand ...« Men nu fik Gyldenløve sat Fart i Arbejdet paa at udbedre Befæstningerne, og efter at der var blevet anlagt ikke mindre end 12 Batterier ved Byen og Slottet, Skanserne istandsat og Nyanlæg foretaget, stod man med en Besætning paa henved 700 Mand rede til at tage imod, hvad der maatte komme, — og dette lod ikke længe vente paa sig: I Juni løb en hollandsk Koffardiflaade paa op imod 60 store Skibe med en Ladning til en Værdi af mange Millioner Gylden ind i Bergens Havn for at søge Ly for Englænderne. Selvfølgelig vilde de sidstnævnte gerne have fat i denne fede Bid, og den engelske Gesandt i Kjøbenhavn, *Talbot*, fik Kongen overtalt til, at han i al Hemmelighed skulde give den engelske Flaade Tilladelse til at overrumple Hollænderne, hvorefter de skulde dele Byttet. Kongen skulde offentligt bevidne sin Uskyldighed, og den engelske Konge skulde kaste Ansvar for Neutralitetsbruddet over paa sine Admiraler. Men de Ordre, som Frederik III i Overensstemmelse med denne Aftale afsendte til Gyldenløve og Claus Ahlefeldt om, at de højlydt skulde protestere men ikke gøre nogen Modstand, naaede ikke frem i rette Tid, og den 1. August ankrede den engelske Flaade, der talte op imod 25 store Skibe under Admiral *Teddemann*, op uden for Bergen og løb den følgende Nat ind i Havnen. Ahlefeldts og *Cicignons* Opfordring til Admiralen om at forlade Havnen og ikke lade det komme til Fjendtligheder førte ikke til noget, og »Kampen paa Bergens

Vaag« begyndte da den 2. August mellem den engelske Flaade og Fæstningen og endte med det Resultat, at Englænderne efter 4 Timers Kamp maatte trække sig ud af Slaget med forskudte Skibe og et Tab paa 6—700 Mand. Kanonaden havde været saa voldsom, saa Ahlefeldt erklærede, at han aldrig i sit Liv havde oplevet Magen dertil. 3 Tønder Krudt, som laa under Hovedbatteriet, hvor han selv stod tilligemed Kommandanten og et Par Officerer, blev ramt og exploderede, saa de alle blev kastet omkuld, han selv blev forslaaet, og Cicignon fik sine Øjne slemt forbrændt. Hollænderne havde ogsaa hjulpet til ved at stille 41 Kanoner til Raadighed for Kommandanten, og disse vilde de efter Kampen have igen, men den snedige Cicignon sørgede for, at de »med adskillig Excuse og Krigs Raison samt andre Forevendinger ei dennem bekom«.

Hen paa Efteraaret ankom der jævnlige hollandske Skibe med rige Ladninger til Christiania, Bergen og Christianssand, og Gyl-denløve foreslog da Kongen, at han skulde bemægtige sig disse, hvilket nemt kunde lade sig gøre, og Kongen var lutter Øre. Det maatte dog, svarede han, ske ved List og med det gode, ikke med Magt, men hans Ordre var holdt i saa uklare Vendinger, saa Statholderen ikke turde paatage sig Ansvarer men udbad sig nærmere Instruktioner. Men Tiden gik, uden at Kongen vilde give noget tydeligt Svar, og imedens stak de hollandske Skibe, der laa i Bergen, og som anede Uraad, til Søs, og der kom ikke noget ud af det paatænkte Forsøg paa Rovet.¹⁶⁾

I Januar det følgende Aar tog Frankrig Parti for Nederlandene og erklærede England Krig, og den 1. Februar sluttede ogsaa Danmark et Forbund med Nederlandene imod England. Krigen med dette Land fik dog ingen synderlig Betydning, og den afsluttedes for Danmarks saavel som for Nederlandenes Vedkommende med Freden i Breda 1667. En fuldstændig Udsoning med England fandt omsider Sted i 1669. Men den umiddelbare Følge af denne Krig var dog, at Danmark knyttede sig fastere til Frankrig, og en i 1668 afsluttet Triplealliance imellem England, Nederlandene og Sverrig afslog Danmark trods Opfordring dertil bestemt at tiltræde, — tværtimod blev Forholdet til Nederlandene paa Grund af handels-

politiske Spørgsmaal efterhaanden ret spændt, (se nærmere herom S. 126 f. f.)

Vi har ovf. S. 20 berørt det uheldige i, at Gyldenløves Udnævnelse til Statholder kun gav ham den øverste civile men ikke tilige den øverste militære Myndighed, der forblev hos Claus Ahlefeldt, og at dette derfor før eller senere maatte føre til Kompetencestridigheder imellem dem. Allerede før Kampen paa Bergens Vaag havde Ahlefeldt i April Maaned været i Kjøbenhavn for at besvære sig over dette Forhold og havde her erklæret, at han hellere vilde søge sin Afsked fra Stillingen i Norge end vende tilbage dertil under de samme Vilkaar. Gyldenløve var lige saa utilfreds, og da han kom til Kjøbenhavn i Februar 1666, blev det ordnet saaledes, at Ahlefeldt blev kaldt tilbage med Udnævnelse til Chef for Nørrejydske Regiment, en ganske vist ringe Paaskønnelse af hans store Fortjenester. Men han fik dog Oprejsning paa anden Maade, han blev Feltmarskal, fik det blaa Baand (Ridder af Elefanten) og døde, højt anset, i 1674 som Guvernør i Nyborg. Da Gyldenløve vendte tilbage til Norge, havde han med sig i Lommen sin Udnævnelse som General over hele Krigsmagten i Norge.¹⁷⁾

Vejen laa nu aaben for ham til ogsaa at arbejde paa at faa tilvejebragt en bedre Ordning af Landets Forsvar, og da han havde Kongens Øre, havde han lettere ved at opnaa Resultater, end Ahlefeldt havde haft. Hans mange Breve fra denne Tid til Feltherren, *Hans Schack*, bærer Vidne om hans intensive Arbejde herfor, og det er i Sandhed ikke noget lyst Billede, han kunde give om den militære Stilling og de økonomiske Forhold: »Der hersker stor Nød og Pengemangel imellem Folk, og flere, som før har haft nogle Tusinde Rigsdaler i Formue, kan nu ikke fremskaffe 10 Rigsdaler; Bønderne lider Sult og spiser mest Brød af Træbark, da de ikke har Penge at købe Korn for«. Og Landet var, fortæller han, efter den forrige Krig blevet saa blottet for Mandskab, saa at det kun med største Besvær var muligt at skaffe Soldater, ja til Garnisonen i Frederikstad havde det saaledes kun været muligt at skaffe 40 Mand. Udskrivningen var nemlig den af alle de mange Byrder, der hvilede paa Befolkningen, der var den tungeste, og for den havde Folkene en saa stor Skræk og Afsky, saa de bedste af dem stjal sig

ud af Landet og rejste til Holland, »Norge til største Fordærv og Svækkelse«. Og dertil kom Frygten hos dem, der lod sig hverve, for at blive sendt ned til Danmark, thi af dem, der havde været i Tjenesten dernede, havde de hørt, at disse havde været daarlig behandlet og lidt Hunger. Mange Steder havde man derfor ikke kunnet skaffe andet end Drengene. — Paa den øde Klippeø, Fæstningen Frederiksholm, havde Mandskabet intet Brænde til at lave Mad og varme sig ved, ja Skildvagterne havde ikke engang Kapper at tage paa i Kulden, saa de satte deres Sundhed til. I sine Breve krævede han Gang paa Gang Penge og snart alle Slags Forsyninger som Kanoner og Kugler til Fæstningerne, Musketter, Kaarder og flere, men ensartede Geværer, saa at alle Tropperne kunde blive udrustet med saadanne af samme Kaliber. Efterhaanden naaede han dog saa vidt med Organiseringen af Hæren, saa at han havde faaet alle Regimenterne, der hidtil havde været af forskellig Størrelse, bragt op til nu at udgøre det samme Antal Soldater, nemlig 1450 Mand, forsynet med Ammunition m. v., de vigtige Fæstninger Frederikstad, Frederikshald og Frederiksholm var bragt i saa god Forsvarstilstand, som de tilsendte Penge tillod, og han kunde nu haabe, at den, der vilde angribe Norge, »ikke vil finde os sovende«, men der var endnu langt igen, før han kunde sige, at Forsvaret var betryggende. For at naa hertil indsendte han i 1667 et langt og yderst detailleret Forslag om hele Militiens Indretning og alle de derhen hørende Spørgsmaal, Lønninger, Bevæbning, Udskrivning, de til Militærets Underholdning udlagte Gaarde, Fæstningerne o. s. v. Med Hensyn til disse sidste fremsendte han Planer til deres Udvidelse og Forstærkning, som han havde udarbejdet sammen med Generalmajorerne *Rüse* og *Frederik Ahlefeldt*, og han anbefalede ivrigt, at han maatte befæste Christianssand, som dannede den bedste og korteste Forbindelse med Jylland, men nu laa forsvarsløst hen. Ogsaa nogle Skibe til Beskyttelse af Kysterne og Handelen maatte fremskaffes. En Kaper, fortalte han, havde været saa fræk, saa den ved højlys Dag var løbet ind til Land i Nærheden af Stavanger, bombarderet Toldboden og skudt nogle Huse i Brand. — Planerne m. H. t. Fæstningerne blev enstemmig tiltraadt af Krigskollegiet, men saa stor var Pengenøden i Kjøben-

havn, saa Kollegiet først i 1670 indstillede til Kongen, at de foreslaaede Arbejder skulde udføres, men kun successivt for een Fæstning ad Gangen!¹⁸⁾

Vanskeligheden for Statholderen ved at skaffe de fornødne Penge tilveje fik ham til, da det drejede sig om at bringe Akershus Fæstning i en forsvarligere Stand, at gribe til en Udvej, som Nutidens Historikere og Elskere af Fortidens Mindesmærker maa beklage. Han søgte nemlig og fik Kongens Tilladelse til, at den ældgamle *Oslo Kirke* (Sct. Halvords Kirken) blev brudt ned, da den var forfalden, for at Stenene kunde blive anvendt hertil. Det var visselig ikke manglende Interesse for Norges Historie eller for Landets gamle Konger, der havde faaet ham til dette Skridt, thi da man under Nedrivningen af Kirken fandt de gamle Grave, i hvilke laa de jordiske Rester af de 4 Konger, den berømte *Sigurd Jorsafalar*, *Magnus den Blinde*, *Inge Krokryg* og *Haakon den Unge*, blev Indholdet af Gravene omhyggeligt opbevaret. I 1674 fik han Christian V's Tilladelse til at maatte opføre et Kapel af Sten og med et Tag enten af Bly eller Kobbler paa Klippeøen *Hofdøe*, (nu »Hovedøen«), hvor Benene af de 4 Konger maatte henlægges og forvares, og hvor de skulde beskærmes, som om det var i en Kirke. de laa. Men Kapellet synes ikke at være blevet opført, — Krigen gav Landet andet at tænke paa!¹⁹⁾

Efter i Juni 1667 at have inspiceret Grænsfæstningerne imod Sverrig, fik han Lov til at rejse en Tur til Danmark, og medens han var her i August Maaned, gik der det Rygte, at han skulde have en Stilling som Rigsskatmester. Han vilde vist ogsaa nok helst være blevet her helt, men i Juni Maaned det følgende Aar maatte han tilbage til Norge, da der fra Holland var indløbet Efterretninger om fjendtlige Hensigter fra Englands Side, og han ledsagedes derop af de 2 Generaler, *Frederik Ahlefeldt* og *Gorgas*, som skulde hjælpe ham med at sætte Landet i behørig Forsvarsstand. Der skete imidlertid ikke noget, og han kunde derfor henad Efteraaret paany vende tilbage til sit kære Kjøbenhavn, og han gensaa nu ikke Norge før i Sommeren 1673. I Stedet for indsatte Kongen en Vicesatholder i Norge, og i 1669 blev *Ove Juul* til Villestrup som saadan sendt derop. Men Gyldenløve vedblev at have Over-

ledelsen af de norske Sager. Selv saadanne, som angik Supplikationer, og som ellers maatte indsendes direkte, skulde først undersøges og paategnes af ham, forinden de blev forelagt for Hs. Maj. Og alle Protokoller samt Stævninger og andet, der udstedtes af de norske Myndigheder, skulde han forsyne med sit eget, til dette Brug særlig forordnede Segl. Denne Bestemmelse blev iøvrigt i 1685 forandret til, at han fremtidig maatte forsyne Stævninger med sit eget, *private*, Segl, og dette vedblev at gælde i hele hans Statholder-tid, — ja efterhaanden udstedte han dem tilmed sædvanlig ogsaa i sit eget Navn.

Kongen havde allerede, medens han endnu var i Norge, paa-skønnet hans Arbejde og rost ham for hans Flid. Belønninger udeblev heller ikke, han blev udnævnt til Præsident i Christiania, og fik Skøde paa 2 Gaarde i Sønder Onsild By, Onsild Herred, samt paa Gaarden Hvitvedgaard, Øster Lisbjerg Herred, og endelig en Belønning paa 4000 Rdlr. aarlig af Drammens Told.²⁰⁾

Kapitel III

GESANDT TIL ENGLAND I 1669.

I Begyndelsen af Aaret 1669 foregik der Forhandlinger imellem Danmark og England om forskellige Handelsforhold. De engelske Købmænd klagede over, at Danmark ved Maalingen af deres Skibe i danske og norske Havne gjorde dem en Trediedel større end tidligere, hvorved det kunde kræve større Afgifter end af Hollænderne og desuden kunde paalægge dem forskellige Afgifter, for hvilke baade disse, Franskmændene og andre var fri. Frederik III vilde nu gerne forhandle om disse Spørgsmaal og under visse Betingelser tilbyde Lettelser, og han bestemte, at der i dette Øjemed skulde sendes en Gesandt til London. Hertil udsaa han Gyldenløve, og da denne for Tiden var i Hamborg, blev han kaldt hjem, og der blev taget fat paa at tilrettelægge den diplomatiske Fremgangsmaade for Gesandten og gøre alt klart til Rejsen. Hans Følge skulde bestaa af 104 Personer, og 2 elegante Karosser med 28 Heste blev sendt iforvejen. Det havde først været bestemt, at han skulde anløbe Norge, hvor Arbejdet i nogle af Bjærgværksgruberne var gaaet istaa paa Grund af, at Arbejderne havde været opsætsige imod Berghauptmanden, men dette blev dog atter opgivet. Den 5. Juni tog Gyldenløve Afsked med Majestæterne, men for ret at festligholde den sidste Aften fulgtes han fra Slottet hjem med Statholder Gabel og tilbragte hele Natten hos ham »med stor rejouissance«. Han fik ikke en Gang nogen Søvn men rejste strax næste Formiddag til Helsingør for derfra at tiltræde Rejsen til England, eskorteret af de 2 Fregatter »Delmenhorst« og »Havfruen«. Rejsen blev en Del forsinket, fordi det førstnævnte Skib i haardt Vejr stødte paa en Klippe imellem Christiania og

Drammen, og for at komme flot maatte man efter Sigende kaste alle Kanoner m. m. overbord.

I den Instrux, der var udstedt for Gesandten, var det paalagt ham, at han for at pointere det danske Kongehus's Enevoldsmagt nøje skulde vaage over, at han blev modtaget paa samme Maade som den franske, spanske og svenske extraordinære Ambassadør. Ved sin første Audiens hos Kongen skulde han, hvis denne beholdt sin Hat paa, gøre det samme, sin Tale skulde han holde paa Dansk og derefter lade Legationssekretæren oversætte den paa Latin eller Fransk. Naar han saa havde hørt Kongens Svar, skulde han med en dyb Reverens gøre sin Sortie og derefter begive sig til Audiens hos Dronningen og tilsidst til Hertugen og Hertuginde af York. Til Majestæterne skulde han holde Taler og udtale Ønsket om et godt Forhold mellem Landene. Han skulde have med sig et Udkast til en snævrere Alliance og til en Handelstraktat, og han skulde forsøge at trænge ind i det engelske Hofs Planer, og hvis han mærkede, at der var ved at blive afsluttet en Traktat imellem England og Frankrig, skulde han se at faa at vide, hvad den gik ud paa og meddele Kongen det. Hvis der da skulde blive afsluttet en saadan, og han ikke til den Tid havde modtaget nogen Ordre fra Kongen, skulde han forsøge at faa optaget en Artikel i den om, at Danmark-Norge kunde tiltræde den. Forhandlingerne skulde han forsøge at faa tilendebragt saa betids, saa han ikke behøvede at opholde sig i England over 3 Maaneder.

Inden Forhandlingerne var blevet paabegyndt, havde Gyldenløve imidlertid udvirket, at der blev indført nogle Ændringer i Udkastet til Handelstraktaten, hvorved der blev bedre Udsigt til, at der kunde opnaas et Resultat, nemlig at de danske Undersaatter, der levede i England, ikke dør skulde betale højere Told og Afgifter end Englænderne selv, og at heller ikke disse sidste i Danmark og Norge skulde betale højere Told og Afgifter end Hollænderne og andre fremmede, Svenskerne undtaget, og at de skulde nyde de samme Friheder og Privilegier m. H. t. Handel og Fiskeri som andre fremmede. Han kunde ogsaa berette hjem, at det hed sig, at den engelske Udenrigsminister, Baron *Arlington*, skulde erstatte af Sir *Clifford*, som han ikke troede var venligsindet over-

for Danmark, og derfor raadede han til, at man skulde se at faa Forhandlingerne tilendebragt, før dette Skifte fandt Sted, hvorhos man burde give Arlington en Present, thi »nervus rerum gerendarum est pecunia« (»Drivkraften til at faa noget gennemført er Penge«).

Den 28. Juni havde Gesandten, der blev ledsaget af et stort Følge samt Lakejer og Heste, sin Tiltrædelsesaudiens hos Kongen, *Karl II*, og derefter kunde Forhandlingerne tage deres Begyndelse. Men han havde jo faaet strængt Paalæg om at vaage over, at Frederik III blev mødt med den Ærbødighed, han kunde gøre Krav paa som Enevoldshersker, og her kom han strax ud for en Episode, der udkrævede hele hans diplomatiske Behændighed og samtidig Fasthed for at klare. Det var nemlig dengang Skik imellem Diplomaterne, at den, der var ankommet sidst til det akkrediterede Sted, var den, der først modtog Visitter af dem, der var kommet tidligere, og den af disse, der havde været den første til at aflægge Visitten, havde da Krav paa at være den første, der modtog hans Genvisit. Nu ankom ganske kort efter, at Gyldenløve havde haft sin Tiltrædelsesaudiens, en hollandsk Ambassadør til London, og kort efter at denne havde haft sin Tiltrædelsesaudiens, sendte Gyldenløve et Bud til ham for at forespørge, hvilken Tid Ambassadøren vilde modtage ham i Visit, og han fik da opgivet Tiden imellem Kl. 2 og 3 den følgende Dag. Derefter lod den franske Ambassadør gøre en lignende Forespørgsel hos Hollænderen og fik opgivet Tiden mellem Kl. 4 og 5. Men da Franskmanden nu opdagede, at han ikke kunde komme først, hvilket havde været hans Hensigt, sendte han paany Bud til Hollænderen med Anmodning om, at han vilde tilstaa ham en anden Tid, enten Kl. 11 Fmd. eller Kl. 2 Efm., og han fik da Tilsagn om, at han kunde komme Kl. 11, til hvilken Tid han ogsaa indfandt sig den følgende Dag. Men Hollænderen gav ikke Gyldenløve Underretning om det skete, og da denne ad anden Vej fik det at vide, sendte han for ikke, som han indberettede, »at blive blameret af alle Mennesker for at have for sømt Respekten for Ds. Maj.« den næste Dag en af sine Folk til Hollænderen for at lade ham vide, at da denne Opførsel var ganske ekstraordinær og stik imod Skik og Brug blandt Ambassadører, tvivlede han ikke paa, at da han var kommet til Hollænderen paa

dennes Ord om, at han var den første, maatte ogsaa denne efter al Skik gøre ham selv den første Genvisit. Skønt nu Hollænderen undskyldte sig med, at det var Franskmanden, der havde tvunget ham til det skete, og at han kun var gaaet ind derpaa, saafremt ikke nogen vilde beklage sig derover, følte Gyldenløve sig dog ikke tilfreds hermed. Tilsidst maatte selve Udenrigsministeren i egen høje Person opsøge ham med Bøn om, at han vilde tillade, at Hollænderen gjorde den første Visit hos Franskmanden, der jo ganske vist var den, der var Skyld i det hele, men han var en Mand, der var temmelig stor paa det, og Ministeren frygtede for, at der ellers kunde opstaa Bitterhed imellem de to Kroner. Men heller ikke Baron Arlington kunde stille Gyldenløve tilfreds, her drejede det sig om Respekten for hans Herre, og han maatte holde fast ved sit Forlangende om at være den første til at modtage Hollænderens Genvisit, selv med Fare for sit Liv, men iøvrigt tilkom det vel ikke Ambassadøren af Holland at afgøre et Spørgsmaal om de kronede Hoveders Rang. Dette maatte Ministeren give ham Ret i, og han maatte da gaa igen med uforrettet Sag. — Derefter lod Gyldenløve Hollænderen vide, at hvis han holdt fast ved at ville aflægge Franskmanden den første Genvisit, vilde han — selv om han ikke troede, at det var Hensigten at ville forurette ham — for at vedligeholde Respekten for sin Konge vide at »revanchere« sig. Men for at faa en Løsning paa Affæren uden at Hollænderen derved kom til at fornærme nogen, og for at dette Spektakel kunde ende i Venskabelighed, foreslog han denne at komme og spise Middag hos sig, forinden han aflagde Visitten hos Franskmanden. Den uheldige Hollænder følte sig yderst pinlig berørt ved hele denne Affære og vilde, som han sagde, gerne aflægge Gyldenløve 100 Visitter uden at fordre nogen Genvisit af ham, naar blot dette Spektakel kunde blive bilagt. Der blev vexlet flere Breve imellem Parterne om Sagen, uden at denne kom sin Løsning nærmere. Affæren havde efterhaanden vakt en Del Opsigt, og Gyldenløve indberettede, at hele Hoffet billigede hans Optræden. Der maatte derfor nu findes en Løsning, og Kongens Ceremonimester begav sig saa til Gyldenløve med et Kompromisforslag, som var accepteret af Hollænderen. Det gik ud paa, at denne skulde sende et Bud til Gyldenløve

om, at han gerne vilde aflægge ham en Visit, men at denne da ikke skulde være hjemme, hvorefter da Hollænderen med frelst Samvittighed kunde aflægge den første Visit hos Franskmanden. Dette gik Gyldenløve ogsaa ind paa, og da han saa hos Hollænderens Bud, der indfandt sig for at forhøre, hvornaar det vilde behage Hs. Excellence at modtage hans Herres Visit, omhyggelig havde forhørt sig om, hvorvidt der var sendt noget Bud for at tilbyde en anden den første Visit og i den Henseende var blevet beroliget, var han tilfreds og lod beklage, at han ikke saa sig istand til at tage imod Ambassadøren paa Grund af Bortrejse. Derefter tog han sporenstregs ud til Hampton Court. Da han kom tilbage derfra, bad Hollænderen ham paany om en Tid, hvor han kunde gøre ham en Visit, men hertil svarede han galant, at siden Ambassadøren havde villet hædre ham med sit første Besøg, betragtede han dette som allerede gjort og vilde nu selv gengælde ham Visitten den følgende Dag. Dette gjorde han ogsaa og aflagde tillige Besøg hos Franskmanden, der i Mellemtiden havde gjort Visit hos ham.

Der stod i de engelske Hofkredse megen Respekt om Gyldenløve for den Maade, paa hvilken han var optraadt i denne Affære, og den vakte saa megen Opsigt, saa den franske Gesandt indberettede den til sin Konge, Ludvig XIV. Deraf blev atter Følgen, at den danske Gesandt i Paris, *Frederik Gabel*, sendte et Brev til Gyldenløve, hvori han anmodede ham om en Fremstilling af Sagen. — Forøvrigt trak det op til en fornyet Kurre paa Traaden imellem Parterne. En skønne Dag lod nemlig Hollænderen ved et Bud i høflige Vendinger gøre Gyldenløve en Undskyldning for, at han i nogen Tid ikke havde besøgt ham, men Grunden var, at han ved sit sidste Besøg ikke havde modtaget den Honnør, der skyldtes hans Charge. Gyldenløve svarede Budet, at hidindtil var han snarere blevet rost end mødt med Klager m. H. t. Høflighed, og han vilde derfor gerne vide, hvori Ambassadørens Betænkeligheder bestod. Jo, det var jo det, at Hs. Exc. ikke havde været tilstede ved Ambassadørens Ankomst for at modtage ham, saa lidt som han havde været tilstede ved hans Bortkørsel. Men da Gyldenløve ikke kunde tænke sig, at den hollandske Ambassadør vilde forlange mere end

den franske og venetianske, overfor hvem han anvendte den samme Skik, gjorde Hollænderen ikke mere ud af den Historie!

Imidlertid gik Forhandlingerne for sig med Udenrigsministeren, og det lykkedes Gyldenløve at faa dem bragt ind i et med Frederik III's Ønsker overensstemmende Spor. I sine Samtaler med Kongen udfoldede han al sin medfødte Charme, saa han ganske vandt denes Hjerte, og det lykkedes ham at berolige ham fuldkommen m. H. t. Affæren paa Bergens Vaag (se S. 40 ff.). Da Kongen havde hørt Talbots Beretning, som i et og alt stemmede med Gyldenløves Fremstilling, udtalte han: »Jeg finder, at Teddemann har fortjent megen Dadel, og at jeg har gjort min Broder i Danmark Uret, men ved Guds Naade vil jeg give ham Oprejsning«. Ogsaa Forhandlingerne om en Handelstraktat forløb forholdsvis glat, kun kunde der ikke rigtig opnaas Enighed om en af Artiklerne, der drejede sig om gensidig Hjælp, idet man fra dansk Side ønskede, at den skulde gaa ud paa, at hvis Danmark blev angrebet, skulde England af al Magt hjælpe det, men at Danmark ikke skulde forpligte sig til det samme, hvis det var England, som blev angrebet. Dette ganske ubillige Forlangende vilde det engelske Kabinet selvfølgelig ikke gaa ind paa, alene af den Grund, at det let kunde drage Konsekvenser efter sig, hvis der skulde afsluttes Traktater med andre Lande. Men Kongen lod sine Ministre vide, at han havde givet Gyldenløve et Løfte i den Henseende, som han vilde holde, og han føjede til, at han nu ikke havde nogen saa nær Slægtning som Kongen af Danmark. Affæren paa Bergens Vaag havde været den væsentligste Aarsag til Mislyden imellem dem, men han havde nu faaet klargjort, at den havde været foraarsaget af daarlig Konduite hos hans Officerer, mere end af manglende Venskab hos hans Broder Kongen af Danmark. Yderligere havde han en Sympati for Gyldenløve, som han ikke havde for nogen anden Ambassadør, og derfor vilde han have, at denne ikke alene skulde rejse hjem tilfreds med sit Resultat, men ogsaa, at han skulde blive godt modtaget af Hs. danske Majestæt, fordi han havde opnaaet det, som denne havde paalagt ham. Dette Standpunkt stod Kongen længe fast paa til Trods for Ministrenes alvorlige Indvendinger. Disse havde sagt

til Gyldenløve, at han havde opnaaet mere af Kongen, end de selv nogensinde havde kunnet, naar de ikke havde været enig med ham, thi da havde han dog altid endt med at give efter. Det havde ikke en Gang hjulpet, at de havde foreslaaet Kongen den Udvej, at han, naar han havde en saa stor Sympati for den danske Ambassadør, da vilde gøre meget bedre for at bevise ham denne, ved at give ham en Foræring paa 20.000 £. Men omsider maatte dog Kongen give efter, og man naaede til Enighed om Affattelsen af den omtvistede Artikel. Derefter blev Handelstraktaten underskrevet den 29/11, og et Par Dage efter fik Gyldenløve Afskedsaudiens hos Kongen og forlod derefter London.

Han naade dog ikke længer end til Holland, før han blev stoppet af en Ordre fra Frederik III til at vende om for at søge at faa afhjulpet nogle Mangler, som Regeringen i Kjøbenhavn fandt, at der var i den nys afsluttede Traktat, og til det Øjemed blev der samtidig tilstillet ham en Ratifikation af Traktaten, men omformandret med de ønskede Ændringer. Det siges at være *Gabel*, der har foranlediget denne Tilbagerejse, fordi han ønskede at holde ham borte fra Hoffet i Kjøbenhavn. Den 19/2 var han atter tilbage i London og begyndte strax paa de nye Forhandlinger. Men kun et Par Dage efter kom der Meddelelse til ham om, at hans kongelige Fader den 9. s. M. var afgaaet ved Døden, og da han ikke troede, at de ønskede Ændringer vilde lade sig gennemføre, forlod han strax London igen uden at oppebie den Ordre om at vende hjem, som blev tilsendt ham, og den 12. Marts var han atter tilbage i Kjøbenhavn. — I April Maaned sendte den engelske Konge Greve *Arthur af Essex* til Danmark for at tilendebringe Forhandlingerne, og den nye Konge nedsatte en Kommission med Gyldenløve og nogle andre til at føre disse; men snart efter bestemte han, at de af hans afdøde Faders Raad besluttede Ændringer skulde opgives og Traktaten ratificeres i den Skikkelse, i hvilken Gyldenløve havde afsluttet den. Den endelige Traktat blev da underskrevet den 11/7 1670 og ratificeret Maanedsdagen derefter. — Kong Karl II af England tilskrev Gyldenløve et Brev, hvori han takkede ham for det Arbejde, han havde gjort for at bevare det gamle Venskab mel-

lem de to Lande og lovede ham, at han vilde give ham et tydeligt Bevis paa sin Taknemlighed. Dets Indhold vidner om, at Gyldenløve ikke havde overdrevet, naar han fortalte, at han stod i Yndest hos ham. Det er fuldt af velvillige Udtalelser overfor ham, ligesom Kongen ogsaa benævner ham »mon cousin«, hvorved han giver Udtryk for, at han betragter Gyldenløve som lovlig tilhørende det danske Kongehus.²¹⁾

Kapitel IV

OPHØJELSER OG GODSERHVERVELSER UNDER DEN NYE KONGE.

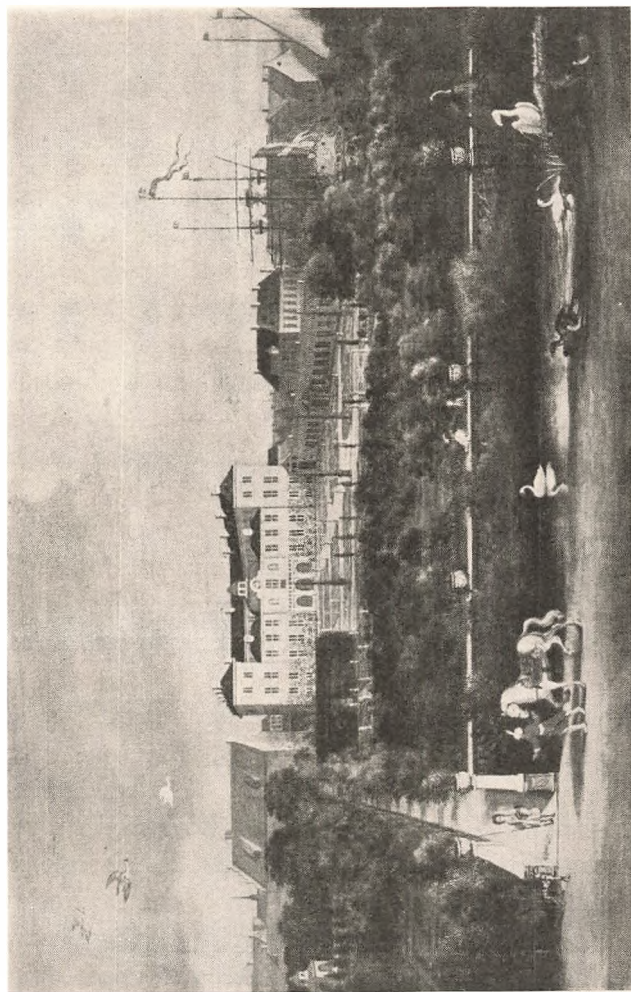
Ved Christian V's Tronbestigelse oprandt der en Tid for Gyldenløve, i hvilken han efterhaanden blev beriget med Jordegods paa Landet, Huse i Hovedstaden, Hæder og Værdighed og Statens fornemste Embeder, ja han naaede endog saa højt, saa han blev Landets fornemste Embedsmand, han vandt Kongens udelte Yndest og blev hans Ven og fortrolige, — og dette Venskab holdt sig hele Livet igennem. Af Kongens opbevarede Breve til ham fra sine tidligste Ungdomsaar ses det, at han allerede dengang nærede et saare varmt Venskab for sin 8 Aar ældre Halvbroder, tiltrukket af hans fornemme og ridderlige Optræden, muntre Humør og fine Takt, der aldrig lod ham forglemme den Respekt, han skyldte ham som Prins. Og da Ynglingen blev Konge, strømmede Gunstbevisninger ind over Vennen. Allerførst maatte denne have sig en stands-mæssig Bolig og i Nærheden af Kongens eget Slot, og dertil blev der udset en Grund ved Kvæsthuset »langs med voris Skibsholm fra det store nye Torv og neder til Stranden«, som tidligere havde tilhørt *Ulrik Christian Gyldenløve* (Chr. IV's Søn). Denne Grund gav nu Kongen ham Skøde paa med Forpligtelse til derpaa at bygge en ny Købstad Bygning, og paa denne Plads begyndte da Gyldenløve 3 Aar efter at opføre sit Palæ, det nuværende Charlottenborg. Og nu øgedes hans Rigdomme og Godserhvervelser i et saare hastigt Tempo. Det følgende Aar, den 2/4 1670, fik han Skøde for sig og Descendenter paa Hartzhorner Wildnis med Sommer og Grønland i Herskabet Pinneberg i Nærheden af Glückstadt imod at afstaa Kalø Amt samt opgive en Fordring paa 33.000 Rdlr., han havde paa Kongen for diverse kontante Udlæg. Den samme Dag fik han Til-

ladelse til at lade den Gaard i Kannikestræde med tilliggende Have »næst op til Regensen«, hvor han boede, men som tilhørte Kongen, istandsætte paa dennes Regning, og Aaret efter gav Christian V ham den i Foræring. — I Norge havde han allerede i 1668 købt Gaarden Ryen og det følgende Aar Gaarden Stalsberg, begge i Skelsmoe Sogn i Neder Romerrige, og i Danmark købte han kort efter Regeringsskiftet Ladegaarden Østrup i Asminderød Sogn af Dronningens Kammertjener, *Jacob Pedersøn*. I 1672 gav Kongen ham Skøde paa Mørup Gaard og Gods i Fjenneslev Sogn ved Sorø, imod at han skulde stille 2 vel udrustede Ryttere, naar Rostjeneste opbødes. Af General *Rüse* købte han »den lille Dyrehauge« (Charlottenlund Skov) med derværende Bygninger, hvilke han efter en større Istandsættelse gav Navnet Gyldenlund. I 1672 købte han Tybjerggaard i Tybjerg Sogn af *Erik Banner*, og fik af Kongen Skøde paa Christiansholm med Fiskedamme, tilhørende Eng og Myre i Gentofte Sogn. Han erhvervede ogsaa Øen Turø i Svendborg Amt, som han i 1674 købte af Amtmanden i Haderslev, Greve *Conrad Reventlow*, og endelig kan det ogsaa her nævnes, at han i 1675 i Anledning af den forestaaende Krig med Sverrig fik Bevilning af Kongen til at bygge og drive en Krudtmølle i Norge og 2 Aar efter et Privilegium paa at drive et Sæbesyderi og Olieværk paa Christianshavn.

Det var saaledes ikke saa ganske lidt Jordegods, han i Christian V's tidligste Regeringsaar fik samlet sig sammen, og alene herved skabte han sig en stor social Position. Han kom snart til at høre til de rigeste Mænd i Landet, hvilket ses deraf, at han i 1676 sammen med *Griffenfeld* og *Hans Schack* var de største Skatteydere, som i Skat betalte den i Datiden meget høje Sum af 730 Rdrl. Han havde inden han døde, som vi senere skal se, yderligere samlet saa meget Gods sammen, saa han vistnok endte som Danmark-Norges største Jordegodsbesidder.

Samtidig med disse Godserhvervelser tog han ogsaa fat paa Opførelsen af et stort og fornemt Palæ paa Kongens Nytorv, til hvilket Kongen, som ovf. nævnt, havde skænket ham Grunden. Her skulde der skabes en ganske anderledes stilfuld Ramme om hans overdaadige Gæstebud og bedre Plads til hans anselige Stab

af Tjenestefolk end den, som Gaarden i Kannikestræde bød paa. For at skaffe yderligere Plads til Hus og Have købte han en Grund, der laa ved den nye Kanal, hvor han havde sin Havneplads, til- ligemed Forstrand og al Herlighed, og Kongen kom ham til Hjælp ved at skænke ham og sin anden Yndling, Overjægermesteren *Vin- cens Hahn*, Kalø Slots Bygninger og Materialer, da det »ganske skal være ruineret og forfalden«, og fritog desuden Hotellet for Skatter. Endelig fik han Tilladelse til at nedbryde Hjørnet af det gamle Kvæsthus paa Bremerholm, »hvor den underste Linie af hans nye Hus Flygel træffer«. Endnu saa sent som i 1683 fik han Ejendommen udvidet, idet Kongen skødede ham alle de Bygninger, der var opført paa Pladsen fra Gjethuset til Kanalen og derfra langs med denne i hele dens Længde, d. v. s. hele Sydsiden af det nu- værende Nyhavn. Den 3/4 1672 nedlagde under stor Højtidelighed Kongen i egen Person Grundstenen til Palæet, og midt i 1670'erne stod Hovedfløjen med de to fremspringende Fløje ud imod Torvet og de to Sidefløje langs Kanalen, alle i 3 Stokværk foruden Kæl- der, under Tag. Den lave Fløj, der lukker Gaarden ud imod Haven, er først føjet til i 1680'erne, og idag staar Palæet jo ikke i den sam- me imponerende og smukke Skikkelse som i Gyldenløves Dage. Det var dengang saa stort, saa det skal have indeholdt 74 Værelser foruden Kælder og Loftsrum, Port og Trapperum, Gange og Smaa- aflukker. — Af de endnu bevarede Rester af Maler-, Træskærer- og Stukkatorarbejder i Lofter, Døre, Karme og Paneler faar man et godt Indtryk af de kostbare og festlige Dekorationer, der har smykket Palæet. Statholderen overvaagede selv saavel Byggear- bejderne som Udsmykningen. Han lod den danske Generalfaktor i Amsterdam, *Gabriel Milan*, skaffe 6 Murere herop fra Holland, hvoraf den ene forstod sig paa Planer og Tegninger, to dygtige Tømrere og Snedkere, 200.000 »Frisiske Kakler« o. s. v. Desuden skulde Milan bestille nogle Gobeliner, der skulde forestille Didos og Æneas's Historie, foruden nogle andre Gobeliner. Desværre er det jo kun lidt, der er bevaret for Efterverdenen af de smukke Interiører, men endnu kan man dog f. Ex. se den store Festsal midt i Hovedfløjen med Udsigt ud over Torvet, som gaar igennem hele 2. og 3. Stokværk, og det sidstnævnte af disse har et Galleri, som

*Gyldenløves Palæ paa Kongens Nytorv (Charlottenborg) med Haven
set fra Nyhavnssiden.*

(Ved Ballustraden i Forgrunden ses Hæns Høje Excellence og ved Siden af ham formentlig den unge Greve
Christian Gyldenløve, Christian V's Søn).

Elter Maleri af Jacob Coning i 1694 paa Frederiksborg.

løber hele Salen rundt langs alle 4 Vægge, — samt Kuppelsalen i Havefløjen paa den modsatte Side af Palæet.

Bag til strakte sig den meget store Have, der naaede helt ned til Havnen, og i den fandtes der baade Lysthus, Orangerihus, Fugle- eller Andehus og Fiskedam, og den var smykket med Springvand, Træer, klippede Hække og et Væld af Blomster, mellem hvilke man hvert Øjeblik stødte paa en Statue eller en Buste, af hvilke Haven skal have indeholdt ikke mindre end 40 Stkr. Der var ogsaa en Grotte med 7 kunsthærdigt udstyrede Buer, 4 store og mange smaa Rør, der banede Vej for Vandet, som udløste sig i et mægtigt Springvand, og Bunden af Grotten var belagt med Spejlglas. Derfra førte en Bro over til en Dam, og paa Broen var der anbragt Bænke samt en Løve af Kobber, der tjente som Springvandsfigur. De omtalte Statuer ligesom flere kostbare Træsorter havde Gyldenløve ogsaa ladet komme fra Holland. — Til Fuldstændiggørelse af Palæet kom endelig en stor Køkken — og Frugthave, en Staldgaard, hvor han havde opstaldet 24 Heste, foruden at Staldpersonalet boede der, og »Lejevaaningerne« til en Del af hans talrige Personale saasom Smeden, Snedkeren, Tapetmesteren, Urtegaardsmanden, Livkusken, o. s. v. Gyldenløve havde et stort »Hof«, som han selv kaldte det, baade Sekretær, Postmester, Bogholder, Hovmester, Taffeldækker (»Sølvpoppen«), Sukkerbager, Lakajer, Piger, o. s. v.²²⁾

Jævnside med de mange Godserhvervelser strømmede nu ogsaa ydre Æresbevisninger og høje Stillinger ind over Gyldenløve fra hans kongelige Velynder og Halvbroder. Han blev 29/8 1670 beskikket som Tilforordnet i Admiralitetskollegiet, Præsident i Kommercekollegiet blev han omtrent samtidig og endelig Medlem af Geheimeconseillet, — altsammen i Christian V's første Regeringsaar. I det følgende Aar blev han Overkammerherre, og ved den Rangforordning, der blev indført i 1671, blev der tillagt »Kongernes naturlige Sønner, som derfor af Kongerne erkendte ere, saasom Herr Ulrich Frederich Guldennløve er«, Rang som Nr. 1, umiddelbart efter Kongehusets Medlemmer. Derved blev han Landets fornemste Person næst efter de kongelige Herskaber, fornemmere end selve Feltherren *Hans Schack*, Kansleren *Peter Reedtz*, Rigsadmiralen *Henrik Bielke*

o. s. v. Som Statholder i Norge kom han derimod først som Nr. 7 i Rækkefølgen! Yderligere tillagdes der ham 14/9 1671 Prædikatet »Høje Excellence«, og Kongen tilstillede Kancelliet en Anordning om, hvorledes Titulaturen i dets udgaaende Skrivelser skulde lyde, nemlig: »Kongernes naturlige Sønner, som derfor erkendte ere, skal gives Titel af Os elskelig Vel- og højbaarne, og i Begyndelsen af Brevene sættes: Vor synderlig Gunst og Bevaagenhed tilforn, og maa dennem alleene og ingen anden af alle voris Undersaatter og Betiente gifvis det Prædicatum af Høje Excellence«. Da Christian V's egne naturlige Sønner, de to »unge Güldenløwer« var voxet til, udstedte Kongen et Reskript den 24/5 1698, ifølge hvilket »kun de Güldenløwer maa til deres Liberier bruge Couleur af Burgunder«, og dette kom saaledes ogsaa den aldrende Ulrik Frederik tilgode! Ingen andre end han og *Schumacher* havde Lov til at komme til »Kongens eget Kammer«, uden at de var kaldet, — en Gunstbevisning, som vakte de andre Ministres Skinsyge.²³⁾

Da der ved Indførelse af »Grevernes og Friherrernes Privilegier« blev oprettet Grevskaber og Friherreskaber, var det kun naturligt, at Hans Høje Excellence ogsaa ønskede at erholde et Len, som udelt kunde gaa i Arv i hans Slægt, og hertil udsaa han sig de ret store Godser, han allerede besad i Norge, ved Laurvig i Brunlaug Amt. Denne By var, siden Tønsberg var blevet flyttet, (se ovf. S. 34), voxet stærkt op og var nu blevet en egen Købstad. I Brunlaug Amt havde de gamle Adelslægter *Jernskæg* og *Lange* ejet betydeligt Jordegods. I 1652 var *Niels Lange*, der ejede det største af Godserne i Amtet, Fritsø, (det tidligere Fresje) død, og hans Enke, *Mette Ovesdatter Giedde*, fortsatte Besiddelsen med Ægteparrets 2 Børn, *Ove* og *Anna Margrethe*. Aaret efter Mandens Død indtraf der en Stormflod, som rev Hovedbygningen bort, og Enken, der i Forvejen havde en stor Gæld at trækkes med fra Mandens Tid, maatte gøre Ophud og døde faa Aar efter, i 1656, uden at have haft Raad til at bygge Huset op igen. Niels Langes Søster, Jomfru *Ide Lange*, blev da indsat som Værge for de to Børn. I 1664 beskikkede Kongen Gyldenløve til at være Kommissær ved et Skifte, der blev afholdt imellem hende og Børnene for at faa Kreditorerne betalt og Boet ordnet. I 1667 blev dette sluttet saaledes,

at *Ove* beholdt *Fritsø* og *Anna Margrethe* Brunlaug Gaard, men der hvilede dog endnu Gæld paa Gaardene. I 1670 købte saa Gyldenløve Brunlaug Gaard af *Anna Margrethe*, og *Ove* afstod *Fritsø* og hvad dertil hørte til ham imod at faa Godset Falkenstein, som havde tilhørt Oves Farfader men senere var blevet pantsat og Pantebrevet derefter transporteret til Gyldenløve. Denne var nu paa den Maade blevet Ejer i 1670 af *Fritsøs*, *Halsens* og *Brunlaugs* Hovedgaarde samt *Fritsø* Jernværk, alt for en Købesum af 27450 Rdlr.

Derefter fik han kongelig Bevilling til »som rette Odels Eier« at indløse baade alt det Jordegods i Brunlaug Amt, som havde tilhørt de *Langer*, men som de tilforn havde pantsat eller solgt, og det Jordegods, som *Christian IV* og *Frederik III* i sin Tid havde pantsat eller afhændet til Odel i Brunlaug, Numedalen og Sandsvær, ja tilmed for den Sum, hvortil det da var pantsat, altsaa uden Hensyn til den i Mellemtiden skete Værdistigning, samt mageskifte sig til, hvad han dør behøvede. Ligeledes fik han s. D. Konfirmation paa Skødet af 1/8 1670 paa de 3 nævnte Hovedgaarde og Tilladelse til at drive *Fritsø* Jernværk. Snart efter udvidede han disse Besiddelser, idet han fik Kongens Tilladelse til imod Vederlag af lige saa godt Gods at tilbytte sig det ham belejlige Kronens Gods i Amtet. Desuden overdrog *Christian V* ham Forpagtningen af Trælast- og Tjæretienden af alt det, som fra *Laurvig* og *Sandefjord* med alle deres underliggende Ladesteder udførtes, og han fik Forkøbsret til alt Tømmer fremfor alle andre i *Laugens* Vasdrag. Og nu havde han faaet tilstrækkelig meget Gods samlet sammen til, at han kunde faa et Grevskab oprettet deraf, — dertil udkrævedes ifølge Grevernes og Friherrernes Privilegier 2500 Tdr. Hartkorn, medens der til Oprettelse af et Baroni kun krævedes 1000 Tdr. og til et Stamhus 400 Tdr. Den 29/9 1671 blev det store og værdifulde Gods oprettet til Grevskabet *Laurvig*, »hvilket Grevskab for vores Rigers første Grevskab herefter holdes og agtes skal«, og der blev tillagt det et særligt Vaaben: en kronet Leopard holdende en gylden Hellebard eller Stridsøxe.

Som Ejer af dette Grevskab tilfaldt der ham nu en Del pekuniære og administrative Fordele, og de var hverken helt faa

eller helt smaa, f. Ex. Ret til at oppebære Kronens Anpart af Smør- og Kornleding, Arbejds-, Førings- og Ledingspengene, Kongens og Kirkernes Anpart af Tienden, Frihed for at svare Tiende af sine Saugbrug og af Jernværket, samt Sigt- og Sagefald i Byen Laurvig og i Grevskabets Distrikt, endvidere Jus patronatus til de 5 Præstegældskirker, samt Birkeret, Hals- og Haandsret i Grevskabet. Laurvig By henlagdes under dette, og han fik Ret til at indsætte Øvrigheden dør og til at oppebære den halve Accise. Dernæst blev det Aaret efter bestemt, at han ved sin Foged skulde oppebære alle kongelige Skatter og Indtægter af Brunlaug Amt, ved hvilket han fik en Amtmands Funktioner. I 1673 gav Kongen ham visse Privilegier paa Friheder for Fritsø Jernværk, og disse blev yderligere udvidet i 1689 samtidig med, at han fik Bevilling til at eje og drive to Saugbrug i Bamle Fogderi og 29 Saugbrug under sit Grevskab.

Men nu laa der inde i Grevskabet Brunlaug Næs Jernværk med Gruber og tilhørende Gods, og dette vilde Hs. H. Exc. gerne have fat i. Men Ejerinden, *Anna Christensdatter*, vilde ikke skille sig ved det og gjorde alt for at slippe for at aflevere det, idet hun gjorde gældende, at hun ikke kunde miste Jordegodset af Hensyn til Jernværket. Skønt Birkedommeren i Grevskabet, *Johan Bockmann*, erindrede hende om, at hendes salig Husbond havde givet Statholderen sit Ord paa og forpligtet sig til at nedlægge Værket efter 2 à 3 Aars Forløb, var dette dog aldrig sket, og det var tværtimod blevet drevet og brugt saaledes, at det havde forvoldt Grevskabet stor Skade, hvilket nu ikke kunde gaa længere, da Værket laa midt inde i dette og alt for nær ved Grevens Residens, saa formaede han dog ikke at faa hende til at give efter. Saa maatte Gyldenløve som saa ofte før ty til Majestætens Hjælp, — og heller ikke denne Gang gik han forgæves. Kongen gav ham under Henvisning til sin i 1670 givne Tilladelse Lov til at lade alt det Jordegods, som i Grevskabet var underlagt Næs Jernværk, og som Kongen tidligere havde ejet, indløse af den nuværende Ejer og til den Pris, som tidligere var givet Kongen derfor. Han beordrede en Taxationskommission nedsat til at vurdere Godset, og Anna Christensdatter maatte dermed give tabt. Endelig blev der da — efter 20 Aars Kamp afsluttet en Købekontrakt mellem Parterne, og Gyl-

denløve blev da den 4/4 1691 Ejer af hele Næs Jernværk med dertil hørende Gruber, Bygninger og Jordegods.

Statholderen havde sat sig et stort Maal m. H. t. sit Grevskab, nemlig, at det ikke skulde blive staaende ved sin nuværende Størrelse, men at det skulde udvides, saa det kunde omfatte hele Brunlaug Amt, og ikke mødte han i sit Arbejde herfor en slig Modstand som den, Anna Christensdatter havde budt ham. Tværtimod kom Skæbnen ham til Hjælp, idet Griffenfelds Fald aabnede hidtil uanede Muligheder for en Udvidelse deraf, og dermed forholdt det sig saaledes: For at føre den skaanske Krig maatte Kongen have Penge, mange Penge, og for at hjælpe ham med at fremskaffe dem forstrakte Gyldenløve ham med et Laan paa 50.000 Rdlr., (senere kom der yderligere Laan til), for hvilke han selvfølgelig maatte have Sikkerhed. Kongen overlod ham derfor for den ene Halvdel af Laanet saa meget Gods i Ditmarsken, »Udendigs« kaldet, saa han deraf kunde nyde 6 % i aarlig Rente, og for den anden Halvdel gav han ham først Pant i Gods i Tønsberg Amt, og senere overdrog han til ham hele det Grevskab, som Griffenfeld, indtil han blev styrtet den 11/3 1676, havde ejet i Norge, og som nu kaldtes Grevskabet Tønsberg. Men da Værdien af dette Grevskab betydelig oversteg Halvdelen af det ydede Laan, afstod Gyldenløve til Udligning af Forskellen nogle af de ovf. S. 55 nævnte Godser, nemlig Tybjerggaard, Østrup og Christiansholm foruden noget Strøgods. Grevskabet fik han ved Skøde af 28/3 1678 overladt »til Arv og Eje«, ikke som Len, og det var med en tydelig Hensigt: Han kunde derved inddrage den Del deraf, som laa indenfor Brunlaug Amts Grænser, under sit eget Grevskab Laurvig, og af Resten dannede han saa den skønneste, afrundede, Besiddelse ved at lade en Del Gaarde og Jorde, som laa i Nærheden af og bekvemt for Hovedgaarden, lægge ind under denne; Beboerne anviste han blot andre Gaarde at bo paa. Den nyskabte Ejendom solgte han saa i 1683 med Kongens Tilladelse til Feltmarskal *Gustav Wilhelm*, Friherre *Wedell*, som fik det oprettet til et Grevskab, som sammen med dets Hovedgaard »Semb« fik Navnet »Jarlsberg«. — Da han tilsidst i 1692 havde mageskiftet sig Gaarden Eidsteen til af Kongen imod at afstaa Korn- og Kvægtienden af Gierdrum Sogn i Øster Romerige

til ham, var omsider det Maal, han i saa mange Aar med stor Udholdenhed havde arbejdet paa, nemlig Inddragelsen af hele Brunlaug Amt under Grevskabet, naaet og dermed ogsaa, at ingen kunde konkurrere med ham paa Jernværks og Træhandels Omraade. Han havde nemlig heller ikke nøjedes med at drive de Gruber, der laa indenfor hans Grevskabs Grænser. Først havde han faaet Kig paa et gammelt Kobberværk, der laa i Gudbrandsdalen og hed Friederichsgave, og som havde været ude af Drift i nogle Aar, og købte det i 1686. Kongen gav ham, generøst som altid, Lov til selv at opsætte de Privilegier, han maatte ønske skulde udstedes, for at han med Fordel kunde bygge Værket op igen og faa det sat igang. Nogle Aar efter skaffede han sig ogsaa Ejendomsret til nogle Gruber i Thromø Sogn og Nedenæs Fogderi, de saakaldte Thorbjørnsbo Gruber.

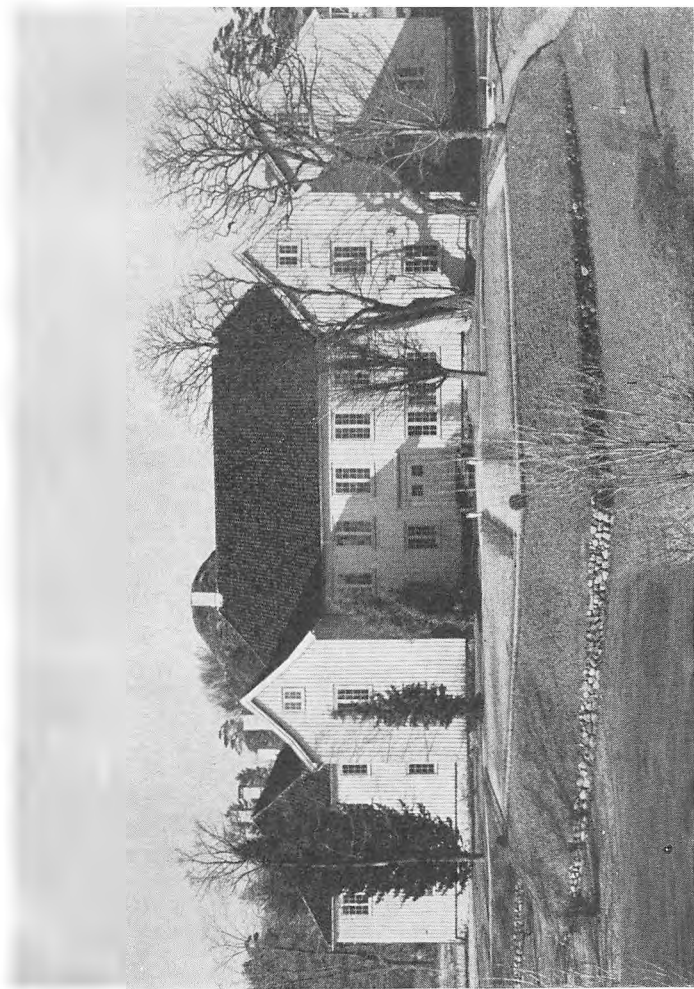
Som Følge af Grevskabets ved de skete Forøgelser udvidede Omraade maatte det gamle Erektionsbrev forandres, og den 27/2 1692 blev der udstedt et nyt, der omhandlede hele Amtet, hvori Arvefølgen blev fastsat, og Gyldenløves Overøvrighed, der hidtil kun havde omfattet Staden Laurvig og det gamle Grevskab, blev nu udvidet til at omfatte hele Amtet, i hvilket han kunde foretage Udnævnelser af alle gejstlige og juridiske Embedsmænd. Ogsaa Jordebogen for Lenet blev forandret, og Kongen resolverede, at for Fremtiden maatte »det Navn af Brunlaug Amt ei mere derved bruges, eftersom alt det Gods, som tilforn haver hørt under Brunlaugs Amt, nu fremtidig ligger under og skal henhøre til Grevskabet Laurvig.«²⁴⁾

Efter at en Stormflod, som vi har set ovf. S. 59, i 1653 havde bortrevet den gamle Hovedbygning paa Fritsø, byggede Gyldenløve det ikke op igen men flyttede sin Residens hen til Laurvig. Her havde der ved Bygrænsen mod Øst, ved Fjorden, i tidligere Tid ligget 2 smaa Bøndergaarde, Fjellsnes og Dragenes, og paa den Tomt, hvor Fjellsnes havde staaet, opførte nu Statholderen en ny Hovedbygning for Grevskabet, den, der endnu staar og kaldes »Herregaarden«, og Tomten, hvor Dragenes havde ligget, udlagde han til Park og Have. I den nye Jordebog blev der givet ham Skattefrihed for denne hans Residens med tilliggende Jorde-

gods, de 3 tidligere Hovedgaarde Fritsø, Halsen og Brunlaug. »Fritsø Hovedgaard« blev kun et tomt Navn, idet den jo nu kun bestod af en Samling af Skove og Stykker af Skove, delt op og fæstet bort til Folk paa Værket, til Grevskabets Tjenestemænd og til enkelte Byborgere, og først i den nyere Tid er der blevet opført den nuværende store og statelige Bygning, »Fritzøhus«. — »Herregaarden« er en anselig Bygning i 3 Fløje, opført af Træ, som et 2-Etages Hus, og de i flere af Gemakkerne endnu bevarede Døre, Paneler og Karme erindrer ved deres smukt malede Motiver fra Barokken om Udsmykningerne i Gyldenløves Palæ paa Kongens Nytorv. I den store og smagfuldt anlagte Have fandtes der overensstemmende med Datidens Mode en Række Statuer og Springvand, — fra et af disse sprang der en Vandstraale tilvejs, som skal have naaet ikke mindre end 24 Fod i Højden.²⁵⁾

Som Godsbesidder var han overfor Bønderne den vennesele og ligefremme Herre, der hjalp, hvor det tiltrængtes og altid udviste Retfærdighed. Saaledes gav han uden videre en Foged, der havde optraadt brutalt, og en anden, der havde gjort sig skyldig i Udsugelse, deres Afsked. Han var derfor i Grevskabet som overalt i Norge afholdt af Bønderne, han »hørte taalmodig paa deres Klager og vilde gerne se dem gaa tilfredsstillet bort, ... han kunde optræde overraskende mildt selv overfor rene Slubberter, ... og han lagde an paa at faa rettænkende Funktionærer i sit Grevskab«. Men lige saa lidt som han lod nogen Lejlighed gaa sig forbi til at udvide Grevskabets Indtægter, lige saa meget satte han sig imod, at de blev forringede. Da der saaledes i Aarene 1665 til 1670 blev udarbejdet en ny Landmatrikel, som nedsatte den tidligere Landskyld, der efterhaanden var blevet presset for højt op, med 10 à 15%, hvilket selvfølgelig vilde bevirke en Nedgang i Grevskabets Indtægter, satte Hs. H. Exc. sig uden videre ud over den og lod den tidligere Skyldsætning af 1661 vedblive at gælde*). Først i 1680 lod han rette lidt paa den gamle Gaardskyld, men i Hovedsagen

*) Ved Landskyld eller Matrikelskyld forstodes den aarlige Afgift, som Leilæendingen (Fæsteren) betalte Jordejeren for at bruge hans Jord. Da Penge kun blev lidt brugt blandt Menigmand, beregnedes Landskylden mest efter Gaardens Produkter: Korn, Smør, Huder. Træ og ved Kystgaarde ogsaa i Fisk.

»Herregaarden« (efter en Restauring).

vedblev det at gaa paa den vante Maade, indtil der omsider i 1694 blev indført en ny Matrikel for Grevskabet, hvor Skylden blev bedre fordelt imellem Brugene og sat lidt ned, men da dette kun kom de nærmest private Skatter som Leilændingskatten o. desl. tilgode men ikke dem, der skulde svares til Kronen, fik Bønderne alligevel ikke megen Glæde af den.

I Gyldenløves Ejertid skete der ikke gennemgribende Forandringer i Størrelsen af den Del, som henholdsvis Selvejergodset og Fæstegodset udgjorde i Lenet, — det var mest i Krongodset og Adelsgodset, hvor saadanne var sket, idet det førstnævnte var forsvundet og det sidstnævnte havde skiftet Ejer. Af en Jordebog for Brunlaug Amt fra 1661, altsaa 10 Aar før Grevskabets Oprettelse, ses, at dengang var 16 % af Jorden Krongods, 28 % Adelsgods, mest tilhørende Slægterne *Lange* og *Jernskæg*, 20 % var Kirkegods, 14 % Byborgergods, 12 % Selvejergods og 10 % Bøndergods. En anden Jordebog, fra 1703, altsaa 11 Aar efter, at det sidste Erektionsbrev var blevet udstedt, viser, at Forholdet da var det, at Grevskabets Gods udgjorde 39 %, 20 % var Kirkegods, 18 % Byborgergods, 15 % Selvejergods og 8 % Bøndergods. Medens saaledes Kirkegodset var forblevet uforandret og Byborgergodset og Selvejergodset gaaet lidt frem, var Krongodset og Adelsgodset nu helt forsvundet og for største Delen gaaet op i Grevskabet.²⁷⁾

Til Minde om Gyldenløves Tid i Laurvig skal der paa forskellige Steder i Fjeldene have været indhugget Inskriptioner. En af dem skal endnu findes og lyde saaledes:

- »Ved tvende Kongers Gunst
- »Statholder, General Hand udi Norge vaar. Ni
- »fulde Aare Maal
- »Fra Friderichs Høie Hald

Da det blev almindeligt at benytte Landskylden som *Skattegrundlag*, gik den over til at blive en fast og uforanderlig Maalestok for Gaardens Værdi. Men Lejen for Jorden steg stadig, og for ikke at forhøje Grundlaget for Skattens Ansættelse, hvilket jo hverken Ejeren eller Leilændingen var interesseret i, gik man andre Veje for at ansætte Lejeafgiften, nemlig ved Indfæstningspenge, den saakaldte »Førstebygsel«, Arbejdspenge o. s. v. Og for hver Gang en Godsejer skiftede Leilænding, kunde han faa presset en større Afgift ud af Gaarden.²⁸⁾

Fra det indvendige af »Herregaarden«.

»til Munckholms dybe Flod
 »Ni stercke Festninger
 »Til Vern Hand Bygge loed«.

Hs. H. Exc. synes forøvrigt ikke altid at have tilbragt sine Somre paa »Herregaarden«, i alt Fald siges han at have bygget sig et stort Landsted i Horten, og i selve Christiania ejede han den store Calmeyergaard, der laa paa Hjørnet af Raadhusgaden og Kirkegaden, men nu er nedrevet.²⁸⁾

Er nu Gyldenløve ved at faa oprettet Grevskabet selv blevet Greve? Noget udtrykkeligt Grevepatent er der, saavidt det kan ses, aldrig blevet udstedt for ham. Baade i Erektionspatentet for Grevskabet af 1671 og for 1692 benævnes han kun som »Os elskelig Højbaarne Herr Ulrich Friderich Gùldenlew, Herre til Grevskabet Laurvig«, og endvidere hedder det »Os elskelig Herr Ulrich Friderich Gùldenlew for sig og sine Arvinger, Grever og Grevinder til Laurvig«. I Kongens og i Kancelliets Skrivelser til ham i Missiver og aabne Breve benævnes han heller aldrig Greve men kun »Herr Ulrich Gùldenløwe til det Grevskab Laurvig«. Men i ikke mindre end 3 Missiver udstedt af Kancelliet samme Dag, som det første Erektionspatent blev udstedt, findes brugt den Vending »Greverne til bemeldte Laurvig, som nu ere eller herefter kommendes vorder«. Da han paa dette Tidspunkt endnu ikke havde faaet noget successionsberettiget Barn, (det ældste blev først født i 1678), kan der ved Udtrykket »som nu ere« kun være ment ham selv. Og ligeledes er der i et Missive af 1691 flere Gange benyttet Udtrykket »den nuværende eller herefter kommende Grever til Laurwigen«. Man tør vist derfor gaa ud fra, at Oprettelsen af hans Gods til et Grevskab har været ensbetydende med hans egen samtidige Op-
 højelse i Grevestanden.²⁹⁾

Kapitel V

PRIVATLIV OG FORNØJELSER VED HOVE.

Majestæten nøjedes nu ikke med at dyngte Værdigheder og Gods paa sin kære Halvbroder, han opfyldte ogsaa et af hans — maaske det allermest brændende — Ønsker, det hans Højsalige kongelige Fader konsekvent havde nægtet at gøre, nemlig at tillade en Skilsmisse fra Marie Grubbe. Med Varigheden af den ægteskabelige Lykke har det vistnok kun været saa som saa, og den Rejse i Norge i 1665, som Ægteparret foretog sammen, formaaede ikke at knytte Hjerterne varigt sammen, selv om de i Fællesskab nød Ærens og Magtens Sødme. Allerede kort Tid efter var Forholdet imellem dem saa tilspidset, saa Gyldenløve sendte hende ned til Danmark, og skønt det var midt under Krigen mellem England og Holland, og Farvandene var oversvømmet af Kapere, lod han hende dog foretage Rejsen ad Søvejen ombord paa et Skib, som tilhørte hendes Fader, og hun tog saa Ophold hos denne paa hans Gaard, Tjele. *Erik Grubbe* vilde selvfølgelig nødig se det komme til en Skilsmisse mellem hans Datter og hendes rige og fornemme Mand, og han skrev derfor flere Breve til sin Svigersøn, hvori han »med Bøn og grædende Taarer« anraabte ham om, at han enten vilde bevise hendes Skyld eller ogsaa tage hende hjem til sig, men han fik ikke andet end Udflugter til Svar herpaa. Det synes ogsaa, som om hun selv har ønsket, i hvert Fald at det skulde komme til en Forklaring imellem dem, thi i Marts 1669 skrev Gyldenløve til sin Ridefoged paa Kalø, *Johan Ubrecht*, at han gerne vil træffe hende paa Kalø, hvis hendes Fader ikke er der, thi denne havde efterhaanden gjort ham saa ked af Ejendommen, saa han nu var betænkt paa at sælge den, — han havde allerede faaet et Bud paa

40.000 Rdlr. for den, og desuden ærgrede han sig over, at han havde faaet at vide, at der var »caputeret« 2 Raadyr og mange Harer ved Slottet. Om dette Møde nu kom istand vides ikke, i hvert Fald blev der ikke genoptaget noget Samliv, og i Juli 1670 sendte Erik Grubbe en Klage ind til Kongen over sin Svigersøn, hvori han besværede sig over, at denne ved at lade hans Datter rejse ned til Danmark gav hende til Pris for Vejr og Vind og Kapere, og at en saadan Rejse havde været til »Spot, Beskæmmelse og Vanære« for hende. Og skønt hun i Medgift havde bragt ham for mange tusinde Dalers Værdi i Klenodier, Guld, Gældsbreve og Jordegods, havde hun ikke en Gang kunnet faa 200 Rdlr., som hun gennem Johan Ubrecht havde anmodet om, til Indkøb af Sørgeklæder »i denne bedrøvelige Sørgetid« (nemlig efter Frederik III's Død). Det var nu hans Bøn til Kongen, at denne vilde befale Gyldenløve, at han enten »beviser hendes Sag paa hende, hvorfor Christus siger, Ægtefolk maa skilles ad, hvilket han aldrig skal kunne gøre, det jeg formoder« eller ogsaa befale ham at tage hende til sig igen. Sin lange Skrivelse ender Erik Grubbe med følgende højtidelige Udbrud, at hvis det sidste skete, vilde derved »stor Forargelse forhindres, store Synder borttages og en Sjæl befries fra Fordømmelse, og efterdi Eders kongelige Majestæt vandrer for Gud med et oprigtigt Hjerte, vil han igen skjule Eders Majestæt under sine Vingers Skygge og Beskærmelse, frygttagtig gøre Eders Fjender, begave Eder med et langvarigt, lykkeligt, fredssommeligt og roligt Regimente, derhos vel-signere det ganske kongelige Arvehus til Liv og Sjæl ...«. Efter at Erik Grubbe har underskrevet sit Brev, har hans Datter skrevet en Tilføjelse nedenunder, hvori hun udtrykker sit Ønske om underdanigst at maatte tale med Hs. Maj. selv, »men jeg elendige haver ikke de Klæder, jeg kan komme iblandt Folk med«. Dette Ønske har hun sikkert ikke faaet opfyldt, og man skal vist heller ikke tage Fortællingen om, at hun ikke havde Penge til at anskaffe sig passende Klæder for, alt for højtideligt, i hvert Fald skriver hendes Gemal i et Brev til Griffenfeld, at hun har presset ham for 12.000 Rdlr., for hvilke hun ikke engang har villet afgive Kvittering, og han føjer til: »Hun plager mig om mere, som om hun havde bestemt sig til at efterligne Madame Trolle« (Griffenfelds Veninde).

— Heller ikke synes Faderens saare kristelige Ord at turde være et Bevis paa et særlig religiøst Levned for hans Vedkommende, i hvert Fald afgav han ikke her noget godt Exempel for sin Datter. Han levede nemlig efter sin Hustrus Død i 1647 aabenlyst sammen med en ufri Kvinde, Anna Jensdatter, med hvem han fik en Datter, Anne, som han lod lyse i Kuld og Køn!

Gennem sin Ven, den nu formaaende *Peder Schumacher*, fik Gyldenløve Kongen bevæget til at lade en Kommission behandle Spørgsmaalet om en Skilsmisse, og da Marie Grubbes Utroskab ved de afhørte Vidners Forklaringer var klart oplagt, begærede Kommissionen en Udtalelse baade fra det teologiske og det juridiske Fakultet, og da begge disse faldt gunstigt ud for Ægtemanden, afgav det sin Indstilling til Kongen. Denne gik ud paa, at Majestæten uden at besvære sin Samvittighed vilde kunne opløse dette Ægteskab, som var indgaaet i en ung Alders Ubesindighed og senere var blevet krænket af den letsindige Hustru, men Ægtemanden skulde tilbagelevere sin Hustru alt det, hun havde arvet efter sine Forældre og bevisligt havde bragt med sig til ham. Begge maatte de gifte sig igen. Da Kongen bifaldt Indstillingen 14/10 1670, blev dermed det Ægteskab, som var indgaaet mellem to lige letsindige Personer, opløst saaledes, som det var at vente. Gyldenløve viste sin Taknemlighed mod Vennen ved paa dennes Bryllupsdag med *Karen Nansen*, der fandt Sted faa Uger efter, at køre ham til Kirken i sin egen Karet, forspændt med 6 hvide Heste, og i Bryllupsgave at give ham 3 Bægre af purt Guld.³⁰⁾

Hs. H. Exc. følte sig nu som en fri Mand, og han nød sin Frihed i fulde Drag, uagtet han ikke, medens han var gift, havde taget alt for meget Hensyn til sin Gemalinde i Valget af sine Fornøjelser, — efter hvad han selv beretter, skal hun have sagt om ham, at han var »en Svøbe for Kønnen i Danmark«. Det gik lystigt til ved Hofet dengang, og hvis man skal tro den brandenborgske Gesandt i Kjøbenhavn, *Friedrich von Brandt*, var det Gyldenløve, der var Ophavsmanden til al Munterheden. Det skal saaledes have været en yndet Sport for de høje kongelige Herrer, baade selve Majestæten og hans Broder, Prins *Jørgen*, at ture rundt i Byen om Natten, ofte til henad Morgenstunden, og slaa Ruder ind hos deres

Omgangskres og de højere Hoffolk og saa spasere lige ind i deres Lejligheder. Dette var baade sket hos Rigsadmiralen, *Henrik Bielke*, der boede i Vingaardstræde, og hos Oversekretæren i Danske Kancelli, *Didrik Schulte*, men denne skyndte sig, hed det sig, saasnart han hørte Støjen fra det ituslaaede Vindue, at lukke sin unge Frue, en Datter af *Christopher Gabel*, inde i et Skab, for at hun ikke skulde blive udsat for de unge Herrers lidt for overstadige Lystighed. Men saa satte de i Stedet for Oversekretæren selv i bare Fødder og uden Benklæder, kun i Slobrok, paa en Hest og nødte ham til i denne Paaklædning eller rettere Mangel paa Paaklædning at følge med op paa det kongelige Slot. Ogsaa Gyldenløve havde været ude for det samme, han var to Nætter i Træk ved Midnattide blevet hentet op af Sengen af Hs. Maj. i højstegen Person og maatte i en lignende mangelfuld Paaklædning følge med op paa Slottet. Generalpostmesteren *Poul Klingenberg*, havde en Aften haft et Selskab, hvor Kongen, Gyldenløve og en Del andre var tilstede, og de havde været »helt lystige indtil imod lys Dag igen. og Hs. Maj. slog alle Vinduerne ud«. En af Statholderens særlige Fornøjelser bestod i, at han, naar han sammen med sin gode Ven, den engelske Gesandt, var kommet tilstrækkeligt højt op efter et godt Gilde, tillige med denne tog deres private Violinspillere med op i Vognen og kørte rundt paa Besøg hos deres Venner under fuld Musik!

Hvorvidt det nu er rigtigt, som Brandt beretter, at det var Gyldenløve, der var Mesteren for at sætte disse, lidt kraftige Adspredelser igang, faar staa hen, i hvert Fald var der et Par andre af de unge Herrer ved Hoffet, der ikke stod tilbage for ham i at finde paa Løjer, og det var *Henrik Rantzau* og *Henrik Gersdorff*. Heller ikke var det altid, at Fornøjelserne endte i lige saa stor Gemytlighed, som de begyndte. En Aften havde disse to tillige med 3 engelske Herrer deltaget i et Gæstebud hos Statholderen. Der blev som sædvanlig drukket tæt, og saa varede det ikke længe, før Rantzau kom op at skændes med Englænderne om, hvorvidt den danske Adel, som han paastod, var den bedste af de to Landes, og han vilde ydermere hævde, at hans egen Slægt var lige saa gammel som Kongens. Men beruset, som han var, kunde han ikke mere

holde styr paa sine patriotiske Udgydelser, og saa gik det ud over selve Værten, som fik at høre, at han var en Ven af Tyskerne, at han foretrak disse for Danskerne, og at man, skønt den danske Adel havde haabet at komme frem, dog tydeligt mærkede, at han modarbejdede dette og raadede Kongen derfra. Efterhaanden hidsede han sig saa stærkt op, saa han sagde, at han kunde have Lyst til at se en Kongesøn med Kaarde i Haanden. Gyldenløve, som bedre taalte de nyde Drikkevarer end Rantzau, beherskede sig og tog denne Udfordring med Ro. Han svarede, at han takkede Gud for to Ting, for det første, at Kongen i ham havde en tro Tjener, hvilket forpligtede ham til ikke særligt at begunstige de danske, men til at anbefale Kongen dygtige Folk, uanset hvilken Nation de tilhørte, og for det andet, at han i Tapperhed ikke stod tilbage for nogen. Men da Rantzau hertil bemærkede, at han ikke havde synderligt at sige til det første, men at han tvivlede paa det sidste, fik han 3 knaldende Lussinger til Svar. Derefter trak begge deres Kaarder, men Gyldenløve gav sin Modstander et Stød, afvæbnede ham og brød hans Kaarde istykker. Gersdorff, som vilde komme Rantzau til Hjælp og tage Statholderens Kaarde fra ham, fik i Stedet for et Spark af ham, saa han tumlede tilbage og Gyldenløve begav sig derefter strax op til Kongen, for hvem han aflagde Beretning om det passerede. De 3 Englændere maatte afgive Vidneforklaring, og da de fuldt ud bekræftede hans Fremstilling, blev Rantzau og Gersdorff arresteret. Den førstnævnte maatte gøre sin Modpart en Undskyldning og blev derefter forvist fra Hoffet i et Aar. — En anden Episode, der indtraf ved Hoffet, er ogsaa ganske interessant til Belysning af den Tone, der herskede dør. I et Selskab paa Slottet havde Hertugen af Nordborg været temlig drukken og højroset, og tilsidst vilde han i sin løftede Stemning kysse en saa fornem Dame som Overhofmesterinden, Fru *Catharina Dortha von Diskau*, men dette Forsøg forløb ikke saa heldigt, thi den ærbare Dame gav ham en saa kraftig Ørefigen, saa hans Næse sprang op at bløde. — Men dette vakte Majestæternes højeste Vrede, — hun havde jo forgrebet sig paa et Medlem af selve det kongelige Hus, og hun maatte prise sig glad over at slippe saa let derfra som at nøjes med ydmygt at maatte bede Hertugen om Forladelse.

Derimod slap Hertugen for at gøre Overhofmesterinden den Undskyldning, man skulde synes, hun med Rette maatte have Krav paa!³¹⁾

Efter den før omtalte Episode med Rantzau og Gersdorff tog de natlige Udskejelser kendeligt af, og snart efter hørte de helt op. Kongen tilgav de to unge Svirebrødre, og Gyldenløve forsonede sig med dem. Men Affæren havde ydet sit til, at den gamle danske Adels Indflydelse blev svækket, og Gyldenløves Yndest hos Kongen steg endnu højere, — han havde jo ogsaa i sin Optræden vist sig som »Kongens tro Tjener«. Og for ham selv fik den den Følge, at han, i hvert Fald for en Tid, fjærned sig noget fra Standen og sluttede sig nøjere til sin nye Ven, *Peder Schumacher*.

De mere grovkornede Løjer tabte sig som sagt nu efterhaanden, men det var ikke ensbetydende med, at der skete nogen Indskrænkning i det selskabelige Liv iøvrigt. H. H. Exc. førte et stort og gæstfrit Hus, og i sit Hjem saa han jævnligt Kongen og Kongehusets øvrige Medlemmer saavel som de udenlandske Diplomater, Landets Ministre og andre fornemme Folk. Det kostede naturligvis Penge, ja mange Penge, — men skønt han havde store Indtægter, slog disse dog endnu ikke dengang til til hans extravagante Levevis; han beklagede sig over sine økonomiske Vanskeligheder til sin Ven og »tænkte paa at spille Bankerot«, ja det gik saa vidt, saa han følte sig skuffet og ærgerlig over, at en Mand, hvem han havde forskaffet en Embedsstilling, kun havde sendt ham en Takkeskrivelse, — Gyldenløve vilde ikke nøjes med at lade sig »betale med Ord«! Men hans økonomiske Forhold kom dog snart paa Fode, og man hører aldrig mere om, at han tog sin Tilflugt til slige Midler. Hans mange Godser gav ham efterhaanden gode Indtægter, og det gjaldt ikke mindst Grevskabet i Norge, hvorfra han drev en udstrakt Handel med Træ fra Skovene og Jern og andre Metaller fra Bjærgværkerne, hvilke han for største Delen fragtede paa sine egne Skibe. Han udviklede sig efterhaanden til at blive en stor og dygtig Forretningsmand og Skibsreder. I Amsterdam besørgede den danske Generalfaktor, *Gabriel Milan*, som hans Repræsentant paa Pladsen hans Forretninger, varetog hans Interesser og forestod som hans Bankier de nødvendige Udbetalinger. Det

fortællles, at Hollænderne blev saa imponeret over den Mængde Mursten, som han købte og fragtede hjem paa sine egne Skibe til Brug ved Opførelsen af Palæet paa Kongens Nye Torv, saa de troede, at han var en stor Købmand i Kjøbenhavn og derfor adresserede deres Breve til ham »To myn Herr, myn Herr Ulrich Guldenlew, groot coopman to Copenhagen«!

Han ejede efterhaanden ikke saa faa Skibe, baade Koffardiskibe og Orlogskibe, saaledes var han i 1672 Ejer af 2 Fregatter, »Merkur« og »Laurvig«, hver paa 30 Kanoner foruden 2 Gallioter, der var bygget i Holland. Da han ogsaa ønskede, at deres Udrustning og Bemanning skulde finde Sted i dette Land, anbefalede den hollandske Resident i Kjøbenhavn, *le Maire*, sin Regering at imødekomme hans Ønske, thi »denne Herre er Kongens Øre, Rigets første Minister, og af ham afhænger det, hvad Udfald Generalstaternes Andragender ville faa i dette Rige«. Det var ogsaa i høj Grad paa krævet at holde Skibene armeret, thi under Krigen mellem Frankrig paa den ene Side og England og Holland paa den anden Side gjorde de mange Kapere Havene usikre; det var navnlig de to sidstnævnte Landes Kapere, som opbragte alle de neutrale Skibe, der gik til eller fra Frankrig, som de kunde faa fat paa, og det ganske uafhængigt af, om Ladningen var Kontrebande eller ej. De havde ogsaa taget mange danske Skibe, og heller ikke Statholderens var gaaet fri for Opbringelse, hverken »Guldenlew« eller »Elisabeth« eller »den sorte Bjørn«. »Elisabeth«, der iøvrigt ikke hørte til hans større Skibe, blev saaledes i 1689 paa Hjemvejen fra Nantes med en Ladning Salt og en Del Vin til hans Husholdning opbragt og ført ind til Vliessingen, men ved den danske Gesandt i Holland, *Christian Lente's* Hjælp 3 Uger efter frigivet. Men aldrig saasnart var Skibet igen gaaet tilsøs, før det paany blev taget og »af Forsømmelse eller Ondskab« bragt ind til en af de hollandske Øer, og dør blev al Vinen drukket og en Del af Ladningen stjaalet. Nu blev H. H. Exc. for Alvor vred, ikke mindst fordi Prisen paa Salt i Mellemtiden var faldet, og han vilde ikke nu have Resten af Ladningen hjem, men forlangte fuld Erstatning i Stedet for; hvis han ikke fik den, vilde han tage Repressalier, og ved Hjælp af sine to vel udrustede Fregatter skaffe sig betalt paa anden Maade, hvilket

H. Maj. havde givet ham Lov til. Han er forbitret paa Hollænderne, der »aldrig vil forlade deres Haandværk som Pirater«, som han udtrykker sig. Efter meget Besvær fik omsider Lente Skibet frigivet og Ladningen erstattet. — I 1692 blev »Güldenlew«, da det var paa Hjemvejen fra St. Martin i Frankrig, taget af en engelsk Kaper i Kanalen og ført ind til Dortmund, skønt det ikke havde nogen Kontrebande ombord, og skønt det havde baade kongeligt Pas og den engelske og den hollandske Ministers Certifikater om, at det tilhørte Gyldenløve selv, hvilket ogsaa blev bekræftet af Skipperen og Besætningen. Skibet blev da ogsaa frigivet ved den engelske Domstol, men saa appellerede Kaperkaptajnen Dommen, og dette foraarsagede et yderligere Ophold med deraf følgende Pengetab for Ejeren. Men heldigvis vandt denne ogsaa Sagen ved Appelinstansen, Skibet blev givet fri, og det stævnedes da paany mod Hjemlandet. Men det var ikke naaet langt, før der dukkede 3 smaa spanske Kaperskibe op, som tog det og førte det ind til St. Sebastian i Spanien. Da Gyldenløve ikke her kunde erholde nogen Hjælp af Lente, gav Kongen ham Tilladelse til som Erstatning at gøre sig betalt for 15.115 Rdlr. i et spansk Skibs Ladning, som var strandet ved Stavanger.¹²⁾

Kapitel VI

ARBEJDET FOR REFORMER I NORGE.

I de nærmest følgende Aar efter Christian V's Tronbestigelse stod Gyldenløve paa sin Magts Højdepunkt, han stod urokkelig fast i Kongens Gunst og øvede baade personlig og politisk den største Indflydelse paa denne. Ved sit Sæde i Geheimeconseillet fik han Del i alle de Afgørelser, som dør blev truffet, hvad enten de drejede sig om militære, finansielle eller andre indenrigspolitiske Spørgsmaal, ligesom han blev beordret til at deltage i mangfoldige Kommissionsarbejder og til at forhandle med fremmede Magters Af-sendinge etc. Daglig forhandlede han med Kongen i to Timer om de forskellige Sager, der i Begyndelsen navnlig drejede sig om Forbedringer i Administrationen og om Indførelse af Besparselser, ikke mindst i selve Hofholdningen. Men mest af alt laa Forholdene i Norge ham dog paa Sinde, og vi vil derfor, forinden vi gaar over til at omtale de andre Sager, han kom til at beskæftige sig med, først se lidt paa det Arbejde, han udførte til Gavn for dette Land.

De Forbedringer, han havde faaet gennemført i 1666, viste sig langt fra at være effektive nok, hverken hvad angik Forsvaret eller Handelen, eller hvad der kunde være til blivende Gavn for Bønderne. Allerede 3 Dage efter sin Tilbagekomst fra England fik han Kongen til at nedsætte en Kommission bestaaende af ham selv og Generalløjtnant *Jørgen Bielke*, der havde opholdt sig i mange Aar i Norge som øverstkommanderende over Militien og var godt kendt med Forholdene dør. Den kongelige Ordre af 15/3 1670 til denne Kommission lød paa, at den skulde afgive Betænkning om, bl. a. hvor mange militære og civile Charger, der burde være i Norge; hvor stor en Militæretat, der maatte holdes for at beskærme Landet

imod et hastigt og uformodet Overfald; om der skulde være Rytteri, og da hvor meget; hvilke Fæstninger, det maatte befindes nødvendigt at have, og hvorledes Handelen og Søfarten bedst kunde fremmes, men saaledes, at det blev iagttaget, at ikke Kongens Indtægter blev forringet, medens det dog vilde blive til Lindring for Befolkningen.³³⁾ — Efter 3 Maaneders Forløb afgav Kommissionen en meget udførlig Betænkning, som i Hovedtrækkene gik ud paa, at en Række Embeder kunde nedlægges og en Del af Embedsmændenes Lønninger indskrænkes. Saaledes kunde der ophæves nogle Fogderier i hvert Amt, saa man kunde nøjes med at beholde ialt 56, hvortil kom 9 Købstæder. Disse burde da bortforpagtes for en vis Afgift, og hvis Kongen ikke vilde bifalde dette, skulde Fogderne stille Kaution, og det skulde tilholdes dem at holde sig Loven efterrettelig og ikke øve Uret eller Vold imod Undersaatterne. Ogsaa Toldbetjentenes, Laugmændenes og Sorenskrivernes Antal kunde formindskes*). Hvad Militien angik, mente Kommissionen, at en stor *Geworben* Milits ikke behøvedes i Fredstid, thi en fra Landsiden indtrængende Fjende vilde ikke kunne finde noget til sit Underhold, eftersom de spredt boende Undersaatter strax ved indtrædende Allarm vilde bringe deres Forraad og Ejendele i Skjul i Fjeldene, saa den fjendtlige Hær vilde gaa tilgrunde. Og til Søs vilde det være alt for farligt for en større Flaade at trænge ind i Havne eller Fjorde uden Lods, saa der vilde i hvert Fald kun kunne blive Tale om enkelte Attaker, der kunde foraarsage lokale Skader. Indbyggerne havde fra Arilds Tid været vant til at forsvare sig selv, de var »trofaste imod Ds. Maj., nøjsomme og vant til Fattigdom, lydige, tappre og vant til at skyde«. I Ufredstider havde man almindeligt Opbud, og iøvrigt kunde Kongen jo ogsaa i Ufredstider foretage Udskrivning. Da der af hver to Gaarde blev udredet een Karl til Fodfolket, kunde der derved formeres en regulær Milits paa 9734 Mand Fodfolk foruden lidt Rytteri og Dragoner. M. H. t. Rytteriet foreslog Kommissionen, at de nuværende 8 Kompagnier i Fredstid blev indskrænket til 4 à 120 Mand, hvilke i Ufredstider atter maatte gøres til 8 Kom-

*) Laugmændene udgjorde den næste Instans under Oberhofretten; — af Sorenskrivere var der flere i hvert Fogderi, de administrerede Justitien og forrettede Skifter, ligesom de udførte Købs- og Salgskontrakter.

pagnier. Disse 4 Kompagnier skulde anvendes saaledes, at der blev 3 søndenfjeldske og 1 nordenfjelds i Nærheden af Trondhjem, og af Fodfolket skulde »Søkompagnierne« udvides, saa de kunde udgøre et fuldt Regiment til Tjeneste paa Flaaden. — Rytterne burde besidde og nyde de Ryttergaarde, som var anvist og udlagt til dem, saaledes som det var anordnet ved Reglementet og var Sædvane og Skik, og disse Gaarde burde være fri for alle Skatter og Kontributioner. De ved Reduktionen ledigblevne Gaarde burde anvendes til Oprettelse af 2 Dragonkompagnier, et ved Akershus og et ved Trondhjem. De 11 Fæstninger, der fandtes, burde alle bibeholdes, og der burde oprettes et Generalitet med Statholderen som den øverste General, der under sig skulde have 6 højerestaaende Officerer, der repræsenterede Sagkundskaben paa de nødvendige Omraader.

Kommissionen gik dernæst over til at omtale Kongens Indtægter af Landet samt, hvad der kunde gøres til »Undersaatternes Forlindring«. De førstnævnte bestod baade af de visse og de uvisse Indtægter af Amterne, saasom Landgilde, Leding, Føring, Bøder, Sigt og Sagefald, som gik ud over Bønderne og var til Profit for Fogderne, og endvidere af Vrag, Tiender af Korn og af Kvæg, Fisk, Trælast, Tjære og Bjærgværker, Told af de trafikerende og af fremmede. Men dernæst bestod Indtægterne ogsaa af de Skatter, som den menige Almue maatte betale, og disse var steget betydeligt baade i Størrelse og Antal, saa at det nu ikke var færre end 11 forskellige Slags Skatter, Bønderne maatte udrede. Hertil kom endnu en Række andre Udgifter for dem, saasom Offer og Tiender til Præstens, Kapellanens og Degnens Underhold, og endda maatte de betale for Præsternes Tjenester, »hvorudi ej noget forgæves forrettes fra Fødselen indtil Døden, nemlig 1) for Bøn og Paakaldelse fra Prædikestolen i adskillige Maader saasom Sygdom og Svaghed, Kvinders Frugtsommelighed, Rejser og andet, 2) Taksigelser derfor, 3) Barnedaab, 4) Barselkvinders Indførsel, 5) Børne Lærdom, 6) Trolovelser, 7) Afkynding af Prædike Stolen, 8) Brudevielse, 9) Besøgelse, 10) Begravelse, 11) Ligprædikener«. Fremdeles skulde de ogsaa betale til Embedsmændene og Fogderne, naar de skulde bruge disses Hjælp, til Soldaternes Mønstring, Exercits, Udskrivning m. v., til Laug-

mændene og Sørenskriverne, til Vejes og Broers Vedligeholdelse o. s. fr. Og Kommissionen spørger: »Hvad bliver der saa tilbage til dem selv?« Og disse Udgifter gjaldt endda kun i Fredstider, saa meget værre vilde det jo blive i Ufredstider, og skulde Bønderne ikke helt ruineres, maatte der uomgængeligt ske Lettelser for dem. Kommissionen anførte en Række Omraader, hvor der kunde indføres Lettelser i Skatterne, og gav desuden detaillerede Forslag om, hvorledes Udgifterne til Militiens Lønninger, til Hæren og Fæstningerne skulde afholdes af Indtægterne paa en saadan Maade, at Hs. Maj. kunde faa mere ud af disse end hidtil.

Sluttelig kom Betænkningen ind paa Søfartens og Commerciens Befordring. Kommissionen erindrede her om, at Søfarten i sin Tid havde opdaget ubekendte Lande, hvorved den foruden at ophjælpe disses Fattigdom tillige havde tilvejebragt den Rigdom, som Købmændene paa de trafikerede Steder nu besad; dernæst henviste den til Tabet af Grønland, der netop var sket ved, at Landets Søfart dertil paa Grund af Krig og ekstraordinær Dødelighed var blevet indstillet, og mente derfor, at Handelens og Velstandens Befordring var bedst tjent med, at Indbyggerne saa meget som muligt hjemførte Varerne paa deres egne Skibe, hvorved Pengene blev i Landet. Ungdommen burde oplæres i Handel og Søfart og rejse udenlands for at lære, og den burde opmuntres ved Præmier og Privilegier, hvilket vilde føre til, at Resultatet blev bedre end nu, hvor det var fremmede Skibe, som besejlede Norge og derfra udførte Landets Produkter, som Træ, Fisk, Smør, Kobber, Jern o. s. v., og indførte, hvad Landet trængte til, som Salt, Korn, Klæder o. s. v. Ydermere havde de fremmede ved forskellige Traktater faaet sig tillagt visse Friheder og Rettigheder fremfor Nordmændene og til Skade for disse. Kommissionen fremsatte ikke mindre end 15 forskellige Forslag, der skulde tjene til at ophjælpe Handelen og Søfarten, hvoraf de vigtigste var, at man burde fritage Materialer til Bygning af egne Skibe for Afgifter, lette Skatterne for dem, der vilde bygge Skibe, og forhøje dem for deres Vedkommende, hvis Midler ikke blev brugt til Oparbejdelse af Næringsvejene men kun var sat paa Rente, endvidere, at Købstæderne skulde tilpligtes at holde et vist Antal egne Skibe ved deres Byer for at udføre Landets Varer

samt give dem visse Begunstigelser for at holde egne Defensions-skibe, saavidt muligt inddrage de Friheder, som fremmede Trafikanter og Søfolk nød, og oprette visse Kompagnier til Forhandling og Udskilbning af Trævarer o. desl., — o. s. v.³⁴⁾

Det var et meget stort og grundigt Arbejde, de to Herrer her havde udført, og Kongen sanktionerede de fleste af Forslagene, hvorom der den 12/8 1670 udkom en lang Række Forordninger, og flere fulgte efter i de nærmest følgende Aar; der blev saaledes foretaget Indskrænkning i Antallet af de højere Embedsmænd, der blev forfattet et nyt Reglement om Skovhugsten, Bønderne skulde indtil videre være fri for Skatterne: Rytterdaler og Proviantskat, og der blev truffet Forberedelser til Udarbejdelse af en Formular for Skattebrevene, saaledes at de kunde blive affattet saa tydeligt, saa alle kunde forstaa dem, og Fogderne skulde inden 3 Maaneders Forløb forfatte rigtige Jordebøger over saavel Kongens som Proprietærernes Jordegods samt en ny Matrikel til Intraderne og Skatternes rigtige Oppebørsel. Ved denne skulde det iagttages, at hvis Kongen havde lidt noget Tab ved en urigtig Matrikel, skulde dette atter berigtiges. Endvidere blev der truffet Bestemmelser om Forvaltningen af Kirkernes Tiender, om at Bøder, Sagefald og alle deslige uvisse ekstraordinære Indkomster til Kongen skulde bortforpagtes til den højstbydende, og det samme skulde ske med Sølvbjærgværket paa Kongsberg. Ogsaa Militærvæsenet samt Fæstningernes Indretning skulde ske i Overensstemmelse med de gjorte Forslag, og ved et Reglement i Januar 1671 blev da Hærens Størrelse fastsat til 12132 Mand, og ingen Forandring skete heri før Krigens Udbrud i 1675. Under Ledelse af *Henrik Rüse* blev adskillige af Fæstningsværkerne udvidet, saasom Akershus og Frederikshald, og der blev paabegyndt Fæstningsanlæg ved Kongsvinger. Statholderen skulde have Opsyn med, at de til Landmilitsens Underhold forordnede Midler ogsaa blev anvendt dertil, saa at heller ikke General-Krigskommissærerne maatte anvende dem til andet end til Militiens, Fæstningernes, Tøjhusets og Magasinernes fornødne Underhold. Der udkom ogsaa en Forordning, som forbød militære Personer, hvem der var assigneret Gaarde til deres Underhold, men hvor ikke de selv men Bonden ejede Gaarden, under Straf at til-

egne sig Fordele som første Bygsel (Indfæstningsafgift) eller andet, som de ingen Ret havde til. Thi det havde vist sig, at der navnlig i Trondhjems Amt var gaaet mange Gaarde tilgrunde, fordi Rytterne ved at tilegne sig en slig Indtægt havde faret haardt frem imod Bønderne, hvilket ikke alene var Leilændingerne »til stor Skade og Ruin«, men ogsaa havde bevirket en Nedgang i Kongens Indtægter. Der udgik ogsaa en Ordre om Oprettelse af det foreslaaede Marineregiment, og Gyldenløve fik Paalæg om at forhandle med Købstæderne om Tilvejebringelse af Defensionsskibe imod, at de fik Lettelser i Salt Tolden, og han skulde se at finde paa et Middel til at faa et Par smaa Fregatter og Gallioter sendt op til Norge fra Holland, eller hvor han kunde faa dem fra, — men Pengene dertil maatte han forsøge at tage fra de militære Midler »eller andre Revenuer«!

Aarsagen til dette sidstnævnte Paalæg var, at Statholderen af Frygt for, at Krigen imellem England og Holland kunde komme til at berøre Norge, havde genoptaget Hannibal Sehesteds skrinlagte Plan om at skabe en Flaade af Defensionsskibe. I den Anledning havde han sat sig i Forbindelse med Rigsadmiralen, *Henrik Bielke*, var dernæst rejst op til dennes Broder, Norges Kansler, *Ove Bielke*, paa Østraat, og derfra til en Række af Byerne for at erfare, hvorledes de vilde stille sig hertil; men da han ikke fik noget Resultat her ud af, fordi Borgerne ikke vilde bidrage til Bekostningerne, greb han Sagen an paa en anden Maade, nemlig ved selv at bygge et Skib i Laurvig og tegne sig for en stor Part i Skien for ogsaa at faa et bygget der, og ved sit Exempel og ved Møder og Taler fik han omsider vækket Befolkningens Interesse for Sagen og sat Gang i Bygningen af saadanne Skibe med saa godt et Resultat, saa den dansk-norske Flaade allerede i 1672 var stærk nok til, at der kunde gennemføres Bestemmelser om en Strandvagt, og at Skibene med Virkning kunde fungere som Neutralitetsværn. Dette kunde ogsaa nok tiltrænges, thi nylig havde en engelsk Kaper, tilmed ved højlys Dag, trængt ind i en søndenfjeldsk Havn og der taget et Skib, ladet med Korn, som tilhørte Rentemesteren, *Henrik Müller*. Denne Affære blev stærkt omtalt og meget ilde optaget ved Hoffet, og den medførte, at Majoren i Stavanger, *la Roche*, efter

Gyldenløves Ordre blev suspenderet fra sin Stilling. — Da den skaanske Krig brød ud, laa der ved Flækkerø Fæstning ved Christianssand en saa stor Flaade af Defensionsskibe samlet, saa at den under Krigen var istand til at beskytte den norske Handel imod Svenskerne.

Vel var der nu, som vi ovf. S. 81 har set, blevet udstedt en Del Forordninger til Gavn for Almuen, men det var alligevel saare langt fra, at disse var tilstrækkelige til at hidføre nogen varig Bedring eller skabe Ro hos Bønderne. Medens disse vel var loyale overfor Kongen, var der vedblivende megen Uvillie tilstede hos dem saavel overfor Fogderne som overfor Præsterne og Godsejerne, og ustandseligt klagede de over disse, navnlig over *Fogderne*. Men man maa nu ikke tro, at de altid havde Retten paa deres Side, eller at Fogderne altid optraadte som Barbarer imod dem. Da *Just Høeg*, som fra 1682 var Vicestatholder, paa Grund af de stadige Klager tog sig for at undersøge Forholdene nærmere og forsøge paa at skifte Sol og Vind lige imellem Parterne, kom han til det for Bønderne nedslaaende Resultat, at han maatte tage Fogderne i Forsvar. Disse, siger han i en Indberetning, havde mangfoldige Embedsforretninger at varetage, ofte maatte de foretage lange Rejser, op til 50 Mile, paa Hesteryg, Mad og Drikke kunde de ikke føre med sig i tilstrækkelig Mængde, Gæstgiverierne var for faa og spredte, og af den lille Løn de fik, kunde de ikke betale for deres Ophold hos Bønderne. Og man burde ophæve den Bestemmelse, — der iøvrigt paa Foranledning af Gyldenløve var givet til Værn for disse, — at de ved en blot Edsaflæggelse i Retten kunde faa Medhold og faa Fogden dømt, »eftersom det desværre med alt for mange Exempler er bekendt, at en Ed hos Bonden enten udi hans egen Interesse ikke sidder ret haardt, eller for andre med en ganske ringe Ting, ja ofte for et Par Kander Øl og nogle Piber Tobak er at tilvejebringe«. Fogderne fik da Ret til at kræve Nathold for 3 Tingrejser om Aaret. Men der var andre Stridsspørgsmaal imellem Parterne, og det var heller ikke altid dør, at Bønderne var uskyldige Engle; jævnlig gjorde de sig skyldig i Drukkenskab, Slagsmaal og Overhøring af Lovene, i hvilke Tilfælde det nok kunde hænde, at Fogderne var lidt for raske i Vendingen og strax anklagede dem for

Retten. Men det kunde ogsaa hænde, at naar Bønderne var blevet idømt Bøder, lod Fogderne dem afsonde disse i Stedet for at betale; derved gjorde disse sig imidlertid skyldige i et slemt Forhold, idet de tilsidesatte Kongens Rettigheder (nemlig til at oppebære Pengebøderne). Endnu saa sent som i 1695 klagede Gyldenløve over disse Forhold, og det blev derfor forbudt Fogderne »paa de Steder, hvor vi selv til Sigt- og Sagefald ere berettigede« at paaføre Bønderne Proces uden først at have indhentet Amtmandens Samtykke dertil.³⁵⁾

Der var heller ikke altid fredelige Tilstande imellem Bønderne og *Gejstligheden*. Vi har ovf. S. 79 set, at denne Stand ikke var altfor beskeden i sine Krav, naar den skulde gøre sig betalt for de forskellige kirkelige Handlinger, og adskillige af disse Krav var helt uden Hjemmel i Lovene. Det blev derfor i 1684 bestemt, at Præsterne ikke maatte foreskrive Bønderne, hvor meget de havde at betale for Trolovelser, Vielser etc., men enhver Bonde »skulde efter sin egen gode Villie betænke sin Sjælesørger . . . , efterdi Præsterne hellere skulde meddele de fattige af sit end tage noget af dem«. Men det hjalp ikke til et bedre Forhold, Bønderne viste sig ikke mere villig overfor Præsterne end tidligere, de nægtede at udføre det Arbejde paa Præstegaardenes Jorder de 2 à 3 Dage om Aaret, de altid før havde gjort, at yde Offer og Penge, ja selv Skyds og Husly paa de lange og farlige Rejser Vinterdage, og de undslog sig helt for at betale Præsterne for Trolovelser og alt det visse, som enkelte Kald havde deres største Indtægter af, — ja de snød tilmed paa Tienden! Saa maatte Regeringen fastsætte bestemte Taxter for Embedsforretningerne, og Bønderne skulde skiftes til at give Præsterne Mad og levere dem Skyds.

Til Belysning af disse Forhold kan vi anføre en Dom, som Overhofretten afsagde i 1684 i en Sag, der var anlagt af Provsten i Telemarken, *Thomas Bloch*, som Præst i Fyrisdalen. Anledningen hertil var, at Almuen havde nægtet at betale de ham tilkommende Tiender og andre Indtægter. Som et Paaskud herfor havde de ved Hjælp af en Vinkelskriver, som de havde lejet, faaet sat nogle Klagepunkter op imod ham, der bl. a. gik ud paa, at han fra Prædikestolen direkte til en tilstedeværende Bonde havde foreskrevet

ham, at han havde at holde sig Evangeliet efterretteligt, at han havde modtaget Penge for at tillade to Personer at indgaa Ægteskab med hinanden, skønt de var beslægtet i de forbudte Grader, o. s. v. Dengang havde Provsten strax forlangt en Kommission nedsat for at rense sig overfor disse Beskyldninger, og han havde faaet fuldstændigt Medhold i dennes Kendelse, saa at Bønderne, der havde løjjet, led et ydmygende Nederlag og maatte love fremtidig at holde Fred med Provsten. Men dette gjorde de ikke, og Provsten fik da Sagen bragt ind for Overhofretten, hvor den fik det samme for ham gunstige Udfald. Den norske Forfatter, der fortæller om denne Sag, udtaler, at »det er muligt, at Hr. Bloch var en stræng og trættekær Mand, men det er ogsaa vist, at Bønderne paa den Tid var haarde Halse, som her i Telemarken . . . ikke alene forholdt Præsterne deres Rettighed, men endog, naar disse krævede den, trakterede dem med Hug og en sønderrevet Præstekjole, og at Fyrisdals Almue havde Ord for at være, hvad Molands tildels endnu er: uefterrettelig og Processyg, og at det af Overhofrettens Dom klart fremgaar, at Præsten i denne Sag kun forfulgte sin Ret.«³⁶⁾

Hvad endelig angik Bøndernes Forhold overfor *Godsejerne*, saa var jo, som vi har set S. 66, Forholdet det, at disse sidste stadig vidste at presse den Afgift, som Fæsterne (Leikændingerne) betalte i Leje af Jorden, højere op, og Gyldenløve bad derfor indtrængende Kongen om, at der maatte blive udstedt et Forbud herimod: »Om der kunde findes et Middel til at forhindre de store ubillige Bøxler, Føring, Ferskmad, Kiendelser og Arbejdspenge, som Proprietæerne eller Landdrotterne tage, fordi naar Bønderne bøxler, giver de eller udlove saa mange Penge, at de ej ere gode for derefter at skatte og holde Gaarden vedlige . . . Naar Bonden nu er ruineret, saa formaar han intet at skatte til Ed. kong. Maj., helst i Krigstider, og Soldaterne kan ingen Udredning faa af dennem. Saa bliver den ene desperat og den anden uvillig«. Hans Forslag om, at det skulde forbydes Proprietæerne at kræve rede Penge af dem i Stedet for Landskyld, kom først til Behandling i Statskollegiet et Aar efter, d. 16/11 1674, og her blev det fraraadet som ganske ufornuddent, idet Norske Lov og Recessen befriede Bønderne for at udgive Penge eller andre Varer for Landskyld. En virkelig Bedring for

Bønderne kom der altsaa ikke, og i 1682 fik derfor Statholderen gennemført, at der blev givet den Kommission, der i Kjøbenhavn skulde udarbejde en Revision af den norske Lovbog, Ordre til at forhandle med Gyldenløve om Indsættelse i Lovbogen af saadanne Bestemmelser, der var tilstrækkelige til at sikre Fæstebønderne, at de kunde beholde deres Gaarde, saa længe de rigtigt svarede deres Husbond den aarlige Landskyld. Men for at Sagen ikke skulde blive udskudt til dette sene Tidspunkts Indtræden, fik han udvirket, at der 2 Aar efter blev udstedt en Forordning, der indførte en virkelig Bedring for Bønderne, og skønt baade Godsejere og en Del Embedsmænd, der havde Jord, protesterede imod denne, og Vice-statholderen, Just Høeg, nærmest støttede disse, fastholdt dog Conseillet med Gyldenløve som ivrig Fortaler sin Beslutning i det væsentligste, og en ny og endelig Forordning af 5/2 1685 fastsatte da, hvor meget en Godsejer kunde tage i Førstebyggsel, Landskyld og Holdning pr. Hud eller pr. Pund Smør, og bestemte, at Gaardene kun maatte bortfæstes paa Livstid.³⁷⁾

Synderlig Betydning i Retning af at forbedre Bøndernes Kaar fik disse Bestemmelser naturligvis ikke, og Gyldenløve, der aldrig tabte sit Maal af Syne, udarbejdede atter, 2/1 1693, en udførlig Indstilling til Kongen om dette Spørgsmaal: »De, som kende Norge og Indbyggernes Natur, maa uden al Tvivl bekende, at det er en hel villig, brav og trofast Nation, som maaske ikke haver mange Lige i Verden. Thi hvor findes saadant et Folk, som skatter og skylder af deres yderste Evne, underholder og derhos gaar selv for Soldater, fremgiver til Kongens Tjeneste og Landsens Defension baade tillands og tilvands deres Kjød og Blod, nemlig deres Sønner, Brødre, Slægt og Venner uden at nyde derfor det allerringeste? Skal Norge opretholdes, maa man derfor opmuntre og bestyrke deres Troskab og Villighed, thi stærke Fæstninger er ikke nok ... Bondens Velstand er Hovedsagen, Roden og Fundamentet til det gandske Riges Conservation, og kan ej mainteneres uden Hjerternes og Gemytternes Affektion«. Skovene er udhuggede, fortsætter han, Skibsfarten og Trælasthandelen søndenfjelds er derfor aftaget, Saltet er i høj Pris, og Fiskeriet nordenfjelds er slaaet fejl, saa der er intet eller kun lidet at fortjene for den fattige, og skønt

Svenskerne i Krigens Tid ved List og Skriverier gjorde, hvad de kunde for at svække Indbyggernes Modstandskraft, animerede det dem dog kun til endnu stærkere Modstand. Han fremsatte ikke mindre end 15 Forslag til Lindring af Bøndernes Kaar, saasom at den militære Exekution paa Gaardene maatte afskaffes, at Bønderne maatte eftergives noget af Skatterne, ikke mindst den Afgift paa 4 Sletdaler, som det var paalagt hvert Soldaterlægd at udrede til de geworbene Regimenters Underhold, hvilken burde nedsættes til det halve, endvidere at Matrikel Skatterne blev udregnet til en vis Pengesum og ikke blev erlagt i de mange forskellige Naturalier, som forvirrede Bonden og kun var til Gavn for Fogden og hans Tjenere, at Gaardenes Landskyld maatte forblive i deres nuværende Tilstand, og at det ikke stod i Fogdernes Magt at forandre denne, før der blev udstedt en ny Matrikel, og ligeledes at Korn Tienden blev sat til en fast Taxt at betale i Penge, at Bønderne i Fredstid maatte forskaanes for Skydsfærd, om Nedsættelse i Tolden for visse Livsfornødenheder, om visse Friheder, som de Skibe, der var bygget i Norge, maatte nyde fremfor de fremmede Skibe, og at Nordmændene, saafremt de var dygtige og egnede, maatte blive foretrukket for Udlændinge til civile og militære Embeder. Endelig burde det forbydes Fogder eller Proprietærer at tiltale Bønderne for Drukkenskab, Slagsmaal o. s. v., uden at Amtmanden havde approberet det, og at de heller ikke, under højeste Straf, maatte true eller afpresse Bonden for Penge eller Penges Værdi. —

Majestæten optog disse Forslag meget gunstigt og nedsatte en Kommission under Gyldenløves Forsæde til at gennemgaa dem. Den Betænkning, som den kort Tid efter, 20/4 1693, afgav, var paa de fleste Punkter i Overensstemmelse med de stillede Forslag, ja m. H. t. Nedsættelsen af de 4 Sletdalers Afgift til det halve, indstillede Kommissionen ovenikøbet, at Bønderne helt skulde fritages for denne Skat, da Almuens Tilstand nu var en saadan, saa den maatte have en Lettelse, hvis den ikke skulde miste Modet i Stedet for i Fremtiden at faa flere Kræfter til Gavn for Kongen, under Henviſning til »den berømmelige og exemplariske Troskab samt den allerunderdanigste Lydighed og Velvillighed, som den norske Nation altid har udvist til Ed. kong. Maj.'s Tjeneste«. Men derimod

faldt Forslaget om, at Nordmændene maatte blive foretrukket for de fremmede ved Embeders Besættelse aabenbart ikke i lige saa god Jord, thi det blev helt forbigaaet i Taushed i Betænkningen, som iøvrigt blev approberet af Kongen den 8/5 s. A.

Gyldenløve lod ingen Lejlighed gaa tabt, hvor han kunde udrette noget til Gavn for Bønderne. Da der i 1688 blev indført en ny Skat i Norge, et »Defensionsstyr«, og i 1691 paany en Fortifikationsskat, sørgede han for, at disse ikke skulde gælde for Bønderne, og da der baade i Aarene 1685—1687 og 1695—1696 indtraf Misvæxt, fik han i 1687 udvirket, at de fik et Afslag i deres Skatter — nogle Steder helt op til en Trediedel — og i 1694, at der af Magasinerne i Trondhjem blev udlaant 7 à 800 Tdr. Rug og 200 Tdr. Havre til de fattige i det nordenfjeldske, og at ogsaa Almuen i det søndenfjeldske fik Hjælp af Magasinernes Beholdninger. Da han i 1696 var i Norge, foretog han en Rejse helt op til Bergen, og de Indtryk, han paa denne fik af Forholdene blandt Almuen, skildrede han i Breve til Kongen i meget mørke Farver: Hungersnød og Pestsygdomme hærgede Befolkningen, og det var absolut nødvendigt, at der blev ydet denne yderligere og store Nedsættelser i Skatterne. Han fik da Tilladelse til, at der maatte eftergives Almuen i det søndenfjeldske indtil 4000 Rdlr. i deres Skatter, men da dette intet forslog, fik han gennemført, at Rentekammeret fik Ordre til at gøre Forslag om, hvorledes der kunde gives Undersaatterne en Lindring i Skatterne.³⁸⁾

Vi har ovf. S. 83 set, at der efterhaanden var blevet skabt en Flaade af Defensionsskibe, der var saa stærk, saa den kunde beskytte den norske Handel langs Kysterne, og dette gav Regeringen i Kjøbenhavn Mod til at foretage et dristigt og opsigtvækkende Skridt for at ophjælpe den indenlandske Handel, der paa Grund af visse Begunstigelser, der var tilstaaet udenlandske Skibe (se S. 80), havde vanskelige Kaar i Konkurrencen med Udlandet. Man mente nu at være stærk nok til at turde ophæve denne begunstigede Stilling for de fremmede Skibe og udstedte derfor i 1672 ikke alene en ny Toldrulle, efter hvilken alle indenlandske Skibe, der lastede Træ i Norge, kun skulde betale Told af fem Sjettedele af den virkelige Drægtighed, — det vil altsaa sige, at de fik Told-

frihed for en Sjettedel af deres Drægtighed, — men yderligere en, der bestemte, at alle indenlandske Skibe, der kom til Kjøbenhavn, skulde maales paany, og Maalebrevene da udstedes paa en Sjettedel mindre Drægtighed, end Skibene virkelig var paa. Ved en saadan Svindel var det jo ikke saa underligt, at Handelen og Skibsfarten, der i Forvejen var kraftig støttet af Gyldenløve, voksede, og at Sejladsen navnlig paa Vest- og Nordeuropa florerede. Men da man i 1683 skred til at lave en ny Toldrulle, der indeholdt ikke mindre end 30 Export- og 38 Importforbud, og tilmed endnu en i 1686, der havde yderligere Forbud til Hensigt, tabte den hollandske Regering Taalmodigheden og standsede den hollandske Fart paa Norge, og Englænderne truede med at hente deres Træ i Østersølandene og Kanada. Dette bevirkede, at Trælasthandlerne ikke kunde faa solgt deres Tømmer, og Bønderne ikke kunde faa deres Penge, — og saa kunde de ikke betale deres Skatter. Saa maatte tilsidst Regeringen, stærkt tilskyndet af Vicestatholderen i Norge, Baron *Frederik Krag*, og Vicepræsidenten i Danske Kancelli, *Michael Wibe*, trække iland og ved Udstedelse af en ny Toldrulle gaa paa Forlig med Hollænderne. Men desuagtet voksede Norges Handelsflaade og gik i den kommende Tid en Glansperiode imøde.³⁰⁾

Ogsaa i Industrien skete der under Gyldenløves Statholderskab et stort Opsving. Han fik i 1687 udvirket Kongens Befaling til Nedsættelse af en Kommission, der skulde undersøge Muligheden for at oparbejde visse Manufakturer og gøre Forslag om, hvilke Privilegier man skulde tilbyde dem, der var villige til at give sig ilag dermed. Det var ikke mindre end 30 forskellige Slags Varer, man mente kunde oparbejdes, Fiskeangler, Baand, Linned, uldne og strikkede Varer, Sejldug, alle Slags Læder-, Jern- og Metalvarer, Tobakspiber, o. s. v., o. s. v. Der meldte sig ogsaa mange Forretningsmænd, der var villige, og der blev i de følgende Aar udstedt en Række Privilegier, til Dels i Form af Monopoler, men det gik her akkurat som i Danmark — der var ikke tilstrækkelig mange Af sætningsmarkeder for de fabrikerede Varer, og da de handlende ikke ønskede Varerne fordyret ved Told, medens Industriens Interesser netop gik i den modsatte Retning, blev Resultatet, at Monopolerne efterhaanden blev brudt, Privilegierne tilsidesat og For-

budene overtraadt, saa at den kunstigt oparbejdede Industri snart faldt sammen.

Ligesom Statholderen her ikke fik synderlig blivende Glæde af alt sit Arbejde, blev det samme Tilfældet med hans Arbejde paa et andet Omraade, som dog havde ligget ham meget paa Sinde, nemlig at tilvejebringe gode og farbare Veje, hvorved Omsætningen vilde lettes til Gavn især for Handelen. Skønt han allerede i 1664 havde fastsat en Del Bestemmelser vedrørende Vejenes Bredde og deres Vedligeholdelse, Broer over Elvene eller Pramme med Færgemænd etc. og indsat 2 Generalvejmaster og en Vejinspektør til at have Opsyn dermed, var Vejenes Tilstand ikke blevet synderlig bedre, — Almuen mente, at den havde andet at gøre end at spille sin Tid paa Vedligeholdelsen. Det blev saa galt, saa han ovenikøbet i 1687 modtog en Klage fra Majestæten over, at Vejene var livsfarlige at færdes paa. Da saa tilmed Befolkningen viste sig vrangvillig til at rette sig efter den Ordre, som blev udstedt om, at *Ole Rømers* nye System for Maal og Vægt skulde indføres i Norge, som det var sket i Danmark, tabte Kongen omsider Taalmodigheden og befalede Gyldenløve, at han skulde lade alle de gamle Maal og Vægte, der var i Landet, kassere og indføre *Ole Rømers* System. Dette System vedblev da at bestaa lige indtil den nyeste Tid. Der kom da ogsaa efterhaanden bedre Gang i Arbejdet paa Vejenes Vedligeholdelse.

Men til Trods for slige Skuffelser fik Statholderen dog den Tilfredsstillelse at se, at Norge efter den skaanske Krigs Ophør gik en stor Opgangstid imøde, og meget nyttigt blev under hans Embedstid gennemført til Landets Gavn. Der blev oprettet en Stilling som Kommercedirektør til Gavn for Handelstanden og et Bjærgværkskollegium, der blev udgivet en Skovordinans og en Bjærgordinans, og der blev udstedt en Række Forordninger: om Postvæsenet, om Laugsmændene, om Moratorium for Skyldnere, om Fallitboer og deres Bestyrelse, om Gældsfængsel og om Retten til at bestyre umyndiges Midler, om Mønten og om en Vexelret, der blev udfærdiget Instruxer for Amtmændene og for Byernes Magistrater, for Ordning af Handelen, o. s. v.⁴⁰⁾

Til Slut skal blandt de mange Foranstaltninger, han fik gen-

nemført for Befolkningen, kun nævnes, at han i 1670 fik oprettet et Spinde- eller Børnehus for fattige Børn, »som ikke har til Livets Ophold« og i 1688 et Pensionsfond for Landofficerer og Landsoldater. Allerede i 1670 havde han syslet med Tanken herom og indsendt et Forslag om at maatte oprette et Hospital »til gamle og udi Ed. kong. Maj.s Tjeneste lemlæstede Soldater«, men dengang havde det ikke vundet Regeringens Bifald. Efter Ophøret af den skaanske Krig genoptog han Planen om Oprettelsen af et Hospital »for de stakkels Underofficerer og gemene, som miste deres Helsen, Arme og Ben udi Ed. kong. Maj.s Tjeneste og maa gaa omkring og tigge, eftersom de ej kan arbejde eller fortjene deres Føde«. Denne Gang havde han bedre Held med sig, og et Kvæsthus blev da oprettet ved kgl. Resolution af 29/3 1679. Midlerne til Opførelsen heraf vilde han bl. a. tilvejebringe ved, at alle de Hospitaler, hvor der »ikke findes andre end gamle Kjerringer og en Del Gubber« skulde yde Bidrag, men saavidt vilde Rentekammeret dog ikke gaa, og Pengene skulde skaffes paa anden Maade. Men atter gik hans Plan i Lyset, da der foregik Tyverier af Materialer og Uorden i Regnskaberne. Saa maatte han tage fat for tredie Gang, og endelig lykkedes det ham ved et kongeligt Reskript af 24/8 1688 at faa oprettet det fornævnte Pensionsfond for militære, »Den norske Kvæsthuskasse«, i Stedet for et Hospital. Han blev selv Overdirektør i den og præsiderede altid i dens Møder, naar han var i Christiania.⁴¹⁾

Kapitel VII

INDRE FORHOLD I BEGYNDELSEN AF CHRISTIAN V's REGERING.

Ved sin Tronbestigelse i 1670 stadfæstede den nye Konge sin Afdøde Faders Ministre i deres Embeder. Blandt disse var der først og fremmest den højt betroede og kloge *Christopher Gabel*, om hvem det hed, at »Gabel alene fører nu hele Værket«, endvidere Kansleren *Peder Reedtz*, Rigsadmiralen *Henrik Bielke*, Rigmarskallen *Christopher Korbitz*, og Rigsfeltherren *Hans Schack*. Nu kom der flere til i Statskollegiet, nemlig den nye Konges Hofmarskal, *Morten Skinkel*, og hans Hofmester, *Christopher Parsberg*. *Frederik Ahlefeldt*, som ogsaa var Medlem af Statskollegiet, var ved Tronskiftet endnu i Hertugdømmerne, over hvilke han var Statholder, og indfandt sig først senere i Kjøbenhavn, og *Peder Schumacher* var ikke Medlem af Statskollegiet, men blev stadfæstet i sit Embede som Kammersekretær og blev nu ophøjet til »Ober- og Geheime Kammersekretær«. Disse i Forening med Gyldenløve, der jo ogsaa var Medlem af Kollegiet, udgjorde nu Kongens Raad.

Men det skulde ikke vare længe, før det kom til Brydninger indenfor Raadet, og den første, det gik ud over, var Gabel. Dennes Forhold til Schumacher var ikke godt, og desuden stod han skarpt baade overfor Skinkel og flere andre af den gamle Adel, som ikke kunde tilgive ham, at han havde været Hovedmanden for Indførelsen af Kongens absolutte Magt og vedblivende stod som Enevældens Forkæmper, hvorved han, den borgerlig fødte, forhindrede, at Standen kunde faa sin tidligere Indflydelse igen. Da saa Gyldenløve vendte tilbage fra London og Ahlefeldt fra Holsten, var det, som om Fortidens Aander blev manet frem for at ødelægge den

Ulrik Frederik Gyldenløve.

Efter Maleri paa Tranekær.

ulykkelige Statsmands Liv, thi begge disse var hans svorne Uvenner, den første, fordi Gabel i sin Tid havde foranlediget hans Tilbagevenden til England (se ovf. S. 52), den sidste fordi Gabel i 1664 havde tilegnet sig hans Embede som Statholder i Kjøbenhavn og sendt ham ned til Hertugdømmerne som Statholder dør. Nu brød Fjendskabet imellem dem ud i lys Lue, og i selve Raadstuen kom det flere Gange til skarpe Sammenstød imellem dem, ja Ahlefeldt drog endog ved et af disse sin Kaarde imod Gabel, og da dette gik upaataalt hen, var det indlysende, og Gabel forstod det selv, at hans Dage var talte. Hans Forsøg paa Forsoning med de to Herrer mislykkedes, og Gyldenløve skrev i April 1670 i Kongens Navn til ham om at søge sin Afsked, hvilket han strax efterkom. Hans Fald blev Signalet til den Kamp om Magten og Indflydelsen hos Kongen, som begyndte imellem dem, der stod som Repræsentanter for den gamle Adel og for den nye Tid, en Kamp imellem Adel og Enevælde, imellem dansk og tysk. Som Hoved for det førstnævnte Parti stod Skinkel, for det andet Parti Ahlefeldt, der havde Støtte af Gyldenløve og de fleste af Ministrene, og dette arbejdede paa at faa Skinkel fjernet for at faa banet Vejen for en ny Tingenes Tilstand med dens gennemgribende Reformer. Overfor en saa betydelig Personlighed som Ahlefeldt, der foruden at være baade fornem og rig var begavet og kundskabsrig, og som gennem Gesandtskabsposter i Udlandet var blevet skolet i Udenrigspolitikken og som Statholder i Hertugdømmerne havde erhvervet sig et nøje Kendskab til Forholdene dør, ogsaa til deres Stilling overfor Kongen og det gottorpske Hertughus, maatte Skinkel trække det korteste Straa.

Skinkel synes selv at have foraarsaget sit Fald ved Intriger og ved Taktløshed. Det fortælles, at han en Dag havde sagt til Kongen, at han elskede ham ikke alene som sin Konge men ogsaa som sin Søn, og at han derfor ansaa det som sin Pligt at advare ham imod Gyldenløve, som var klog, ærgerrig og dristig og dertil af kongeligt Blod; ydermere havde han skabt en stor Sympati for sig hos Nordmændene, saa at man maatte befrygte, at han med Tiden vilde gøre sig selv til Konge i Norge. Kongen havde dog kun let deraf og sagt, at han ikke trængte til slig en Omsorg. Da Prins Jørgen,

Storkansler, Greve Frederik Ahlefeldt.

Efter Maleri af Abraham Wuchters i 1660'erne, paa Frederiksborg.

som havde overværet denne Samtale, derefter forlod Kongens Gemak, havde han ude i Forværelset til de mange dør forsamlede højlydt fortalt, at nu havde Kongen og han faaet en ny Fader, nemlig Skinkel, og derefter refereret hele Historien til stor Morskab for de tilstedeværende. Kongen berettede selv Samtalen til Gyldenløve, og denne svarede kun, at vel var han ærgerrig, men dog ikke istand til at begaa noget Forræderi. — Det siges ogsaa, at Skinkel lod sig benytte af Adelspartiet til at forsøge paa at faa Kongen til at skille sig af med Schumacher, der allerede da var Gyldenløves nære Ven, idet Partiet derved haabede at kunne blive dem begge kvit. Han havde i den Hensigt nogle Gange overfor Majestæten kommet med Antydninger om, at Kammersekretæren tog imod Gaver, og ved et Selskab en Aften paa Slottet begyndte han igen paa det samme og fortalte Kongen, at Schumacher havde modtaget 2000 Rdlr. af ham, men da han ogsaa udtalte, at Majestæten burde vogte sig for dem, hvem han ansaa for at være sine mest trofaste Tjenere, tabte denne Taalmodigheden og vilde nu have ren Besked. Den næste Dag kaldte han saa Schumacher og Skinkel for sig i Overværelse af Gyldenløve, og den førstnævnte erklærede strax aabent, at det var ganske rigtigt, at han havde faaet 2000 Rdlr. af Skinkel i Bryllupsgave. Da denne iøvrigt ikke kunde anføre noget nedsættende om Kammersekretæren, blev Kongen vred og gav ham Ordre til inden 3 Dage at forlade Kjøbenhavn og begive sig til sit Amtmandsembede i Kolding, hvor han skulde afvente videre Befalinger. — Det taler til Ære for de to krænkede, H. H. Exc. og Kammersekretæren, at de langt fra at tage personlig Hævn over den faldne tværtimod efter bedste Evne stræbte at hjælpe ham og at mildne Kongens Vrede.⁴²⁾

Vejen laa nu aaben for de Mænd, der skulde bære den nye Tids Ideer frem med dens gennemgribende Reformer, og Æren herfor tilkommer i Forening *Gyldenløve, Ahlefeldt* og *Schumacher*. Dog udøvede den sidste i Begyndelsen sin Indflydelse mest i det skjulte og traadte ikke saa meget aabenlyst i Forgrunden. Den maaske fornemste Opgave for disse bestod i at befæste Kongens Magt som Enevoldsherre, og til den Ende maatte bl. a. Tronen omgives med den nødvendige ydre Glans. Anledningen, hvor en saadan kunde

Peder Schumacher, senere Griffenfeld.

Efter Maleri af Abraham Wuchters paa Rosenborg.

bæres til Skue, laa lige for, nemlig ved den forestaaende højtidelige Salving af Majestæten, — men da dertil udfordredes et stort Cere-
 moniel, besluttede de at opsætte den, indtil de havde faaet ud-
 arbejdet nærmere Regler i den Henseende. Der maatte fremskaffes
 en rigtig »Herrestand«, bestaaende af Grever og Baroner, og der
 maatte udarbejdes en Rangforordning. Den 25/5 1671 udkom da
 »Grevernes og Friherrernes Privilegier« samt en Rangforordning,
 der bestod af 55 Numre. Øverst i Listen stod »Kongernes naturlige
 Sønner«, hvoraf der jo for Tiden kun fandtes én, nemlig Hans Høje
 Excellence, og derefter fulgte Ministrene, saa de øvrige Gehejme-
 raader saasom Feltmarskaller og Generaladmiraler, dernæst Grever
 og Friherrer o. s. v. Den menige Adel og de andre Stænder kom
 langt nede i Rækken. Ved Oprettelsen af Grevskaber og Friher-
 skaber fik man Adelen skilt i to Dele og derved splittet den, og da
 desuden enhver borgerlig, der var i Besiddelse af et Embede, eller
 som havde faaet en Plads i Rangfølgen, skulde gaa foran en al-
 mindelig Adelsmand, der ikke var lige saa heldig stillet, var dette
 ensbetydende med, at Adelsens Indflydelse som Stand betragtet
 blev stærkt svækket; borgerlige blev optaget i Adelstanden, uden-
 landske Adelsmænd, der fik Embeder, blev naar de ønskede det,
 naturaliseret som danske Adelsmænd, og den gamle Bestemmelse
 til Værn for Standen, at Børn af Ægteskaber, i hvilke Hustruen
 var borgerlig, ikke arvede Faderens Adelskab, blev ophævet. —
 Grever og Friherrer, som var villige til at oprette Grevskaber og
 Friherskaber, fik store Forrettigheder, Kalds- og Birkeret, Skatte-
 frihed for Hovedgaardene, Arveret til ældste Søn etc. mod at tage
 Ejendommen til Len af Kronen og nøjes med en Indskrænkning i
 deres frie Raadighed derover, som navnlig bestod i en tvungen
 Arveret efter bestemte Regler og i, at naar Kredsen af arveberet-
 tigede var sluttet ved Uddøen, var Lenet hjemfaldspligtigt til Kro-
 nen. Blandt de første Grevskaber, der blev oprettet, var Laurvig,
 men Gyldenløve synes selv, som det ovf. S. 68 ff. er omtalt, ikke
 udtrykkelig at være blevet udnævnt til Greve, — han var jo i For-
 vejen fornemmere end en saadan. Maaske har der derfor været
 noget i det Rygte, der gik, at det havde været paa Tale at gøre
 ham til noget endnu mere, nemlig at give ham Titel af Fyrste af

Holsten og Slesvig, som Prins af Blodet. — Schumacher blev som eneste borgerlige gjort til Excellence og sprang derved forbi alle Grever og Baroner, og ved en ny »Gemaks-Ordinans« blev der tilmed givet »Geheimsekretæren« som den eneste foruden Gyldenløve og den tjenstgørende Kammerherre Ret til ukaldet at gaa ind i Kongens eget Kammer! —

Da nu omsider de forskellige Etikettespørgsmaal var ordnet, kunde den højtidelige Salving af Majestæten finde Sted. Den foregik i Frederiksborg Slotskirke den 7/6 1671. Hans Slæb blev paa Vejen til Kirken baaret af H. H. Exc. og Ahlefeldt, og medens Monarken under Salvingen lagde Kronregalierne fra sig, holdt den førstnævnte Rigsæblet og aabnede hans Trøje, for at han kunde blive salvet paa Brystet. Schumacher blev benaadet med et Vaabenbrev, hvorved han blev optaget i Adelstanden og fik Navnet *Griffenfeld*, og ved et Mageskifte med Kongen erhvervede han Tønsberg Provstis Gods i Norge, til hvilket Monarken føjede Semb Kongsgaard som Gave. Snart efter blev han Gehejmeraad, og ved Indstiftelsen af de nye Ridderordener var han en af de første, som modtog »det hvide Baand« (Dannebrogssordenen) af Kongen selv den 12/10 1671.

For at den enevældige Konge kunde faa de Sager, der blev forelagt ham til Afgørelse, alsidig belyst og derved danne sig en selvstændig Mening, havde de tre Mænd, der nu stod for Styret, faaet gennemført en mere fast Form for Behandlingen af Sagerne, idet der i Maj 1670 blev oprettet det saakaldte *Geheime-Conseil*, svarende til det nuværende Statsraad. Det bestod i sin første Sammensætning af Feltherren *Hans Schack*, Kansleren *Peder Reedtz*, Rigsadmiralen *Henrik Bielke*, Statholderne *Gyldenløve* og *Ahlefeldt*, Vicekansleren, Præsident i Statskollegiet *Christopher Parsberg*, og Rigsmarsken *Christopher Kørbitz*. Endvidere deltog i Møderne Kammersekretæren i Tyske Cancelli, *Konrad Bierman*, som senere, i 1682, ogsaa selv blev Medlem af Conseillet. Som dettes Sekretær fungerede Schumacher, der fik Titel af »Ober-Geheimeetats- og Kammersekretær«.

Der foreligger nogle samtidige Bedømmelser af disse Mænd fra et Par af de her akkrediterede Gesandter. Den franske Minister,

de Terlon, siger om *Gyldenløve*, at han staar for alle Fornøjelserne, *Schack* er lidt affældig men iøvrigt en retsindig Mand, og han forstaar sig paa Krigsvæsenet, *Peder Reedtz* er vel meget dygtig men altfor frygtsom, ængstelig for alting og meget mistænksom; derimod er *Ahlefeldt* den dygtigste, og han kunde uden al Tvivl have en betydelig Indflydelse paa Sagerne, hvis han ikke saa ofte var fraværende. *Schumacher* er ogsaa særdeles dygtig og er meget indviet i sin Herres Fortrolighed. Om *Bierman* har han dog ikke andet at sige, end at han ikke giver sig af med andet end at læse sine Depescher op og svare derpaa efter de Ordre, han modtager. (Heri har han dog ikke ubetinget Ret, thi Bierman var en baade klog og erfaren Mand, men ældre Tiders Bedømmelse af ham har næppe altid ladet ham vederfares Retfærdighed som Leder af Danmarks Udenrigspolitik efter Ahlefeldts Død i de for Landet saare vanskelige Tider). I en senere Indberetning kan dog de Terlon om Gyldenløve i hvert Fald sige saa meget, at »sandt at sige gøre han dette Hof Ære baade ved sin Person og ved den Pragt han fører«.

— Den engelske Konsul i Helsingør, John Paull, fortæller ogsaa i en Indberetning, at Kongen nærer meget stor Hengivenhed for ham og ikke kan undvære ham; iøvrigt havde H. H. Exc. fortalt ham, at Kongen havde spurgt ham om, hvilken Plads han vilde have, men at han dertil havde svaret, at han var tilfreds med Kongens Naade og ikke ønskede nogen anden Stilling end den, han havde som Vicekonge af Norge, da han ikke skøttede om at være bebyrdet med mange offentlige Forretninger eller bestandig at opholde sig ved Hoffet. Endelig skal vi anføre, hvilken Mening den svenske Gesandt, Esajas Puffendorf, der paa den Tid paa Gennemrejse gennem Kjøbenhavn gjorde et Ophold her, har dannet sig om de 3 Hovedpersoner i Conseillet, thi den kommer Rigtigheden nærmere: »Højest i Kongens Gunst staar Gyldenløve, Ahlefeldt og Schumacher. Dog er den anden alt i mindre Agt paa Grund af sine udprægede Meninger. Gyldenløve har uhildede Anskuelser og er et godt Hoved men har ringe Erfaring og megen Ild, saa han trænger til en Moderator; han gaar helt op i Kongens Interesser. Schumacher gaar sammen med ham og støtter ubetinget Enevælden, som alene holder ham oppe. Et er at frygte, at han skal forelske sig alt

for meget i Penge og ved at modtage Skænk og Gaver gøre sig ilde lidt hos Undersaatterne, og mistænkt for Utroskab eller Egennytte hos sin Herre.«⁴³⁾

Da nu i den første Tid Ahlefeldt var meget borte for at passe sit Statholderskab i Hertugdømmerne, og Schumacher forsigtigt holdt sig noget i Baggrunden, blev det mest Gyldenløve, der var den drivende Kraft i Udviklingen, han »er nu den eneste Mand, der staar for Roret«, som den engelske Gesandt siger. Hvorledes denne forsigtige Optræden af Schumacher kunde udlægges ganske efter Behag, afgiver Hertuginde Sophie af Hannover et interessant Bevis paa. Hun fortæller nemlig, at før den Tid, hvor han vandt Enehæredømmet, havde Gyldenløve og Ahlefeldt alle Forretninger i deres Haand, men der krævedes stor Flid for at besørge dem ordentligt, og da den ene foretrak sine Fornøjelser, og den anden at pleje sin Magelighed, besluttede de begge dertil at bruge »en lille Skriver«, som de altid kunde beherske, og det var Griffenfeld! Gyldenløve kastede sig strax med Iver ind i Arbejdet paa at indføre Forbedringer i Administrationen, navnlig af Finanserne og af Forsvarsmagten, thi i Kongens saavel som i de fleste af de betydende Mænds Hjerter laa der som en ulmende Glød et Ønske om at bringe Landet ud af den fortrykte Stilling, det var kommet i ved Roskildefreden, og om at generobre det tabte Skaane, og hertil krævedes en kampdygtig Hær og Flaade — og Penge. Allerede forinden Gyldenløve var kommet tilbage fra London, havde Kongen udstedt en Ordre til Krigskollegiet om, at det skulde indsende Forslag om Hærvæsenets fremtidige Forfatning og Ordning, et lignende Paalæg blev givet for Flaadens Vedkommende, og der var blevet nedsat en Kommission af de højeste Embedsmænd, som skulde give Forslag om en Indskrænkning i Civiletatens Udgifter, — og nu kom der efter hans Hjemkomst Fart i Tingene.

Resultatet af Embedsmandskommissionens Arbejde blev baade, at de højere Embedsmænd mistede de forskellige »Benaadninger«, som de hidtil havde haft ved Siden af deres Lønninger, og at de lavere Embedsmænd fik deres Lønninger skaaret ned, ofte til det halve, endvidere blev en Række Embeder helt ophævet, Kongens Hofudgifter blev reduceret o. s. v. Indskrænkningerne strakte sig

endog saa vidt, saa Kronen næsten løste sig fra de Gældsforpligtelser overfor Undersaatterne, som var stiftet under den afdøde Konge, idet Skatkammeret fik Ordre til at indkalde alle Kronens Kreditorer til Prøvelse af deres Fordringers Rigtighed. Men dette endte kun i den største Vilkaarlighed, idet nogle Kreditorer paa Grund af deres gode Forbindelser fik deres Fordringer dækkede, og andre slet ikke eller kun delvist. Ja, da der skulde skaffes Bøndergaarde frem til Anskaffelse af Ryttergaarde, greb man i de Tilfælde, hvor der var stillet Pant i Jordegods for Kronens Fordring, endog til det Middel, at man opsagde Pantet til øjeblikkelig Indfrielse, og derefter udbetalte man Pantessummen i en Del af Bøndergodset, paa hvilket man saa satte en meget højere Taxt, end Jorden var værd. Den Del af Jorden, der repræsenterede det overskydende Beløb, tog Staten saa ganske roligt for sig selv — ganske gratis! Som et Plaster paa Saaret lod man saa Panthaveren faa Skøde paa den Del, han beholdt, som sin Ejendom. — Det var i det hele taget med den største Vilkaarlighed, man gik frem for at skaffe Penge, og endda forslog det, man ad de nævnte Veje havde faaet ind, ikke nær nok, og man maatte søge til andre Kilder.

Det blev nye Skattepaalæg, som Befolkningen blev velsignet med, og til Motivering herfor sagde man, at man vilde lette Byrderne for Bønderne ved at nedsætte Matrikelskatten med dens halve Beløb og i Stedet for indføre en anden Skat. Saa udkom ved en Forordning af 21/11 1671 den berygtede *Konsumtionsskat*, hvorved der blev lagt Told paa en Del Fødevarer, Træ, m. m. samt paa alle Tjenestefolk, og den blev tilmed kort efter udvidet til at omfatte endnu flere Varer, men da den, som rimeligt er, hæmmede Omsætningen og trykkede Forretningslivet, blev den snart efter atter ophævet. Saa indførte man i Stedet for en »*Kopskat*« paa Landet, der hvilede paa Folketallet, Heste, Møller, Vognmænd o. s. v., som var lettere at opkræve og tilmed forøgede Indtægterne. Men for at Befolkningen ikke skulde tro, at den havde faaet en Lettelse, blev Matrikelskatten atter sat op til sit oprindelige Beløb! — Kopskatten blev ikke indført i Norge, og Konsumtionsskatten lykkedes det ogsaa foreløbig at holde borte derfra, men efter Kri-

gen blev den indført dèr, og i 1673 blev der paalagt de norske Borgere en Fortifikationsskat.⁴⁴⁾

Som vi ovf. har set, var det Regeringens Ønske at fremskaffe Penge for at faa tilvejebragt en stærk Hær og Flaade, og man ønskede ikke alene, at Hæren skulde blive større end hidtil men ogsaa, at den saameget som muligt kunde gaa over til at blive en *national* Hær i Stedet for som den tidligere var, en Hær, der for største Delen bestod af *hvervet* Mandskab. Hæren i hele Riget, Norge, Hertugdømmerne og Grevskaberne iberegnet, talte ifølge Overkrigssekretær *Herman Meier's* Opgørelse i Februar 1670 næsten 30.000 Mand, og heraf var i selve Danmark kun ca. 5000 Mand *nationale* (udskrevne) Fodfolksoldater, medens ca. 6000 Mand var *geworben* (hvervet) Mandskab. De førstnævnte blev ifølge en gammel Forordning af 4/7 1664 fremskaffet paa den Maade, at hver 60 Tdr. Hartkorn i Landet skulde udgøre en Lægd, som skulde stille en Soldat, og denne Ordning blev bibeholdt — med en Del Ændringer for at afskaffe nogle Misbrug, der var foregaaet ved Udskrivningen, — i en ny Forordning, der blev udstedt den 9/4 1670. Men Ansættelsen efter Hartkorn havde den Ulempe, at der kun blev taget Hensyn til »besat« Jordegods, medens de store uopdyrkede Arealer, det »øde« Jordegods, var fritaget for at stille Soldater, og dette gav Anledning til forskellige Underslæb, idet Jordegods ofte blev angivet som »øde«, skønt det var opdyrket. Overkrigssekretæren udarbejdede da et udførligt Forslag, der havde det Formaal at bringe Hæren i *Danmark* op til en Størrelse af 20.000 Mand foruden Rostjenesten, og efter en Række forskellige Forslag og Undersøgelser udkom der da en Forordning af 4/2 1673, ifølge hvilken der nu skulde udskrives en Soldat af hver 70 Tdr. Hartkorn, uanset om disse var »besat eller ubesat« Jord. Herefter kom det *nationale* Fodfolk til at bestaa af ca. 9000 menige foruden Befalingsmænd. I de *hvervede* Fodregimenters Indretning skete der nogle mindre Forandringer, men ellers blev Styrken i det væsentlige uforandret, ca. 6000 Mand foruden Befalingsmænd.

Betydelig vanskeligere blev det at indrette et *nationalt* Rytteri. Efter at den Kommission, der med Gyldenløve og andre sagkyndige som Medlemmer var blevet nedsat for at behandle dette

Spørgsmaal, gennem forskellige Forsøg havde indhøstet tilstrækkelige Erfaringer, udkom der den 2/3 1672 en Forordning om Opretelse af et nationalt Rytteri. Herefter skulde Kronen til dettes Underholdning henlægge det fornødne Gods af sine Besiddelser, og denne Forordning blev saaledes Begyndelsen til de saakaldte Rytterdistrikter. Den, som fik udlagt en Ryttergaard, som skulde udgøre 8 Tdr. Hartkorn, blev med Undtagelse af Tiender fritaget for at svare de fleste af de paa Gaarden ellers hvilende Afgifter imod til Gengæld selv at tjene som Rytter eller stille en anden fuldt udrustet Rytter i sit Sted. Men da Kronen ikke ejede tilstrækkeligt Gods til, at man ad denne Vej kunde fremskaffe det fastsatte Antal Ryttere, blev en Del af dem forlagt ud i Sognene paa den Maade, at et større og et mindre Sogn tilsammen skulde underholde en Rytter. Disse, der blev kaldt »Sogneryttere«, havde for største Delen tidligere været geworbene Ryttere, men de blev nu fordelt omkring i de nationale Regimenter, og de gamle geworbene Rytterkompagnier ophævedes med Undtagelse af Garden til Hest. Ved den foretagne Udlæggelse af 27.000 Tdr. Hartkorn i Krongods og Sognerytterpenge af andre 100.000 Tdr. Hartkorn fik man oprettet et nationalt Rytteri paa 4500 Mand. Men de private Godsejere fik ikke ret længe Lov til at slippe fri — de maatte ogsaa bære deres Del af Byrden. Aaret efter udstedtes Forordningen af 17/6 1673 om Indførelsen af Rostjenesten, efter hvilken enhver, der ejede frit Jordegods, hvilken Stand han end tilhørte, — dog Grevernes og Friherrernes Hartkorn undtaget —, efter visse Regler blev tilpligtet af hver 300 Tdr. Hartkorn at stille en »gerustet Hest«, det vil sige en Rytter bevæbnet med to Pistoler og Kaarde samt Kappe, Støvler, Sadel og Hest. Ad denne Vej blev der skaffet et Regiment paa godt 1000 Mand, og endelig hvervede Gyldenløve selv den 25/10 1672 et Rytterregiment i Meklenborg paa 600 Mand. Det Grundlag, paa hvilket den danske Hærs Rytteri nu var blevet opbygget, bestod gennem hele den skaanske Krig og blev først forandret i 1680. Og Arbejdet paa at fremskaffe den tilstrækkelige Jord havde haft den Virkning, at adskillige Jordegodsbesiddere benyttede sig af Lejligheden og foretog for dem fordelagtige Mageskifter med Kronen; til disse hørte ogsaa H. H. Exc., som ved et Mageskifte af 2/4

1670 afstod Kalø Amt med Slottet og Godset til Kongen imod at erholde Hartzhorner Wildnis m. m. i Holsten (se S. 54).

Af de Arbejder, der blev sat igang m. h. t. Krigsmagten, skal endnu blot nævnes, at der blev foretaget store Sikringsarbejder ved forskellige Fæstninger, at Gethuset paa Kongens Nytorv blev færdigbygget til et Kanonstøberi, at Staten overtog Raavad Krudtmølle, og at der paa Hammermøllen ved Kronborg blev oprettet et Faktori for Tilvirkning af Haandskydevaaben.⁴⁵⁾

Hvad *Flaaden* angik tiltrængtes der i høj Grad Forbedringer, og Tilstandene var ved Fr. III's Død alt andet end tilfredsstillende. Gyldenløve blev nu Sjælen i Anstrængelserne for dens Genopbygning, og allerede i 1673 havde man naaet at faa bygget 8 Orlogsskibe, og 2 Fregatter var næsten færdige. Desuden var Fregatterne »Güldenlew« og »Den flyvende Fisk«, som han havde ladet bygge i Norge, sendt ned til Kjøbenhavn, og endelig fandtes der en anselig Flaade af armerede Koffardiskibe, »Defensionsskibe«, som de kaldtes. Men uheldigvis stod hans Sagkundskab paa det maritime Omraade ikke paa samme Højde som paa det landmilitære, saa Resultatet blev, at man havde lagt for megen Vægt paa at forøge Antallet af Skibe, saaledes at der ikke var blevet tilstrækkelig Penge tilovers til at fremskaffe det nødvendige Materiel, og dette viste sig tydeligt ved en Prøveudrustning, som man foretog i Vinteren 1672. Der blev derfor nedsat en Kommission til at undersøge alle Flaadens Forhold og samtidig gøre Indstilling om en Omdannelse af dens Administration; af denne Kommission blev Gyldenløve ikke Medlem, da han paa dette Tidspunkt opholdt sig i Hamborg, hvor han skulde føre visse Forhandlinger, (se nærmere om disse ndf. S. 117), og vel var han Medlem af Admiralitetet (se ovf. S. 58), men ingen af dettes maritime sagkyndige fik Sæde i Kommissionen, hvilket vel var rimeligt. Det var et bedrøveligt Resultat, denne kom til, der var ingen Forraad tilstede, Skibene trængte til Reparationer, der var for lidt Skyts, de nye Skibe var ikke tiltaklede, og man havde i lang Tid ikke engang haft Penge til at lønne Folkene med. Men det værste var, at de 4—5 Admiraler, som sad i Admiralitetskollegiet, var indbyrdes uenige, og Gyldenløve havde ikke kunnet tilvejebringe Enighed imellem disse, som i højere Grad

end han repræsenterede Sagkundskaben. Men nu blev der taget kraftig fat paa at afhjælpe Manglerne, og Styrelsen af Flaadens Forhold blev lagt i Hænderne paa Rigsadmiralen med to Kommitterede. Da Krigen brød ud, var Flaaden bragt op paa den fastsatte Størrelse af 30 Orlogskibe og 10 Defensionskibe. — I Foraaret 1673 vilde man gøre en Prøve paa Skibenes Kampdygtighed ved at etablere en Skinfægtning med paafølgende Entring, og i den Anledning stak den 5. April 5 Fregatter til Søs i Øresund, kommanderet af henholdsvis H. H. Exc. og Admiralerne *Cort Adeler*, *Henrik Bielke*, *Niels Juel* og *Markor Rodsteen*. Kongen og Prins Jørgen var med paa hver sit Skib, og Gyldenløve førte sit eget Skib »Antoinette«, det tidligere »Mercurius«, men da det var alt for haardt Vejr til, at man turde foretage den planlagte Entring uden Fare for Skibene, maatte denne opgives. Efter en Indberetning af den svenske Gesandt, *Lilliecrona*, var de to Skibe, som sejlede bedst, »Havfruen« med Cort Adeler som Chef, og hvor Kongen var ombord, og »Antoinette«. Det maa antagelig have været Gyldenløve, der havde undfanget Ideen til denne Manøvre, thi Griffenfeld bebrejdede ham senere, endog i selve Kongens Forværelse, dens Afholdelse som noget, der kunde vække Mistanke hos Sverrig som en fjendtlig Demonstration. —⁴⁰⁾

Ligesom Gyldenløve havde været Sjælen i Arbejdet paa at op-
hjælpe Finanserne, Hæren og Flaaden, var han det ogsaa i Arbejdet paa at ophjælpe Handelen og Søfarten og udvikle Næringsvejene. Med Støtte af Handelstanden fik han under 22/9 1670 oprettet et Kommercekollegium, for hvilket han selv blev udnævnt til Præsident og *Jens Juel* til Vicepræsident. Dette Kollegium skulde være et raadgivende Organ i alle Sager, der vedrørte Næringsvejene, Handelen, Søfarten og Industrien (Manufakturerne, som det hed), og det skulde saa vidt muligt søge at ophjælpe Agerdyrkningen, ogsaa paa de øde Arealer, indrette nye Fabrikker, etc. Der blev herfra efterhaanden indsendt en Række Forslag til Skatkammeret og Statskollegiet, ligesom det selv afgav Betænkning om Sager, der blev indsendt dertil fra andre Kollegier. Ogsaa for Gyldenløves egen Uddannelse som Forretningsmand og Skibsreder i stor Stil blev Samarbejdet med de mange sagkyndige særdeles frugtbringende.

Det skyldes Kommercekollegiet, at f. Ex. Det Ostindiske Handelskompagni blev oprettet under 20/11 1670, og saavel Kongehusets Medlemmer som han selv gik i Spidsen ved Tegningen af Aktier. Den følgende Maaned udkom en Forordning, efter hvilken der blev meddelt » Hebraiske af den portugisiske Nation« Stadfæstelse paa et gammelt Privilegium, de havde paa frit at maatte rejse og drive Handel overalt i Danmark.

Der blev her rejst en Sag, der i sin videre Udvikling blev Genstand for langvarige Forhandlinger og megen Modgang. Gyldenløve med Tilslutning af Kollegiets Medlemmer ansaa det for gavnligt at faa fremmede Haandværkere og Købmænd til at flytte her til og derved drage fremmede Kapitaler til Landet for at ophjælpe Handelen. Derfor indleverede Kollegiet i Foraaret 1671 en Indstilling til Kongen, i hvilken man foreslog, at der skulde indrømmes saadanne reformerte og Katolikker, der vilde bosætte sig her og drive Handel, og paa visse Steder ogsaa de ovf. nævnte portugisiske Jøder 20 Aars Skattefrihed og fri Religionsøvelse, men i Statskollegiet blev Forslaget om Religionsfriheden stemt ned tiltrods for Gyldenløves kraftige Forsvar derfor, og som Følge deraf blev der kun udstedt visse Privilegier for de paagældende, men ingen Ret til fri Religionsøvelse. Men da Ludvig XIV i Juni 1672 overfaldt Holland, hvor han plyndrede og brændte, saa mange flygtede ud af Landet, ansaa man her hjemme Øjeblikket for at være gunstigt til at faa nogle driftige Hollændere draget herop og bosætte sig, medbringende deres Kapitaler, og Sagen blev taget op igen i Statskollegiet. Som den første voterende stemte Gyldenløve for, at alle fremmede, der vilde bosætte sig her i Landet, baade Reformerte, Jøder og Katolikker — de sidste dog med visse Begrænsninger — skulde have 20 Aars Frihed for Kontributioner og Frihed i deres Religionsdyrkelse. Men da kun 6 af de øvrige Medlemmer støttede ham, medens de andre 5 ikke vilde udstrække Religionsfriheden til de katolske, lod Kongen Sagen sende til Erklæring hos Biskoppen, *Hans Vandal*, og denne fraraadede i meget kraftige Ord Forslaget. Han advarede tilmed Kongen imod flere af Statskollegiets Medlemmer, om hvem han, med en tydelig Adresse til Gyldenløve, udtalte, at det var at ønske, at de »kun var halve men maaske ere hele

Ateister«! Der kom da heller ikke denne Gang noget ud af Sagen, men at Statholderen dog vistnok har regnet med, at hans Indflydelse hos Kongen var saa stor, saa han turde haabe paa med Tiden at kunne faa Sagen listet igennem hos denne, skinner igennem i et Brev, han skrev til *Milan* i Amsterdam, hvori det hedder, at da Krigen »vil foraarsage, at mange Mennesker vil udvandre for at bosætte sig andre Steder, og Hs. Maj. har tilstaaet Fritagelse for enhver Slags Skat for dem, der vil bosætte sig her, vil jeg med det samme sige Dem, at med Hensyn til Religionsøvelse tror jeg at turde sige til Dem, at man vil betjene sig af megen Moderation og paa en Maade, saa man ikke skal føle Grund til at beklage sig. Og De kan forsikre om, hvis De træffer nogen, der vil bosætte sig her, at man vil give dem en god Modtagelse, og at de Privilegier, som Kongen har oktroyeret til dem, som vil begive sig hertil, og som jeg herved sender Dem en Kopi af, ikke alene vil blive ukrænkelig overholdte men endog forøgede«. — Det gik dog alligevel ikke saadan, som han havde haabet, og først i 1685 naaede man saa vidt, saa der blev givet de udenlandske reformerte, — og kun disse, — som vilde bosætte sig her, helt fri Religionsøvelse. Den 1/11 nævnte Aar blev en reformert Kirke indviet i Vigandt Michelbechers Gaard (det nuværende Prinsens Palæ), og to Aar senere fik de Tilladelse til at opføre deres egen Kirke og anlægge en Kirkegaard derved. Den 20/4 1688 nedlagde Dronningen personlig Grundstenen, og Aaret efter indviedes den nuværende reformerte Kirke.

Forøvrigt holdt de reformerte sig ikke til de givne Privilegier. Det var forbudt Kirkens tyske Præst at benytte sig af det hollandske Sprog i sine Prædikener, og derfor var der adskillige Hollændere, som søgte til deres Gesandts Bolig, hvor de ikke alene hørte Prædikenen, men ogsaa deltog i de kirkelige Handlinger som Altergang, Daab og Vielser, men dertil var der ikke givet dem Tilladelse. Og da dette blev forebragt Kongen, blev han vred og befalede, at det skulde tilkendegives de fremmede Ministre, at Hs. Maj. ikke vilde tolerere, at hans Undersaatter lod sig vie og deres Børn døbe ved Ministrenes Præster, og de deputerede fik et Paalæg om at passe paa, at ogsaa den katolske Religion holdt sig inden for sine Grænser. — Kongen forstod i det hele taget ikke Spøg i Religionsager.

Da saaledes i 1674 en i Lærdalen i Norge bosat Svensker, Anders Kiempe, blandt Folk havde fordelt en Bog, han havde ladet trykke i Amsterdam, hans »Deduktion og Confession«, og dette blev indberettet til Kongen, gav han øjeblikkelig Gyldenløve Ordre til, at Bogen, der var »en ublu og kættersk Bog«, skulde konfiskeres, de, der havde faaet den, skulde aflevere den, alle Bøgerne brændes, og Forfatteren selv være ude af Landet inden to Solemærker. — En anden Sag drejede sig om en Begravelse, der i 1692 fandt Sted i Vor Frue Kirke. En anset og velhavende Borger, Brygger Poul Lauridsøn Wang, mødte i Kirken til Begravelse, men i Stedet for, som han ifølge Skik og Brug burde, nemlig sætte sig ind i Mandsstolene, begav han sig ind i Kvindestolen, hvor hans Kone sad, og tog hende om Halsen »med adskillige Kærligheds Ord og Tale«, hvorved han vakte stor Opsigt. Noget efter forlod han igen sin Kone, men gik heller ikke nu ind i Mandsstolene, hvorimod han midt paa Kirkegulvet overfaldt en Person, Mathias Tausen, »med adskillige Skældsord og store Eder« og slog ham med sin Stok lige i Ansigtet, hvorover der opstod en stor Tumult blandt de tilstedeværende. Denne Historie kostede Hr. Wang 100 Rdlr. i Bøde til Christianshavns Kirke og Husarrest i sit Hjem, som han ikke maatte forlade uden Tilladelse, hvorhos Præsten paa hans Vegne skulde afbede Forseelsen fra Prædikestolen.⁴⁷⁾

At de mange og store Reformarbejder blev gennemført i saa kort Tid, skyldtes for en væsentlig Del, at de 3 Mænd, der havde været den drivende Kraft i dem, først og fremmest Gyldenløve, havde været baaret frem af en fælles Følelse af Hengivenhed for Kongens Person og en fælles Stræben efter at befordre Rigets Vel. Derved blev de bragt til at slutte sig nøje sammen, og navnlig imellem Gyldenløve og Griffenfeld udviklede der sig et varmt Hengivenhedsforhold. Var nu Grundvolden herfor af gammel Dato? Var det opstaaet allerede i Ynglingeaaarene, hvor man føler Trang til at udvexle Tanker med en beslægtet Natur, og havde det derefter ved et stadigt Samvær og ved gensidig Sympati voxet sig stærkt med Aarene? Nej, dette har vist kun tildels været Tilfældet, og Indledningen dertil kan i hvert Fald ikke skrive sig fra noget tidligere Aar end 1663, det Aar, hvor Gyldenløve vendte hjem fra

sin store Udenlandsrejse, og hvor Griffenfeld Aaret iforvejen var kommet tilbage fra sit 8-aarige Ophold i Udlandet. Og i Tiden før Chr. V's Tronbestigelse har de næppe haft Stunder til noget varigere Samvær. Det er tvivlsomt, om de overhovedet har truffet hinanden, før Griffenfeld den 27/5 1663 fik Beskikkelse som Arkivar og Bibliothekar hos Fr. III og dermed sin Gang paa det kongelige Slot, og allerede i Begyndelsen af 1664 rejste Gyldenløve til Norge. Efter den Tid har han vistnok kun været i Kjøbenhavn paa det kortvarige Ophold fra 7. Februar til lidt ind i Marts 1666 samt nogle Vintermaaneder i 1667—68, men blivende Ophold fik han først fra Efteraaret 1668, og dette blev endda afbrudt af jævnlige længere Ophold i Holsten og af hans Sendelse til England, der varede fra 5/6 1669 til 12/3 1670. Men nu, da de skulde bære Landets Fremtid, førte de fælles Idealer i deres politiske Betragtninger dem sammen i det bekendte — desværre alt for kortvarige — Venskab. Hver af dem fandt hos den anden det, som han selv manglede i Personligheden, Gyldenløve følte sig med sit let fængelige og hjertevarme Sind tiltrukket af den myreflittige Statsmand, Manden med de store Kundskaber, den saglige Viden og det vidtskuende Blik. Og Griffenfeld følte sig betaget af Kongesønnen, Hoffets første Kavaller med det elegante Hofmandsvæsen, som desuden var baade ridderlig, berejst og underholdende i sin Tale, kort sagt en Charmeur af Verdensformat. Og dertil havde Naturen i Vuggegave givet ham en god og sund Forstand, han havde faaet en omhyggelig Opdragelse og Uddannelse, og han var i Besiddelse af et stort personligt Mod og Tapperhed, — ved Hoffet ansaas han for at være den, der førte den bedste Kaarde og med sin Pistol at kunne ramme nøjagtigt dør, hvor han sigtede. Hvad Under, at saa mange glimrende Egenskaber maatte betage den fra en almindelig Borgerfamilie udgaaede Griffenfeld? Hvad betød saa den — ganske vist temlig iøjnefaldende — overfladiske Side af H. H. Exc.'s Karakter, den at han satte mere Pris end godt var paa smukke Kvinder, og at han ikke viste just Maadehold, naar et bugnende Bord eller et djærvt Drikkegilde lokkede ham? Slige Extravagancer blegnede kun overfor det betagende ved hans Person og forglemtes ved Siden af den Pragt, han udfoldede i sin Husførelse og sine overdaa-

dige Selskaber, han vandt alligevel alle, høje som lave, hvad enten det var som Vært eller som Gæst han optraadte. Sæderne var nu engang i Datiden ikke særlig faste, hvad Moral og Nøjsomhed angik, der var et vist »laissez aller« i Nydelsernes rige Flod, det var Ludvig XIV, der gav Tonen an i Europa, og den franske Mode med sine lette Sæder banede sig Vej — sammen med den nye Stilart Barokken — helt op til de højeste Kredse ogsaa i vort eget Land.

Venskabet gav sig, som det sig hør og bør, snart Udslag i gensidige Anmodninger om Støtte eller i gensidige Tjenester: Gyldenløve vil »gerne bidrage til et Avancement for den, som bærer Eders Navn«, (det skal formentlig her dreje sig om dennes Udnævnelse til Medlem af Højesteret og Statskollegiet), og det skal have været hans Ven, som var Ophavsmand til den ovf. S. 52 nævnte Ordre, der blev tilsendt Gyldenløve om at afbryde sit Ophold i England og ufortøvet vende hjem. I Sommeren 1671 søgte Gyldenløve Griffenfelds Hjælp til Opnaaelse hos Kongen af 3 Ønsker, dels om at faa sine Besiddelser i Norge oprettet til et Grevskab, dels om at faa nogle Landstrækninger i Holsten, som laa tætved og tildels var indblandet i de Besiddelser, han havde faaet dør, indlemmet i dem, og endelig at erholde visse Privilegier for det Palæ, han skulde opføre paa Kongens Nytorv, og han lod ham vide, at hvis Hs. Maj. til Gengæld for Opnaaelsen af disse Ønsker gerne vilde have et Laan paa nogle og tredive Tusinde Rdlr., skulde han nok faa rejst denne Sum i Hamborg!

Der er opbevaret en Række Breve fra Gyldenløve til Griffenfeld, og der udstraaler fra dem et saadant Væld af Hengivenhed, som om det var en ung Kvinde, der tolkede sin Kærlighed, det er en Ynglings Betagethed af den 3 Aar ældre Ven, i hvis Følelser overfor sig han ikke taaler nogen Rival. Bekendt er det, hvorledes han kalder Griffenfeld for Sokrates og sig selv for Alkibiades, hvorved han hentydede til den unge, iltre, atheniensiske Helt, som i sine unge Aar var Vismanden Sokrates's Yndling: »Farvel, min kære Sokrates, elsk altid Deres Alkibiades« ender han engang et Brev med. Paa Aarets sidste Dag i 1672 sender han sin Ven sine Nytaarsønsker og ender Brevet med at »besværge Dem at holde lige saa meget af mig i det Aar, der kommer, som De har gjort i det

Aar, der er gaaet, og paa samme Tid være overbevist om, at saa længe jeg lever, vil hele den Ømhed, jeg har for Dem, stadig voxee. Et andet Sted hedder det: »Jeg kan forsikre Dem for, at hvad enten det er i Byen eller paa Landet mister jeg ikke Erindringen om en Person, som jeg elsker og ærer som Dem«. Han er i den Grad betaget af sin Vens Aand, at han overfor ham udtaler sin Frygt for, at der kan opstaa en for stor Sympati imellem denne og Gyldenløves forlovede, den unge *Antoinette*, hvem Griffenfeld nu skal møde, thi denne besidder i en højt udviklet Grad de samme Dyder som hun, nemlig en tilstrækkelig Charme, Dyd og Aand. — I April 1672 rejste Griffenfeld med Kongen til Holsten og forærede forinden sin Ven sit Portræt, malet af Abraham Wuchters, og ledsagede det med nogle spanske Vers. Gyldenløve takkede herfor i følgende Vendinger: »... Skönt Hr. Wuchters har gjort alt, hvad den sjældneste Pensel formaar, saa kan dog hverken han eller nogen af hans Kunstfæller nogensinde frembringe et Billed saa tro og saa fordelagtigt som det Portræt, Deres store Fortjenester og elskværdige Væsen har indprentet i min Sjæl ...«. — Der er den livligste personlige Forbindelse imellem Vennerne. Er der en Dag, hvor Gyldenløve ikke naar at faa besøgt »den bedste Mand paa Jorden«, maa han i Stedet for skrive til ham og fortælle ham, at da det nu allerede er Nat, maa han styre sin Længsel efter at se ham til den næste Dag for ikke nu at komme til Ulejlighed. Da Griffenfeld efter kun 1½ Aars lykkeligt Ægteskab mistede sin Hustru, var hans Ven snart efter ude om at skaffe ham en anden Kone. I Holsten traf han en Baronesse, som var omtrent 19 à 20 Aar gammel, ret smuk, fornuftig og godt opdraget, hun var Ejer af 30—40.000 Rdlr. og var tilmed i Slægt med Greve *Anton* og følgelig med hans egen tilkommende, (han var alt dengang forlovet med Grevens Datter, *Antoinette Augusta*). Man skulde jo herefter synes, at det havde været et udmærket Parti, men formodentlig stillede Rigskansleren endnu højere, og Baronessen var aabenbart ikke noget for ham, thi man hører ikke mere om denne Sag.

I Begyndelsen af 1670 var *Ahlefeldt* kommet til Kjøbenhavn fra Holsten og havde strax indtaget sit Sæde i Conseillet og Statskollegiet, og snart skulde hans Indflydelse her gøre sig gældende. For-

holdet imellem ham og Gyldenløve var til at begynde med alt andet end godt. Den sidste var jaloux over hans venskabelige Forbindelse med Griffenfeld, begge var de af Naturen hidsige og, naar de var sammen, pirrelige. De beklagede sig gensidig over hinanden til Griffenfeld, og Gyldenløve fortæller, at Ahlefeldt tordner og lyner over, hvad vi er kommet ud for i vore Tilbud (i den Oldenborgske Sag (se ndf. S. 120 ff), at vi ikke bestyrer vore Affærer godt, saa Finanserne er kommet i større Uorden, end de nogensinde har været, og at Antallet af vore Gehejmraader i Conseillet er saa stort, saa der ikke bliver Plads til ham selv i Raadet, og at han er misfornøjet over den Maade, man behandler ham paa under Hensyn til hans Charge og specielle Forretninger. — Men Griffenfeld arbejdede paa at forsonede dem, thi Landets Udenrigsstyre trængte til at komme i faste Hænder efter Gabels Styre, og han saa nu i Ahlefeldt den Mand, i hvis Hænder han med Tryghed turde lægge den. Til en saadan Stilling medbragte Ahlefeldt rige Erfaringer fra de Sendelser, han havde haft til forskellige europæiske Hoffer, og Griffenfeld indsaa, at et Samarbejde mellem de 3 Mænd maatte foregaa ikke alene i fuld Overensstemmelse om de Linier, der skulde følges i Styrelsen af Landet, men ogsaa i fuld personlig Harmoni, og at der derfor maatte hidføres en Forsoning. Han fik ogsaa Held dermed, saa at Forholdet imellem dem efterhaanden endte med at blive endog særdeles venskabeligt. Gyldenløve indrømmede aabent, at den væsentligste Grund til hans Uvillie imod Ahlefeldt var Jalousi over dennes Venskab med Griffenfeld, men han vilde nu loyalt bøje sig for sin Vens Forestillinger af Hensyn til Samarbejdet.⁴⁶⁾

Kapitel VIII

DEN OLDENBORGSKE SUCCESSIONSSAG. INDLEDNINGEN TIL DEN SKAANSKE KRIG. GYLDENLØVES UVENSKAB MED GRIFFENFELD OG HANS AFREJSE TIL NORGE.

Efter at der var tilvejebragt en Forsoning mellem Gyldenløve og Ahlefeldt, laa Vejen aaben for det Triumvirat, der bestod af disse to samt Griffenfeld, til at lede Udviklingen i Rigets Politik indadtil og udadtil i den nærmest følgende Tid, idet de delte Forretningerne imellem sig saaledes, at Ahlefeldt tog Styrelsen af Udenrigspolitikken, Gyldenløve af de norske Sager, Militærvæsenet, Handelens og Søfartens Fremme, og Griffenfeld af de andre indenrigske Sager. Men alle vigtigere Sager blev selvfølgelig drøftet imellem dem og behandlet i Conseillet. Gyldenløve havde som Kongens Ven stor Indflydelse, og det varede ikke længe, før han skulde blive benyttet i en Sag, der i mange Aar skulde volde Regeringen store Bryderier, den saakaldte *Oldenborgske Successionssag*, — en Sag, der allerede før Christian V's Tronbestigelse i høj Grad havde beskæftiget Kongen og hans Ministre.

Den sidste Greve af Oldenburg og Delmenhorst, *Anton Günther*, havde ved sin Død i 1667 ikke efterladt sig nogen legitim Søn, men med en Dame, *Elisabeth von Weissenroloff*, Friherreinde von *Ungnad und Sonneck*, havde han en naturlig Søn, *Anton*, som i 1654 blev legitimeret og 2 Aar senere af Kejseren ophøjet i Rigs-grevestanden med Navnet, *Anton*, Greve af *Aldenburg*. Denne Søn vilde nu Anton Günther søge at sikre saa godt som muligt, thi som uægte født kunde han jo ikke arve Grevskaberne. Da nu de i Hertugdømmerne regerende Herrer, den danske Konge og Hertugen af Gottorp, ønskede, at Grevskaberne skulde gaa i Arv til dem, (Oldenburg var jo den danske Kongeslægts Stammeland), havde de ved

et Forlig i Rendsborg i 1649, senere fornyet i 1653, afsluttet en Traktat med Greven, ifølge hvilken de var indgaaet paa, at en Del af Grevskaberne skulde anerkendes som Allodialgods (o: fri Ejendom). I sit Testamente i 1663 indsatte derefter Anton Günther sin Søn, Greve *Anton*, til Arving over disse, nemlig Huset og Amtet Varel, Fogderiet Jahde, Herskabet Knyphausen m. m., og overdrog Aaret efter Ejendomsretten til den Del af Grevskaberne, der var blevet tilbage som Len, til Frederik III og Hertug Christian Albrecht af Gottorp i Forening paa den Betingelse, at han selv skulde vedblive at føre Regeringen og nyde Indtægten af Lenet, saalænge han levede, og at Greve Anton derefter som Kongens og Hertugens Statholder skulde overtage Regeringen og have fri Ejendomsret over de aftalte Allodialgodser. — Men denne Overdragelse hvilede naturligvis paa den Forudsætning, at de regerende Herrer ogsaa af Kejseren vilde blive anerkendt som retmæssige Arvinger til Lenet, og dette var ingenlunde sikkert, thi baade Hertug *Joachim Ernst* af *Pløen* og de sønderborgske og glücksborgske Hertuginier, som ikke havde anerkendt Traktaten i Rendsborg, gjorde hver for sig Fordring paa at være nærmest arveberettiget. Og Joachim Ernst havde paa sine og sine Brødres Vegne 3 Aar efter Indgaaelsen indsendt en Klage derover til Kejseren og saaledes indledet en Proces imod Kongen og den gottorpske Hertug for Rigshofretten i Wien, — en Proces, der skulde vare i mange Aar. — Medens denne nu stod paa, forsøgte *Joachim Ernst* i 1665 at opnaa et mindeligt Forlig med Frederik III uden om Gottorp, men man kunde ikke naa til Enighed, da Hertugen skruede sine Fordringer alt for højt op, og det hjalp ikke, at Forhandlingerne gentagne Gange begyndte paa ny. Endelig, da det trak op til, at Kongen nu vilde gøre fælles Sag med Gottorp imod ham, blev han mere medgørlig og efter nye Forhandlinger, som fra dansk Side førtes af *Gyldenløve*, *Ahlefeldt*, *Griffenfeld* og Residenten i Wien, *Andreas Pauli*, Rigsfriherre von *Liliencron*, blev der den 31/12 1670 underskrevet en dobbelt Overenskomst med Joachim Ernst, ifølge hvilken han overdrog sin Ret til den ene Halvdel af Grevskaberne til Kongen af Danmark for 100.000 Rdlr. imod at faa noget Gods i Segeberg Amt. Den anden Overenskomst var hemmelig og gik ud paa, at han forpligtede sig

til, hvis han vandt Processen og saaledes blev anerkendt som rette Lensarving, da ogsaa at afstaa den anden Halvdel til Kongen for 300.000 Rdlr. dels i Penge, dels i Gods paa Als.

Saa var man naaet saa vidt, og nu gjaldt det næste Skridt at faa ogsaa Hertug *Christian Albrecht* af Gottorp til at afstaa sin Del af sin eventuelle Ret til Grevskaberne til Kongen. I den Anledning blev han opfordret til at sende nogle Forhandlere herop, idet man fortiede den med Pløen indgaaede Overenskomst. Hertugen kom personlig herop sammen med sin Hustru, der var en Søster til Christian V., og ledsaget af sine Raader, *Frederik Christian Kielman v. Kielmansegg*, en Søn af den gottorpske Statspræsident *Johan Adolph v. Kielman*, og *Andreas Cramer*. Enkedronningen holdt den 10. Marts et stort Selskab for Gæsterne, og dette forløb saa hjerteligt imellem Familiemedlemmerne, saa Hertugen, formodentlig i et ubevogtet Øjeblik efter den gode Middag, gik ind paa at afstaa sine Rettigheder for 150.000 Rdlr., halvt i Penge, halvt i Gods, og dette foregik i Overværelse af hele den kongelige Familie og H. H. Exc. Christian Albrecht modtog disses Lykønskninger, og han fortalte selv de fremmede Diplomater, hvad der var foregaaet, ligesom han gav Kongen Haandslag paa den mundtlige Overenskomst. Dagen derpaa mødtes Gyldenløve, Griffenfeld og Liliencron med Kielman og Cramer i Raadstuen foran Slottet »for at føre det indgaaede Forlig ordentlig i Pennen«, men nu fremkom de sidste med nogle Modforslag og kom med forskellige Udflugter, Hertugen kneb ud og vilde ikke staa ved sit Ord, og snart efter rejste han tilbage til Gottorp, og det mundtlig indgaaede Forlig blev ikke bekræftet. Nye Forhandlinger, som derefter Ahlefeldt førte med Kielman paa Gottorp og i Flensborg, førte heller ikke til noget, og tilsidst erklærede Hertugen rent ud, at han ikke kunde staa ved en saa ufordelagtig Overenskomst som den, der var sluttet i Kjøbenhavn. Dermed gik Sagen istaa, og en aarelang Strid med ham brød ud og skulde først finde sin Afslutning mange Aar efter.

Strax den samme Aften, som det mundtlige Forlig var blevet indgaaet med Christian Albrecht, gik Gyldenløve igang med Hertugen af Pløen for at bevæge ham til at bære en Del af den aftalte Sum paa 150.000 Rdlr., fordi hans Proces med Gottorp nu vilde

kunne hæves, og han fik ogsaa halvvejs hans Løfte om at ville hjælpe til med 20.000 Rdlr. Klokken 11 om Aftenen sendte han derefter en Billet til Griffenfeld med Forslag om, at de den næste Morgen mellem Kl. 7 og 8 skulde gaa sammen til Hertugen: »jeg skal komme og tage Dem med, jeg haaber, han vil gaa til 40—50.000 Rdlr.« Det lykkedes dem i den derpaa følgende Samtale at faa ham til at slaa 55.000 Rdlr. af paa sine Fordringer, hvis Christian Albrecht vilde gaa med til at lade Processen falde, og til Løn herfor fik Hertugen Elefantordenen, og hans Søn, *Hans Adolph*, fik Løfte om at arve Ordenen efter ham.⁴⁹⁾

Striden med Gottorp laa nu stille i nogen Tid. Men i Oktober bestemte Kongen, at Gyldenløve skulde rejse til Hamborg, med hvilken By han laa i Strid om dens Hyldingspligt til ham og den gottorpske Hertug, og Statholderen skulde nu forsøge paa at gennemtvinge denne. Samtidig skulde han genoptage Forhandlinger med Christian Albrechts Statspræsident, *Johan Adolph Kielman*. Gyldenløve havde jo været en af Forhandlerne baade med Hertugen af Pløen og med Hertugen af Gottorp og var derfor nøje inde i Sagerne. I Altona havde han en Samtale med den svenske Resident i Hamborg, hvem han fortalte om Forhandlingerne med Hertugerne af Pløen og Gottorp, og Residenten foreslog ham, at de to Nordens Konger skulde indgaa en snæver Alliance med hinanden. Hertil havde Gyldenløve svaret, at ogsaa Kielman og han selv i deres Samtaler havde været inde paa den samme Sag, og Kielman havde udtalt, at ogsaa hans Herre havde de samme Hensigter, og føjet til, at det ogsaa var mere naturligt for en Prins, hvis Ægtefælle var Søster til en Konge, hvis Søster igen var Moder til en anden Konge. (Christian Albrechts Hustru, *Frederikke Amalie*, var Søster til Christian V, og dennes Søster, *Hedvig Eleonora*, var gift med *Carl X* af Sverrig, og Moder til *Carl XI*. Iøvrigt var *Carl XI* selv Svoger til Christian V, idet han blev gift med hans yngste Søster, *Ulrikka Eleonora*). Kielman havde yderligere foreslaaet, at man skulde begynde med denne Sag, forinden man blev enig om at udføre Aftalen i Kjøbenhavn. Men hertil havde Gyldenløve ingen Bemyndigelse, og Forhandlingerne med Kielman, der nu havde trukket sig tilbage til Hamborg og taget Bopæl der, tog saa deres

Begyndelse, idet denne forsikrede om, at han vilde anvende al sin Flid og Autoritet paa at bringe Sagen i orden og føjede til, at hvis han ikke denne Gang fik den bragt til Ende, vilde han ønske, at han havde »sine og sine Børns Godser i et snavset Lommetørklæde«. Det var Gyldenløves Overbevisning, at hans Udtalelser var ærlig ment. — For at faa Forhandlingerne med Kielman til at glide havde man i Kjøbenhavn benyttet sig af et almindeligt brugt Middel, nemlig Bestikkelse, ved igennem Generalpostmester *Poul Klingenberg* at tilbyde ham en Gave paa 20.000 Rdlr., og denne Introduktion havde været meget velkommen; for at Sagen kunde blive »mere reciprok og galant« havde Præsidenten af Hertugen faaet Ordre til at forsikre Gyldenløve om, at han skulde faa et smukt Sølvservice, og »at ej heller min Ven (Griffenfeld) skulde blive glemt«. Gyldenløve havde faaet Fuldmagt af Kongen til ud over de i Kjøbenhavn aftalte 150.000 Rdlr. at tilbyde yderligere 300.000 Rdlr. at erlægge enten i rede Penge eller fordelt paa forskellige Maader mellem Penge og Jord, — der var 5 forskellige Alternativer i saa Henseende, som han kunde forelægge for Kielman. Selv indtog han det rigtige Standpunkt og raadede ivrigt Kongen til det samme, nemlig at man hellere burde give rede Penge end Jord, thi for hver Gang man f. Ex. udbetalte Gottorperen 300 Rdlr. i Stedet for at give ham Gods, der gav 10 Rdlr. i aarlige Intrader, vilde han blive mere svækket i Fyrstendømmet, end hvis han fik selve Jordejendommen, og Kongens Indtægter vilde det ikke skade synderligt; man maatte derfor hellere give Hertugen »300.000 i rede Penge end 200.000 i Lande og Mennesker«. Det vilde have været heldigere, om man havde fulgt dette kloge Raad, men Regeringen havde ikke den samme Opfattelse, thi for den stod det som det vigtigste at forøge Kronens Glans ved at skaffe Kongehusets gamle Stammeland tilbage paa de billigst opnaaelige Vilkaar, og den saa ikke det for Danmark farlige, der laa i at unddrage dets Suverænitet saameget af Jorden. Men de Herrer i Gottorp var aabenbart lige saa kloge som Gyldenløve, og Kielman gjorde Vanskeligheder, idet han henviste til, at disse havde været utilfredse med ham og havde forestillet Hertugen, at han ikke burde handle om kontante Penge, fordi Konjunkturerne til Trods for alle Forsikringer fra dansk Side

kunde blive saaledes, at hvis Danmark havde Grevskaberne i sin Haand og faaet befæstet dem, vilde man der maaske nok »give smukke Ord men mindre Penge«, og det havde ikke hjulpet, at han dertil havde indvendt, at hvis de Herrer havde saadanne Tanker, saa burde man aldrig have indladt sig paa at forhandle, thi hvis Danmark havde haft sligt isinde, saa vilde Sagerne ikke have befundet sig paa det nuværende Standpunkt og man vilde fra Hertugens Side have været nødt til at træffe de yderste Forsigtighedsforanstaltninger. Men hvis iøvrigt denne kunde finde en anden, som bedre forstod at tjene ham, havde han selvfølgelig sin Frihed dertil, men Kielman vilde ikke svare for Følgerne deraf. Det blev meget brydsomme Forhandlinger, thi Præsidenten vilde hvert Øjeblik have indført Forandringer i de gjorte Tilbud, som Gyldenløve ikke vilde acceptere; men skønt denne tilsidst vilde afbryde dem og rejse hjem, havde dog Kielman »tigget og plaget« ham om at gaa ind paa dem og fortalt ham, at han havde gjort alt, hvad han kunde og ikke havde Lov til at gaa videre. Forhandlingerne blev efterhaanden til et rent Tovtrækkeri imellem Gyldenløve og den gamle, snu, Kielman, og den første maatte rejse frem og tilbage med nye Forslag fra Kielman, og naar de var blevet drøftet i Conseillet, og han havde faaet nye Ordre af Kongen, kunde han begynde forfra igen. Det var intet Under, at han tilsidst blev led og ked af dette Hverv, og han vilde, som han siger, intet hellere ønske end at blive fri for dette Statsmandsvæsen, som ikke passede til hans Natur, det var en Fejl, at man drog ham ind i det, og han vilde aldrig kunne gøre Fyldest i denne Stilling. Hvis Griffenfeld kunde opnaa, at han blev fritaget derfor, vilde han skaffe hans Sind og hans Hjerte Fred.

I Julen laa Forhandlingerne stille, fordi H. H. Exc. tilbragte Højtidsdagene hos sin tilkommende Svigerfader og sin nyforlovede paa Slottet Varel i Oldenburg. Han fik ved den Lejlighed set sig rigtig om i dette Land, hvis Skønhed han berømede: »Det er et yndigt Sted, og jeg tilstaar, at jeg ikke vilde have troet det, før jeg saa det«. Han anbefalede Kongen indtrængende at sikre sig de smukke Grevskaber og bad om Bemyndigelse til at forhøje den tilbudte Købesum fra 450.000 til 500.000 Rdrlr. Paa Slottet Varel hos

sin Barneforlovede saa han aabenbart alting i et rosenrødt Skær, og Mismodet havde endnu ikke grebet ham, saaledes som det gjorde 14 Dage senere, da Forhandlingerne med Kielman var blevet genoptaget.

Kongen blev ogsaa selv efterhaanden saa ivrig, saa han gav Gyldenløve Lov til at maatte byde 500.000, ja helt op til 600.000 Rdlr., hvis det blev nødvendigt, og efter mange Fortrædeligheder lykkedes det ham da endelig at naa til Enighed med Kielman, — det 5te i Rækken af de Projekter, der efterhaanden var blevet forelagt i Kjøbenhavn! Dette regnede han ogsaa med skulde kunne gennemføres, da han havde faaet Afstaaelsessummen fastsat til kun 500.000 Rdlr., og ledsaget af et indtrængende Raad til Regeringen i Kjøbenhavn om nu at faa Forliget istand paa dette Grundlag, sendte han det hjem. Det var da ogsaa lige ved at blive vedtaget, men i sidste Øjeblik blev det forpurret, saa vidt man ved paa Foranledning af *Ahlefeldt*, der netop i de Dage kom til Kjøbenhavn. Denne var ikke alene en svoren Fjende af Gottorperne, men han havde ogsaa, som vi har set ovf. S. 113, kriticeret de gjorte Tilbud, som han fandt blev alt for kostbare. Den 18/3 1673 kom Sagen til Behandling i Conseillet, og her blev Resultatet, at man besluttede at ville holde sig til Aftalerne fra 1671 i Kjøbenhavn og afvente Dommens Udfald i Wien, hvilket formodedes at være nær forestaaende. Dagen efter dette Møde kom Gyldenløve selv til Kjøbenhavn og havde med sig en fornyet og for Danmark lidt forbedret Udgave af det allerede indsendte Projekt, som han strax forelagde for Conseillet, men det var nu for sent, og Kongen beordrede ham til at meddele Kielman, at det vilde være vanskeligt for Hs. Maj. at skaffe en saa stor Sum som 500.000 Rdlr. tilveje. Saaledes gik nu Sagen atter istaa, og Kongen og Hertugen fortsatte Fællesregeringen i Hertugdømmerne, — men under adskillige Kontroverser, og Gyldenløve og Kielman var lige misfornøjede med Udfaldet, den sidste bebrejdede stærkt sin Søn og Andreas Cramer, at de havde faaet Hertugen til at spænde Buen saa højt, saa den maatte briste, medens han selv havde haabet nu at faa en Ende paa hele denne ulykkelige Affære.

Det viste sig snart, at Ahlefeldt havde handlet klogt ved at for-

Holsten-Gottorpsk Hofkansler Johan Adolph von Kielman.

Efter Maleri (af Julian Ovens?) paa Frederiksborg.

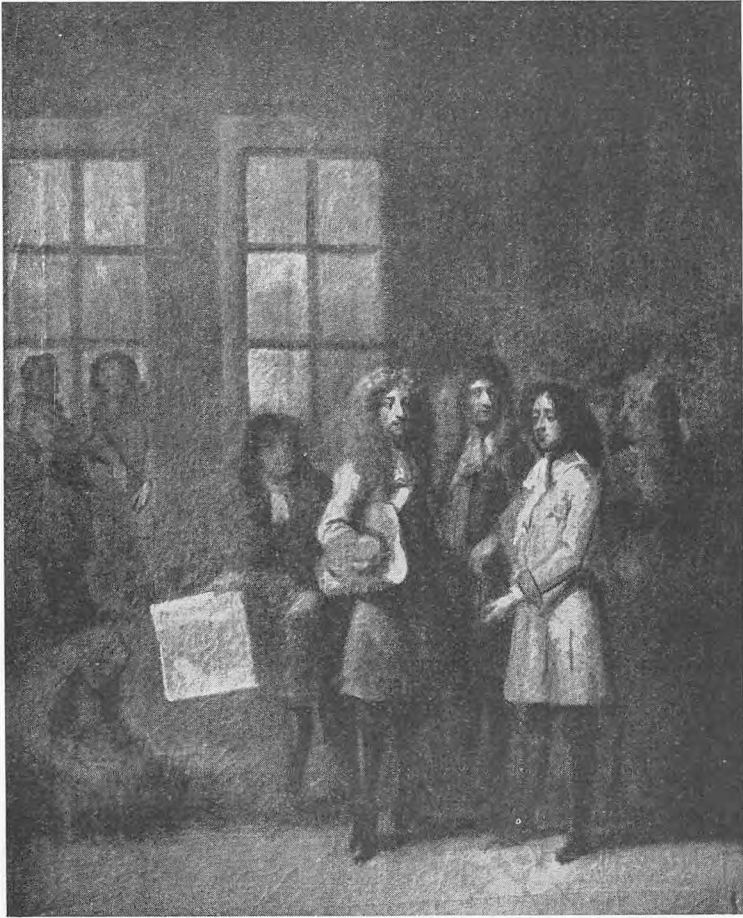
hindre Overenskomsten og spare Danmark for de mange Penge, thi faa Maaneder efter, den 10/7 1673, faldt Dommen ved Rigshofretten i Wien, og den gik ud paa, at Grevskaberne blev tilkendt Hertugen af Pløen, og at Hertugen af Gottorp inden 2 Maaneder skulde afstaa Landet, under Trusel af Exekution. Dennes Protest imod Dommen blev afvist, og den sidste Fase i hele denne langvarige Sag blev, at Kejser Leopold I under 5/2 1680 forlenede Christian V og hans mandlige Livsarvinger med begge Grevskaberne uden nogen Indskrænkning.⁵⁰⁾

At den Afgørelse, der blev truffet i Conseillets Møde den 18/3, maatte være en stor Skuffelse for Gyldenløve, der nu i 5 Maaneder havde ført brydsomme Forhandlinger med en saa dreven Diplomat som Kielman og havde faaet saa at sige Grevskaberne »paa Haanden« for et betydeligt mindre Beløb, end han havde Lov at gaa til, er indlysende, og hans Humør skulde ikke blive bedre ved, at de andre Forhandlinger, han samtidig havde ført med Hamborg, heller ikke skulde føre til et Resultat; og disse Ærgrelser kom i høj Grad til at virke med til, at han uden Sorg snart efter forlod Kjøbenhavn med en mere taknemlig Virksomhed i Sigte som Feltherre i Norge. Men det var saavist ikke svigtende Evner, der var Aarsagen til, at den hamborgske Sag heller ikke førte til noget, thi den var paa Forhaand næsten dømt til at være uigennemførlig. Hans Ordre lød paa, at han skulde søge at faa en Ordning bragt istand med Staden saaledes, at den skulde yde Kongen en aarlig Sum paa 3 eller 2 eller 100.000 Rdlr., saa meget som han kunde faa, og hvis Kongen kom i Krig, skulde den give ham Krigsfornødenheder til en billig Penge og forpligte sig til ikke at hjælpe Fjenden. Til Gengæld vilde saa Kongen suspendere Stadens Hylding af ham indtil videre, bekræfte dens Privilegier og ikke genere dens Handel. En saadan Opgave havde selvfølgelig kun ringe Chancer for at lykkes, thi Hamborg kunde, hvis den vægrede sig, med temmelig Sikkerhed regne med Støtte fra de nordtyske Stater. Gyldenløve meddelte da ogsaa fra Hamborg under Forhandlingerne, at han ikke mente med det gode at kunne naa videre end til det, jo ganske intetsigende, at Staden vilde forpligte sig til »bestandig at være Ven med Hertugerne af Holstens Venner og Fjende med deres Fjender«. Hvis

den Hensigt, man i Kjøbenhavn havde, nemlig ved Breve til de fornemste Borgere og deres Tilhængere i Byen at søge at paavirke dem, ikke gjorde den ønskede Virkning, vilde han som det bedste Mid-
del foreslaa, at man skulde standse nogle af de Skibe, som tilhørte Byens private Borgere, da dette utvivlsomt vilde foraarsage en Revolte. Men da Brandenburg gjorde Forestillinger hos Kongen, fandt man det raadeligst ikke at drive Sagen paa Spidsen, og Kongen opgav sine Planer mod Hamborg.³¹⁾

H. H. Exc. tilbragte, som vi har set, Julen 1672 hos sin forlovede, Antoinette Augusta, og hendes Fader, Greve *Anton*, paa Slottet Varel. Den unge Comtesse var ganske vist ikke mere end 12 Aar gammel, medens han selv var 34 Aar, altsaa næsten 3 Gange saa gammel. Hvorledes var da en saadan Forlovelse kommet istand? Ja, efter sit mislykkede og barnløse Ægteskab med Marie Grubbe maatte han jo se sig om efter et passende, tilstrækkelig fornemt, Parti, ikke mindst for at skaffe en Arving til sit Navn og sit Grevskab i Norge, og han havde hidtil ikke fundet noget saadant. Selv ikke ved Hjælp af Damerne i den kongelige Familie var det lykkedes; I 1670 var Kongens Søster, Prinsesse *Anna Sophie*, der var gift med den senere Kurfyrste af Sachsen, *Johan Georg III*, paa et Besøg i Kjøbenhavn hos sin Broder, og formodentlig ved den Lejlighed har det været paa Tale imellem hende og Gyldenløve at skaffe ham en Kone, thi da hun var kommet tilbage til Sachsen, var hun meget ivrig herfor. Skønt hun sørgede for at komme i Forbindelse med flere Grevinder og Hertuginde, kunde hun dog ikke finde nogen, som hun rigtig mente var efter Ønske, thi »da jeg har meget Venskab for Dem, vil jeg gerne, at De fik en fuldendt Person«. Men hun havde hørt Tale om en Comtesse *von der Lippe*, hvis Moder var en Prinsesse af Cassel og saaledes en Slægtning af Dronningen, (der jo var en født Prinsesse af Hessen-Cassel. Det maa vist her være Tale om en af Greve *Philip von der Lippe's*, af den yngre Linie til Bückeburg, og hans Hustru *Sophie*, Datter af Landgreve *Mauritius* af Hessen-Cassels 3 Døttre, som iøvrigt alle blev gift i 1676). Hun vilde nu sørge for snarest at faa hende at se, og hvis hun var lige saa smuk, som det var beskrevet for hende, skulde hun — i al Hemmelighed — sende ham et Portræt af hende.

Der kom nu imidlertid ikke noget ud af dette Projekt, og saa maatte Hs. Maj. selv forsøge, og det gik heldigere. Han fandt i den lille 12-aarige Pige et baade socialt og økonomisk godt Parti. Faderen var efter den gængse Opfattelse en meget fornem Mand, — han var ligesom Gyldenløve en uægte Søn af en Regent —, og han var Statholder i Oldenborg og Delmenhorst, dertil Rigsgreve, dansk Gehejmerraad og Ridder af Elefanten; desuden var han en rig Mand, Herre til Allodialgodserne Varel, Knyphausen og Doorwerth, m. m. m. Hans Hustru var en født Rigsgrevinde af Sayn-Witgenstein, — ogsaa en meget fornem Slægt! I Ægteskabet var der kun 5 Døttre men ingen Sønner, og da den unge forlovede var den ældste af dem, vilde hun jo ved sin Faders Død ikke blive spist af med den mindste Del af Arven. Men Greve Anton skønnede ikke i tilstrækkelig Grad paa Æren ved Majestætens Henvendelse angaaende et saadant Parti og kom mød forskellige Udflugter, saasom at hans Datter var for ung, og at han ikke kunde give hende en saadan Medgift, som H. H. Exc. kunde være tjent med, og desuden kunde han ikke vide, om han ikke vilde gifte sig igen, (han var dengang Enkemand) og selv faa en Søn. Men efter en Samtale med Kongen maatte han give op og tilsidst meddele sit Samtykke. ja erklærede endog, at ingen skulde være ham kærere end Gyldenløve. Da denne nu i Julen havde faaet hende at se, blev han meget glad og følte sig tiltalt af hende, ligesom han fandt, at Faderen ikke havde overdrevet i sin Ros over hende. Han takkede derefter Kongen i sirlige Vendinger: »Iblandt saa mange Naadesbevisninger, som Deres Majestæt har ydet mig, er den sidste ikke af de mindste, idet den har skaffet mig en Forbindelse, der er saa fordelagtig som den med M-elle Antoinette d'Aldenburg«. — Men tiltrods herfor kunde der dog endnu dukke et lille Pust op af hans gamle Svaghed for en smuk Kvinde. Han havde i de samme Dage truffet »la belle Frijsienne, og jeg har fundet hende saa elskværdig, saa jeg ikke tør svare for min Frihed, men Gud være lovet, saa er mine Betagetheder sædvanligvis ikke af lang Varighed!« Hvem denne smukke Dame har været, ved man desværre ikke, men Professor Knud Fabricius, som i sin Bog om Griffenfeld ogsaa omtaler denne Tildragelse, antager, at det maa dreje sig om den 27-aarige Enkefyrst-

*Ulrik Frederik Gyldenløve (til venstre) i Samtale med
Christian V (til højre) og Greve Anton af Aldenburg (i Midten).*

Efter et ufuldført, Grisaillemaleri, formentlig af
Peder Andersen, paa Rosenborg.

inde Christine Charlotte af Ostfriesland. Men mere og mere føler han sig dog efterhaanden draget til sin tilkommende, og Fristelserne taber i hvert Fald noget af deres Kraft. Da han er kommet op til Norge, fortæller han, at han ikke endnu har set »Nymphen«, siden hun er ankommet til Norge, men »for at sige Sandheden, saa er der en vis Kærligheds Genstand, som drager mig imod Syd, og som synes at ville, at jeg skal glemme mine Koketteringer fra gamle Tider«. Og ikke længe efter ønsker han, at han snart kunde være paa Vej til at holde sit Bryllup, »denn es ist nicht gut, dass der Mensch allein lebe, absonderlich in Norwegen«; dertil var Tiden dog ikke inde endnu, først 3 Aar efter, da Bruden var blevet 17 Aar gammel, var hun moden nok til at indtræde i Ægtestanden.⁵²⁾

Foruden af den oldenborgske Sag havde Regeringen i disse Aar været optaget af et andet og ikke mindre vigtigt Spørgsmaal, nemlig hvilken Stilling Danmark skulde indtage overfor de storpolitiske Begivenheder ude i Europa. Thi det var at vente, at Ludvig XIV, som havde været i Krig med Holland og ved Freden i Aachen 1668 ikke havde opnaaet det, han vilde, kun pønsede paa en Anledning til at begynde forfra igen, og da Danmark havde Traktater løbende med forskellige Lande, maatte man tage Stilling til, paa hvilken Side man vilde være at finde, hvis det skulde blive nødvendigt at træffe et Valg. Forholdet var det, at Danmark i 1663 havde sluttet en Alliancetraktat med *Frankrig* paa 10 Aar men ogsaa efter Kampen paa Bergens Vaag en Traktat med *Nederlandene* i 1666, som var rettet imod England, og denne Traktat var ved en Overenskomst i Haag i det samme Aar blevet udvidet til ogsaa at omfatte Brandenburg og de 2 Hertuger af Brunsvig-Lüneburg, (Dronning Sophie Amalies 2 Brødre). Man havde altsaa Traktater løbende med begge de to Parter, imellem hvem man maatte formode, at der vilde opstaa Krig. Men nu havde ganske vist Traktaten med Holland ikke formaaet at hidføre noget hjerteligt Forhold mellem dette Land og Danmark, thi Holland var misfornøjet med, at Danmarks Støtte i dets Krig med England ikke var kraftig nok, og til Gengæld beklagede Danmark sig over, at det ikke kunde

erholde nogle Subsidier, det havde tilgode. Man havde ved Traktaten enedes om at henvise dette Spørgsmaals Afgørelse til Frankrig som Voldgiftsdommer, men skønt dettes Dom var gaaet Nederlandene imod, vægrede det sig dog stadig ved at efterkomme den, — og der var nu forløbet 5 Aar siden Traktatens Indgaaelse i 1666. Denne Sag er bekendt under Navnet »Den hollandske Arbitragesag«. — Efter at nu Nederlandene havde afsluttet sin Krig med England med Freden i Breda 1667, indgik det i en Tripplealliance med sin tidligere Modstander samt Sverrig, og da England i 1670 afsluttede en hemmelig Traktat med Frankrig, med hvilket Land jo Danmark var allieret, førte dette til, at ogsaa Danmark 11. Juli 1670 sluttede et Forbund med England (se ofr. S. 52). Det var saaledes ikke saa ganske faa Traktater, Danmark havde løbende!

Og nu bejlede hver af de to kommende Modstandere til Danmark for at faa det med paa sin Side. Til hvilken af Parterne skulde man nu slutte sig, hvis det brød løs, eller skulde man holde sig udenfor og forblive neutral? Fornuftgrunde maatte ubetinget tale for det sidste, da paa det Tidspunkt hverken Finanserne eller Krigsmagten endnu var bragt saa meget paa Fode, saa man turde gaa i Krig, og herom var baade Ahlefeldt, Gyldenløve og Griffenfeld enige, hvorimod Kongens Lyst mest gik i Retning af at gaa med i Krig, og paa Frankrigs Side, idet han haabede derved at kunne genvinde de skaanske Provinser. Men foreløbig sejrede Fornuften, og det blev besluttet, at man skulde bevare Neutraliteten saa længe som muligt. Men længe varede det ikke, før Skyerne begyndte at trække sig sammen. Ludvig XIV, der brændte efter at bemægtige sig det rige Nederlandene, søgte for at faa frie Hænder dertil at sprænge dette Lands Tripplealliance med England og Sverrig, og da han jo allerede havde en Alliance med England, gjaldt det blot om at faa Sverrig draget over til sig, og da helst: dette Land i Forening med Danmark. En Tilslutning til Frankrig havde ogsaa Talsmænd blandt de danske Statsmænd, ikke mindst var Gyldenløve og Griffenfeld stemt derfor, men skulde man gaa den Vej, maatte man faa et venskabeligt Samarbejde istand med Sverrig, og de Forsøg, man i den Hensigt gjorde i Stockholm, mislyk-

kedes. Tvertimod fulgte Sverrig ikke alene Frankrigs Lokketoner, men det stillede ovenikøbet den Fordring, at dets Venskab med dette Land ikke maatte deles med Danmark. Herpaa indgik Ludvig XIV, hvorefter Sverrig 3. April 1672 sluttede et Forbund med Frankrig og det dermed allierede England. Dette vakte selvfølgelig den største Harme i Kjøbenhavn, og der begyndte en Svingning over imod Nederlandene; men Triumviratet stod dog enig fast paa, at man ikke burde støde Frankrig ved ligefrem at indgaa en Alliance med Holland.

Saaledes stod Sagerne, da der faa Dage efter Sverrigs afsluttede Forbund med Frankrig blev afsluttet en Traktat i den modsatte Lejr, nemlig imellem Holland og Brandenburg, den 26/4; Østrig og Spanien var rede til at gaa sammen med dem, og nu ventede de kun paa at faa Danmark med paa deres Side. En Afsending fra Kurfyrsten af Brandenburg, Friherre *Christopher von Blumenthal*, og en fra Kejseren, Hertug *Johan Adolph* af Pløen, indfandt sig hos Kongen, der opholdt sig i Rendsborg, og havde i den Anledning en Samtale med ham dør i Overværelse af *Gyldenløve*, *Griffenfeld* og *Ahlefeldt*. Men foreløbig holdt man igen og vilde først afvente, hvad den hollandske Gesandt, som skulde komme, havde at tilbyde m. H. t. de skyldige Subsidiepenge, ligesom man ogsaa vilde høre den engelske Ambassadør, som ligeledes var ventet. Snart efter indfandt sig ogsaa den hollandske Ambassadør, *Daniel van Wijn-garden*, Herre til Werkendam, der i Overværelse af *Gyldenløve* og *Griffenfeld* havde en Samtale med Kongen for at søge at faa Danmark til at gaa med paa Hollands Side, — og den engelske Ambassadør, Hertug *Carl* af *Richmond* og *Lenox*, der i Englands Egen-skab af Frankrigs forbundne skulde søge at bevæge Danmark til at indtage en velvillig Neutralitet, og *Gyldenløve* og *Griffenfeld* blev tillige med nogle andre udnævnt til som Kommissærer at forhandle med dem.

Men netop medens disse Forhandlinger stod paa, faldt Ludvig XIV ind i Holland (i Juni 1672), hvor hans Tropper hærgede og plyndrede paa det frygteligste, Fæstningerne faldt og de hollandske Hære blev slaaet. Efter at den første Lammelse havde fortaget sig, rejste imidlertid Indbyggerne sig under den unge Prins *Wilhelm*

af Oranien for at kæmpe for Landets Frihed og fortsatte Krigen med en heltmodig Modstand. Dette Overfald førte til en Sprængning af Enigheden i Triumviratet, idet Gyldenløve med sit ridderlige og let bevægelige Sind oprørtes over de franskes Skændselsgeringer og vilde gaa med i Kampen for Hollands Frihed, men Ahlefeldt raadede stærkt imod paa det nuværende Tidspunkt at gaa med, og Griffenfeld vilde trække Tiden ud og først se, hvor det bar hen. Man havde heller ikke endnu opgivet Haabet om at naa til en Forstaaelse med Sverrig, hvilket paa Grund af det spændte Forhold til Gottorp var saa meget vigtigere. I Sommeren 1673 blev *Jens Juul* sendt til Stockholm, dels for at faa Sverrig til at optræde i Forening med Danmark for at faa Krigen standset og Freden genoprettet, dels for at søge udvirket, at de to Lande kunde enes om i Fællesskab at værne om Skibsfartens Sikkerhed i Østersøen, men heller ikke dette Forsøg førte til noget. Da besluttede Kongen at sende en Gesandt *Habbæus von Lichtenstern*, til Brunsvig for at deltage i de Forhandlinger, som Kejseren, Brandenburg, Hessen og de to Linier af det brunsvigske Hertughus, Celle og Wolfenbüttel, førte dør. Resultatet blev derefter, at der under 12/9 1672 blev afsluttet et Forsvarsforbund imellem dem, ifølge hvilket Danmark under visse Omstændigheder, navnlig hvis Holland betalte, hvad det skyldte, erklærede sig villig til at stille et Kontingent Hjælpetropper. De langvarige Forhandlinger herom med Holland endte omsider i 1673, med det Resultat, at der blev indgaaet en Traktat den 10/5 om gensidig Hjælp under visse Forudsættninger. Om de langvarige Forhandlinger herom berettede den hollandske Gesandt hjem, at det blandt Kommissærerne næsten udelukkende var Gyldenløve, som førte Ordet, — men at det dog nok alligevel var Griffenfeld, som ledede dem. — Saaledes gled Danmark længere og længere hen imod Krigen, og tilsidst blev der den 30/6 1674 afsluttet et Forbund imellem Danmark paa den ene Side, Kejseren, Spanien og Holland paa den anden Side. I December det samme Aar gik en svensk Hær, som paa Foranledning af den franske Gesandt i Stockholm var blevet sendt ned til Pommern, over Grænsen ind i Brandenburg, og dermed var Tærningerne kastet — Den Skaanske Krig brød snart efter ud!⁵³⁾

Under de foregaaende Forhandlinger med Brandenburg havde dette Lands Gesandt, *Friedrich von Brandt*, udtalt, at han bittert havde savnet Gyldenløve, der var rejst til Norge, »thi han har mest Resolution, medens de andre, navnlig Herr Griffenfeld, ere meget timide og gøre Sagerne farligere, end de i Virkeligheden er. Griffenfeld har faaet Gyldenløve sendt til Norge for at blive af med ham«. Hvorfor var nu denne rejst midt under Afgørelsen af disse alvorlige Spørgsmaal? Han havde lige opnaaet at se Traktaten med Holland blive underskrevet, — men ikke at se den ratificeret, hvilket først skete et helt Aar efter. Er Brandts Udtalelse, at Griffenfeld havde faaet sendt ham til Norge for at blive af med ham, overensstemmende med Virkeligheden? Nogen absolut Vished herfor findes nu ikke, men der foreligger en Brevveksling imellem dem fra kort Tid efter, at Griffenfeld, som vi har set ovf. S. 106, bebrejdede Gyldenløve den Afholdelse af den lille krigsmæssige Manøvre, som fandt Sted den 5. April 1673, og denne lader os faa et lille Blik ind bag Kulisserne: Den 2/5 1673 skriver Gyldenløve: »Hvis De efter den Alarm, som De gjorde med mig i Forværelset over den store Udrustning og det Stormvejr, der vilde opstaa i Sverrig, var gaaet ind sammen med mig i Kongens Kammer, kunde jeg have fortalt Dem et Øjeblik efter, hvorledes Hans Majestæt naadigt gav mig tilkende, at han ønskede, at jeg gik op til Norge for at tage Vare paa dets Sikkerhed, hvortil jeg ikke ved andet at svare end med en prompte Udførelse af hans Ordre. Da uden Tvivl en saa uforudset Afrejse ikke alene vil overraske Dem, men maaske ovenikøbet vil foraarsage Dem Sorg, haaber jeg, at De vil komme over den, naar De betænker, at Politikken og Fornuftgrunde forlanger det«. Strax samme Dag sætter Griffenfeld sig til at besvare dette Brev: »Takket være Himlen, min berømte, koleriske Ven, at De værdiger mig et Ord fra Deres Haand. Hvis De havde villet gøre mig den Ære, saasnart som vore fælles Fjender havde udført det Arbejde at bibringe Dem daarlige Indtryk om mig, vilde mit Hjerte ikke have levet i den Uro, som den nu har i fjorten Dage, hvor Rygtet gaar over hele Byen, at Alkibiades ikke mere er det for Sokrates, som han tidligere har været. Jeg har flere Gange været fristet til at tale til Dem, ja tilmed skrive til Dem derom, men jeg har ikke

kunnet sige andet end det lille Ord, som jeg idag for 8 Dage siden sagde til Dem, da jeg traf Dem paa Landet: Husk paa Kong Ludvigs Læge(?), og mit Hjerte var sammensnøret af for megen Bitterhed og Smerte til, at jeg kunde sige mere til Dem. Tal ikke til mig om Fjernelse paa Grund af Statshensyn eller Politik, jeg kalder Gud og Kongen til Vidner paa, hvorledes det altid har været mit Venskab for Dem, og jeg vil altid være rede til at lægge min Sag i disse to Dommeres Hænder, som ere altfor retfærdige til at ville begunstige den ene eller den anden af Parterne. Hvis De vidste, hvad der foregaar i mit Hjerte, vilde De uden Tvivl være tilfreds med mig, og De vilde tusinde Gange forbande dem, som har villet sætte ondt imellem os. Jag for Himlens Skyld enhver Mistanke ud af Deres Sind og tænk en lille Smule paa, hvilken inderlig Længsel De har ladet mig lide for Kjærligheden til Dem og for Deres uafbrudte Kulde i fjorten Dage, og tro mig, at trods alle vore Fjenders Anstrængelser og trods Dem selv vil jeg lige til Døden, selv om den skulde komme til mig af Deres Haand, vedblive at være Deres mest hengivne og trofaste o. s. v.«.

Disse Breve viser, at der paa det Tidspunkt fandt Rivninger Sted imellem dem, og at der gik Rygter i Byen om Uvenskabet, men Griffenfeld fralægger sig paa det mest energiske at have haft lave Hensigter og tilskriver Grunden til Uvenskabet Intriger fra udenforstaaende. I Begyndelsen synes disse at have haft Held til at dryppe Gift i Gyldenløves sensible Sind ved at vække hans Jalousi til Live, han frygter ikke for, som han siger, at en Rival i hans Fraværelse skal indtage den Plads, som Griffenfeld har givet ham i sit Hjerte, ligesom denne ikke behøver at blive jaloux, for han (Gyldenløve) har ikke nogen anden. Men efterhaanden begynder han at forstaa, at der er sat Intriger igang for at skille dem ad, han beklager sig over, at man ikke holder op med at søge efter Paahit for at skyde en Bresche i deres Venskab ved hundrede hemmelige Underretninger, som man sender ham, og han længes efter at komme tilbage og finde sin Ven saaledes, som da han forlod ham. Og dog sad Giften ham endnu i Blodet, — det var ikke altid, det vilde lykkes ham at faa Bugt med Jalousien: »Jeg husker forresten meget godt, hvad der er passeret imellem os, og det er det, som vilde be-

røre Alkibiades mere end alt andet, hvis Sokrates vilde være istand til at interessere sig for og foretrække en Underholdning af nogle foragtelige og bestikkelige Sjæle for Venskabet med en hæderlig Mand«. Herpaa svarer hans Ven, at »Sokrates's Dyd er Dem saa vel kendt, at man ikke engang burde mistænke ham for at være istand til at underholde sig med »foragtelige og bestikkelige Sjæle«, og hans Fasthed og Vedhængen ved saa megen Charme, som man finder i Deres Person, kan næppe tillade, at han skulde foretrække nogen Ting i Verden for et Venskab, der er ham saa ærerigt og fordelagtigt. Opvejer ikke et Øjeblik's Samtale med Deres Sokrates al Deres Konversation ? Men jeg haaber kort sagt, at der vil hænde det, som sædvanligvis hænder imellem Mand og Kone, som efter at nogle smaa Skænderier er overstaaet, i deres oprigtige Hengivenhed for hinanden kan lade haant om de Rygtesmæde, som har villet sætte dem op imod hinanden, og komme til at elske hinanden ti Gange højere end før«. Der kan herefter ikke være nogen Tvivl om, at der har været Intriger igang for at skille Vennerne fra hinanden, og antagelig har Ophavsmændene til disse haft Held med sig i deres Bestræbelser for at bibringe Gyldenløve den Opfattelse, at Griffenfeld vilde sende ham til Norge for at komme af med ham. Hvem har nu været Mester derfor? Ahlefeldt paastaar, at det er *Kielman*. Han skriver i et Brev til Griffenfeld, at han »fra sikker Kilde har faaet at vide, at Kielman staar bag ved den Unighed, som har hersket mellem Deres Excellence og Gyldenløve; der finder en intim Brevveksling Sted mellem de to. Gyldenløve lader Bryggemann besørge sine Breve, for at de kan forblive hemmelige, og Kielman sender sine Breve til Gyldenløve gennem Klosterforvalteren i Itzehoe. Man siger hundrede andre Ting, som det ikke gaar an, at jeg skriver«. Hvor meget man nu tør lægge ind i denne Beskyldning imod Kielman, er ikke godt at vide, thi vel var denne meget intrigant, men Ahlefeldt havde altid hadet ham af sit fulde Hjerte, — han kalder ham et Sted i Brevet »den gamle forslagne Kavaller«, saa man tør derfor maaske ikke stole fuldtud paa Beskyldningens Rigtighed. — Men hvem der nu end har bevirket disse Rivninger, saa drev dog Uvenskabet over, i hvert Fald fra Gyldenløves Side, og der blev ikke nogen varig Bitterhed tilbage hos ham.

Men iøvrigt har det, naar alt kommer til alt, vistnok slet ikke været saa meget imod hans Ønske at blive sendt til Norge, omend det kom lidt overraskende for ham. Han følte sig ingenlunde tilfreds med sin Rolle som Politiker og Diplomat, han var blevet skuffet over Resultatet af sine Forhandlinger med Kielman, hans Mening om den Politik, Danmark burde føre efter Ludvig XIV's Overfald paa Holland, faldt ikke sammen med de to andre Herrens i Triumviratet, og de Mangler, der viste sig, der herskede i Flaaden, medens han selv havde Sæde i Admiralitetskollegiet (se ovf. S. 105), og Følgerne deraf kunde vel nok altsammen gøre ham mismodig. Naar saa hertil kom, at han ikke længere var saa uundværlig for Kongen som tidligere, fordi denne nu først og fremmest havde Griffenfeld som Raadgiver, kunde han maaske nok ønske at ombytte sin Tilværelse i Kjøbenhavn med en anden, hvor han kunde gøre bedre Nytte i de kommende alvorlige Tider. I Norge vilde der blive nok for ham at udrette som Organisator og som Soldat, dør havde han ingen til at kommandere over sig, og dør var han agtet og afholdt. — Han havde ogsaa kort efter, at Overenskomsten med Kielman var blevet forkastet, selv foreslaaet Griffenfeld, at Kongen skulde tillade ham at gøre en Tur op til Norge, hvor hans Nærværelse vilde være ønskelig for at faa Fæstningerne synet og adskilligt andet ordnet. At Sendelsen derop har været i Overensstemmelse med hans eget Ønske, fremgaar ogsaa med al Tydelighed af, hvad han selv skriver til Griffenfeld i 1674: »Hvad mig angaar, ønsker jeg aldrig at forlade den Post, som De ved Deres Venskab har skaffet mig«. Men paa den anden Side kan der næppe heller være Tvivl om, at ogsaa Griffenfeld helst saa, at han rejste derop, baade fordi Norge under de kommende Forhold trængte til ham, og fordi han indsaa, at Regeringen i Kjøbenhavn maatte staa samlet om den Udenrigspolitik, der blev ført, uden at der var divergerende Meninger tilstede. Derfor har han grebet Gyldenløves udtalte Ønske om at komme til Norge og selv foreslaaet Kongen at beordre ham derop.

Den 4/6 1673 gik Statholderen ombord i »Antoinette«, det Skib, som Kongen i sin Tid havde købt af ham, men som han nu overlod ham til Brug i sit Embede, og strax skrev han et Afskedsbrev til Vennen og forsikrede ham om sit uforanderlige Venskab, hvad

enten han var »paa Landjorden eller paa Havet«. Dagen efter afsejlede han, og da han stod Sundet ud, drak han hans Skaal. Da han efter en haard Overrejse fik Landet i Sigte og passerede Holmestrand, sendte han ham paany en Hilsen og drak hans Skaal og igen ved sin Ankomst et Brev med et »Farvel, bevar mig i Deres Venskab og hold altid af den, som for alle Tider vil vedblive at være Deres o. s. v.« I August sendte han Stabssekretæren, *Zacharias Lemfort*, til Kjøbenhavn med Rapporter og Brev til Griffenfeld, hvorhos han mundtlig skulde forsikre denne om »den fuldstændige Erindring, som jeg bevarer til min berømte Sokrates, idet jeg ønsker, at hans Venskab altid vil være lige saa varigt, som Erindringen (hos mig) er om denne store Mand; det er ikke, at jeg tvivler, men man har altid lidt Mistanke, naar man elsker meget«. Et Par Dage efter hedder det: »Jeg beder Dem tro, at jeg er knyttet til Dem ved Baand, som ingen kan bryde uden De selv, og endda vilde De have Besvær dermed, thi jeg vilde trods Dem vedblive med at elske og agte Dem. Lad os derfor kvittere og forbande al Tilbageholdenhed i Sindet og vær mig lige saa meget hengiven som jeg er Dem«. Og endelig kan vi endnu til Støtte for, at Uvenskabet kun havde været forbigaaende, hidsætte følgende Nytaarsønsker ved Udgangen af Aaret: »De husker, at jeg agtede og elskede Dem ømt, allerede medens den afdøde Konge levede, og at under den nuværende Konges Regering dette Grundlag er blevet forstørret og befæstet . . . Jeg har altid sagt Dem, at selv om De havde haft en Aversion imod mig og vilde tvinge Dem selv til ikke at holde af mig, kunde jeg ikke desto mindre ikke forhindre mig selv i det paa Grund af Deres sjældne Egenskaber. Da vi nu staar paa Nippet til det nye Aar, saa lad os bortfjerne og dræbe som en Pest alt, hvad der kunde bringe den mindste Skygge ind i vor snævre Forbindelse«. — Og han lod det ikke blive ved Ord alene, men bestræbte sig for i Gerning at bevise sit Venskab. Han synede Griffenfelds nye Grevskab og bad ham meddele sig de Planer, han havde til deres Oparbejdelse; han vilde da vise lige saa megen Iver for at tjene ham, som om det var hans egen Ejendom, og han vilde undersøge, hvad der i hans Planer var praktikabelt og nyttigt; og Gang paa Gang giver han ham Raad om, hvad der kan, og hvad der bør gøres til Gavn for Grevskabet.⁵⁴⁾

Kapitel IX

FORBEREDELSE TIL KRIGEN I NORGE.

Alerede et Par Dage efter sin Ankomst til Christiania begav Statholderen sig ud paa en Inspektionsrejse til Fæstningerne, baade dem, der laa ved Grænserne og de øvrige i Landet, helt op til Bergen og Trondhjem. Paa Vejen fik han Tid til at se ind til Hovedsædet i Griffenfelds nye Grevskab, den gamle Semb Hovedgaard, som han titulerede »Griffenfeldsgaarden«, men han fandt der »ikke en levende Sjæl undtagen en gammel og meget vred Hund, som ikke ejede Spor af Høflighed trods alt, hvad jeg kunde sige til den«, og Huset var indvendig helt ødelagt enten af Forømmelighed eller af Alder. Paa Rejsen dukkede der aabenbart en lille Længsel op efter det kære Danmark, thi da han modtog en Underretning om, at Amtmanden over Frederiksborg og Kronborg Amter, Friherre *Winterfeldt*, laa paa sit yderste, skrev han strax til sin fraværende Ven, at han bad til Gud om, at han vilde bevare Winterfeldt, da han var »un galant cavallier« og gjorde en god Figur ved Hoffet men hvis den Ulykke skulde ske, at han døde, vilde han i dyb Ydmyghed bønfalde Hs. Maj. om at give ham Styrelsen over Amterne. Han ønskede ingen Fordele i Gagen, kun Æren og den Fornøjelse, der var ved alle Hs. Maj.'s pragtfulde Bygninger, som havde kostet saa mange Penge, at de ikke skulde forfalde, som de gjorde nu for Tiden, og det vilde kun være til Glæde for ham at vedligeholde og bevare disse smukke Monumenter, tilmed da en, som ikke havde Kendskab til Arkitektur, ikke kunde styre Sagerne, som de burde. »Farvel, min kære Ven, vær overbevist om, at Fraværelsen ikke formindsker den Ømhed, jeg har for Dem.«. Hans Ønske om at arve Winterfeldts Stilling gik nu — til Gavn for

Danmark og hans eget Eftermæle — ikke i Opfyldelse, thi Winterfeldt kom sig igen og døde først mange Aar efter, i 1694. Men man forstaar nok, at en saadan Længsel kunde komme op i ham, naar man hører hans Beskrivelse af Turen: »Det ene Øjeblik tror man, at man skal dø af Kulde, og det næste Øjeblik klapper Tænderne«. Han skal ikke udtale sig noget nærmere om Vejene eller Passagerne, der kun var 1 à 2 Fod brede med en Afgrund paa $\frac{1}{2}$ Mil i Dybden ved Siden af, og han regner med, siden han forlod Kjøbenhavn, tillands og tilvands paa 3 Uger at have gennemløbet 260 Mil, og han har efterhaanden inspiceret imellem 11 og 12.000 Mand, omtrent hele Hæren i Norge!

Det var ikke noget opmuntrende Indtryk af Forholdene, som han fik paa sin Rejse. Der manglede meget i, at Befæstningsanlægene var i fuldt færdig Stand, men han kunde hverken fremskaffe de fornødne Penge hertil eller til Officerernes og Soldaternes Underhold »formedelst Underdanernes Fattigdom og den store Nød og Trang, her er for Penge, mere end udi nogen Krig haver været. Saalænge vore Naboer sidde stille, maa man se til, hvorledes man sig kan behjælpe, men dersom det skulde komme til Ruptur imellem os, ser jeg ikke hvoraf vore Folk skulde subsistere, thi ingen Proviant er udi Forraad uden den churlandske Rug, alt andet mangler. Bønderne haver intet Brød, langt mindre Penge. Militien haver udi 4 eller 5 Maaneder intet bekommet af Aarsag, at Fogderne kan paa mange Steder intet andet forskaffe end udhungrede Køer og Heste ...«. Han roser Bønderne for deres Trofasthed, men de var stærkt plagede af de mange ubillige Afgifter, de maatte yde til deres Jorddrotter, og det var sikkert, at det var disse og ikke Skatterne til Hs. Maj., som »forarmede og ruinede« dem.⁵³⁾

Men foruden at Fæstningerne, navnlig de vigtige der laa ved Grænsen, som Halden, Frederikstad og Frederiksten, langt fra var færdige i deres Anlæg, manglede der Kanoner i tilstrækkeligt Tal, Soldaterne manglede Vaaben og Ammunition i tilfredsstillende Grad, de havde ikke tilstrækkelig Øvelse, og deres Klædedragt og Bevæbning var lige slette, »den ene havde et Spyd, den anden en Morgenstjerne, en Øxe eller liden Bøsse, som dog ingen Effekt

kunde gjøre«, og Pengekassen var tom. Han anmodede Gang paa Gang om at faa sendt Penge op og indsendte det ene Forslag efter det andet. Der var baade et om Oprettelse af en Rostjeneste i Lighed med den, Kongen havde ladet indføre i Danmark, — og alle skulde bidrage, baade Embedsmænd, gejstlige, adelige og alle andre, »den rige hjælper den fattige«, — kun Bønderne, der selv besad deres Gaarde, skulde være fri, men alle, der vilde knibe udenom, skulde straffes. Og et andet Forslag drejede sig om at skaffe Forsyninger til Magasinerne, hvortil ogsaa alle skulde bidrage »uden nogens Forskaansel«, undtagen de Bønder, hvis Korn var blevet ødelagt. Der var ogsaa en Række andre Forslag fra hans Haand, men i August Maaned indsendte han en interessant, meget lang og meget udførlig Memorial om hele den militære Stilling i Landet. Efter at have givet en indgaaende Redegørelse for den Tilstand, hvori de enkelte Fæstninger og befæstede Byer befandt sig, saasom Frederikshald, Frederikstad, Akershus, Christianssand, Bergen og Trondhjem, deres Vigtighed for Landets Forsvar og deres Mulighed for effektivt at kunne modstaa et Angreb og de Mangler i Henseende til nye Befæstningsanlæg, Vaaben og Forsyninger, der maatte afhjælpes, udvikler han nærmere, hvorledes en fjendtlig Invasion over Grænserne kunde tænkes at ske: I det søndenfjeldske kunde den kun ske gennem Passagerne imellem Frederikstad og Winger (Kongsvinger), som ligger ved Floden Glommen, paa hvis Sider der findes mange Klipper og Forhugninger. Ved Winger er han ifærd med at anlægge et Værk og bygge et Magasinhus, og med en Besætning paa 300 Mand mener han at kunne holde 10.000 Mand Stangen. Ved Elverum er der 2 Passer, som føre ind til Hedemarken, der er det frugtbareste Fogderi i hele Norge og et Spisekammer for selv en større Styrke; det er et meget vigtigt Sted, hvorfor der ogsaa der bør opføres et Værk. Naar der lægges Besætninger, af nærmere angivet Størrelse, i dette og de 2 Passer, og han selv staar parat med et Korps paa 4 à 5000 Mand, føler han sig fuldstændig overbevist om, at ingen Fjende kan bane sig Vej igennem disse Poster, naar den civile Befolkning har rømmet Landet, stukket Ild paa deres Huse og slagtet deres Kreaturer, saa Fjenden ikke kan komme til at furagere. Og naar hans Angreb er mislykket, vil vi, tilføjer

han «til Hest forfølge ham og spille Herrer helt ind i Bahus Len». — Vil Fjenden trænge ind i det nordenfjeldske og søge at naa Trondhjem fra Herjedalen og Jemteland, er Vejen dertil meget vanskelig at befare, og det er umuligt at føre Artilleriet frem, ligesom der kun er faa Levnedsmidler dèr; man kan kun komme derind gennem et Par Passer, og der maa dèr opføres Værker og lægges Magasiner og Besætninger, hvis forskellige Størrelser nærmere angives. — Angaaende Soldaternes Bevæbning meddeler han, at han nu har faaet gennemført, at alle Regimenterne er blevet forsynet med gode Geværer af ens Kaliber, medens man tidligere kunde finde 4 à 5 forskellige Sorter. — Der maatte endvidere dannes et Kompagni Guider, der skulde løbe ind i Fjendens Land, brænde og bringe Underretninger, og Folkene her maatte være »hurtigere end en Hest kan løbe«; deres Bevæbning skulde kun bestaa af en ganske liden Bøsse, da det let kunde hænde i Sneen og Kulden, at »Hænderne fryse til, selv om Karlen er aldrig saa godt klædt, og det kan ikke gaa an, hvis han uforvarende møder Fjenden eller hans Rytteri, at han ikke kan faa Lunten i og give Ild«, og de maatte ogsaa være forsynet med Issporer baade for at kunne storme noget isglat, hvis det kom dertil, og for at de kunde staa fastere i Sneen. — Han ønskede ogsaa Skibe sendt derop bl. a. for at holde de fjendtlige Kapere i Arve.⁵⁰⁾

I sin Memorial kom han atter tilbage til sit tidligere Forslag om Indførelse af en Rostjeneste i Norge, og dette laa ham meget paa Sinde, ikke mindst fordi han var personlig interesseret deri. Han vilde nemlig gerne have et Livregiment, alle andre end han havde dog et Regiment, skriver han, og i hvert Fald kunde han vel faa et Livkompagni paa 200 Mand, naar han selv sørgede for at hverve og klæde dem; og han vilde saa forsikre, at der ikke vilde være noget bedre Kompagni i Hs. Maj.'s Tjeneste i Klædning eller Mandskab. Ved en Rostjeneste kunde der fremskaffes et Regiment paa 600 Mand Dragoner, og det vilde ogsaa have den Betydning, at man derfra kunde tage nogle Underofficerer og fordele dem til Landregimenterne, der havde for faa saadanne, foruden at de iøvrigt ogsaa havde for faa Officerer, som tilmed tildels ogsaa var daarligere. For nu at faa dette Ønske til lettere at glide lakkede han Kon-

gen med, at hvis der ikke blev noget fjendtligt at befrygte, kunde de maaske sendes ned til Kjøbenhavn til Forstærkning af Hæren i Danmark, hvilket tidligere var ønsket dèr. Men som om han strax vilde forebygge, at Majestæten under de nuværende farlige Udsigter til Krig skulde tage imod dette Tilbud, skyndte han sig med at fraraade det, thi »omendskønt hele Nationen, ogsaa Landmilitisen, er saa tro og villig i Ed. Maj.s Tjeneste, som nogen Nation i Verden kan være, saa har dog Erfaringen bevist, at naar de har faaet at vide, at de skal sendes til Danmark, har de grebet deres Genværer og jaget deres Officerer bort«. Da han nu saa mange Gange havde gentaget sin Anmodning, og »det ellers kan komme for sent, da vor Nabo ikke er i det Lune, at han vil sende en stor Herold og forkynde Krigen et halvt Aar i Forvejen«, fik han da endelig Tilladelse til for at forstærke Militien at lade en Forordning om Rostjenesten og Rytterholdet i Norge blive udstedt. Under den bekendte Formel »gjør vitterligt« udstedte da Statholderen en saadan den 9/8 1675, og ifølge den skulde der af hver 300 Tdr. Hartkorn Embedsmands- og Proprietærgods, »dog Greverne udi deres Privilegier upræjudiceret«, stilles en fuldt udrustet Rytter. Da Rostjenesten i Løbet af Krigen skulde udvides for at skaffe flere Folk, blev Grænsen ved en ny Frd. af 14/12 1677 sat ned til 130 Tdr. Hartkorn. — Men Kongen dryppede en Malurt i hans Glæde over den ham givne Tilladelse, der ogsaa havde strakt sig til Oprettelsen af det ønskede Livkompagni Dragoner, thi han tog ham paa Ordet og forlangte 1000 Mand sendt ned til Danmark; og Gyldenløve blev fortvivlet. Han kunde ikke undvære dem, og vidste heller ikke, hvordan han skulde skaffe Klæder og Sko til de nye Soldater, som han da maatte komplettere de formindskede Regimenter med, paa Grund af den herskende Armod blandt Folkene; i den Tid han havde været Statholder, havde han allerede maattet sende henved 7—8000 Mand derved, hvoraf kun faa var kommet tilbage igen, og han kunde ikke undvære de 1000 Knægte, saa meget des mindre, som der var rømmet en Mængde af Soldaterne, medens Regimenterne var paa Marschen sydpaa fra Trondhjem og Bergen. Saa gav Kongen tilsidst efter til Gyldenløves Glæde.

Foruden Indførelse af Rostjenesten var der ogsaa et andet

Punkt, hvor han var personlig interesseret, og hvor han ogsaa Gang paa Gang maatte rykke, før han fik sit Ønske opfyldt. Det var at faa en Mand sendt op til Hjælp for ham og til i hans Forfald at kommandere Tropperne. Allerede i 1666 havde han beklaget sig over, at de to Generalmajorer, han havde i Norge (*Johan v. Firchs* og *Georg* (ogsaa kaldet *Jørgen*) *Reichwein*), var temlig gamle og »jeg er jo kun et Menneske, og ifald der skulde tilstøde mig noget menneskeligt, maa jeg vide om en, som kan tage Kommandoen med behørig Conduite og Autoritet«. Nu i 1673 bad han paany derom, han havde ingen Hjælp selv i de mindste Ting, og han kunde ikke i Længden være alle Steder, men endnu, lige som Krigen stod for Døren, havde han stadig ingen faaet og maatte paany rykke Krigskollegiet. Han maatte have en Mand, men det kunde ikke nytte at faa en sendt op med en »stor Karakter (o: en høj militær Rang), hvis ikke tillige ellers hans Conduite og Karakter er befundet med Raad og Daad at yde mig Støtte og i at kommandere, naar jeg er fraværende«. Saa hjalp det omsider, og Baron *Jens Juel*, der var en dygtig Mand, og som havde ført diplomatiske Forhandlinger i Stockholm (se ovfr. S. 129) foruden andre Steder, blev sendt ham til Hjælp i Juni 1675.

Man forstaar særdeles vel, at Statholderen kunde trænge til en dygtig Hjelper, naar man ser, hvilke Kvalifikationer adskillige af Officererne paa den Tid efter Gyldenløves Bedømmelse af dem var i Besiddelse af. Vel finder han om en og anden af dem, at han er »en aktiv, brav Karl af god Conduite og fortjener Befordring«, men om en anden hedder det f. Ex., at hans »Conduite ikke er den største, ikke heller Aktiviteten, og han er gammel nu og egner sig til f. Ex. en Kommandantpost eller lignende«. Oberst *Skade* er »meget gammel og blind«, Oberst *Brockdorff* »kan hverken røre Haand eller Fod og har heller ingen Udsigt til nogen Tid at komme sig igen«, Oberst *von der Meülen* er »en gammel Mand og kan ingen Tjeneste gjøre, hans Kompagni duer ikke heller«, Oberstløjtnant *Rocklenge*, Kommandant i Frederikstad, »kunde vel employeres udi samme Charge hos et Regiment, men jeg finder ikke Conduite og Aktivitet nok hos hannem at kommandere saadan en impotent Plads«, Major *Schelderup* »er en gammel fordrukken Mand« o. s. v.

Flere af disse mener han bør sættes paa Pension, da de er ude af Stand til at følge med Hæren.⁵⁷⁾

Ja Hs. H. Exc. havde tilstrækkeligt med Fortrædeligheder og tilstrækkeligt med Arbejde og maatte snart tage sig af alting selv, saa var det Opførelsen af et nyt Arsenal i Frederikstad i Stedet for det, der sammen med det meste af Byen var gaaet op i Luer i 1672, saa var det Postgangen imellem Rigerne, der maatte ordnes saaledes, ifald Krigen brød ud, saa hans Indberetninger til Danmark kunde sendes i 2 Exemplarer ad 2 forskellige Veje, saa var der forskellige af hans Officerer, som ikke havde tilstrækkelig »Conduite«, og som han ogsaa fik Kongens Løfte om skulde blive erstattet af andre, og saa var der de evige Klager, ikke alene over Fogderne og over Officererne, hvor disse var indkvarteret, men ogsaa i andre Sager. Der var f. Ex. en civil Sag, som han næppe havde sat sin Fod paa norsk Jord, før han fik forelagt til Afgørelse. En vis *Christopher Nordhassel*, der var godt kendt af Myndighederne og allerede i 1661 var blevet betegnet som et »uroligt Hoved«, havde nu paany været paa Spil og anklaget en Person, *Peder Norman*, for Majestætsfornærmelse, — en meget alvorlig Forbrydelse! Amtmanden skrev i sin Indberetning, at begge Parter var urolige Hoveder, som burde udryddes af Lenet, de var »ugrundede Skalk og synderlig den Nordhassel, som mest al sin Tid haver omgaaedes med Falskhed«. Statholderen afgjorde Sagen paa den praktiske Maade, at de begge skulde sættes under Tiltale, Norman for Majestætsforbrydelse, og Nordhassel — fordi han saa længe havde tiet stille med Sagen! Saaledes fik han Ram paa begge de urolige Hoveder.⁵⁸⁾

Under saadanne travle Forhold modtog han derfor med den største Glæde Jens Juel, da denne ankom til Christiania den 5. Juli 1675. Juels Ordre lød paa, at han skulde gaa Statholderen tilhaande, deltage i alle civile og militære Sagers Raadslagning og særlig have Opsyn med alle Generalkommissariatets Sager og være dette behjælpelig. Ved sin Flid og sin gode Forstand kom han snart ind i Sagerne og fik Øje paa de Mangler, der herskede, og bortset fra et Par enkelte Forhold, hvorom senere skal redegøres, faldt hans Anskuelse om, hvad der burde gøres, sammen med Gylden-

løves. I en Indberetning til Griffenfeld udtaler han om Statholderen, at saavidt han kunde bedømme Hs. H. Exc., havde denne en uafsladelig Attraa til Hs. Maj.'s Tjeneste og derhos ikke mindre Begærlighed efter at signalisere sig overfor Fjenden; men at han ingen god Husholder var, det kunde vel næppe disputeres. De arbejdede derfor fortrinligt sammen med det Resultat, at Krigskollegiet ikke kunde sidde deres overensstemmende Paakrav overhørig og efterhaanden skaffede — i hvert Fald de fleste af dem opfyldt. Juel misbilligede en Mængde af de Afgørelser, som Krigskollegiet havde truffet, og han gav Overkrigssekretæren, *Herman Meier*, Skylden baade for det ene og det andet; om det saa var de Officerer, som var blevet sendt derop, saa duede de ikke, og der var meget andet, som Gyldenløve »ikke tør betro Pennen« vedrørende Juels Syn paa Overkrigssekretæren, »welchem er im Herzen Feind ist«. Juels Kritik er skarp og meget aabenhjertig: Paa Akershus har der kun været »flikket« af enhver af Statholderne; Byens Volde var saa forfaldne, saa man paa flere Steder kunde køre og ride over dem; Magasinernes Beholdninger kunde ikke strække til i længere Tid end til højst to Maaneder; Vaaben, Ammunition o. s. v. var ikke tilstede i tilstrækkeligt Tal, »og bliver vi ikke dermed sekunderet, vil Ed. Maj. hasardere alt ... Det er vist, at Ed. Maj.'s Folk er godt, og ufejlbart er det, at sættes vi først i den Tilstand, at vi kan røre os, vil Sverrig komme til at give os Brød, og vi ikke denem, mens saalænge det er som nu, ser jeg ingen Middel andet end en Elendighed«. Og et andet Sted hedder det: »Gud give, han (o: Fjenden) ikke driver os ind i Fæstningerne og gør sig Mester af det flade Land ... Deri er Ed. Maj. ilde vorden betjent, at man ikke itide haver ladet Ed. Maj. vide, hvad der fattedes, og at Skatkammeret havde gjort Facit paa store Forraad og ikke ret efterset«. Han turde iøvrigt maaske ikke staa helt ene, naar han i sin Bedømmelse af de danske siger »Vi have for meget til Skiemt, for lidet til Alvor (!) ... Jeg har ved Proviantvæsenet fundet baade urigtig Vægt og Maal og alting i Konfusion, som dog skal bringes istand«. Derimod har han den største Tillid til Soldaterne, hvem han, efter at have inspiceret 2000 Mand af dem, giver det Vidnesbyrd, at »det er et saa skønt Folk, som nogen vil se for sine Øjne,

Generaladmiral, Baron Jens Juel.

Efter Maleri paa Frederiksborg.

og det er ufejlbart, at dersom vi skulle forfalde med vore Naboer i nogen Vidtløftighed, da kan de, saavidt mig Sverrig bekendt er, og jeg om dette Folk dømme kan, gøre deres eget Land en stor Tjeneste, om det maa hjælpes, som fattes«.

Men der var som sagt et Par Punkter, hvor han ikke var enig med Statholderen. Han mente, at Antallet af Soldater i Militien var for stort, og at det burde gøres 1000 Mand mindre: »Man har figureret Ed. Maj. en stor Milit. Ryttere og Dragoner haver kostet Ed. Maj. store Penge imod den ringe Tjeneste, de nu kan gøre, saaledes kan jeg aldrig begribe, hvad de skulle oppe i Trondhjem. Soldaterlægdene haver de villet gøre et stort Tal af for at have mange i Øjet, og nu kommer dertil, de dennem hverken kan klæde eller anden Hjælp gøre«. Og han mente, at det, man sparede ved at formindske Hæren, kunde man hellere anvende til at skaffe Soldaterne en bedre Uddannelse, thi mange af dem var helt ukyndige i at omgaas deres Musketter og i at skyde, og en bedre Udrustning, saa de i Gerningen blev Soldater, hvilket de nu kun var af Navn. Thi ellers var de kun »lige saa mange Hovbønder med sunde Kroppe og gode Gemytter, men samtidig lidet bedre at agte end Bønder, som ikke ved andet end at gaa i Skoven med Øxe eller fiske«.

De Penge, som Gyldenløve og Juel ustandseligt krævede til de nødvendige Nyanskaffelser, Fæstningsarbejder og Forsyninger, kom først efter, at Krigen var begyndt, og endda var det saa lidt, saa de kun kunde dække over den første Tid, men der blev strax taget fat paa de nødvendigste Arbejder, Passerne, der førte fra Sverrig ind i Norge, blev forhugget, Varder til at give Signaler, naar Fjenden nærmede sig, blev oprettet, der blev bygget en Mølle til at fabrikere Krudt (se ovf. S. 55), Mandskaberne blev indøvet, og der blev indrettet et Krigsfond paa 100.000 Rdlr. og nedsat et Krigsraad, som bestod af *Gyldenløve, Juel, Generalløjtnant Rüsensteen* og Generalmajor *Løvenhielm*. Rüsensteen havde i Danmark indlagt sig store Fortjenester ved betydelige Fæstningsarbejder baade i Kjøbenhavn og i Landsdelene og var nu kommanderende General i det nordenfjeldske, men blev kaldt ned fra Trondhjem for at deltage i Udarbejdelsen af Felttogsplanerne. Løvenhielm havde været en dygtig Rytterofficer og var nu Chef for det Akershusiske Regi-

ment til Fods. Med Henblik herpaa hedder det om ham i en Skrivelse fra Juel til Griffenfeld, at han havde været en god Oberst til Hest og intet videre, men hvorledes han kunde komme til at blive Generalmajor i et Land, hvor der mest behøvedes Fodfolk, var uforstaaeligt!³⁹⁾

Generalløjtnant, Baron Henrik Rüse.

Efter en Marmorbuste af
Bartholomæus Eggers paa Frederiksborg

Et andet Punkt, hvor Gyldenløves og Juels Anskuelser heller ikke faldt sammen, var Spørgsmaalet om, hvilken Slags Skibe, man maatte have op for at sikre Norges Forbindelse med sit »Brødkammer« over Aalborg og Fladstrand imod Kaperne, som gjorde stor Skade langs Kysterne. Man havde saavel i Norge som i Danmark saa langt tilbage som fra Midten af det 16. Aarhundrede kendt til og haft Gallejer 3: armerede Fartøjer, der dreves frem ved Hjælp af Aarer, eller særlig i Norge med de dybe Fjorde ved Latinersejl

og af en lettere Type. Nu havde *Cort Adeler*, der efter Hjemkomsten fra sin venetianske Tjeneste ledede Skibsbygningen i Kjøbenhavn, indført en ny Type »efter tyrkisk Facon«, som var stærkere bygget, kraftigere armeret og mere sødygtig, og Gyldenløve var af den Mening, at *mindre* Gallejer af denne Type vilde egne sig godt for de norske Farvande. Juel var derimod af den Mening, at Gallejerne var upraktiske i Norge, baade fordi de krævede for stort Mandskab og derfor var kostbare, og fordi Havet deroppe ikke var saa stille som i Middelhavet; han vilde derfor have Skærbaade og Smaafartøjer i Stedet for. Men Gyldenløve gik af med Sejren, og der blev bygget en Del Gallejer; at disse ogsaa kunde gøre Nytte viste sig i Krigen ved Undsætningen af Uddevalla den 1/8 1679, hvor 9 Gallejer i Forbindelse med 6 Skærbaade og en Del Smaafartøjer nedkæmpede de svenske Skanseanlæg.⁶⁰⁾

Juel indsaa lige saa tydeligt som Gyldenløve det for Landets Trivsel saa skadelige Forhold, at Bondens økonomiske Stilling var saa slet. Der havde tilmed været stor Misvæxt, og meget af Landet vilde komme til at ligge øde hen, hvis Fogderne nu skulde inddrive Skatterne, tilmed da de jo stik imod deres Pligt tog Naturalierne til den Pris, de selv satte paa dem; iøvrigt gjorde de »Karle«, hvad de vilde, og tog alt af Bonden lige til den sidste Skilling, saa der paa den Maade ikke blev tilstrækkeligt til Hærens Behov, ja flere Kompagnier havde i snart 2 Aar ikke faaet en Skilling. Han havde nu derfor aftalt med Statholderen, at denne skulde kalde Fogderne for sig og alvorligt foreholde dem deres Uret. At de saa ofte kunde optræde ulovligt, kom for en stor Del deraf, at der snart ikke var flere af Amtmændene tilstede paa deres Post, og de, der endnu var der, havde ingen Autoritet. Desuden havde de hver deres Patron i Kjøbenhavn, som tog dem i Forsvar, og dør havde de ogsaa deres Kautionist i Stedet for i Norge, saa naar man skulde holde sig til en af Amtmændene, »saa flyver han bort med Vildgaasen«. Juel pegede her paa et Forhold, som Gyldenløve allerede i 1667 havde henledet Opmærksomheden paa overfor Kongen og bedt om, at det maatte blive ændret, og Lensmanden over Vardøhus Len, *Frederik Schiørt*, havde indberettet, at Amtmændene ved deres Fraværelse overlod Administrationen af Amtet til Fogderne, som paa

den Maade blev baade Klagere og Rettens Udøvere, og de fattige Bønder blev endnu mere forarmede ved deres ulovlige Fremfærd. I hans Len havde der nu i 5 Aar hverken været nogen Biskop eller Stedfortræder for ham og heller ikke nogen Amtmand, ja ikke en Gang nogen Laugmand, tilstede.⁶¹⁾

Det var under slige Forhold selvfølgelig meget uheldigt, at Kongen, da der nu skulde bruges mange Penge baade i Danmark og Norge til Krigens Førelse, i sin Vaande for at skaffe dem og — trods Gyldenløves og Juels gentagne Advarseler — paalagde den førstnævnte efter at have raadført sig med Juel og andre sagkyndige at lade udskrive alle de Kontributioner og Skatter, som hidtil havde været sædvanlige i Krigs- og Ufredstider. Det hjalp ikke, at Juel paany gjorde Forestillinger herimod: »Bonden kan ikke faa sin Jord tilsaact, da han hverken har Korn eller Penge at købe det for. Ed. Maj. er blevet om Norge saa ilde informeret, at det er ubeskriveligt, thi først har de gjort Ed. Maj. store Forslag om Paa-bud og Skatter, og det saaledes, at Landet er blevet ganske ud-armet . . .«. Kongen *maatte* have Penge, og den i 1670 ophævede Proviantskat (se ovf. S. 81), blev atter indført som et midlertidigt Skattepaalæg paa Smør, Kød og Fisk; i Løbet af Krigen blev den dog lagt noget om, saaledes at den mere kom til at hvile paa Byerne, som hidtil havde sluppet lettere i Skatter, og paa Embedsmændene, som ofte sad med store Indtægter, og endvidere blev der i 1676 paalignet alle, »som nogenlunde Middel har, . . . dog ikke den gemene Bonde« en Krigsstyrskat, som dog kun skulde gælde for dette ene Aar. Den Forordning, der blev udstedt herom, har dog vistnok været lidt af et Hastværksarbejde, thi skønt Befolkningen ifølge den blev inddelt i forskellige Klasser efter deres Formuesforhold, fremkom der fra Trondhjem Klager over, at der var lige saa mange rige Folk tilbage, som ikke var sat i de respektive Klasser, og saa maatte tilsidst Statholderen lade Embedsmændene selv foretage Fordelingen saaledes, som de selv fandt det rigtigt. — Man studser unægtelig noget over, at Kongen vilde paalægge den fattige Befolkning yderligere Skatter, naar man ser, med hvilken Nidkærlighed han vaagede over, at der ikke blev rørt ved Medlemmerne af Kongefamiliens egne Indtægter: Statholderen havde, da han ikke

havde kunnet faa de Penge, han nødvendigt maatte bruge, givet Ordre til Toldstederne om, at de skulde aflevere alle de Penge, der kom ind, til Generalkommissariatet for at anvendes til Hæren. Men nu skulde en Del af disse Toldpenge have tilfaldet Enkedronningen, og Følgen blev, at Kongen blev vred, og at baade Juel og Gyldenløve hentede sig en alvorlig Reprimande af Majestæten. Intet Under, at Juel følte dette som en Uretfærdighed: der blev, siger han, fra Kjøbenhavn givet Generalkommissariatet Ordre, omendskønt man godt vidste, at der ingen Penge var, saa det var umuligt at udføre dem, »og saa skal jeg idag eller imorgen have Skylden«, og iøvrigt havde Enkedronningen i de 3 foregaaende Aar faaet udbetalt omkring 15.000 Rdlr. mere, end der var fastsat for hende!⁶²⁾

Statholderen havde længe været klar over, at Krigen med Sverrig maatte komme tiltrods for, at den svenske Ambassadør i Kjøbenhavn efter hans Opfattelse gjorde gode Miner til slet Spil, thi netop dette havde opvakt hans Mistanke endnu mere, fordi, som han sagde, saadant altid havde været deres Planer. Men »jeg ønsker Freden og frygter ikke Krigen. Hvad det første angaar, vil jeg plante Kaal, og hvis det andet skulde hænde, vil jeg skære Hovederne af den«. Maaske følte han sig ogsaa optimistisk stemt ved Tanken paa den Spaadom, man talte om i Norge, og som lød paa, at i Aaret 1676 skulde Danmark have en triumferende Konge, en Minister uden Lige, og Bjergene i Nord skulde føde Guld og Sølv. Selv mente han om denne Spaadom, at hvad det første angik, var det jo klart, at »Gud velsigner vores uforlignelige Konge og Herre, det andet er evident, og hvis det tredje ogsaa gaar i Opfyldelse, vilde det ikke være noget ringe Middel til at genrejse den gamle Storhed for Landet«. Trods mange Ærgrelser og Fortrædeligheder og trods et uhyre Arbejde og Ansvar befandt han sig i det hele taget paa denne Tid i udmærket Humør og syntes, at der var rigtig rart at være i Norge, og »naar man tænker paa de mange Vinmarker, som er til Salg langs med Rhinen, og i hvilke der maaske nu presses mere Blod end Vin, saa finder jeg min 'Tro, at der er nok saa roligt i Norge imellem Bjergene og Klipperne som i det lille jordiske Paradis, som nu ikke er andet end en Skueplads for Tyve og Mordere«.⁶³⁾

Disse Udbrud af Tilfredshed vidner om, at der paa den Tid, Vinteren 1674—75, var faldet Ro over ham efter de Storme, der havde pisket hans Sind op og for en Stund ødelagt hans Humør. Det var de evige Intriger, som vi har fortalt om ovf. S. 131 f.f., der stadig dukkede op og ikke vilde lade ham i Fred. Nu havde der i Kjøbenhavn været udspreddt Rygter om, at han var faldet i Unaade hos Kongen, og hvis tilmed hans forlovede havde faaet Nys om disse Rygter, hvilket han efter nogle Udtalelser i Breve fra hende var bange for, vilde dette gøre ham endnu mere urolig. Han sendte derfor, saasnart han fik at vide, hvad der blev talt om, et alarmerende Brev til Griffenfeld om, at det tilkom denne at redressere den Uret, der blev begaaet imod hans Renommé, og hans Aand skulde nok kunne finde paa Midler til at kvæle Bagtalelserne og straffe Rygtesmedene, og han besværger ham om at banlyse hele denne Politik, som er en Pest for gode og fuldkomne Intelligenser. Han skrev ogsaa til Kongen personlig og spurgte ham, om det var sandt, at han var faldet i Unaade. Majestæten kunde berolige ham med, at han ikke kunde forstaa, at han »mere tager efter Folks Snak og gale Indbildninger end efter de reelle og sære Tegn af Affektion og Estime, som I altid af mig bekommet haver. Jeg gaar ikke efter Angiverier, og faar jeg fat i den, der er Mester for disse Historier, skal han faa Løn som forskyldt. Jeg forlader mig paa Eders gode Comportement og Conduite, haver derfor anbetroet Eder den Post udi Norge, saa kan I og vel være forsikret og vis paa min sær Affektion og Bevaagenhed fremdeles«. Ved Siden af Brevet lagde Kongen sit Portræt og en Medaille, og Gyldenløve blev glad og trøstet ved dette Tegn paa den kongelige Naade. Der blev ogsaa sat Sladderhistorier igang, tilmed i Datidens Avis, der havde til Hensigt at sætte ham og Griffenfeld op imod hinanden ved hos hver især af dem at vække en Mistanke om, at den anden vilde skade ham, men Gyldenløve sværger denne »ved alt det, der er det helligste i Verden, og ved min Gud og min Ære, at jeg aldrig vilde gøre noget, som kunde skade eller i nogen Skikkelse mishage Dem«. Han tror heller ikke paa Sandheden i det Rygte, at Vennen skulde ville tvinge ham til at trække sig tilbage fra alle hans Charger, som nødte ham til at blande sig i Sager vedrørende Krigsvæsenet,

thi her laa hans Interesse, hvad enten det var tillands eller tilvands, »og naar jeg faar den Lykke at se Dem, vil jeg synge ud om den Kærlighed, som vi har, den ene for den anden«. Og Griffenfeld svarer ham, at han ogsaa mener at have fortjent at være elsket af Gyldenløve. Denne betragter Venskabet »comme un trésor fort rare«, og han formaner Vennen til ikke at høre efter de falske Rygtesmede eller misundelige Mennesker, som kun søge at lade deres Lykke voxer paa Ruinerne af deres Venskab. Naar der har været nogle smaa Rivninger eller Misforstaaelser paa den ene eller den anden Side, skal de forjage disse ved at glemme dem, idet de kun tænke paa de blide Øjeblikke, som de har forskaffet hinanden. Selv imellem Mand og Kone kan der undertiden hænde smaa Begivenheder, som dog kun knytter Venskabets Knude endnu fastere, og selv behøver de ikke andre Garantier end deres gensidige Tillid, og alt skal ses som Troskab imellem Hædersmænd. — Efterhaanden faldt han dog til Ro og fandt, at det var bedre at følge Vennens Exempel og straffe dem, der udsendte disse infame anonyme Breve med Foragt, da han jo desværre ikke vidste, fra hvem de kom. — Han sendte regelmæssig sin Ven Nytaarsgaver, og ved en af disse Lejligheder udtalte han som sit Nytaarsønske, at hans kære og elskværdige Ven maatte faa en Bunke af sine Ønsker opfyldt, »en smuk Grevinde, Hertuginde eller Markise«. — Iøvrigt retfærdiggjorde han sig ogsaa overfor Overkrigssekretæren m. H. t. de Rygter, som nogle »Kanailler« udsprede om, at han søgte om at forlade sin Post under de nuværende Konjunkturer; foruden at de vidste, at det var Løgn, maatte de være i Besiddelse af »en meget middelmaadig Aand«. ⁶⁴⁾

I Begyndelsen af Maj 1674 fik Vicestatholderen, Ove Juul, Ordre af Kongen til at begive sig ned til Kjøbenhavn, og han indfører i sin Dagbog, at det »Hs. H. Exc. ikke ret gefaldt, baade fordi vi skulde skilles ad, saa og vilde han selv gerne vaaren til Danmark igen, som nu for min Bortrejse ikke kunde ske«. Men Hs. H. Exc. kom alligevel til Danmark, og det ikke saa længe efter, thi i Juli fik han Orlov for at gøre en Tur herved og samtidig besøge sin forlovede, men han fik Paalæg om at være tilbage i Norge igen senest inden 8 Dage før Mikkelstdag d. den 29. September, »saasom

vi engang for alle den Resolution taget haver, at voris Statholdere paa de dennem anbetroede Poster forblive skal«. Det var dog en antagelig Ferie, 2½ Maaned, men ikke desto mindre kom der ved denne Begrænsning i dens Længde atter Liv i de gamle Rygter, — som dog derfor ikke blev mere paalidelige —. Saaledes kunde den engelske Konsul i Helsingør, *John Paull*, berette hjem til London, at han troede, at den alt formaaende Griffenfeld havde faaet ham afsted, for at ikke hans egen Indflydelse og Magt skulde blive forringet, og den svenske Resident, *Lilliecrona*, indberettede, at der var en stor, voxende Jalousi imellem de to Venner. — Dette Ophold i Danmark blev forøvrigt den sidste Gang i Livet, hvor det blev forundt de to Venner at se hinanden, — 1½ Aar efter blev Griffenfeld styrtet.⁶⁵⁾

Kapitel X

»GYLDENLØVEFEJDEN«.

Saa udbrød da den 11/9 1675 den længe ventede Krig med Sverrig. Hæren i Norge bestod af henimod 12.000 Mand, hvoraf omtrent 800 Mand var Ryttere og Dragoner; men dissers Tal blev allerede i Krigens første Aar forøget, thi efter Gyldenløves Mening var det vanskeligt at agere Defensiv uden Kavalleri i et saa udstrakt Land, og endnu umuligere at agere Offensiv. Men det blev kun en ringe Hjælp, at Mandskabet blev forøget, naar der dog hverken fandtes Brød eller Penge til Officerernes og Soldaternes Underhold, — thi hvad der deraf blev sendt derop fra Kjøbenhavn, var stadig ganske utilstrækkeligt, og, skriver Juel, »imidlertid er det mig, som skal have Skylden, naar de ikke alle faa, hvad de skulle have . . . Man mener at have vel gjort, naar man tilskikkede mig en Skrivelse, at det og det skal skaffes, omendskønt man vil vide Umuligheden«. Og Statholderen fralægger sig Ansvar, et halvt Aar efter Krigens Udbrud, fordi Magasinerne endnu da led Mangel paa det nødvendigste, og han trods gentagne Paakrav ikke kunde faa Generalkommissariatet til at tilstille sig hverken Regnskab eller Opgørelse over, hvad der var i Behold, saa hvis Tropskerne kom til at lide Mangel paa det fornødne, »maa det ikke lægges mig til Last«. — Derfor trak det længere ud, end Gyldenløve havde haabet, inden de nye Kompagnier kunde rykke i Marken og Hæren saaledes blive istand til at tage Offensiven.

Det havde været hans Plan, at Krigen fra norsk Side skulde aabnes ved at en Hær, for at støtte et Angreb fra Sjælland paa Skaane, skulde gøre et Indfald i Vester Götland og Wermeland for at sætte disse Landsdele i Kontribution, og at man derefter

skulde erobre Wenersborg, hvor der var opmagasineret store Forsyninger, som den norske Hær havde god Brug for, og ved hvis Erobring man vilde naa at kunne beherske Elven, der løb ned til Bahus og Gøteborg. Men Kongens Ordre lød paa, at han skulde trænge ind i Bahus Len i Haab om at kunne rejse Indbyggerne i dette gamle danske Land, som man formodede længtes tilbage til Danmark, og han maatte ikke trænge længere frem end til Bahus eller Marstrand og forsøge at indtage en af disse ved Overrumpling. Gyldenløve opfattede nu denne Ordre, som om han kun skulde holde sig til Defensiven og blev meget skuffet. Overkrigssekretær *Meier* maatte skynde sig med at berolige ham, Hs. Maj. havde med de Ord »at gaa defensive« ment, at han selvfølgelig gerne saa, at Hs. H. Exc. gjorde Fjenden al den Skade, han kunde, men det maatte gøres saaledes, at »om han ingen Skade kan gøre, han da og ingen Skade lider, og om intet vindes, da ej heller noget tabes«, saa Hs. H. Exc. maatte have misforstaaet Kongens Ordre; og efter den Beskrivelse, han havde indsendt om Wenersborgs Forsvarsstand, var et Forsøg paa at indtage den maaske nok Umagen værd. Dette Svar er i Lighed med adskillige Regeringers gennem alle Tider saa ofte brugte Form for de Ordre, de gav deres Generaler, — Ordre, der kunde læses paa to Maader, men saaledes, at man havde dækket sig for alt Ansvar, hvis det gik galt! Og *Meier* forsikrede ham om Kongens Tilfredshed med hans Vindskibelighed og Aarvaagenhed, og at han vilde sende ham, hvad han behøvede af Vaaben og Forsyninger saa hurtigt, som det kunde fremskaffes, men — Penge kunde han ikke faa noget af, dem maatte han og Juel selv se at skaffe! »Det er en stor Crevecoeur at være tvunget til baade ved Ordre og ved Nødvendighed intet at kunne udrette til vor naadige Herres Hæder og Tjeneste«, udbryder Gyldenløve med et Suk.

Det blev da ogsaa hen i Oktober Maaned, før Hæren var istand til at begynde Indmarschen i Sverrig. General *Rüse* trængte over Svinesund ind i Bahus og udspiste Landet i vid Omkreds, men trak sig derefter tilbage igen over Grænsen. Allerede i September var Snevejret begyndt, og i November var der tilfrosset overalt, Soldaterne »logere ovenpaa Isen og ere halvt bedækkede af Sneen, saa at man med Sandhed kan sige, at de ere i Vinterkvarter«!

Gyldenløve havde ønsket at angribe Marstrand, men maatte dertil have Hjælp af en dansk Eskadre, som krydsede i Nordsøen, men da dennes Chef, Admiral *Markor Rodsteen*, henholdt sig til, at hans Ordre lød paa, at han skulde krydse i Nordsøen, og da de Herrer i Generalkommissariatet indvendte, at de maatte holde sig til den givne Ordre, at Norge skulde agere defensiv, maatte han opgive sit Ønske og lod Hæren gaa i Vinterkvarter. Dermed gik Krigens første Aar tilende. — For at faa en nøjagtig Fremstilling af Tilstanden i Norge og hvad der trængtes til, forlangte Kongen *Lemforth* sendt til Kjøbenhavn, — men ikke Jens Juel, thi han fandt, at denne altid syntes, at der var saa meget, der manglede i Norge —! Efter at have hørt *Lemforth*s Beretning, skrev Majestæten til Statholderen: «... og kan jeg ikke andet end være vel tilfreds med Eders Flid og Aarvaagenhed, hvilken I maa være forvisset jeg igjen til Eders Avantage skal ihukomme».“)

Krigsaaret 1676.

Da det nye Aar begyndte, laa Hæren som sagt i Vinterkvarter. Den talte nu 10.160 Mand, hvoraf de 9000 var Fodfolk, Resten Dragoner og Rytteri, men adskillige hundrede af dem var syge, — saaledes havde Akershus af sin Besætning paa 70 Mand ikke engang 15, der var raske. Tiden gik derfor mest hen med den sædvanlige Korrespondance om flere Forsyninger og flere Penge, men ogsaa med Anmodninger saavel til Griffenfeld som til Krigskollegiet om at faa nogle højere Officerer sendt op. Af Generaler var der ikke mere end to, Generaløjtnant *Rüse* og Generalmajor *Løvenhielm*, og hvad angik den sidste tvivlede Gyldenløve vel ikke om hans Courage, »men vel paa hans Conduite«. Derfor vilde han gerne have en anden Generalmajor derop og desuden mindst 2 Oberster, »men jeg siger: dygtige, thi ellers plejer man at sende de sletteste Varer til Norge«; desuden trængte han til nogle Ingeniører og Minører.

Af meget stor Betydning for det nye Aars Felttog var det endvidere, at man fik en tilstrækkelig stor Flaadestyrke til sin Disposition, ikke alene 2 à 3 lette Krigsskibe, 3 Gallejer og nogle Skær-

baade for at vedligeholde Forbindelsen imellem Landene og imellem de norske Kyster selv, for at passe paa Kaperne og skade Svenskernes Tilførseler ad Søvejen, men ogsaa nogle større Krigsskibe, thi ellers vilde man risikere, at Fjenden vilde brandskatte og ruinere Landet, »det er vist, at havde Svenskerne haft Fornuft og Resolution, saa kunde de have gjort os for Tønder Guld Skade«. Der blev da omsider i et Conseilmøde i Februar Maaned bestemt, at der skulde sendes nogle Defensionsskibe op for at krydse udenfor Gøteborg, og at der skulde tilskrives Gesandten ved Generalstaterne, *Henning Meyercrone*, at han skulde anmode om, at 4 eller 3 eller 2 af de 15 Orlogsskibe, som var lovet til Hjælp for den danske Flaade, maatte støde til disse Defensionsskibe og deltage i Blokaden. Endvidere at Gyldenløve og Juel i Overensstemmelse med Kongens Løfte maatte paalægge alle Rederne og Participanterne i Udrustningen af Defensionsskibene inden Udgangen af Marts Maaned at skaffe 8 af de bedste Skibe færdige med Kanoner, Mandskab og Udrustning, og naar de var samlet, skulde de slutte sig til Orlogsskibene og deltage i Blokaden af Gøteborg for at forhindre de svenske Skibe, der laa i Havnen, i at løbe ud. Statholderen fik endog Tilladelse til, at han om fornødent af ethvert fremmed Skib, der indkom til en norsk Havn, maatte forskaffe sig 2 à 3 Mand af Besætningen, men han maatte sørge for, at der ingen Ubehageligheder opstod deraf! — Gyldenløve havde nu ikke oppebiet Ankomsten af denne Ordre men havde allerede forinden udstedt et Reskript, ifølge hvilket han for at lette Udrustningen lovede dem, der vilde deltage deri, forskellige Begunstigelser, navnlig Lettelser i Salttolden. — Men Defensionsskibene alene, selv i Forening med 2 Fregatter, som Kongen havde lovet ham strax at faa, vilde ikke være tilstrækkeligt til at holde de 6 à 7 svenske Orlogsskibe, der laa i Gøteborgs Havn, indespærret dør, og han frygtede for, at de havde til Hensigt at slippe ud og løbe over til England for at ekvipere og bemane nogle svenske Spaniensfarere, der laa dør, for saa sammen med dem at vende tilbage og forsøge et Angreb paa Bergen eller et andet Sted paa Kysten. Han raadede derfor til, at der skulde skaffes et Par smaa, hurtiggaaende Fartøjer, som under Englands Kyst og »under engelsk Flag og Pas« skulde holde

Skibene under Observation. Denne Frygt viste sig at være kun alt for vel begrundet, thi allerede 4 Dage efter, at han havde skrevet dette, kunde han indberette, at 5 af de indesluttede Skibe nu var løbet ud for at gaa til England og forene sig med de der liggende Skibe; i Slutningen af Juli naaede Spaniensfarerne ogsaa op under den svenske Kyst.⁶⁷⁾

I December det foregaaende Aar havde Krigsraadet udarbejdet Felttogsplanen for det kommende Aar, og den gik ud paa, at »saasnart Græsset begynder at komme ud af Jorden«, skulde 2 à 3000 Ryttere og et Regiment hvervet Fodfolk med Artilleri o. s. v. fra Frederikstad rykke ind over Grænsen, angribe Gøteborg eller Wenersborg — dog vilde det være vanskeligt at angribe Gøteborg forinden Wenersborg, hvor Svenskerne havde deres Magasiner, var blevet erobret —, og sætte Vester Götland under Kontribution; derefter skulde man blokere Marstrand og Gøteborgs Havn, saasnart de ventede Skibe fra Danmark var kommet tilstede. I det før omtalte Møde i Geheimeconseillet blev denne Plan bifaldet, ogsaa for saa vidt angik et Angreb paa Gøteborg, hvis Statholderen havde godt Haab om, at dette kunde ske »med Succes«. Kongen var fremdeles særdeles fornøjet med den Aarvaagenhed og Omsorg, han i den forløbne Vinters Kampagne havde udvist og tvivlede ikke paa, at de til Sommer forestaaende Krigsoperationer »jo giver os flere og større Kendetegn af Din allerunderdanigste Zele og Iver for Vores Tjeneste«. — Gyldenløve ventede sig ogsaa meget af det til Sommeren forestaaende Felttog, og han glædede sig til, at den danske og den norske Hær kunde mødes paa Halvvejen imellem Christiania og Helsingborg, og »naar vi nu gjør den næste Kampagne til vor uforlignelige Konges Hæder og Tilfredshed«, skriver han til Griffenfeld, »er jeg ganske af Deres Mening, at man med Ære kan trække sig tilbage til en Krog og plante Kaal, men jeg er bange for, at mange vil komme til at plante den i den anden Verden, men hvad der saa end hænder i Verden, vil jeg vedblive saa længe jeg lever, at være Deres o. s. v.«. Dette Brev er iøvrigt et af de sidste, der foreligger fra ham til hans Ven i Kjøbenhavn, — kun ganske kort Tid efter blev denne styrtet.⁶⁸⁾

Juel havde raadet Kongen til, at han i Stedet for at angribe

Skaane enten skulde vende sig imod Østsiden af Sverrig, hvilket vilde være det solideste, eller ogsaa imod Fæstningerne nord for Skaane, hvorved han i begge Tilfælde vilde kunne erholde den bedste Hjælp af den norske Hær, og saa kunde man siden attackere Malmø. Men dette Raad blev som bekendt ikke fulgt. Den 18/5 afholdt Gyldenløve et Krigsraad med *Juel* og *Rüsenstén* paa Moss, og det blev dèr besluttet, at saasnart Admiral Rodsteen var kommet med den lovede Eskadre, skulde Rüsensten med 2000 à 2500 Mand gaa imod Marstrand og søge at erobre den, og hvis dette mislykkedes, da indtage en anden Post ved Søsiden, hvorfra han kunde gøre Fjenden det mest mulige Afbræk. Transporteringen af disse Tropper skulde foretages paa saa mange Defensionsskibe, Gallejer og andre Fartøjer, som man kunde faa fat paa, og under Beskyttelse af de 2 Fregatter »Antoinette« og »Lossen«, der foreløbig var ankommet, — men Gyldenløve skulde med Resten af Hæren gaa ad en østligere Vej over Land og drive Fjenden bort. Juel vilde selv følge med Statholderen for indtil videre at være behjælpelig med Fremskaffelse af de nødvendige Forsyninger. — Den 8. Juni brød Gyldenløve op med en Styrke paa 3600 Mand Fodfolk, 400 Mand Rytteri og Dragoner og 12 Kanoner, overskred Svinesund og naaede 8 Dage efter til Kvistrum Bro, hvorfra han kastede Svenskerne tilbage og forfulgte dem lige til Uddevalla, som han indtog den følgende Dag. Efter at have kompletteret sine Forsyninger, brød han op derfra og marscherede til Wenersborg. Her tilkæmpede han sig Overgangen over Broen, der førte over Karlsgraven, og kastede i hurtigt paa hinanden følgende Kampe Svenskerne tilbage over Gøtaelven. Disse stak derpaa Ild paa selve Byen og befæstede sig i Kastellet, men Gyldenløve lod hejse Kanoner op paa en Klippe, hvorfra det blev behersket, beskød det og traf Forberedelser til en Storm, men forinden denne kom til Udførelse, overgav Besætningen sig den 26/6. Som Krigsbytte hjemførte han bl. a. en stor Kirkeklokke, og da i 1682 Grundstenen til Vor Frelsers Kirke paa Christianshavn blev nedlagt, skænkede han den til Kirken. Den er senere iøvrigt blevet omstøbt, ikke mindre end 2 Gange, baade i 1839 og 1889. — Efter Indtagelsen af Wenersborg

furagerede Hæren i Vester Gøtlands Sletter og udskrev Kontributioner her og i Dalsland.

Admiral Rodsteen var nu den 16/7 ankommet med en Eskadre ud for Gøteborg for at blokere den, og det var nu Gyldenløves Hensigt at søge at indtage denne Stad. Men uheldigvis gik et af Linieskibene, »Kjøbenhavn« paa Grund, da det skulde løbe ind i Karlsund, og kom i Brand. Den 27. Juli blev der afholdt et Krigsraad, hvori Admiralen deltog, og dør blev det bestemt, at denne hurtigst muligt skulde forene sig med 3 bergenske Orlogskibe og 2 Fregatter samt en »Boyert«, som nu med en Ladning Skyts og Ammunition laa under Kysten. Den 1. August stak ogsaa Admiralen tilsøs, men i Stedet for at adlyde den ham givne Ordre sendte han et Brev til Gyldenløve med en Meddelelse om, at han havde isinde at benytte den gunstige Vind og sejle til Sundet; 5 smaa Skibe, ladet med nødvendig Proviant til Hæren, som skulde have været udlosset den følgende Dag, og som var blevet tilsluttet Rodsteens Eskadren, lod han ganske roligt blive liggende og gav dem end ikke nogen Ordre om, hvorhen de skulde trække sig tilbage, saa de blev udsat for stor Fare. Gyldenløve blev yderst bestyrtet over denne Meddelelse, som han hverken kunde tænke sig beroede paa Uagtsomhed eller paa nogen Ordre fra Majestæten, der berettigede Admiralen til stik imod Aftalerne og hans egen Ordre at begive sig bort, thi han bragte hele Hæren, for ikke at tale om Bahus Len i Fare. »Ellers har man, naadige Konge,« skriver han, »berettet for mig, at der fandtes dem, som af Jaolusi vilde forsøge at hindre alle Midler, ved hvilke jeg kunde udrette noget frugtbart til Ed. Maj.s Tjeneste, da de ikke under mig den Lykke og den Ære og derfor gjerne vil søge at gjøre alt saa svært for mig. Jeg tager Gud til Vidne paa, at jeg ikke har nogen anden Hensigt end alene Fortsættelsen af Ed. Maj.s Tjeneste og ikke søger nogen yderligere Hæder«. Han kunde nu ikke foretage sig videre imod Gøteborg, men maatte trække sig tilbage, tilmed da de 6 store svenske Skibe, der var blevet udrustet i England (se ovf. S. 155 f.f.), nu var kommet op og løbet ind i Gøteborgs Havn, hvor de tilførte Byen for denne kærkomne Levnedsmidler og Krigsfornødenheder. Endelig kom dertil, at Felthæren ved Sygdomme var skrumpet ind til kun at udgøre 3800 Mand raske. Han lod der-

for afholde et nyt Krigsraad, hvor det blev vedtaget, at man skulde ophæve Blokaden og i Stedet for vende sig imod Bahus Fæstning. Belejringen af denne tog strax sin Begyndelse, Tropper blev landsat paa Øen Hisingen og Batteristillingerne gjort istand, men da de svenske Skibe sværmede omkring i F'arvandene, efter at Rodsteens Eskadre var borte, turde man ikke risikere Transporten af det svære Belejringsskyts derhen, saa Batterierne blev ikke bestykket i Tide. Imidlertid nærmede den svenske Rigskansler, *Magnus de la Gardie*, sig med en stor Hær til Undsætning, Antallet af syge og døde blandt Tropperne tog til i foruroligende Grad — i Dagene fra den 8. til den 14. August var det steget med ikke mindre end 200 Mand, — og til alle disse Uheld kom tilsidst ogsaa, at et Hjælpekorps paa 3000 Mand under General *Duncan*, som Kongen havde beordret fra Skaane at trænge op igennem Halland og komme Gyldenløve til Hjælp, blev standset af Kong Karl XI og fuldstændig slaaet ved Fylle Bro den 17/8. Statholderen maatte da hæve Belejringen i Begyndelsen af September og tiltræde Tilbagetoget. Efter at have ødelagt de endnu ikke færdigt istandsatte Fæstningsværker i Wenersborg og Uddevalla, som ikke vilde kunne holdes Vinteren over i det udspiste Land, trak han sig over Svinesund tilbage paa den anden Side af Grænsen.

Admiral *Rodsteen* blev ved sin Ankomst til Kjøbenhavn arresteret, og som Chef for Blokeringseskadren, der blev noget forstærket, blev han erstattet af Oberstløjtnant *Johan Vibe*. Han blev dog senere benaadet, og vi finder ham allerede i det følgende Aar igen i aktiv Tjeneste som deltagende i Slaget i Køge Bugt under *Niels Juel* og i Erobringen af Rygen i 1678. Gyldenløve har vel næppe været tilfreds ved denne Benaadning, og han fandt, at det var en enestaaende Naade og Mildhed, Hs. Maj. her havde udvist, og det maatte jo haabes, at Admiralen vilde erstatte sin tidligere Fejl med mere Iver og Tapperhed. — Han havde i det hele taget ikke altid Glæde af sine Officerer; Jens Juel kalder de fleste af dem for »gar elende Stümper«, og han bad om at faa nogle, navnlig Kaptejner, sendt derop, men ikke saadanne, som man vilde være kvit i Danmark, fordi man ikke kunde bruge dem. Og Statholderen erklærede, at han nok kunde have udrettet mere, hvis han havde

kunnet indskrænke sig til alene at føre Kommandoen, men »undertiden maatte jeg være Konstabel og med faa Ord selv være med overalt«. Det er jo ikke underligt, at han var nedbøjet over, at saavel Erobringen af Gøteborg som af Bahu var mislykkedes, og i den Sindsstemning bad han Overgeneralen i Danmark, Hertugen af *Pløen*, om, at han maatte blive forflyttet ned til den danske Hær, da han fik alt for lidt Hjælp af mange af Officererne deroppe, og det var endda en Lykke, at ikke Fjenden lige strax var fulgt efter ham paa Tilbagetog, hvilket han meget let kunde have gjort. — Efter sit Tilbagetog, der fandt Sted, da Efteraaret allerede var indtraadt, fik han Ordre fra Kongen om, at han i den kommende Vinter navnlig skulde dække Landet imod en Invasion samt bevare Hæren og holde Magasinerne vel forsynet.⁶⁹⁾

I de sidste Dage af Marts 1676 blev man i Norge opskræmt ved en Underretning, som et Par Skippere, der kom fra Østersøen, bragte med sig om, at Griffenfeld var styrtet og fængslet. Denne Tidende vakte den største Bestyrtelse hos alle, og ingen vilde tro paa Sandheden deraf, heller ikke Gyldenløve selv. Han skrev øjeblikkelig til Amtmanden over Bratsbjerg Amt, *Niels Sørensen Adeler*: »Jeg fornemmer af adskillige indkomne Beretninger, at en Skipper udi Langesund ankommen skal have udspreidt en sælsom Tidinge, som angaar og toucherer Hs. kong. Maj.s højtbetroede Mænd. Da saasom saadant befrygteligen af samme Skipper er sket enten af ond Intention eller løs Sindighed, vilde Hr. Amtmand ufortøvet under Prætext af Tolden eller anden paafindende Urigtighed sig samme Skippers Person indtil nærmere Ordre forsikre«. Men han fik snart Vished for Rygtets Rigtighed ved en Ordre fra Kongen om, at han skulde sekvestrere den tidligere Rigskanslers Gods og Midler. I sit Svar til Kongen herpaa skriver han, at man maatte lige saa meget forundres som beklage, at en Person, som Hs. Maj.s Naade havde ophøjet til en saadan Højhed, kunde være istand til i den Grad at forsynde sig imod Majestæten. *Lemforth* mente, at Griffenfelds Fald maatte være, fordi Gud ikke længere kunde vedblive at se paa Hovmoden og egenkærlig Gerrighed hos ham. Men *Jens Juel* tog mere praktisk paa Sagen og øjnede en Chance for sig til en større Stilling; han fik Statholderen til at hen-

lede Majestætens Opmærksomhed paa, at han jo var godt inde i de udenrigske Sager, og at han (Gyldenløve) derfor følte sig overtydet om, at Juel vilde kunne gøre god Tjeneste, hvis Kongen vilde benytte ham, — men han kunde dog ikke støtte Juels Begæring, da han selv daarlig kunde undvære ham deroppe. Juel skrev ogsaa selv til Majestæten, men uden Held — han blev ikke Oversekretær i Tyske Kancelli, som en Udenrigsminister dengang benævnedes, men blev senere betroet andre høje Stillinger.

Har nu Gyldenløve, saaledes som det er blevet sagt, haft Andel i Rigskanslerens Fald? En Menneskealder senere blev det fortalt, at der i Glücksborg Slotshave indtil fornylig havde staaet et Træ, i hvilket de 4 høje Herrer, *Hertugerne af Glücksborg og af Augustenborg, Ahlefeldt og Gyldenløve* havde skaaret deres Navne til lige med en Devise, der skulde betyde, at de her havde indgaaet en Pagt med hverandre om at styrte Griffenfeld. Hvad der her siges om en saadan Devise kan nu ikke være rigtigt; Gyldenløve havde ikke været i Kjøbenhavn siden i Sommeren 1674 (se ovf. S. 150 f.f.), og dengang var hans Følelser af Venskab saa varme og saa ægte, saa der ikke kan have været Tale om, at han skulde have omgaaedes med slige Tanker, — Underfundighed var hans loyale og aabne Natur ganske fremmed, og hvad de 2 Hertuger angaar, var der, som A. D. Jørgensen i sin Bog om Griffenfeld II B. S. 203 ff., 287 ff. gør opmærksom paa, ingen Grund for dem til at indgaa et Forbund imod Kansleren, da der netop under Gyldenløves Ophold i Danmark var et Parti under Udvikling imellem Griffenfeld og Hertugen af Augustenborgs Datter, Prinsesse *Louise Charlotte*, hvilket Parti hendes Forældre ønskede og Enkedronningen støttede. I de i Rigsarkivet opbevarede mange Breve fra Personer, der kunde tænkes at sidde inde med nogen Viden angaaende Katastrofen, leder man forgæves efter noget Spor, der kan pege hen paa en Delagtighed fra Gyldenløves Side deri.

I November blev Statholderen kaldt ned til Kongen for at afgive Beretning om Situationen i Norge, og den 11. stod han eskorteret af en Eskadre under Johan Vibes Kommando Sundet ned og begav sig til Majestæten, der opholdt sig i Lejren ved Helsingborg. Den 29. tiltraadte han Tilbageturen til Norge efter at have modtaget

nye Instruxer, der gik ud paa, at han skulde forurolige Fjenden ved at gøre Indfald i Dalsland i det Haab derved at faa Karl XI til at trække en Del af sin Hær bort fra Skaane. Den 17. December rykkede han ind i Sverrig gennem Bahus Len med en Styrke paa 1200 Mand Foldfolk, 500 Ryttere og 6 Kanoner og slog Svenskerne i en Træfning ved Toftedal; men faa Dage efter fik han Underretning om de danskes Nederlag ved Lund den 4. December, og da turde han ikke med sin utilstrækkelige Styrke trænge dybere ind i Landet ad de af Tøvejr opblødte Veje og trak sig atter tilbage til Frederikshald. Dermed ophørte Krigsbegivenhederne for 1676.⁷⁹⁾

1677.

Gyldenløves Mening om, hvorledes Krigen i den kommende Sommer bedst kunde føres, faar man at vide gennem de forskellige Forslag, han i Aarets første Maaneder sendte Kongen. Denne kunde, udtalte han, under Forudsætning af, at Flaaden var Herre i Søen, og at det fremdeles gik godt for Hæren i Skaane og i Pommern, vælge at gaa en af 3 Veje: Gaa direkte mod Stockholm, vende sig mod Gøteborg eller igen sætte over til Skaane. Det første vilde, om det lykkedes, være »glorieust«, og det at »gaa recte paa om muligt skulde være det bedste, thi det var at gribe Fjenden i Hjærtet, som dog dør, saa vidt jeg kan slutte, liden Force haver og for intet frygter«, og før de Styrker, han havde staaende imellem Skaane og Gøteborg, kunde komme til Hjælp, kunde Kuppet være afgjort, og Landet og hans Tropper dør være ruineret. Hvis Hs. Maj. vilde gaa mod Gøteborg, vilde han fra Norge kunne blive hjulpet med 6 à 7000 Mand Fodfolk. Men han tvivlede paa, at det vilde lykkes for den danske Hær at trænge frem til denne By over Land, medmindre man kunde narre Fjenden og lede ham ind paa Vejen til Blekinge. Derimod vilde han fraraade Kongen at sætte over til Skaane og angribe Malmø, da en Erobring deraf vilde tage for lang Tid med en svensk Hær i Ryggen. Hvis Hs. Maj. havde andre Planer, vilde Gyldenløve anse det for det bedste, han selv kunde foretage, at angribe Marstrand og blokere Gøteborg, indtil Lejligheden tilod et Angreb derpaa; ved at indtage Marstrand vilde man baade

faa en god Havn, Gøteborg vilde blive afspærret fra Havet og Forbindelsen imellem Danmark og Norge lettet. Derefter maatte man saa meget som muligt ruinere Dalsland og tildels Wermland, for at ikke Fjenden kunde falde dem i Ryggen, og tilslut generhverve Jemteland og Herjedalen, — den eneste Vej, ad hvilken Svenskerne kunde trænge ind til Trondhjem, og hvor desuden Indbyggerne længtes tilbage til Norge og var tro imod Hs. Maj. Men for helt at kunne indespærre den svenske Flaade i Gøteborg maatte der til Hjælp for Flaaden sendes endnu 1 Linieskilb og 4 Fregatter, og da mente han at kunne skyde de svenske Skibe isænk eller brænde dem. Da det var vigtigt at faa noget nærmere at vide om Fjendens Styrke, foreslog han ogsaa, at der skulde sendes et Par Karle fra Lybæk til Stockholm under Paaskud af Købmandsforretninger og derfra til Gøteborg eller Marstrand. — Iøvrigt vrимlede det med Kaperskibe, som plyndrede paa Kysterne og tog alle de Fartøjer, de kunde faa fat paa, ja de havde ovenikøbet taget et, der førte Posten, helt inde under Christianssand; det var ganske uforsvarligt, at Besætningen ikke var instrueret om i det mindste at stikke Brevskaberne afvejen. Resultatet af denne Meddelelse blev, at Kongen overdrog Direktionen af Postvæsenet i Norge til Gyldenløve, imod at han svarede Kongen en aarlig Afgift paa 2000 Rdlr. og paa-tog sig Forpligtelsen til at sørge for Postens rettidige og sikre Gang.

Allerede i det foregaaende Aar havde Gyldenløve, som vi har set ovf. S. 154, bedt Kongen om at faa en Generalmajor foruden nogle andre Officerer sendt op til Hjælp for ham men havde endnu ingen faaet, og nu trængte han mere end nogensinde til en saadan. Han havde nemlig fejret Hs. Maj.'s Fødselsdag 15/4 med et stort Gilde, og det har vel ikke afvejet fra dem, han plejede at give, i Henseende til Rigelighed i Drikkevarer — trods Krigen —; thi ud paa Natten geraadede de 2 Oberster, *Vibe* og *Ideking*, i en Strid om, hvem af deres Regimenter der havde den højeste Plads i Rangen, og det endte med, at de uden at Gyldenløve vidste det, hen paa Morgenstunden duellerede med det Udfald, at hver af dem rendte sin Kaarde gennem Livet paa den anden. *Ideking* blev »ilde blesseret«, saa Statholderen tvivlede paa, at han kom over det: »han er en brav Mand af Courage og Erfaring. *Vibe* haver retire-

ret sig, saa om han døde, mister Ed. Maj. to vakre og trofaste Officerer«. Denne Affære bevirkede endelig, at han fik den ønskede Hjælp, idet Generalmajor *Hannibal Degenfeld* blev sendt derop.

Krigen i Skaane havde i dette Aar ikke bragt den danske Hærlige saa gode Resultater som i 1676; man havde den 26. Mai forspildt en gunstig Lejlighed til ved Rønneberghøjderne at angribe Karl XI, hvis Hær kun var halvt saa stor som den danske, en Storm paa Malmø Natten imellem den 25. og 26. Juni mislykkedes og endte med et Nederlag, og man havde tabt et Slag ved Landskrona den 14. Juli. Vel havde *Niels Juul* vundet Sejre tilsøs ved Møen den 1. Juni og i Køge Bugt den 1. Juli, men disse formaaede ikke at vende Krigens Gang tillands. — Aarsagen til Uheldene laa i den indbyrdes Uenighed og Misundelse, der herskede iblandt de militære og civile Personer i Kongens Omgivelser, som han raadførte sig med. Disse var foruden de skiftende Overgeneraler og Overkrigssekretær *Herman Meier* samt flere Generaler, ogsaa *Frederik Ahlefeldt*, *Hahn*, *Knuth* og andre, og i Krigsraadene plejede Majestæten at forelægge Deltagerne en lang Række Spørgsmaal til Besvarelse, og naar Svarene ikke stemte med hinanden, men førte til endeløse Drøftelser, medens Øjeblikket ofte netop opfordrede til hurtig Handling, formanede han de tilstedeværende til endelig at holde Fred og forsøge at enes! Han hørte snart efter den enes, snart efter den andens Raad og lyttede helst dør, hvor han øjnede en Lejlighed til at glimre ved Sejre og vinde Hæder som stor Feltherre: derimod kedede Udsigten til langvarige Belejringer ham, selv om de vilde bringe et mere sikkert Resultat. Følgerne af slige Forhold udeblev da ikke, det blev til en stadig Skiften af Overgeneralerne: den fremragende Hertug *Johan Adolph af Pløen*, der havde været Overgeneral siden Krigens Begyndelse, blev modarbejdet hos Kongen med forskellige Beskyldninger af baade *Meier*, *Ahlefeldt*, *Hahn* og Brødrene *Arenstorff* og tog efter kun 9 Maanedes Forløb sin Afsked den 1/10 1676. Den næste var selve Hs. Maj. med General *Karl v. Arenstorff* ved sin Side, men denne blev haardt saaret i Slaget ved Lund den 4/12 s. A. og døde 6 Dage efter. Til at lede Felttoget for 1677 udvalgte Kongen den tyske Friherre *Joachim Rüdinger von der Goltz*, men heller ikke denne, iøvrigt dygtige, Overgeneral for-

blev længe i Stillingen, Meier kunde lige saa lidt enes med ham som med Hertugen af Pløen; han havde da ikke været Overgeneral i længere Tid end fra 14/4 til 16/9 1677. Derefter blev den næste Overgeneral atter Kongen med General *Frederik v. Arenstorff* som sin næstkommanderende, og denne sidste ledede Operationerne, for saa vidt det var ham muligt for de sædvanlige Intriger, fra 25/2 til 7/8 1678, da han ved en Krigsretsdom blev fradømt Ære, Liv og Gods, — dog blev han senere benaadet. — Den næste, og sidste, før Krigen blev sluttet, blev den tyske General, *Gustav Wilhelm Friherre Wedel* fra 1/11 1678, — det blev i de 4 Aar Krigen varede, til 5 Overgeneraler efter hinanden! — Men man undres i nogen Grad over, at ikke de Erfaringer, som Kongen efterhaanden havde haft med de uophørlige Afholdelser af Krigsraad, bevirkede, at han i hvert Fald ikke bandt Gyldenløves Hænder saa meget, som han gjorde, men denne havde netop Paalæg om ved alle mulige Lejligheder at afholde saadanne Krigsraad og til ikke at handle imod de Beslutninger, der dør blev taget.

Nu havde man jo Lov at haabe paa, at Hæren i Norge vilde yde Danskerne i Skaane en virksom Støtte. Kongen havde bifaldet Gyldenløves Felttogsplaner, (se ovf. S. 162 f.f.), lovet ham de ønskede Skibe og meddelt ham, at der saasnart Marstrand var indtaget, vilde blive sendt en Hær op for at foretage et Angreb paa Göteborg fra Sydsiden, medens Statholderen skulde angribe fra nord. Det var nu ikke saa langt fra, at denne havde maattet opgive sin Indmarsch i Sverrig og i Stedet for maattet holde sig til Defensiven, thi Greve *de la Gardie* havde haft lignende Planer for sit Vedkommende, nemlig at foretage et Angreb paa Norge, tilmed fra 3 forskellige Sider. Men heldigvis maatte Chefen for de svenske Tropper i Bahus Len, Oberst *Breitholtz*, underrette Greven om, at alle hans Soldater var »helt nøgne og barfodede«, hans Ryttere var saa elendige, saa han ikke kunde beskrive det, og største Delen af hans Soldater havde ingen Geværer. Saa maatte de la Gardies Plan opgives.⁷¹⁾

I Slutningen af Juni rykkede Gyldenløve med 5 Regimenter Fodfolk foruden Rytteri og Dragoner ind i Bahus Len, medens 2 andre Regimenter blev indskibet paa Flaaden for at følge Hæren

ad Søvejen. Efter at have drevet Fjenden tilbage ved Bratsaas Bro rykkede han over Uddevalla frem til Marstrand, hvis Belejring han paabegyndte den 6/7. Efter at et Angreb paa et af Stadens Udenværker, Hedvigsholm, var slaaet fejl, lykkedes det imidlertid at indtage en Skandse, hvorfra Hedvigsholm blev beskudt med det Resultat, at Besætningen 4 Timer efter forlod Øen og søgte over til selve Byen. Forinden nu Gyldenløve besatte Hedvigsholm, vilde han have Vished for, at ikke Svenskerne, som han havde Mistanke om, havde skjult nogle Miner i det derværende Kastel, og for ikke at risikere sine Soldaters Liv sendte han 5 af dem i Forvejen for at uskadeliggøre eventuelle Miner, og da det var et farligt Foretagende, udvalgte han dertil saadanne, der var blevet dømt fra Livet og gav dem Løfte om Benaadning, hvis de løste deres Opgave. Disse begav sig afsted og fandt ganske rigtigt 3 skjulte Miner, som de uskadeliggjorde, hvorefter Kastelet blev besat. Den 15. foretog Statholderen personlig en Rekognoscering af Byen, og 4 Dage efter blev den indtaget; ogsaa her var der skjult en Mine, som skulde have tændt Byen i Brand, og den foraarsagede »en djævelsk Forstyrrelse«, inden man fik Ilden slukket. Men endnu var det sværeste igen, nemlig at erobre den stærke Fæstning Karlsten, der laa paa en Klippetop og beherskede Staden. Ved en voldsom Kanonade fik man omsider skudt en Bresche i Muren, og Gyldenløve sendte derpaa en Opfordring til Kommandanten til at kapitulere og lod ham sige, at han intet havde at vente, hvis han ikke accepterede. Denne gik da ind paa at overgive Fæstningen imod, at Besætningen maatte forlade den »med flyvende Faner og fuld Gevær« saaledes, at alt blev afleveret, saasnart den var kommet ud af Fæstningen. Det var et stort Bytte, der nu var blevet gjort, 8 Faner, Forsyninger af enhver Art og 84 store Kanoner, og Statholderen høstede megen Ære ved Indtagelsen af denne stærke Fæstning, der ansaas for uindtagelig. Dagen efter, den 24. Juli, lod han afholde store Takkegudstjenester baade i Hæren og paa Flaaden og forsynede derefter Fæstningen med en anselig Besætning, omtrent 1000 Mand, og indsatte Oberst *Coucheron* som Kommandant over den.

Efter denne store Sejr var det jo ifølge Planen Meningen at vende sig imod Gøteborg, men man maatte da først sikre sig Fæst-

ningen Elvsborg. Allerede faa Dage efter Karlstens Overgivelse foretog Gyldenløve i en lille Baad en personlig Rekognoscering helt ind under Fæstningen. Han fandt ganske vist en lille Klippeø, hvorfra Elvsborg kunde beskydes, men der var fuldt af store Klippesten deromkring, som, tilmed da Vandet var temlig uroligt, gjorde det vanskeligt at bringe Kanonerne dertil og faa indrettet Batterier paa Øen. Han mente derfor, at det var bedre at vente med at angribe Fæstningen til Foraarets Komme, hvor man baade havde Sommeren for sig og Magasinerne i Marstrand ved Haanden og i Stedet for vende sig imod Bahu. — Men det blev nu heller ikke foreløbig til noget med Bahu. Greve de la Gardie var ifærd med tæt ved Wenersborg at samle en Styrke sammen for at falde ham i Ryggen og afskære ham, og et sammenkaldt Krigsraad besluttede derfor, at man skulde hente Forstærkninger fra Norge, og indtil disse kom, trække sig 4 Mil længere tilbage, hen til et Sted, der hed Wetterlands Bro.⁷²⁾

Medens Hs. H. Exc. nu afventede Ankomsten af denne Forstærkning, benyttede han Tiden til at tage en rask lille Tur til sin Bolig i Larvik »um meine liebste die Hand zu geben«. Han havde ganske vist ikke i Forvejen indhentet Majestætens Tilladelse, men da han kun tænkte at være borte i 3 Dage, haabede han ikke, at Rejsen vilde blive optaget i Unaade. Den unge Brud var allerede ankommet den 3. Juli til Palæet for at indrette sin fremtidige Residens. Den 16. August stod Brylluppet imellem ham og *Antoinette Augusta* Grevinde af *Aldenburg*, og Kongen sendte sine hjerteligste Lykønskninger, hvilket gav den lykkelige Brudgom Anledning til i sine sædvanlige sirlige Udtryk at bringe Majestæten sin Tak, som han skyldte ham ikke alene for, at han havde faaet denne lille Kone, der var udrustet med saa megen Dyd, men ogsaa fordi han havde ydet ham andre høje Naadesbevisninger i saa vid en Udstrækning.⁷³⁾

Den 21. afholdt Statholderen efter at være kommet tilbage fra Brylluppet et Krigsraad, og da de ventede Forstærkninger i Mellemtiden var ankommet, blev det bestemt, at en Del af Infanteriet skulde indskibes paa de Skibe, der var forhaanden ved Strømstad og gaa mod Gøteborg, medens Resten tillige med Kavalleriet over

Antoinette Augusta, Grevinde af Aldenburg.

Efter Maleri paa Frederiksborg.

Land skulde begive sig dertil, dog skulde Rytteriet blive staaende ved Kvistrum Bro for at passe paa Fjenden; naar hele Fodfolket var samlet, skulde det sættes over paa Øen Hisingen, hvorfra de videre Operationer skulde foretages. Gyldenløve vilde ombord paa Fregatten Antoinette følge med den Afdeling, der gik ad Søvejen. Et Par Dage efter begyndte den Afdeling, 5600 Mand, som skulde gaa ad Landvejen, sin Fremrykning under Anførsel af Generalmajorerne *Degenfeldt* og *Løvenhielm* og stødte den 28. ved Uddevalla paa Greve *de la Gardies* svenske Tropper, der talte 8000 Mand; det derved opstaaede Slag endte med et fuldstændigt Nederlag for Svenskerne, der mistede op imod 2000 Mand, medens Degenfeldts Tab kun var Generaladjudanten og 12 Ryttere. Fra Svenskerne blev der taget 11 Kanoner, 9 Faner og 10 Standarter, og *de la Gardie* og hans Felttøjmester, *Peter Sparre*, undkom i yderste Øjeblik men maatte lade deres Bagage i Stikken. I sin Meddelelse til Kongen om denne Sejr spørger Gyldenløve ham, om han erindrer den svenske Rigskanslers Brev, hvori han forsikrer sin Konge om, at han skal slaa den norske Hær og erobre Fæstningerne med ringe Besvær!⁷⁴

Det havde som nævnt nu været Hensigten at vende sig imod Gøteborg. Christian V havde den 5. August fra Landskrona meddelt Gyldenløve, at det var hans Hensigt at gaa til Kalmar og Stockholm, men han vilde, før han blev færdig med Forberedelserne dertil, hvilket vilde tage 10 Dage, høre hans udførlige Svar paa, om han mente, der skulde være Mulighed for at udrette noget ved Gøteborg. Herpaa svarede Statholderen, at hvis Hs. Maj. med Kavalleriet var Herre i Felten og med det kunde marschere til Gøteborg, hvor han selv kunde støde til med 5 à 6000 Mand gode Fodfolksoldater, tvivlede han ikke paa et godt Resultat. Men han frygtede for, at Hs. Maj. ikke vilde kunne trænge igennem med Kavalleriet fra Skaane uden Fodfolket, da flere af Passerne baade ved Halmstad, Falkenberg og Kongsbak var svulmet op paa Grund af Regnen og var ufarbare. Og uden Kavalleri troede han ikke paa et heldigt Udfald, da det, han selv havde deroppe ikke var tilstrækkeligt, og det kunde heller ikke nytte noget at sende Fodfolket alene derop, selv om det skete ad Søvejen. Man turde vel gøre Forsøget, da man

jo, hvis det mislykkedes, kunde retirere sig tilbage til Skibene, men han turde ikke raade dertil, hvis det som sagt var Hs. Maj.s Mening at ville vende sig med Kavalleriet mod Kalmar eller Stockholm og kun sende Fodfolket derop. — Saa gav Kongen ham Ordre til at vente med Togtet til Gøteborg til næste Aar og i Stedet for komme ned til Kjøbenhavn i Begyndelsen af Oktober for at konferere nærmere med ham. Saa anlagde Gyldenløve stærke Skanser ved Uddevalla, Svarteberg og Kvistrum Bro, forsynede dem med Besætninger og forlagde selv sit Hovedkvarter til Marstrand.⁷⁵⁾

I Overensstemmelse med det, der var blevet vedtaget i et Krigsraad, skulde der samtidig med Indmarschen i Båhus Len foretages et Angreb ind i Jemteland. En Afdeling paa 2000 Mand Fodfolk og Rytteri under Kommando af Obersterne v. *Hoven* og *Schultz* rykkede den 1. August fra Trondhjem ind over Grænsen dertil. Den blev modtaget med aabne Arme af Befolkningen, der paa enhver Maade understøttede den, ja endog tilbød den at gaa med som Soldater, hvis den vilde gaa videre, om det saa skulde være helt til Stockholm. Efter en besværlig Marsch paa 10 Mile over Bjerge og mange stride Strømme stødte Hæren først paa en svensk Afdeling under General *Carl Sparre*, der havde forskandset sig paa en Kirkegaard ved Frøsøen. Nordmændene kom ganske bag paa Svenskerne, der led et stort Nederlag, og der blev taget 7 Faner og et stort Bytte foruden mange Fanger. Grev Sparre trak sig tilbage medførende sin Hustru og Barn, og hele Jemteland kom nu i Nordmændenes Besiddelse. — Sejrrherren, Oberst v. *Hoven*, blev af de svenske Officerer, der var blevet taget tilfange, tituleret »Generalmajor«, fordi de ikke kunde tænke sig, at en saadan Hærstyrke kun blev kommanderet af en Oberst, og med Forventning om Kongens Approbation gav Gyldenløve ham Lov til at have denne Charge. Han bad Majestæten om Tilladelse dertil, og at v. *Hoven* maatte faa en aarlig Gage af 1500 Rdlr, saa han kunde tage denne Ære med sig i Graven, og han var nu nær ved de 70 Aar. Noget lignende var jo hændet i den forrige Krig, thi da daværende Oberst *Reichwein* havde tilbageerobret Trondhjem, som var besat af de svenske, havde disse vægret sig ved at overgive sig til andre end en Generalmajor, og da Reichwein dengang havde »et stort moskovi-

tisk Skæg foruden et Udseende som en Barbar«, udnævnte han sig selv til Generalmajor, og saa overgav Fjenden sig! — Saa fik v. Hoven af Kongen den ønskede Udnævnelse til Generalmajor. — Besættelsen af Jemteland blev iøvrigt ikke af lang Varighed; til Statholderen indløb der forskellige alarmerende Efterretninger baade om, at en fjendtlig Hær under Anførsel af selve den svenske Konge var paa Marsch fra Skaane op imod den norske Grænse, og om at der paa Nordkysten af Frankrig var ved at blive udrustet en stor fransk Flaade, der skulde have en Landgangstyrke paa 6000 Mand ombord, og det maatte befrygtes, at dens Maal var Bergen eller Christianssand. Da Landet ikke havde videre Levnedsmidler selv, og Vinteren nu stod for Døren, hvor det vilde blive vanskeligt at fremskaffe disse i tilstrækkelig Grad, bestemte Gyldenløve sig til af disse Grunde at give v. Hoven Ordre til at ødelægge Landet saa grundigt, saa Fjenden ikke kunde existere dèr, og trække sig tilbage igen til Norge.

Det var heldigt for Statholderen, at Vinteren stod for Døren og udelukkede videre Krigsforetagender, thi han havde allerede i nogen Tid haft Ærgrelser med sine højere Officerer. Baade *Degenfeldt* og *Løvenhielm*, og selv Oberst *Vibe* led af den samme Sygdom efter Orlov, — de to første for at se til deres Godser, — men havde alle 3 faaet Afslag, kun *Løvenhielm*, der var syg og ikke i Øjeblikket kunde yde nogen Tjeneste, havde faaet Orlov til et Ophold i Christiania, men havde ikke benyttet sig deraf. Men han og *Degenfeldt* var kommet i Klammeri med hinanden, og den sidstnævnte erklærede rent ud, at han ikke vilde lade sig kommandere af *Løvenhielm*. Fjendskabet imellem dem udviklede sig saa stærkt, saa Gyldenløve var bange for, hvad der kunde ske, naar han ikke selv var tilstede, og turde ikke lade dem være alene sammen. Tilsidst erklærede *Degenfeldt* rent ud, at han ikke vilde blive længere i Norge end Vinteren ud, og *Løvenhielm* vilde ogsaa gerne ned til Danmark, saa Statholderen maatte bede om at faa et Par andre Generaler op i Stedet for, endnu dog kun 1 til Erstatning for *Løvenhielm*, men til Foraaret en til til Afløsning af *Degenfeldt*; for begges Vedkommende kunde han nok have Grund til at beklage sig over deres »Conduite og Comportement«; og *Løvenhielm* blev da kort efter

kaldt ned til Danmark, hvor han i det følgende Aar deltog i Krigen i Skaane.⁷⁶⁾

Vi har ovf. S. 170 set, at Kongen havde forlangt, at Gyldenløve skulde indfinde sig hos ham, da nu Krigsoperationerne for dette Aar var slut, og H. Maj. blev mere og mere utaalmodig efter, at han skulde komme; naar han havde truffet alle Foranstaltninger til Landets og Undersaatternes Sikkerhed, »skal Du uden Ophold, strax, jo før jo bedre, komme ned til os«. Men Statholderen turde ikke under den truende Fare for et svensk Angreb forlade Norge paa det nuværende Tidspunkt og blev derfor deroppe. Hvad kan nu Grunden have været til dette Kongens Forlangende, der skulde opfyldes saa at sige omgaaende? Ja, naar man ser, at det citerede er skrevet kun 6 Dage efter, at den tredie Overgeneral i Krigen, *v. d. Goltz*, var afgaaet fra sin Stilling, tør man sikkert slutte, at Kongen nu trængte til en, han havde fuld Tillid til, hvis Feltherredygtighed havde staaet sin Prøve, og som var i Besiddelse af tilstrækkelig Autoritet og Myndighed til at tøjle Hoffets og Generalernes indbyrdes Uenighed og Misundelse, saa Krigen uheldige Gang omsider kunde vende sig. Dels for at belønne ham for, hvad han havde udrettet, dels for at lokke ham og vel navnlig for at udstyre ham med den nødvendige ydre Autoritet tildelte Kongen ham da den 13/11 1677 den høje militære Charge som Feltmarskal. At det har været Kongens Ønske at faa Gyldenløve herved som Overgeneral i Skaane, fremgaar til Overflod tydeligt af dennes Takkebrev: Efter at have takket for »en saa enestaaende høj kongelig Naade«, fortsætter han: »men jeg finder, at mine Skuldre ere for svage til at forestaa et saa stort Værk. Det skulde ikke mangle paa Villie, trofast Flid og Omhyggelighed samt størst mulig Beslut-somhed, men der findes i dette Haandværk selv de klogeste Kap-tejner, som i deres Tro paa sig selv endnu aldrig er kommet ud over Læreaarene. Jeg har, Gud være lovet, aldrig overvurderet mine egne Evner, andre vilde maaske gribe til med begge Hænder og paatage sig at ville udføre det. Men her drejer det sig ikke alene om Ære og Berømmelse, men navnlig om Scepter og Krone, og mine Kundskaber rækker ikke ud over de norske Klipper, dør kan jeg spille Krybskytte, men jeg vilde let fortabe mig i de store, flade

Generallojtnant Hans v. Løvenhielm.

Efter Maleri paa Frederiksborg.

Vidder, hvor jeg skulde bruges«. Han beder derfor, om han maa lade være med at offentliggøre dette ufortjent naadige Patent og tvivler ikke paa, at Hs. Maj. i Naade vil forskaane ham for en saadan Byrde, som han ikke er voxen, og tilføjer i en Efterskrift: »Jeg vil gerne optræde som Volontær eller være Ds. kong. Maj.s Adjudant, hvis jeg skal bort fra de norske Klipper, det andet er for svært for mig, Adieu!« — Han tog sikkert det kloge Parti ved at sige Nej! — Samtidig med dette Brev fra Kongen, der bragte Udnævnelsen, forlangte han ogsaa, da Statholderen ikke selv kunde komme, en udførlig Betænkning fra ham om, hvorledes han mente, at man i det kommende Aar bedst kunde angribe Fjenden »mit gesammter Hand«, men til at udarbejde en fælles Operationsplan for den danske og den norske Hær følte Gyldenløve heller ingen Lyst og undskyldte sig med, at han ikke var istand til at affatte en nøjagtig og omstændelig Betænkning herom skriftligt, da hverken Hs. Maj.s eller Fjendens Styrker var ham bekendt, og heller ikke havde han nogen deroppe, som han kunde drøfte Spørgsmaalet med, og til ganske alene selv at planlægge et saadant Hovedværk tiltroede han sig ikke tilstrækkelig Dygtighed. Han nøjedes derfor med at nedsende et foreløbigt lille Udkast til et Forslag.⁷⁷⁾

1678.

I Vinterens Løb blev den norske Hær bragt i en saadan Stand, som den, efter hvad Gyldenløve kunde indberette til Hs. Maj., vist aldrig havde været, og det baade i Kvantitet og m. H. t. Officerernes og Soldaternes Dygtighed, og i Februar Maaned blev han kaldt ned til Kjøbenhavn for at deltage i de Konferencer, der blev afholdt i Conseillet i Begyndelsen af Marts for at udarbejde Operationsplanerne for Sommeren. Det blev tilsidst besluttet, at Hovedvægten skulde lægges paa et Angreb fra Norge, hvor Gyldenløve skulde forsøge at indtage Gøteborg. Til Hjælp dertil skulde der sendes ham Forstærkninger, saa Hæren kunde bringes op paa en Størrelse af 15.000 Mand. I Begyndelsen af April var han tilbage igen, og kort efter ankom en Hjælpeeskadre under Schouthbynacht *Elers* for at blokere Gøteborg. Derimod trak det saalænge ud med

Ulrik Frederik Gyldenløve.

Efter Maleri af Carl van Mander paa Frederiksborg.

Organiseringen af det Korps, der skulde sendes derop, saa der gik en hel Maaned tilspilde for Statholderen, og denne Tid benyttede Svenskerne sig af til af al Kraft at bringe Byens Forsvar i orden. Da endelig Hjælpekorpsen under Anførsel af Generalløjtnant *Giese* naaede frem, var det gunstige Øjeblik til et Angreb forspildt og man bestemte sig da til i Stedet for at vende sig imod Bahu Fæstning, som man begyndte at belejre den 5. Juni. Et voldsomt Bombardement ødelagde alt inde i Slottet og dræbte mange, men Murene var saa tykke, saa det ikke var muligt at skyde en Bresche i dem, og man maatte da forsøge med Miner, hvilket tog lang Tid. Imidlertid var en svensk Hær, der talte 5000 Mand foruden 14.000 Bønder til Hest og til Fods under Anførsel af General *Carl Sparre*, rykket til Undsætning og truede med at falde Nordmændene i Ryggen, og dertil kom Faren for, at Christiansstad, som Danskerne havde erobret i det foregaaende Aar, ikke vilde kunne holde sig imod Carl XI, der var paa Vej for at indtage den; og hvis dette skete, maatte det befrygtes, at den svenske Hovedhær derefter vilde vende sig imod den norske Hær. Under disse Forhold sammenkaldte Gyldenløve et Krigsraad for at tage Bestemmelse om, hvad man skulde gøre, thi Kongens Ordre lød paa, at saasnart enten Bahu Fæstning var erobret, eller det viste sig, at Belejringen maatte opgives, skulde hurtigst muligt det danske Detachement sendes tilbage. I Krigsraadet blev det besluttet, at man skulde fortsætte Angrebet med al Kraft, men hvis der kom Efterretning om, at Fjenden havde erobret Christiansstad, maatte man ophæve Belejringen, da man ellers kunde risikere ikke alene at skulle kæmpe imod Fæstningen, men ogsaa imod Sparres Hær, der kunde besætte Passerne til Norge og derved afskære Tilbagevejen for Hæren, og endelig imod Karl XI's Hovedhær. Man fortsatte altsaa Angrebet og havde allerede faaet Minerne ført 2 Alen ind under Fæstningens Mur, da man fik Underretning om, at Sparre ikke alene var naaet til Uddevalla, hvor han vilde afskære Passet der, og ved Kvistrum Bro, og at han allerede havde begyndt at afbrænde Broen, men at han ogsaa havde sat sig fast paa Øen Hisingen. Gyldenløve sammenkaldte derfor atter et Krigsraad, 29/6 og i dette udtalte han sig ivrigt for, at man skulde komme Svenskerne i Forkøbet ved at angribe dem;

men han var klar over den Risiko, der var herved, thi hvis det gik galt, vilde saa godt som ingen slippe derfra, man havde en Re-traite at foretage igennem et næsten uafbrudt Defilè af Bjerger, Klipper og Passer, som kunde angribes fra den svenske Grænse, og dertil kom, at man havde Underretning om, at Overløbere fra de *danske* hvervede Tropper havde forsikret Fjenden om, at hvis det kom til Kamp, vilde mange ja hele Kompagnier af disse nedlægge Vaabnene og gaa over til denne. »Vist er det, at der er meget ondt Blod i det danske Detachment« skriver han. Det gjaldt om at bevare Hæren, at ikke hele Norge kom til at ligge aaben for Fjenden og blive udplyndret. I Krigsraadet modarbejdede Giese Forslaget om at gaa til et Angreb, idet han mente, at hele Svenskernes Fodfolk allerede var ankommet Natten iforvejen, hvorfor et Angreb nu var for sent og vilde medføre alt for stor en Risiko, og yderligere henviste han til Kongens Ordre om, at de danske Hjælpetropper strax skulde sendes tilbage. Da der herskede den største Forvirring imellem Generalerne, og der ikke kunde opnaas Enighed, turde Gyldenløve, der jo havde Ordre til at rette sig efter Krigsraadets Beslutninger, ikke paa egen Haand lade dette Angreb foretage og maatte derfor meget modstræbende bestemme sig til at ophæve Be-lejrningen og tiltræde Tilbagetoget, hvilket blev udført den 20. og 21. Juli. Hans dybe Skuffelse og Harme giver sig Udtryk i hans Skrivelse til Kongen og i hans Beretning om Affæren: »Med hvad Smerte jeg maa notificere Ed. kong. Maj. Fjendens Undsætning paa Bahu og dens Belejrings Ophævelse, kan jeg ej beskrive Imidlertid vilde jeg tage herværende Generalers deres Sentiments, hvad videre var at gøre; den ene vil intet svare, en anden sagde at attackere, den tredje at være sikrest intet at hasardere, saa hellere drage sig hen til Communicationsbroen Da jeg nu ikke blev styrket udi noget, enhver frygtede at gøre sig dermed delagtig udi den Forantvortning Successen kunde med sig tage, fulgte jeg den at gaa til Broen, som var henved 2 Mils Vej fra os og dør samlede Folket. Jeg haver været udi nogle Dage saasom ude af mig selv, at jeg ej var capabel til at skrive Ed. kongl. Maj. den ulykkelige Hændelse og beder nu allerunderdanigst for Guds Skyld, at Ed. kongl. Maj. vilde være mig saa naadig og employere mig herefter saaledes,

at jeg maatte staa under en andens Kommando og ei selv staa for nogen Forantvortning Havde jeg fundet de, som mig af et tro Hjerter villet give gode Raad, uden Tvivl skulde adskilligt være bedre passeret, men uden Hjælp, Bistand og Fortrolighed kan et eneste Menneske i saadan important Materie let blive tourberet; Gud give, jeg dette hellere med mit Blod end med Blæk skulde skrive. Ed. kongl. Maj. erindrer sig allernaadigst, hvad jeg udi slig Tilfælde allerunderdanigst bad og erindrede ved min sidste Afrejse. Skulde nu mine Misundere, som vel gjøre deres bedste, ville tage deres Tempo at føre mig udi Ed. kongl. Maj.s Unaade, saa haaber jeg til Guds Naade og erbyder mig at opofre mit Liv og Blod for Ed. Maj.s Tjeneste udi forefaldende Occasions, naar jeg jo kun med saadan tung Kommando, (hvis ulykkelige Udfald ganske Rigens Forlis kan foraarsage) ej maa betynges, hvortil mine Skuldre ej ere stærke nok sligt at bære«. — I hans Beretning om Ophævelsen af Belejringen hedder det om Krigsraadet: »Generalerne delvis havde ingen Cordialitet eller Affection for mig, forvirrede og konfunderede dem selv og mig, og da der endnu ikke forelaa nogen Aktion, havde jeg Grund til at frygte for endnu mere af lignende Art, naar det var kommet til Kamp Dertil kommer, at tildels Generalerne, som ikke har videre Ansvar end deres Person og Charge, ikke har villet raade til nogen positiv Aktion, da der fordredes mere Sikkerhed, at altsaa da Fordelene balancerede med Risicoen, var den sidste den første tidobbelt overvejende Herpaa har jeg ikke kunnet faa nogen Afgørelse, omendskønt alle Generalerne tilbragte hele Dagen med at disputere og raisonnere, og blev dette Enden derpaa, at jeg havde at befale, hvortil jeg protesterede, idet jeg sagde, at hvis jeg alene kunde forrette Værket, havde Hs. Maj. ikke haft nødig at finde, holde og sende herop Folk med Erfaring«

Det synes uden for al Tvivl, at det der mest bevirkede, at der herskede saa megen Usikkerhed hos Generalerne, var Gieses Modstand imod at gaa med til det foreslaaede Angreb, idet han foruden den ovennævnte Indvending ogsaa skød sig ind under Kongens Ordre om, at det danske Kontingent snarest muligt skulde sendes hjem. Han spillede i det hele taget ikke nogen heldig Rolle under

Belejringen, idet han hverken viste den tilbørlige Loyalitet overfor Gyldenløve eller tilstrækkelig Paapasselighed, saaledes blev Fæstningen ikke afspærret fra Omverdenen mere end, at den adskillige Gange fik tilført Forstærkninger og Forsyninger!⁷⁸⁾

Under Tilbagetoget begik de *danske* Soldater de frygteligste Plyndringer, og det var ikke muligt at holde ordentlig Justits imellem dem eller afstraffe dem, thi »for hver 10 Mand, man hænger, løber 100 over til Fjenden« og Gyldenløve havde »aldrig hørt noget saa umenneskeligt som den Maade, de foer frem paa«. Og de *norske* Soldater, som hidtil havde været under god Disciplin, var nu blevet smittet af det daarlige Exempel, »ja Gud hjælpe dem igennem og mig ud af denne Nød«, fortsætter Statholderen sin Beretning om disse Tildragelser. Tilsidst maatte han udsende en norsk Rytterafdeling til den svenske Feltmarskal *Ascheberg's* Gods Gulmarsberg for at beskytte hans Hustru imod de omstrejfende danske Afdelinger, og Hustruen udtalte i den Anledning i høje Toner sin Ros over hans Høflighed til sin Mand, — han var en »raisonable cavallier«. — Endelig fik han da de danske Tropper sendt afsted ned til Skaane, og i Bahus Len blev der kun Tropper tilbage i Marstrand, Uddevalla, ved Kvistrum Bro og et Par andre Steder. Men det Land, som han gennem 3 Kampagner havde holdt besat, var nu saa fuldstændig ruineret, saa at ikke engang Kirkerne var blevet forskaanet for Ødelæggelser.

For at det ikke skulde være nok med Skuffelserne og Ærgrelserne over disse Plyndringer og den resultatløse Belejring af Bahus, indløb der allerede en Ugestid efter Tilbagetoget en Underretning om, at Svenskerne i Nord havde foretaget et Strejftog fra Herjedalen ind over Grænsen og røvede og plyndrede i Landet. De havde haft Held til at ødelægge Røraas Kobberværk og Gruberne, ja selv i Kirken havde de røvet de hellige Kar, Kalken og Disken, og de Tropper, som Gyldenløve havde sendt derop til Hjælp, var kommet for sent til at forhindre Ødelæggelserne. Hans Sind blev endnu mere nedbøjet, end det i Forvejen var, — han syntes, som han skrev, at han ikke længere bragte Kongen nogen Lykke.⁷⁹⁾

1679.

Vinteren 1678—1679 var meget stræng, og alle Elve og Søer frøs til. Alligevel rettede Gyldenløve et Angreb mod Dalsland og Werm-land, hvor han slog Svenskerne i et Par Træfninger og plyndrede Landet. Hen paa Sommeren modtog han Befaling fra Kongen til at holde sig udelukkende til Defensiven, da det nu trak op til Fredsforhandlinger mellem Danmark og Sverrig. Statholderen vilde selvfølgelig adlyde Ordren men mente, at han dog nok i Mellemtiden kunde »amuser« Fjenden og »volde ham Stormvejr« med 2 à 3000 Mand, thi den Vaabenstilstand, som var indgaaet, var atter udløbet uden at have ført til Fred. En Lejlighed hertil lod ikke længe vente paa sig, thi i Juli rykkede den svenske Rigsadmiral, Greve *Gustav Otto Stenbock*, med en Hær paa 8000 Mand imod Uddevalla Skandse, og skønt denne kun havde en Besætning paa 300 Mand, forsvarede den sig dog med stor Tapperhed, indtil Gyldenløve i Ilmarscher naaede frem med 1000 Mand til dens Undsætning, og trods Fjendens store Overmagt lykkedes det ham, den 1/8, dog at drive ham tilbage og frelse Skandsen, som han nu, efter at den var blevet slemt medtaget, yderligere befæstede. Svenskerne forfulgte han helt ned til Venersborg. Ikke bedre gik det en anden svensk Afdeling, som fra Jemteland forsøgte at trænge frem til Trondhjem; den naaede vel at afbrænde en Del i Røraas, men kom ikke længere, da den blev drevet tilbage over Grænsen af Nordmændene. — Den 1/9 afsluttedes en ny Vaabenstilstand, som førte til Freden i Lund den 26. s. M., og dermed endte omsider den lange Krig. Det var et sørgeligt Resultat af 4 Aars Krigsanstrængelser, som Danmark opnaaede: alle Erobringer skulde tilbagegives, og Christian V fik kun 10 Kanoner fra hver erobret Fæstning! For Gyldenløve var Skuffelsen umaadelig, thi han havde dog vundet Resultater, men Kongen tog forbavsende roligt paa Sagen: »Jeg haaber, at Gud vil forlene Dig og mig med Sundhed, at vi engang kan opnaa en bedre Krig og en lykkeligere Fred end denne Gang, men vi kan dog Gud være lovet give os tilfreds med, naar vi bare har conserveret hidtil Æren og Reputationen, og være fornøjet med, at vi ikke har begaaet nogen Gemenhed som vores Allierede«.

Om Gyldenløves Krigsførelse i Norge udtaler den bekendte og ansete Militærforfatter, Oberst N. P. Jensen: »Alt tyder paa, at han har haft gode militære Kundskaber og et sundt, militært Blik. I al Fald viste han sig under Krigen som en dygtig General, der stod langt over de mange fremmede Generaler, som Christian V trak ind i Landet. Havde enhver gjort sin Skyldighed i lige saa høj Grad som han, vilde Krigens Udfald være blevet et andet«. — For Kongen havde der vel kun været et eneste Lyspunkt ved hele denne Krig, som havde udpint og forarmet Landet og ødelagt dets Finanser, nemlig at Danmark selv var forskaanet for at blive hærget og plyndret, idet Krigen udelukkende var ført udenfor dets Grænser. Og for Gyldenløve var det — maaske — et lille Plaster, at han fik sit Jordegods forøget. Hermed forholdt det sig saaledes, at han maatte forstrække Kongen med Penge til Krigens Førelse. I 1678 maatte der hertil fremskaffes 800.000 Rdlr. dels ved Laan, dels ad andre Veje, og som den rige Mand, Hs. H. Exc. var, maatte han som god Patriot spæde til. Gehejmeraad *Enevold Parsberg* anslog ham til at kunne yde 200.000 Rdlr., blot ved at pantsætte det Gods, han havde i Holsten. Han laante Kongen først de 50.000 Rdlr., som forskaffede ham Ejendomsretten til Griffenfelds Grevskab, (se ovf. S. 62), i April 1678 dernæst 10.000 Rdlr. for hvilke han i Pant fik Odensegaard Ladegaard og andet Gods paa Fyen, og i December 1679 fik han Skøde paa Jordegods og Tiender i Akershus Amt til Vederlag for en Forstrækning paa 29266 Rdlr. og 4 Sk., og kunde han skaffe flere Penge, skulde han faa Sikkerhed derfor i de bedste Toldintrader i Norge. Og han fik Ordre til at gøre sit yderste for at faa Folk i Norge, der var formuende, til at laane Kongen Penge »efter de berømmelige Exempler af andre vore kjære Undersaatter herneden« og love dem al mulig Sikkerhed derfor, foruden at »de og deres Paarørende ved forekommende Begivenhed igjen til Forfremmelse udi kongelig Naade skulle ihukommes«.

Efter Fredslutningen hastede Statholderen det hurtigste han kunde ned til Kjøbenhavn for at faa en i høj Grad tiltrængt Hvile — og lidt Adspredelse, og fra nu af tog han ikke mere blivende Ophold i Norge, hvor han kun kom op nogle Gange paa nødvendige Rejser. Han vedblev dog at have Overledelsen af de norske

Sager, og alle vigtigere Afgørelser gik igennem ham, ligesom han ofte gav sine Ordre direkte til de centrale eller lokale Myndigheder uden om Vicestatholderen. Til denne Post blev der i 1682 udnævnt Gehejmeraad *Just Høeg*, der forblev dør indtil sin Død i 1694, og til kommanderende General blev i 1681 valgt Feltmarskalløjtnant *Gustav Wilhelm Wedel*.⁸⁰⁾

Kapitel XI.

BEGIVENHEDERNE FRA KRIGENS OPHØR TIL 1686.

Gyldenløve indtog nu paany sit Sæde i Geheimeconseillet, hvis betydeligste Medlem paa denne Tid var Kansleren *Frederik Ahlefeldt*. De øvrige var Rigsadmiralen *Henrik Bielke*, Rigmarsken *Johan Christopher v. Kørbitz* og Gehejmeraad *Jens Juel*. I de Møder, hvor udenrigske Sager behandledes, deltog endvidere Sekretæren for de udenrigske Sager, Kammersekretær i Tyske Kancelli *Konrad Bierman*, der fra omkring 1682 blev Medlem af Conseillet. Men udenfor Geheimeconseillet var der et Par Mænd, som i høj Grad havde Kongens Øren og derfor øvede megen Indflydelse paa hans Beslutninger; disse var først og fremmest hans Overkammerjunker *Adam Levin Knuth*, hans Overjægermester *Vincens Hahn*, men dernæst tildels ogsaa Greve *Anton af Aldenburg*. Den franske Gesandt i Kjøbenhavn, *de Martangis*, udtrykker i 1680 sin Mening om disse forskellige Personer i følgende Vendinger: »Kongens Yndling er Knuth. Hans Raad er Cantzleren, der besidder gode Evner, men bliver ikke altid hørt, da han har Misundere. Han er imidlertid det bedste Hoved, man har her, og den, der bedst kender Sagerne. Gyldenløve er en ganske vakker Mand, men han har ikke synderlig Dygtighed; han forstaar at leve og er meget høflig, men holder for meget af at drikke Greve Anton af Aldenburg er beleven og høflig og staar sig meget godt hos Kongen, skønt han just ikke har store Gaver Jens Juel har kun ringe Indflydelse Storadmiral Bielke og Stormarskallen er meget gamle, og Bierman er en ganske dygtig Mand, men udøver kun ringe Indflydelse Kongens Broder *Prins Jørgen* er en god og meget høflig Mand, meget indskrænket og har overhovedet intet at

betyde» — Men Aaret efter har Gesandten aabenbart lært nogle af disse Herrer bedre at kende, thi nu hedder det om Knuth, at »det er umuligt at sige formeget om hans indskrænkede Hoved og de slette Vaner, hvortil han er forfalden. Hans Kundskaber indskrænker sig til at kende de forskellige Slags Vine, hvormed han hver Dag fylder sig«. Om den senere Storkansler, Greve *Conrad Reventlow*, der fra ca. 1682 blev Medlem af Conseillet, hedder det, at han er den, der staar højst i Gunst næst efter Knuth, og at han »er mindre raa og forstaar i det mindste at tale fransk«. Endelig anser han Gyldenløve for at være den, der besidder den største Forstand næst efter Storkansleren, men han mangler fri Adgang til Kongen, hveim han personlig er meget hengiven, fordi Kongen bestandig er belejret af de forskellige Herrer.

Det er ikke her Stedet at komme ind paa en Undersøgelse af Rigtigheden af de Martangis's Karakteristik af de nævnte Mænd, blot kan vi lige opholde os et Øjeblik ved hans Bemærkning vedrørende Gyldenløve, at han »holder for meget af at drikke«. Dette er jo et kedeligt Udtryk, som her let kan misforstaas. Hs. H. Exc. holdt visselig af et godt Bord, og ved de mange store Fester han gav, hvor han blandt andre ogsaa saa selve Hs. Maj. og andre Medlemmer af Kongehuset foruden fremmede Landes Gesandter og alle mulige fornemme Folk hos sig, udfoldede han en Overdaadighed, som der gik Ry af viden omkring. Efter Datidens Opfattelse var det ingen Skam for den, der endte med at ligge under Bordet, naar »Stobene« var gaaet tilstrækkelig mange Gange rundt. Men Gyldenløve var i Besiddelse af en kraftig Konstitution og trænet op til at kunne drikke mange Stobe, uden derfor at komme til at ligge under Bordet eller blot blive synlig beruset. Men det kunde ved hans Gilder sommetider gaa lidt voldsomt til, og bl. a. ved den svenske Gesandt i Kjøbenhavn, *Johan Gyllenstierna*, at berette om, hvorledes et saadant Gæstebud hos Hs. H. Exc. forløb en Gang i 1680. Da de fleste af Gæsterne, fortæller han, efter Midnat var taget bort, begyndte en Del fornemme Kavallerer, som var blevet tilbage, at slaa sig løs ved at drikke den ene Skaal efter den anden. Under Glæde og Jublen begyndte alle de, der havde været Krigsmænd, at snappe hver en Karabin fra Drabanterne, som stod Vagt

Storkansler, Greve Conrad Reventlow.

Efter Maleri af Nic. Wichmann ca. 1703 paa Frederiksborg.

foran Værelset, og hælde dem fulde af Vin, som de saa drak til Skaalerne. Men saa fik Gesandten den forrykte Ide, at Karabinerne først skulde lades (med Krudtladningen) og derefter heldes fulde af Vin; naar saa Skaalen var drukket af Karabinens Indhold, skulde der øjeblikkelig gives Ordre »Fyr«, og den, som ikke var istand til at præstere dette, skulde i Bøde drikke en Stob Vin. Forslaget vandt enstemmig Tilslutning, og efter at man havde gjort en Prøve, som fandt heldig ud, blev Karabinerne ladet og derefter fyldt med Vin; Gyldenløve gav saa Tegn til, at enhver skulde sætte sin Karabin for Munden og gøre sin Pligt. Paa den Maade blev der fyret over 10 Gange med hver Karabin, men der blev gjort mange Fejl af dem, der ikke var hurtige nok, og disse maatte saa til Straf tømme den ene Stob efter den anden, indtil de tilsidst ikke kunde haandtere deres Karabin længere og bad om Tilladelse til at sætte sig. Karabinerne blev derefter taget bort og Gæstebudet fortsattes. De eneste, som havde bestaaet Prøven og hver Gang passet det rette Tidspunkt til at give »Fyr«, var Ambassadøren selv og Værten, og de slap altsaa for Straffen, »Gud være lovet skete der ingen Ulykke ved denne kaade Leg«. Men Følgerne af den megen Vin, der var drukket, udeblev alligevel ikke, fortæller Gesandten videre, thi Gyldenløve blev »noget overmodig« og talte højt om de danskes Mandighed og tapre Forhold under Felttoget saavel i Tyskland som i Norge og Skaane. Ambassadøren blev, hvad man jo ikke kan fortænke ham i, ærgerlig og mente ikke, det var passende at bringe sligt et Thema paa Bane i et gemytligt Lag, hvorfor han svarede: »Kjære Broder Gyldenløve sig mig da, hvad I har vundet; jeg tror, at I gode Herrer have faaet flere Hug end Sejrvindinger«. Men da dette ikke rørte ham, men han i Stedet for blev ved, blev Gyllenstierna vred, slog en høj Latter op og greb i det samme Gyldenløve i begge Skuldrene og lagde ham, saa lang han var, midt paa Bordet med de Ord »Ti, Din Stakkelt, hvad tror Du, Du kan gøre en svensk, som Du saa foragter«. Saa rejste han ham meget høfligt op igen og satte ham paa Gulvet. Men Gyldenløve blev rasende og udfordrede ham paa Pistoler; der blev stor Opstandelse, og Gæsterne skyndte sig at komme afsted. Ambassadøren lod spænde for for igennem Nørreport at køre ud af Byen til

Duellen, men her blev han stoppet med et Forbud fra Kongen imod Duellen og maatte vende om. Men i Byen hed det sig, at de to Herrer havde sat hinanden Stævne til en Duel uden for Hamborg.

Hs. H. Exc. kunde daarligt undvære det muntre Liv i Hovedstaden, og naar han var borte, længtes han blot tilbage igen. Da hans Svigerfader, Græv Anton, den 27/10 1680 døde paa sit Slot Varel i Oldenburg, rejste han derned, men skønt han havde tilstrækkeligt at gøre med Hensyn til de ret indviklede Arveforhold og desuden havde visse Ordre at udføre for Kongen, længtes han dog hjem igen. Han hørte, at man morede sig i Kjøbenhavn, medens han selv var »indesluttet med Enker og Faderløse«, og han bad derfor Overjægermesteren, den senere Storkansler, Greve *Conrad Reventlow*, om at forskaaffe ham en Ordre fra Kongen til snarest muligt at komme hjem, hvorhos han anmodede ham om at overlevere denne det Brev, som han lagde indeni, og hvis Hs. Maj. ikke kunde »dechiffre min daarlige Klo«, om han da vilde være saa venlig at agere Tolk. Han fik nu alligevel ikke den ønskede Ordre, — endnu i Januar det følgende Aar var han i Holsten og Hamborg, og det havde vel heller ikke været saa heldigt, om han saa kort efter Svigerfaderens Død havde begyndt at more sig igen.⁸¹⁾

Jævnside med sine Fornøjelser passede Statholderen dog ogsaa sine Forretninger som Medlem af Gehejmeconseillet, og han deltog stadig i dets Møder. Desværre er det, der er levnet os af Conseillets Arkiv, kun saare beskedent, det meste, blandt andet de enkelte Medlemmers Voteringer, er gaaet tabt ved Christiansborg Slots Brand i 1794, og vi er derfor saa temmelig afskaaret fra at faa at vide, hvilke Meninger han har gjort gældende i de foreliggende Sager, og hvilken Vægt der af de øvrige Medlemmer er blevet tillagt dem i Møderne. Ikke mindst under Hensyn til den skiftende Udenrigspolitik, som Danmark førte i Tiden efter Krigens Ophør, maa dette beklages. — Ved Freden i Lund var der blevet afsluttet et Forsvarsforbund paa 10 Aar mellem Danmark og Sverrig, og det blev snart Genstand for Overvejelse, om man skulde lade det forblive ved dette Forbund alene eller søge at udvide det til ogsaa at omfatte et Forbund med Sverrigs Allierede, Frankrig og det med

dette Land forbundne Brandenburg, og med dem opnaa saa fordelagtige Traktater som muligt. Et Par Maaneder efter Fredslutningen fik *Gyldenløve* tilligemed *Ahlefeldt*, *Bierman* og nogle andre Gehejmeraader Ordre til at afgive deres Betænkning om dette Spørgsmaal. De afgivne Betænkninger kendes ikke, men Resultatet blev, at der i Paris aabnedes Underhandlinger; disse førte dog ikke til noget, da Frankrig ikke viste tilstrækkelig Interesse, og samtidig undergik Forholdet til Sverrig en Forandring til det værre, fordi det støttede Hertug Christian Albrecht af Gottorp i visse Stridigheder, han havde med Christian V. Nu indtraf der ogsaa i 1680 ikke mindre end 3 Dødsfald blandt dem, der havde været Talsmænd for en fælles nordisk Politik, nemlig den ovf. omtalte svenske Gesandt Johan Gyllenstierna, som i Sverrig havde været Forløber for en nøjere Sammenslutning med Danmark, Greve Anton af Aldenburg og Hahn. Den nye Leder af Sverrigs Udenrigspolitik, *Bengt Oxenstierna*, foretog en Svingning bort fra Frankrig hen imod de Magter, som, hvis Ludvig XIV's Erobringslyster skulde føre til Krig, maatte blive hans Modstandere, nemlig Sømagterne England og Nederlandene, og da der nu ikke længere var Stemmning for at holde sig til Sverrig, kastede man paany sine Øjne paa Frankrig som Tilknyningspunkt, omend med Forsigtighed foreløbig, saaledes at man kunde se Tiden an, om det maaske var mere fornuftigt hellere at søge at nærme sig den modsatte Lejr, navnlig det tyske Rige og Nederlandene. Men før dette kunde ske, maatte nogle Uoverensstemmelser, man havde med det sidstnævnte Land, bringes ud af Verden. Disse gjaldt dels visse Subsider, som Hollænderne skyldte Danmark, dels Spørgsmaalet om hvilken Told de hollandske Skibe skulde betale i danske og norske Havne. Her erlagde de nemlig for lidt, fordi de i deres Hjemland havde Lov til at fortie en Del af Ladningen. Gyldenløve og nogle andre Gehejmeraader fik nu Ordre til at udarbejde en Betænkning over, hvor meget Skibene skulde betale mere i Told, og om man i det hele burde binde sig overfor Holland ved en Handelstraktat. Da de havde afgivet deres Betænkning, fik de yderligere Befaling til, at de skulde overveje »de nuværende Konjunkturer«, og om man skulde tage Frankrigs eller Det romerske Riges Parti, thi, som

Ordren lyder, paa den ene Side kunde man befrygte, at Ludvig XIV havde Angrebshensigter overfor de spanske Nederlande, og hvis dette skete, vilde antagelig hverken England eller Nederlandene eller Kejseren taale dette men komme Spanien til Hjælp, og dette Land havde allerede søgt at faa Danmark med ind i en Alliance. Men paa den anden Side havde nu ogsaa Frankrig i Mellemtiden gjort Danmark Forslag om en nærmere Forbindelse, og man var meget misfornøjet med Sverrig, der tiltrods for Traktaten i Lund havde sluttet Traktat med Nederlandene uden Danmarks Vidende og skilt sig ud fra Frankrig. »Der kan siges meget pro et contra«: Frankrig havde vist sin militære Styrke og vilde uden Tvivl kunne være os en gavnlig Forbundsfælle, men paa den anden Side laa det Romerske Rige imellem, og det vilde maaske derfor ikke blive saa let for Frankrig at hjælpe os med Mandskab over Land, og tilsøs vilde England og Holland forhindre det, og de vilde i Forbindelse med Kejserriget kunne paaføre vor Handel og vore Lande stor Skade. Gehejmraaderne skulde derfor overveje, om det var raadeligt nu at engagere sig for et af de to Partier og da hvilket, eller at vente, indtil der virkelig indtraadte et Brud imellem dem, samt hvorledes man skulde forholde sig over for Sverrig, og endelig om man maaske skulde danne et tredie Parti sammen med Churfyrsten af Brandenburg og de tyske Stæder, nemlig Biskoppen af Münster og nogle andre. — I den Raadslagning, der fandt Sted i Conseillet, gjorde Juel sig til Talsmand for, at man skulde engagere sig med Frankrig, men Gyldenløve indvendte her til, at han ikke kunde se, hvormed man skulde underholde en fransk Hjælppehær i Landet, og mente, at man hellere burde hente 3000 Mand herved fra Norge og lægge dem i Garnisoner og saa se Tiden an; Hs. Maj. kunde saa benytte Situationen til sin Fordel og have et stort Korps at agere med. Da de andre Medlemmer af Conseillet ogsaa fandt, at det var for farligt at følge Juels Forslag og ligesom Gyldenløve mente, at det var bedre at vente og se Tiden an, blev Resultatet, at Kongen bestemte, at man skulde forhandle med begge Parter, men med mest Eftertryk paa Frankrigs Modpart, altsaa Nederlandene, Kejseren og Brunsvig-Lüneburg. Men det viste sig snart, at man ikke hos disse Stater kunde opnaa synderlig

Udsigt til at faa det, der var noget af det vigtigste, nemlig Pengehjælp af nogen Betydning, lige saa lidt som man af Nederlandene kunde opnaa Betaling af de skyldige Subsidiier; derfor blev Interessen paany større for Frankrig, og da Ludvig XIV nu var blevet mere lydhør m. H. t. et Forbund med Danmark, svingede man atter over dertil, og den franske Konge gav saa sin Gesandt, *de Martangis*, Ordre til at indlede Forhandlinger med Christian V. I December 1681 blev *Gyldenløve* sammen med *Ahlefeldt*, *Reventlow* og *Bierman* udnævnt til at føre disse, og de resulterede da i Afslutningen af Traktaten af 25/3 1682 imellem Danmark og Frankrig, og den blev senere, den 16/11 1683, erstattet af en ny Alliance- og Subsidietraktat.

Snart efter Afslutningen af denne Traktat blev der ogsaa genoptaget Forhandlinger, der tidligere havde været ført med Kurfyrst Frederik Wilhelm af Brandenburg, (altsaa det som Kongens Ordre betegnede som det tredie Parti), og denne, der iøvrigt stod i et Forbund med Frankrig, viste sig meget lydhør, ikke mindst fordi han havde hørt Rygter om, at Sverrig foretog store Rustninger og havde til Hensigt med 12000 Mand at gøre en Landgang i Pommern. Der kom et Møde istand i Itzehoe imellem Christian V og Kurfyrsten, og der blev ført Forhandlinger med denne, hvilke fra dansk Side lededes af de samme 4 Herrer, som havde istandbragt Traktaten med Frankrig, og som nu ledsagede Kongen. Efter faa Dages Forløb naaede man den 8/6 1682 til at faa afsluttet en Traktat med Brandenburg, og det ikke mindst interessante i denne var, at det blev bestemt, at man i Forening med Frankrig skulde drøfte en Afsendelse af en diplomatisk Mission til Moskva for at formaa Czaren til at foretage et Angreb paa Sverrig. — Det sidste Led i Kjæden blev derefter, at der den 14/9 1682 blev afsluttet en defensiv Alliance paa 3 Aar imellem Christian V, Kurfyrst *Frederik Wilhelm* og Biskop *Ferdinand af Münster og Paderborn*. Saaledes havde Danmark efter adskillige Svingninger frem og tilbage omsider fastlagt sin Kurs i Retning mod Frankrig og Brandenburg, — en Politik, der skulde bringe Landet Skuffelser, som vi senere skal se.⁸²⁾

I 1684 var det lige ved at komme til krigerske Forviklinger med

nogle nordtyske Stater, Mecklenburg-Schwerin, Sachsen-Lauenburg og Bispedømmet Lübeck, der vedblivende forsøgte at slippe for at betale visse Kvarterpenge, som Kongen havde tilgode hos dem fra Krigens Tid. Men nu vilde Kongen have en Ende derpaa, og i et den 3/3 afholdt Conseilmøde med Gyldenløve og et Par andre af Gehejmraaaderne bestemte Majestæten, at Pengene nu skulde inddrives ved militær Exekution, hvorfor der blev trukket Tropper sammen. Men saa faldt Debitorerne tilføje, saa at Sagen kunde ordnes i Mindelighed, Staterne betalte, hvad de var skyldige, og Tropperne blev trukket tilbage.⁸³⁾

I det foregaaende Aar havde Statholderen været en Tur i Norge. Hvad Anledningen hertil har været, er ikke klart. Den svenske Gesandt *Wilhelm Coyet* fortæller, at Kongen havde forlangt, at han skulde begive sig derop for at føre Defensionen dør, men at han havde undslaaet sig derfor i Begyndelsen, fordi man havde villet drage hans Conduite og Trofasthed imod Kongen i Tvivl, og først havde samtykket, da Kongen var gaaet ind paa visse Betingelser, han stillede. Men en Maaned efter angiver Coyet en anden og mere sandsynlig Grund, nemlig at den øverstkommanderende for Hæren, Feltmarskal *Wedel*, og Vicesatholderen, *Just Høeg*, ikke kunde enes. — Den 10/4 1683 finder vi Gyldenløve paa Akershus, men allerede 5 Dage efter er han i Kjøbenhavn paany. Denne Dag var det nemlig Majestætens Fødselsdag, og Hs. H. Exc. vilde ikke lade en saadan Lejlighed slippe sig af Hænderne til at give et stort Gæstebud til hans Ære og vise ham sit loyale og hengivne Sindelag. Han havde sikkert ogsaa ventet en Fornøjelse for sig selv af Festen, men uheldigvis havde han netop den Dag faaet et af sine sædvanlige smertefulde Anfald af Podagra og maatte derfor under hele Festen, der kulminerede med et storartet Fyrværkeri, halvt sidde og halvt ligge paa en Stol og kunde ikke tage Del i Dansen, der varede hele Natten. Men Majestæten morede sig fortræffeligt, ogsaa, som det siges, over at se Værten tilbringe Tiden paa denne saa lidet bekvemme Maade. Efter at være blevet rask maatte han atter tilbage til Norge, og den 9/6 afrejste han »med hele sin Hofstat«. Opholdet deroppe varede dog ikke mere end et

Par Maaneder, i Begyndelsen af Oktober berettes det, at han hver Dag ventes tilbage til Kjøbenhavn.

Om Opholdet i Norge i denne Sommer foreligger der ikke noget særligt, men antagelig har Statholderens Nærværelse nok været tiltrængt i flere Henseender. Det var ikke lutter Idyl, der herskede i Befolkningen, hverken blandt de civile og militære Personer indbyrdes eller overfor hinanden, hvilket de talrige Domsager vidner om. Der havde f. Ex. kort før han kom derop, verseret en Sag for Krigsretten, der ubarmhertig blotter, hvorledes Tonen var i Hæren, og hvad der kunde foregaa indenfor Officerernes og Soldaternes Rækker: Den 11. Februar mødte den 30-aarige Sergent *Ole Olsøn* hos sin Kaptejn v. *Ahns* for at bede om sin Afsked, da hans Fødder ikke kunde taale det meget Arbejde og de anstrængende Marscher, men da Kaptejnen ikke vilde bevillige denne, gav han sig til at græde og gik saa hjem til sit Kvarter. Her fandt han nogle Soldater, sammen med hvem han gav sig til at drikke Øl, og da Klokken var blevet 7 om Aftenen, var han »meget drukken«. Saa laante han sin Kvarterværts Hest og Slæde og kørte hen til sin Løjtnant, *Baard Aslakson*, som var indkvarteret hos en Bonde. Løjtnanten tog gæstfrit imod ham trods det sene Tidspunkt og bad Bonden om at bringe Øl ind. Sergenten fik derved endnu mere at drikke, og dette foregik blandt de tilstedeværende paa den Maade, at Løjtnanten først drak Bonden til, denne derefter den tilstedeværende Tambour, denne igen den ogsaa tilstedeværende Korporal, og denne atter Ole Olsøn, hvorefter tilslut Kanden gik samme Vej tilbage, hvorefter alle paany drak; dette gentog sig 2 à 3 Gange. Da Løjtnanten nu drak sin Kaptajn, v. *Ahns* Skaal og Kanden naaede til Sergenten, faldt denne først paa Knæ for i denne Stilling at drikke Skaalen, men da Aslakson rejste ham op, udbrød han pludseligt om Kaptajnen: »Djævelen skal annamme ham, men han skal komme til at græde lige saa blodige Taarer igen, før vi skilles ad«, og forlangte sit Pas, fordi han nok vilde tjene Kongen af Danmark, men ikke ved dette Kompagni. Da nu Løjtnanten befalede ham at forlade Stuen og begive sig hjem og kaldte de tilstedeværende til Vidner paa, hvad Sergenten havde sagt, vilde denne fragaa sine Udtalelser. Men saa blev Aslakson vred, slog Øl-

kanden i Gulvet og udbrød: »Da skal Djævelen besætte Dig, fordi Du vil drive os alle til Løgnere« og vilde derefter sætte ham paa Døren, men da han strittede imod og ikke vilde gaa, slog Løjtnanten ham med den flade Kaarde over Ansigtet, saa hans Næse sprang op at bløde. Saa begyndte Sergenten at klynke, men lige med et raabte han: »Saa skal Djævelen besætte Dig, at Du slog«. Løjtnanten tog det roligt og bad blot Tambouren om at faa Olsøns Hest og Slæde ført frem og køre ham hjem. Derefter listede Bonden ud, da han saa, at der vilde blive Spektakler, Korporalen blev sendt ud for at se, hvorledes det gik med Slæden, og Sergenten, der ikke havde villet tillade Aslakson at forbinde hans Ansigt, forlod ogsaa Stuen, hvorefter Løjtnanten altsaa blev alene tilbage. Da nu alt var stille og roligt, rejste Løjtnanten sig og vilde se efter, om Sergenten var kommet afsted, men i det samme, han aabnede Døren til den mørke Forstue, blev han overfaldet af Olsøn, som havde skjult sig bag Døren, og stukket ned, idet han fik ikke mindre end 7 Saar, hvoraf det ene var gaaet igennem hans højre Side og øjeblikkelig medført Døden. Da Olsøn havde dræbt ham, gav han sig til at raabe og skrige, hvorfor Korporalen kom styrtende til, og da han aabnede Døren, faldt den døde lige i hans Arme, og selv var han lige ved ogsaa at blive stukket ned af den nu helt rasende Sergent. I Forening med Tambouren, som kom til, fik han bundet og afvæbnet ham. Ved Krigsretten blev han dømt til, at hans højre Haand skulde afhugges i levende Live og derefter Hovedet, og begge Dele sættes paa en Stage.

Ogsaa over Officerer foreligger der fra disse Aar mange Krigsretsdomme, baade for Klammerier med andre Officerer eller med underordnede og for Overgreb, Myndighedsmisbrug, o. s. v. Tiderne var raa, og Kaardene sad løst i de Herrer Officerers Skeder. Kaptejn v. *Kocken*, der i Slaget ved Uddevalla havde mistet sin ene Arm, var Uvenner med Kaptejnløjtnant *Jonas Aagaard*. En Dag i 1681 mødte Fænrík *Christen Gran* v. *Kocken* paa en Visit, og i Samtalens Løb spurgte denne ham om, hvorfor han aldrig besøgte ham i hans Hjem. Gran svarede, at det kunde han ikke saa godt, da han jo stod i Aagaards Kompagni, og der var Uvenskab imellem ham og Kaptejnen. Men saa begyndte denne at skælde ud paa Aagaard

og sagde, at han var ikke værdig til at kommandere over Gran og spurgte, om denne tog hans Parti, hvortil Gran svarede, at han var lige god Ven med dem begge, og hvis nogen vilde tale ondt om v. Kocken, vilde han ogsaa forsvare denne, Aagaard talte altid med Agtelse om Kaptejnen, og selv beklagede han deres Uenighed. De tilstedeværende tyssede paa v. Kocken, og Gran gik kort efter, men Kaptejnen fulgte efter og indhentede ham lidt efter. Det varede ikke længe, før han begyndte igen, og skønt den anden bad ham om for Guds Skyld at holde op med dette Emne, hidsede han sig dog mere og mere op, og pludselig trak han sin Kaarde og stillede sig op imod en Husvæg. Fænrikken blev staaende roligt med sin Kaarde og vilde kun forsvare sig, efterdi Kaptajnen jo var Invalid, og det derfor ikke var noget »parti egal«. Da v. Kocken foretog et for hidsigt Udfald, rendte han sig Grans Kaarde i Brystet og døde. Ved Forhørene blev det iøvrigt oplyst, at den afdøde til flere Officerer havde ladet sig forlyde med, at han skulde have Lyst til engang at slaas med en retskaffen Officer, selv om han derved skulde miste Livet, thi det gik ham saa »contrairt« i Livet, og han havde ikke Lykken med sig. Ved Dommen blev Gran fritaget for Livsstraf men dømt til 4 Aars Forvisning, fordi han havde indladt sig i Kamp med en Modstander, der kun havde een Arm, og han kunde have undgaaet v. Kocken ved at gaa ned ad en anden Gade, — en som det synes uretfærdig og unødigt haard Dom! Om nu samme Aagaard iøvrigt havde gjort sig fortjent til, at to retskafne Officerer skulde duellere for hans Skyld, er en anden Sag. Han maatte i hvert Fald selv møde for en Krigsret et Par Aar efter, fordi han havde opført en Soldat, der var afgaaet fra Tjenesten, i den næste Rulle over Mandskabet og derved uberettiget beregnet sig Godtgørelse for en Maanedes extra Proviant til ham!

Men det var ikke alene, at der var Spektakler imellem Officerne indbyrdes, ofte forsøgte de ogsaa at tilegne sig ulovlige Fordele for at bøde paa deres beskedne Lønninger. Det hændte f. Ex. ikke saa sjældent, at de tog »Støvlepenge« eller »Bajonetpenge« af deres Soldater, uden at disse erholdt de betalte Beklædningsgenstande, eller at de modtog Penge af dem, for at de kunde slippe fri for Arbejde, ja tilmed for at komme i Arrest for en begaaet For-

seelse. Selve Auditøren ved et Regiment, *Søren Baltzersøn Wistman*, blev saaledes dømt ved en Krigsret, fordi han i nogle Tilfælde havde ladet sig bestikke af den anklagede. Særlig var det galt fat med Kaptejn *Georg Frederik v. Krogh* til Flahammer ved Bergen. En af 24 Underskrivere indgivet Klage over ham gik ud paa, at han havde anskaffet forskellige Udrustningsgenstande til Soldaterne i sit Kompagni og paalignet Soldaterlægdene Udgifterne dertil paa den Maade, at det skulde afkortes i Soldaternes Lønninger, men dette passede ikke disse, da de selv skulde holde sig med Vaabenkjoler, og Lægdene med det øvrige, hvorfor de nægtede at betale derfor. Herover blev v. Krogh saa hidsig, saa han truede dem med at skære Ørene af dem, hvis de ikke betalte. Desuden havde han paa sine Rejser forlangt mere Skydskørsel, end han var berettiget til, han brugte Soldaterne til Gaardarbejde og Tømmerhugst paa sin egen Gaard, forlangte af hver af Soldaterne, at de, forinden han udleverede dem »kongelig Majestæts Klæder«, skulde sende ham en Buk til Sommeren, o. s. v. Ved Krigsretten slap han med at miste 6 Maaneders Gage, men beholdt sin Stilling, fordi Klagerne kun havde præsteret Bevis for nogle af Klagerne. Han figurerede forøvrigt ogsaa i adskillige andre Krigsretsager, fordi han havde rodet sig ind i Klammerier, som Regel begrundet i, at han ikke mente, at der blev vist ham den tilbørlige Respekt. En Dag var han saaledes kommet ind paa et Værtshus, hvor der sad et Par Løjtnanter ved et Bord og drak; den ene af dem, v. *Studt*, spurgte ham, og han ikke vilde sætte sig hen ved deres Bord, men i Stedet for at sige »Tak«, svarede han blot »lidt mere Respekt«. Men herover blev v. Studt, der var halvfuld, fornærmet, begyndte i sin Vrede at slaa Vinduerne ud og gik omkring og spurgte, om han ikke nok var »en brav Karl«. Men da han blev nærgaaende imod v. Krogh, smed denne ham ned gennem en Kælderhals i Gulvet, og da han var kommet op igen i Stuen, raabte han paa sine Pistoler og stillede sig iveau for Kaptejnen, der vilde forlade Værtshuset, alt imedens han vedblev med sin Vrøvlen om at han var »en brav Karl«. Tilsidst raabte v. Krogh til ham: »Hold Din Mund, eller jeg skal hugge Dig over Ørene, saa Saften skal løbe ud af dem«! Tilsidst trak de begge deres Kaarder, men da Løjtnanten

vilde gribe fat med Haanden om sin Modstanders Klinge, kom han til at saare sig selv, hvorefter han kastede sin Kaarde fra sig, og Kaptejnen stak derpaa sin i Skeden. — En anden Gang blev v. Krogh ogsaa paa et Værtshus fornærmet over, at en Fænrík Møllerup i hans Nærværelse ikke tog sin Hat af, hvilket han burde »i Præcense af Eders Kaptejn«. I den derved opstaaede Strid faldt der Udtalelser fra Kaptejnen som »Hold Jeres næsvisse Mund, eller jeg skal lære Jer noget andet«, »Respekt i Djævelens Navn«, o. lign. — Tilsidst hentede v. Krogh sig et Paalæg om »ej mere efterdags at yppe nogen Stridighed enten udi een eller anden Maade«. — Og der var fuldt op af den Slags Krigsretsager i Datiden!

Det kunde ogsaa hænde, at Bønderne viste Opsætsighed mod Militæret, selv om dette kun gjorde sin Pligt. Det var f. Ex. Tilfældet, naar Skatterne skulde inddrives. Saaledes skulde i 1682 et Kommando bestaaende af en Sergent og 8 Menige udføre dette hos nogle Bønder, men disse nægtede dem Adgang til deres Huse, hvorfor de maatte holde til paa aaben Mark. Skatterne, der resterede fra de to foregaaende Aar, vilde de ikke betale før de 3 Mænd, de havde sendt ned til Kjøbenhavn for at tale deres Sag, var vendt tilbage. De mente, at da nu Krigen var forbi, var det ikke nødvendigt, at den Forordning, der i sin Tid var udstedt om Militær-exekutionerne, skulde vedblive at gælde, og de vilde nu se en ny Forordning, der berettigede hertil, før de betalte. Bønderne gik af med Sejren, idet man blev nødt til at stille Exekutionerne i Bero foreløbig, fordi de truede med at overfalde Soldaterne paa den første Gaard, hvor de vovede at vise sig.⁸⁴⁾

Der er iøvrigt ikke noget interessant at berette fra Statholderens Ophold denne Gang i Norge, men det varede ikke længe, før han igen kom derop. I Mellemtiden var han en Tur i Holsten og laa længe syg i Hamborg, plaget af sin sædvanlige Podagra, og som sædvanlig oven paa en saadan Omgang rekreerede han sig efter sin Tilbagekomst ved en mægtig Maskerade, som han afholdt paa Gyldenlund, foruden et stort Bal i Palæet i Kjøbenhavn. I 1685 maatte han som sagt atter til Norge, men denne Gang var Grunden dertil ikke Embedsforretninger, men den meget mere interessante, om end ogsaa mere anstrængende, i sin dobbelte Egenskab

af Statholder og Kongens Ven at tilrettelægge og ledsage Kongen paa en Rejse, denne vilde foretage rundt i Norge for at besøge sine kære og tro Undersaatter og gøre sig bekendt med Landets Fæstninger og de Seværdigheder, som dets skønne Natur i saa rigt et Maal havde at fremvise. Det blev et stort og fornemt Følge, som skulde ledsage Majestæten, der den 19/5 forlod sin Hovedstad for at tiltræde Rejsen. Det bestod foruden af Hs. H. Exc. ogsaa af Greve *Conrad Reventlow*, Overkammerjunker *Knuth*, Overceremonimester *Frederik Gersdorff*, Rentemester *Peder Brandt* og 8 andre højtstaaende Herrer, deriblandt Livlægen og et Par Kammerjunkere, og dertil kom 4 Kopister, 16 Hofbetjente — og ikke at forglemme: Majestætens højtbetroede Kammertjener, *Hans Voskam*, en Person, der senere blev en betydelig Mand, Assessor i Højesteret og optaget i Adelstanden. Og Rejsen gav Gyldenløve rig Lejlighed til at udfolde hele sin Charme som den storstilede Vært og den sagkyndige Vejviser i de for Kongen ukendte Egne. Det første Ophold skete paa Hs. H. Exs.'s Herregaard Skjoldenæsholm, hvor hele Selskabet var hans Gæster til Middag. I Kolding gjorde man en Dags Ophold, for at Kongen kunde mønstre Livgarden til Hest, og den 24. naaede man til Fladstrand (Frederikshavn). Her gik man ombord i Orlogskibet »Svenske Falk«, et stort Skib paa 44 Kanoner og med en Besætning paa 204 Mand, og eskorteret af en Eskadre paa 11 Orlogskibe under Kommando af Viceadmiral *Iver Hoppe* ankom man den 28. til Laurvig, hvor Gyldenløve atter var Vært for hele Selskabet i sit derværende Palæ, hvor det blev indlogeret for Natten. Over Tønsberg gik Rejsen til Frederikstad, hvor baade de Fæstningsværker, Statholderen havde ladet opføre, og Fortet Kongsten, der laa 800 Skridt fra Byen, blev nøje inspiceret, og Majestæten udtalte sin store Tilfredshed med det altsammen. Embedsmændene og de højere Officerer var selvfølgelig mødt frem for at gøre deres Opvartning, Garnisonen og Borgerskabet stod opmarscheret, og der blev affyret Salut. Det samme gentog sig overalt paa Turen. Efter at man havde beset Frederikshald med dens Fæstningsværker og de fremskudte Forter, forlod Gyldenløve Selskabet for i Overensstemmelse med Etikettens Forskrifter at byde Majestæten velkommen i Norges Hovedstad sammen med Vice-

statholderen og Feltmarskallen. Igennem en paa Skibsbryggen rejst Æreport, der var smykket med Gudfrygtighedens og Retfærdighedens Attributer, og hilst med en Salut paa 27 Skud fra Akershus holdt Kongen til Hest sit Indtog i Staden og tog ind paa Akershus. Under Opholdet der blev der foretaget en Udflugt til Kongsberg for at bese Sølvværket. Kongen steg i højstegen Person helt ned til Bunden af en af Minerne, 120 Alen under Jorden. Fra Christiania fortsattes Rejsen over Kongsvinger og Elverum til Trondhjem. Det var en meget farlig Tur op over Dovrefjeld, hvor man paa mange Steder kun kunde komme frem ad en Sti, der var saa smal, saa 2 Heste ikke kunde passere hinanden, medens en dyb Afgrund, i hvis Bund der larmede en brusende Elv, gabede ved Siden af Stien. Naar Turen fra Højen atter gik nedad, »faar Hesten at sætte sig paa Rumpen og glide neder«, og skulde man op igen, maatte de ridende staa af Hestene, dog ikke Kongen, thi han blev paa hele denne »ganske onde og farlige Vej siddende paa Hesten og agtede hverken Præcipisser eller andet, men red saa stille fort, som det paa jævn Vej kunde være«. Efter 10 Dages Forløb naaedes endelig Trondhjem under Salut fra Munkholmen, hvor den ulykkelige Griffenfeld sad fangen og med et Sind, hvor skiftevis Haab og Tvivl havde Overhaand, pintes af Længsel efter at erfare, om Kongens Nærværelse vilde betyde Friheden for ham eller ikke. Men der skete intet, og han led sit Livs sikkert bitreste Smerte. Kongen besaa Fæstningsværkerne omkring Staden — undtagen Munkholmen.

Faa Dage efter, at Storkansleren, *Frederik Ahlefeldt*, var død den 7/7 1686, skrev den svenske Gesandt, *Wilhelm Coyet*, til Karl XI, at det Aaret iforvejen havde heddelt sig, at Kongen havde villet give Griffenfeld fri, men at det var blevet forhindret af Reventlow. I 1697 fortalte den daværende svenske Gesandt, *Anders Lejenklo*, at man sagde, at Kongen vilde have set ham, da han var i Trondhjem, men at Gyldenløve og Reventlow havde forhindret det, og andetsteds berettes, at Gyldenløve i egen Person havde været paa Munkholmen for at se Fangen, dog saaledes, at denne ikke maatte mærke det, men at han ikke havde opnaaet sin Hensigt. Hvad nu Lejenklos Udsagn angaar, er jo denne først fremkommet 12 Aar

efter Besøget i Trondhjem, og dette tør vel i nogen Grad svække dets Troværdighed. Men han tvivler ogsaa selv paa, at Gyldenløve nærede noget Fjendskab til den faldne. Han fortæller nemlig videre, at denne en Gang til ham havde berømmet Griffenfeld i høj Grad og sagt, at han var en af de klogeste og habileste Mænd, han nogensinde havde kendt, og at han endnu vilde have haft sin Plads, hvis han havde vidst at moderere sig i Lykken og havde vist Maadelhold i sin Ærgerrighed. Coyets Udtalelse om, at det var *Reventlow*, der var Aarsagen, og som fremkom kun et Aar efter Begivenheden, har efter hvad A. D. Jørgensen skriver i sin Bog om Griffenfeld, II B. S. 462, størst Sandsynlighed for sig, idet Reventlow ikke alene nærede et personligt Fjendskab til Griffenfeld, men ogsaa paa den paagældende Tid havde Udsigt til at blive den allerede syge Ahlefeldts Efterfølger i Embedet som Storkansler, og derfor sikkert ikke ønskede at faa Griffenfeld tilbage igen. — Kongen tog altsaa ikke over til Munkholmen, men overværede i Stedet for Gudstjenesten i Domkirken (!). Festligheder udeblev selvfølgelig ikke, og Majestæten oplevede det for ham hidtil ukendte, at der ved Midnat var saa lyst, saa man kunde se at spise saavel som at læse og skrive uden kunstigt Lys. Efter en Uges Ophold forlod man Trondhjem for ad Søvejen og ad lige saa farefulde Stier som dem, der var benyttet over Dovrefjeld, at naa Bergen. Paa Turen var der 27 Steder, hvor man skulde skifte og gaa i Baade, og paa hvert af disse Steder var der tilsagt 200 dygtige Rorkarle til at møde med et tilstrækkeligt Antal Baade, 30 à 40 Stkr., for at føre Selskabet over Vandet. Efter at have inspiceret Bergen med dens Fæstningsværker rejste man over Stavanger og Christianssand tilbage til Laurvig; man havde da tilbagelagt en Strækning paa ialt 100½ Mil tillands og 120 Mil tilvands (norske Mil). — Hos Statholderen hvilede nu Kongen som Gæst ud i 4 Dage, og Hs. H. Exc. søgte efter bedste Evne at divertere ham, bl. a. foranstaltede han et storslaaet Fyrværkeri, som imidlertid tog en sørgelig Ende, idet der skete en Explosion i Fyrværkerisagerne, hvorved den Major, der ledede Fyrværkeriet, *Michael Sundt*, blev dræbt og 4 à 5 Mennesker blev saaret i Kongens Paasyn. Under Opholdet dør viste Majestæten sig meget naadig imod Befolkningen og lod, ligesom

han havde gjort det i Trondhjem, alle de Supplikationer, som hans kære og tro Undersaatter havde indgivet, referere for sig »og meddelte enhver derpaa et allernaadigst og mildt Svar, saaledes at de udi alle Maader var fornøjede og baade Gud og Kongen for disse 2 Dages contraire Vind og for de allernaadigst meddelte Resolutioner inderligt takkede«. I Frederiksværn ved Laurvig (det nuværende Staværn) gik Selskabet atter ombord i Eskadren, og den 24/7 var Kongen og hele Følget velholdent tilbage i Kjøbenhavn efter en Rejse, der havde varet i 9½ Uge. — Til Minde om Turen lod Gyldenløve præge nogle Medailler, dels i Guld, dels i Sølv, hvoraf han forærede et Exemplar dels til Kongen dels til hver af Delta-gerne.⁸⁵⁾

Det har sikkert ikke været nogen billig Fornøjelse at have Majestæten og det store Følge saa ofte til Gæst, men han havde jo Raad til det, og desuden betalte de udgivne Penge sig rigtig godt: Han havde længe ønsket, at Staværn, som var den Havn, hvorfra Tømmeret fra hans store Skove og Varerne fra hans Jernværker blev udskibet, maatte blive beskyttet imod Angreb, thi Svenskerne havde truet med at ville ødelægge Fritzøe Jernværk til Gengæld, fordi han i Krigen havde ødelagt en Del Jernværker i Sverrig. Under Besøget paa Laurvig gav Kongen ham da Tilladelse til at lade bygge en lille Skanse paa en Holm, saaledes at den kunde beskytte Havnen, og gav ham 800 Rdlr. dertil, og da Folkene efter Sigende maatte arbejde for intet, slap han jo temmelig billig fra den Historie!

Paa den første Aarsdag for Tilbagekomsten gav Kongen til Minde om Turen et stort Gæstebud for de fornemste af Rejsedeltagerne, og under Maaltidet viste han Gæsterne en stor Pokal af Guld, hvis Værdi skal have været 4000 Dukater; den var prydet med det danske og det norske Vaaben, og der var indgraveret et Vers af Thomas Kingo, som Majestæten havde bestilt hos ham, samt Navnene paa alle de norske Fæstninger. Men omkring Fodens Kant sad der en Inskription med saa smaa Bogstaver, saa den ikke lige med en Gang kunde læses. Denne Pokal blev nu fyldt med Vin og gik rundt blandt alle de tilstedeværende, for at de skulde drikke af den og betragte den. Da den havde været rundt, spurgte

Kongen dem, om de nu alle havde set og læst Inskriptionen omkring Foden; det var der naturligvis ingen, der havde, men Ærbødigheden fordrede, at de alle maatte sige: Ja. »Nej, ingenlunde« sagde Kongen og viste derefter Gyldenløve, hvad der stod: »Kong Christian den Femte forærede denne Velkom til sin Statholder og General Felt Marskal Ulrich Frederik Guldenlew for den gode Fornøjelse, Kongen fandt for sig udi Norge 1685«. Da nu Hs. H. Exc. havde læst dette og gjort sin dybe Reverens, lod han skænke Pokalen fuld og drak Kongens Skaal, hvilket da alle de andre maatte gøre ham efter, — der gik mere end »en Halvkande Vin« i Pokalen! Formodentlig var det som en Tak for denne kostbare Gave, at han omtrent paa Aarsdagen herefter gav et stort Bal, hvor baade Kongen, Dronningen og alle Prinserne var tilstede. Det beskrives som »et overmaade kostbart Bal, hvis Lige jeg endnu ikke haver set. Det ganske kongelige Hus var der med alle de fornemste Dandsen foregik i den store Gallerisal, som var prydet med 3 Glaskroner og en Mængde Lys og Lampetter, og paa Vægpladserne var 8 store, forgyldte Spejle. I et af Sidegemakkerne var der fra Kanalen trukket et Vandspring op dertil gennem de underste Etager, og Vandet gik ned igen uden at gøre Gulvet vaadt, saa dygtigt var det gjort«.

Denne Gave af en Guldpokal er kun et af de mange Vidnesbyrd om Kongens uforandrede Hengivenhed for sin Halvbroder — en Hengivenhed, som jo var gensidig, og som holdt sig hele Livet igennem. De Gesandtskabsindberetninger, der foreligger fra disse Aar, fortæller ogsaa derom, saaledes udtaler den franske Minister *Jean Baptist Colbert*, Marquis de *Torcy*, at Gyldenløve »er meget afholdt af Kongen Han tager Del i alle Raadslagninger, og Kongen indvier ham i en Mængde Sager. Men det synes, som om han kun ugerne giver sig af dermed og kun for at gøre Kongen til Behag«. ⁸⁰⁾

Skæbnen havde villet, at det Tidspunkt, paa hvilket Kongen foretog sin Rejse til Norge, passede ham udmærket, thi ikke alene var Aarstiden den skønnest mulige, sidste Halvdel af Mai Maaned, men det havde ogsaa været saa heldigt, at hans Moder Enkedronningen var afgaaet saa betids ved Døden, nemlig den 20/2, saa hen-

des Bisættelse kunde være overstaaet, og Rejsen finde Sted i den kommende, gode Aarstid. Den 27/3 førtes den afdøde under Udførelse af et stort Ceremoniel til Roskilde Domkirke. Hs. H. Exc. deltog selvfølgelig i Højtideligheden og kørte derud i Hs. Maj.'s Livkarosse sammen med denne og Hertug *Ferdinand Wilhelm af Württemberg*. For en Nutids Betragtning kan det jo nok se lidt ejendommeligt ud, at han, den uægte Søn af den afdødes Ægtefælle, blev anbragt i saa umiddelbar Nærhed af den døde, nærmere end hendes egne Børn, de kongelige Prinser og Prinsesser!

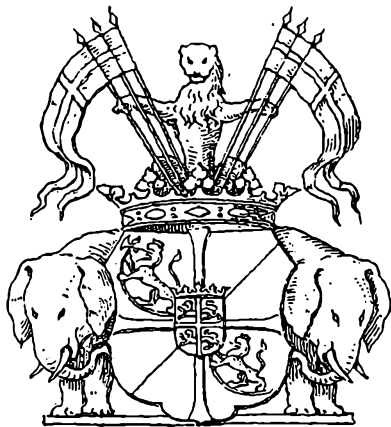
Foruden at Enkedronningens Død udløste hendes lange Sygeleje og derved gav Kongen Frihed til at kunne foretage sin Rejse, medførte den ogsaa en Frihed for en anden, og det blev en Frihed af en langt lykkeligere Art, nemlig Friheden fra et aarelangt Fængsel for en af Danmarks maaske mest tragiske Skikkelser, *Leonora Christine Ulfeld*, der nu i 22 Aar havde vansmægtet i Blaataarn paa Københavns Slot. Med Enkedronningens Død steg Forhaabningerne hos alle dem, der i mange Aar havde arbejdet paa den fangnes Frigivelse, og blandt disse skal nævnes *Gyldenløve* sammen med *Ahlefeldt*, og efter Ordre fra Ludvig XIV, dennes Gesandt i København, *Pierre, Marquis de Villars*, samt Leonora Christines tredie ældste Søn, *Corfitz*, hvem det ved en stor Energi var lykkedes at faa det franske og det engelske Hof sat i Bevægelse for Moderens Frigivelse. Allerede i 1670 havde den engelske Statsminister, Lord *Arlington*, henvendt sig til Gyldenløve derom, og denne havde ogsaa hos Kongen gjort, hvad han kunde, men alle Forsøg var strandet paa Enkedronningens Modstand. Den brandenburgske Gesandt, *Friedrich v. Brandt*, fortæller i det følgende Aar om hendes ubøjelige Sind, at en af Leonora Christines Døttre, *Ellen Kirstine*, havde opholdt sig i Byen i 9 Uger, forklædt og under Navnet *Ellen Jacobsdatter* og næsten hver Dag i en Hyrevogn kørt baade til *Gyldenløve* og til *Griffenfeld* for at faa dem til at gaa i Forbøn for Moderen hos Kongen; disse havde ogsaa talt hendes Sag saa varmt som de kunde, men uden Held. Derefter havde hun selv henvendt sig med et Bønskrift direkte til Enkedronningen, men efter at hun havde ventet paa Foretræde fra Klokken 8 til 2, blev hun afvist og gik grædende bort. Kongen havde i Mellemtiden konfereret om Sagen

med Gyldenløve, Ahlefeldt og Griffenfeld, men Enkedronningen var ubøjelig og henholdt sig til, at hvis hun modtog Ulfelds Datter, vilde det være at desavouere hendes højsalige Gemal, som havde dømt Ulfeld og hans Familie. For at stille hende tilfreds, maatte Kongen saa give Ellen Kirstine Ordre til inden 24 Timer at rømme Landet. — Men efterhaanden som det blev klart, at det bar mod Enden med Enkedronningen, tog Bestræbelserne for Fangens Frigivelse paany Fart, og baade de Villars, Gyldenløve og Ahlefeldt arbejdede ihærdigt derpaa; da hun nu var død, bortfaldt Hindringen derfor, og kort før Kongen tiltraadte sin Rejse, gav han Ordre til, at hun, saasnart han var rejst, skulde gives fri. Hun tog saa Ophold hos sin Mands Broderdatter, Jomfru *Anne Sophie Ulfeld* paa Husumgaard udenfor Kjøbenhavn, indtil hun hen paa Efteraaret flyttede til sin fremtidige Bopæl i Maribo Kloster. Sønnen Corfitz skrev, medens Kongen var i Norge, til sin frigivne Moder: »Jeg tror, det bliver nødvendigt, at jeg skriver et Takkebrev til Hs. Exc. Greve Ahlefeldt og til Hs. H. Exc.«⁸⁷) —

I 1686 truede det atter med en Krig, denne Gang med Hamborg, og denne Affære indbragte ikke Christian V nogen Hæder, thi det militære Resultat blev lig Nul, og det politiske Resultat skulde vise sig at blive skæbnsvangert for Danmark. Aarsagen til Affæren laa i høj Grad i Kongens Ømskindethed m. H. t. sin suveræne Magt, men var iøvrigt ikke af nogen ny Dato. I 1679 havde Staden ved et med Kongen indgaaet Forlig forpligtet sig til at yde denne den Hyldning; som han i 1672 havde suspenderet foreløbig (se ofr. S. 122, f.f.), men som Staden stadig havde vægret sig ved at opfylde, og dette havde irriteret ham mere og mere. Byens Raad var i Spørgsmaalet om Hyldningen delt i to Partier, af hvilke det ene ønskede et godt Forhold til Danmark, medens det andet var absolut fjendtlig indstillet overfor dette. Da Gyldenløve i 1684 opholdt sig i Hamborg, undersøgte han Forholdene og raadede Kongen til at frigive et Skib, som de danske havde beslaglagt i Glückstadt, da man derved vilde vinde de fornemme Borgeres Hengivenhed i Hamborg, og vilde man ikke rette sig efter hans Villie, havde han det jo altid i sin Haand at tage nogle andre Skibe i Stedet for. Og nu opstod der i 1686 en Strid imellem Staden og Hertug *Georg Wil-*

helm af Celle, og denne lod sine Tropper rykke imod Byen. Christian V ansaa derfor Tidspunktet for at være gunstigt til at gennemtvinge sin Fordring, og en Hær paa 14000 Mand, som stod ved Grænsen, dirigerede han mod Staden og indsatte Gyldenløve som Overgeneral. Efter hvad det hed sig, havde denne kun nødtvungent indvilliget i at modtage denne Post og kun paa Kongens udtrykkelige Befaling givet efter, imod at Kongen lovede at fritage ham for alt Ansvar. Den 18/8 1686 afrejste Overgeneralen til Hæren, og 2 Dage efter slog denne Lejr vest for Altona. Men det skulde gaa helt anderledes, end Kongen havde tænkt sig, thi det dansksindede Parti, som han havde sat sig i Forbindelse med, vilde paa ingen Maade ind under dansk Overhøjhed, men udsonede sig med Byens Raad og forberedte et Forsvar bag stærke Forskansninger. Heller ikke vilde Nabostaterne og det tyske Rige vide af, at Danmark fik Herredømme over Elben, og lovede Staden Hjælp. Snart efter indfandt der sig deputerede fra Byen, og de var ledsaget af Kejserens Sverrigs, Frankrigs, Lüneburgs og Brandenburgs Afsendinge; de lagde nu et saa stærkt Pres paa Kongen for at faa ham til at give efter, saa at han tilsidst saa sig nødsaget dertil, og de danske Tropper blev trukket tilbage fra Hamborg, uden at man havde opnaaet at faa Staden til at aflægge den forlangte Hyldning. Overgeneralen deltog selvfølgelig i de stedfundne Forhandlinger, og med god Grund kunde han lade falde den Bemærkning, at der ikke var megen Ære at vinde ved dette Felttog, og at de danskes Stilling mindede om Fortællingen i Evangeliet, hvor Høvedsmanden i Kapernaum sagde til Kristus: »Naar det hedder: kom, saa kommer han, og naar det hedder: gaa, saa gaar han«. At Frankrig og Brandenburg, som havde Traktater med Danmark, alligevel lod sig finde i Række sammen med de protesterende Lande, var en stor Skuffelse for Christian V., men disse Stater vilde ikke paa det daværende Tidspunkt have Krig i Norden. (se herom ndf. S. 207). — Og Gnidningerne fortsattes med Hamborg i adskillige Aar endnu. I 1691 blev det forebragt Kongen, at der stadig i Byen var to Partier, hvoraf det dansksindede desværre ingen Indflydelse havde, medens det andet og største gjorde alt for at fornærme og skade de danske og tilmed lagde saa lidt Skjul paa sine Følelser, saa

ovenikøbet nogle af de fornemste i Senatet offentlig pralede med deres »dødelige Had« til den danske Nation; desuden blev et Par danske Borgere arresteret dèr, nemlig en Postkusk, som Postmesteren i Altona havde sendt dertil med en Pose, der indeholdt 600 Daler, som skulde afleveres til en af Stadens første Embedsmænd, en rig Købmand ved Navn *Borstel*. Men saasnart Kusken havde naaet dennes Hus, blev saavel han som *Borstel* arresteret og ført for en Dommer, som behandlede dem »med megen Haardhed«. Og endvidere var det kongelige Postbud fra Glückstadt blevet anholdt, saasnart han var kommet indenfor Byen Hamborgs Port, og »faaet en ilde Medfart«. Da der kort efter disse Begivenheder indfandt sig nogle deputerede fra Staden for at forhandle om nogle Sager, fik Gyldenløve og et Par andre Ordre til at forhandle med dem, men de maatte ikke begynde derpaa, forinden det beslaglagte Pengebeløb var givet tilbage og de arresterede sat i Frihed.⁸⁸⁾

*Det Ulrik Frederik Gyldenløve i 1655 tildelte
men først langt senere benyttede Vaaben.*

Kapitel XII:

FORHOLDET TIL UDLANDET FRA 1686.

Naar Marquis de Torcy udtaler, at Gyldenløve kun ugerne giver sig af med Statssager og kun gør det for at være Kongen til Behag (se ovf. S. 201), er dette ingenlunde urigtigt. Et halvt Aar efter giver de Torcys Afløser som Gesandt ved det herværende Hof, Greve de *Cheverny*, Udtryk for en lignende Opfattelse: »Kongens Gunst er delt imellem *Knuth*, der holder de andre ved Magten uden selv at ville blande sig i Sagerne og opdynger store Midler, og Vicekansleren *Vibe*, som er den, der styrer Sagerne. *Reventlow* og *Gyldenløve* har, skriver han senere, ikke større Del i disses Styrelse end det tyske Parti, som styres af *Knuth*, for Skams Skyld lader dem have, men den virkelige Magt er hos *Vibe* og *Ehrenschild* (Bierman v. Ehrenschild). Ogsaa denne Bedømmelse synes at være — for en Del — velbegrundet. Det var nu helt andre Mænd, der var de ledende, end den Gang i Triumviratets Dage, da Gyldenløve, Ahlefeldt og Griffenfeld var dem, der havde alt at sige. Det var nu efter Ahlefeldts Død i 1686 navnlig Ehrenschild og Vibe, der i Conseillet stod for Styret. Ingen af disse, lige saa lidt som Reventlow, var forøvrigt i Besiddelse af det vidtskuende Statsmandsblik, og de var heller ingenlunde altid enige i den Politik, der burde føres. Gyldenløve søgte ingensinde at fortrænge dem; han havde ingen Aspirationer som ledende Statsmand, og han har selv udtalt, at den store Politik ikke laa for ham, og den havde heller ikke hans Interesse i samme Grad som de militære og de norske Sager. De 4 Aar, han havde tilbragt i Norge under den skaanske Krig, havde jo ogsaa bragt ham ud af Kontakt med Udenrigspolitikken. Men han deltog samvittighedsfuldt i Conseillets Møder og udtalte

der sine Meninger; Norge vedblev at være hans Hjertebarn, og hans Omsorg for Almuens trange Kaar deroppe svækkedes ikke. Og han var Christian V.'s trofaste Ven, som blev raadspurgt og benyttet af ham i mange Sager og i en Mængde Kommissioner, der kunde være af den mest forskellige Art.

I de Aar, som fulgte efter den skaanske Krig, var Kongen stærkt optaget af forskellige Stridigheder med Gottorp, som endte med, at han ved et aabent Brev den 30/5 1684 foretog det skæbnsvangre Skridt at inddrage hele den gottorpske Del af Slesvig. Selvfølgelig vakte dette et Raseri hos Hertugen, og denne fik som altid Støtte hos Sverrigs Konge Karl XI, hvem det var magtpaaliggende at have en tilstrækkelig stærk Forbunds-fælle i Ryggen paa Danmark. I November 1687 traadte der en Kommission sammen i Altona for at opnaa en Ordning imellem de stridende Parter, men de Mæglingsforslag, som Brandenburg og Brunsvig-Lüneburg fremkom med, blev afvist af Gottorp og Sverrig. — I det følgende Aar udbrød nu den pfalziske Arvefølgekrig (1688—1697) imellem Ludvig XIV paa den ene og England, Holland, det tyske Rige og Brandenburg paa den anden Side, og denne Krig kom Danmark højst ubejleligt, thi de sidstnævnte Lande vilde ikke paa nogen Maade have Krig i Norden, da de vilde have Sverrig med paa deres Side, og dette vilde Karl XI ikke, medmindre Hertugen af Gottorp først blev genindsat i sin suveræne Stilling. Og nu skulde de sørgelige Følger af det mislykkede Togt til Hamborg vise sig, thi Kejseren og Brandenburg stillede sig nu helt paa Gottorps og Sverrigs Side og lagde et Pres paa Christian V. for at faa ham til at give efter, og da England og Nederlandene truede med at sende en Flaade til Østersøen, og endelig Sverrig i Februar 1689 sluttede et Forbund med Brunsvig-Lüneburg imod Danmark, maatte Chr. V. give efter og indgaa paa det ydmygende Forlig i Altona 20/6 1689, hvorved Hertugen genindsattes i sin suveræne Besiddelse af Slesvig med Ret til at slutte Forbund med fremmede Magter og bygge Fæstninger.⁸⁹⁾

I alle disse mange forskellige Forhandlinger havde Gyldenløve stadig taget Del indtil det Tidspunkt kom, hvor Sverrigs Stilling begyndte at blive faretruende, thi da blev det nødvendigt at bringe Norges Forsvar i krigsmæssig Stand, og han blev derfor sendt der-

op. Efter sin Ankomst gik han med sin sædvanlige Energi strax igang med at træffe de fornødne Forsvarsforanstaltninger, og da han gennem sine Spioner fik Underretning om, at Svenskerne ved Gøteborg samlede en stor Hær sammen, og at Styrker fra det indre Sverrig og Finland var paa Marsch henimod Norge, trak han Tropper sammen ved Grænsen, men med Svenskerne fulgte »Sygdomme og Deserteringer i trofast Kompagni . . . Deres Brød bestaar af en Ragout, som man kalder Bovtebrød«. For at lette Tilgangen til Hæren gav han med Kongens Billigelse Befolkningen i Grænsedistrikterne en Del Lettelser, dels i deres Skatter, dels paa andre Maader, hvad der gjorde et godt Indtryk paa den. I det hele gjorde han nu »alt istand for at kunne modtage dem, der vil gøre sig den Ulejlighed at aflægge os et Besøg, kort sagt vi frygter intet, og skønt vi har Mangel paa Penge, vil vi ikke undlade at gøre alt, hvad der er til Gavn for vor uforlignelige og velsignede Konges tapre Folk og trofaste Undersaatter«.

Om de Forhandlinger med de allierede, der samtidig førtes fra dansk Side, blev han holdt nøje underrettet af Reventlow, og det var med den dybeste Mistillid, han fulgte Gangen i dem. De af Mæglerne stillede Forslag finder han er saa haarde og uretfærdige, at man efter hans Mening ikke kan acceptere dem, hvorfor Krigen vel vil blive uundgaaelig. Erklærede Fjender, skriver han videre, kunde ikke stille mere ufordelagtige Forslag, da de kun gaa ud paa at svække Danmark, og der er ingen, der nævner noget om, hvad Sikkerhed Kongen vil have i Fremtiden, naar han skal tvinges til at forringe sin Hær overfor en Fjende, der er bevæbnet. En Krig vilde ikke kunne medføre saa mørke Følger som en saadan usmagelig Fred, og man saa kun alt for tydeligt, at man af saadanne Venner maatte frygte alt og intet haabe. Da han fik Meddelelse om, at nu var Traktaten med Gottorp bragt istand, blev han fuld af Harme derover og spurgte, om vi »samtidig med dette Tab kommer ud af denne Pest af Usikkerhed, som vi indtil nu har været fyldt af«, naar Svenskerne vedbliver med at transportere 15000 Mand henimod Norge, foruden at de allerede har et lignende Antal i Tyskland, og hvem garanterer for, at de ikke til Efteraaret ogsaa sender en betydelig Hær ned til Holsten og blot kalder den for

»gottorpske« Tropper. Men hvis der kunde opnaas en fuldkommen Forstaaelse mellem den danske og den svenske Konge, vilde dette være meget nyttigt, men det var vist mere at ønske end at blive forvisset om. Havde nu Statholderen ikke megen Tillid til Kongen af Sverrig, havde han endnu mindre Tillid til Hertugen af Gottorp, om hvem han mente, at han kun vilde vente, indtil der var sket en Reduktion i den danske Hær for saa at optræde til Skade for Kongen, men indtil den Tid vilde han sørge for at skabe sig et sikkert Tilflugtsted for ikke hvert Øjeblik at risikere igen at blive omringet af et Regiment Dragoner, (en Hentydning til, at han i 1675, da han ved Krigens Udbrud stod paa Sverrigs Side, var blevet overrumplet af Christian V i Rendsborg og bevogtet, indtil han havde gaaet ind paa Kongens Betingelser). Gyldenløves Mistillid til Gottorp skulde iøvrigt ikke saa mange Aar efter vise sig at have været ganske velbegrundet, thi Christian Albrechts Søn og Efterfølger, *Hertug Frederik IV*, tog i 1695 en svensk Styrke paa 1500 Mand ind i Holsten, byggede Skanser og Befæstninger, ja indførte ovenikøbet et særligt Flag for sin Del af Hertugdømmerne, nemlig det holstenske Neldeblad over de to slesvigske Løver!

Da nu Freden var sikret og Faren for et svensk Overfald drevet over, længtes Statholderen tilbage til Kjøbenhavn igen og derefter til et Badested, thi han mente ikke, at han taalte at være i Norge længere, end det gode Vejr varede, »hvilket desværre ikke er af saa lang Varighed i dette Klima«. Men han blev syg og maatte lægge sig tilsengs i flere Maaneder, saa han kom først afsted i Slutningen af Aaret, og følte sig da endnu saa svag, saa han ikke turde gøre noget Ophold i Kjøbenhavn paa Vejen, men tog direkte til Badet i Frankfurt.⁹⁰⁾

Efter at være vendt styrket tilbage indtog han atter sit Sæde i Geheimeconseillet og deltog i dettes Forhandlinger. Den pfalziske Arvefølgekrig var nu i fuld Gang, og Forhandlingerne i Conseillet kom til at dreje sig om Spørgsmaalet om, til hvilken af Siderne man nærmest skulde hælde. To modsatte Anskuelser gjorde sig gældende, idet Valget stod imellem Frankrig paa den ene Side og dets Modstandere, af hvilke der navnlig var at tage Hensyn til Sømagterne, England og Holland, paa den anden Side. Efter Ahle-

feldts Død i 1686 savnede man en fast Haand om Statens Ror i Landets Udenrigspolitik, og derfor svingede denne i disse Aar frem og tilbage, alt eftersom det franskvenlige eller det engelskvenlige Parti havde Overhaand. Først søgte man en Tilnærmelse til England af Skuffelse over, at Frankrig hverken havde støttet os i Striden med Hamborg eller overfor Gottorp, og der blev ogsaa afsluttet en Traktat dermed den 15/8 1689, ifølge hvilken der blev stillet et Tropic-kontingent paa 7000 Mand til Englands Raadighed. Aaret efter blev der endvidere sluttet en defensiv Alliance med Storbritannien og Nederlandene den 3/11 1690, og denne førte senere til Afslutningen af en Traktat af 15/3 1692 med disse Landes allierede, den tyske Kejser *Leopold I*, ifølge hvilken ogsaa denne fik overladt et Tropic-korps. Men denne Retning i Politiken blev ikke fastholdt, navnlig fordi Sømagterne ikke vilde respektere den nye Grundsætning, der havde dannet sig om, at et neutralt Skib gjorde dets Ladning fri, men opbragte de danske Skibe ved omfattende Kaperier. Derfor svingede man paany over til Frankrig, og den 17/3 1691 afsluttedes der derefter med dette Land et hemmeligt Neutralitetsforbund, i hvilket en af Bestemmelserne var, at Danmark indgik paa ikke ved nye Rekrutteringer at udfylde de Huller, som der ved Krigsbegivenhederne maatte opstaa i det til England oversendte Hjelpekorps. Men denne for Danmark letsindigt indgaaede Forpligtelse skulde ogsaa forvolde Kongen Vanskeligheder: I Marts 1692 ankom Chefen for Korpset, Hertug *Ferdinand Wilhelm af Würtemberg*, til Kjøbenhavn og forhandlede med Regeringen om at supplere Styrken, idet den efterhaanden havde mistet 1336 Mand, der var faldet eller døde af Sygdom, og blev det ved paa den Maade, kunde det let ende med, at Korpset, der udgjorde nogle af Kongens bedste Regimenter, gik helt tilgrunde, idet det kunde blive saa decimeret, saa Soldaterne tilsidst maatte stikkes ind i andre Regimenter, og dette maatte forebygges. Men hvorledes skulde dette lade sig gøre, naar man overfor Frankrig havde fraskrevet sig Retten dertil? Man fandt da paa den maaske ikke saa pyntelige Udvej at tilbyde den franske Konge et Regiment til Gengæld, og for at faa det til bedre at glide, tilbød man at stille selve Christian V.'s Søn, den unge *Christian Gyldenløve*, som Chef i Spidsen derfor. Men en saadan

Løsning vilde hverken Frankrig eller England gaa ind paa. Saa fik i et Conseilmøde den 29/3 Gyldenløve den geniale Ide, at den bedste Maade at komme udenom Løftet til Frankrig paa vilde være at forsøge at faa Brandenburg til at hverve 1000 Mand imod at betale 20 eller 25, ja om det skulde være helt op til 40 Mark pr. Mand, og til Gengæld herfor garantere Kurfyrsten hans Lande. Hertil mente *Reventlow*, at man burde, som han altid havde raadet til, holde sig til Sømagterne; Korpset maatte bevares, og hvis dette ikke kunde ske uden at bryde Traktaten med Frankrig, saa han ikke noget andet Middel end det af Hs. H. Exc. foreslaaede. *Jens Juel* var enig med *Reventlow* heri, og heller ikke Direktøren for Rentekammeret *Chr. Siegfred von Plessen* havde noget at indvende ud over, at han ikke kunde se, hvorfra han skulde skaffe de mange Penge. Men efter sin Ed og sin Samvittighed kunde han ikke se andet, end at det var nødvendigt, at Rekrutteringen til Regimentet maatte finde Sted, og da Frankrig havde forkastet alle de Forslag, man havde gjort det i denne Sag, maatte man antage, at det kun ønskede, at Hs. Maj.'s Korps skulde blive tilintetgjort; og man kunde da ikke gøre andet end samtidig at tilkendegive det, at man var fast besluttet paa herefter at ville forblive ved Traktaten. Da ogsaa *Jessen*, (siden 1688 Oversekretær i Tyske Cancelli), sluttede sig til Gyldenløves Forslag og tilbød sammen med *Reventlow* at ville give Kredit for Halvdelen af det nødvendige Beløb, resolverede Kongen, at man skulde forsøge at faa de 1000 Mand skaffet gennem Brandenburg imod til Gengæld at tage Landet i Forsvar og i Nødsfald at sende 1000 Mand ned til dets Hjælp. — At Frankrig, saasnart det fik dette at vide, protesterede, var kun rimeligt, men dets Protest hjalp ikke, og den 11/4 1692 afsluttedes Traktaten derom med Brandenburg.

Som det var Skik og Brug i Datiden, naar der forhandlede med fremmede Stater, blev der givet Gaver til de ledende Forhandlere, naar man havde opnaaet et tilfredsstillende Resultat. Ogsaa efter Afslutningen af Traktaten med Frankrig blev der af Ludvig XIV givet Presenter baade til *Gyldenløve*, *Reventlow*, *Juel* og *Jessen*, men belært af Griffenfelds sørgelige Skæbne tog de først imod dem efter at have indhentet den allerhøjeste Tilladelse dertil. Ogsaa

Christian V., der i Mellemtiden havde nærmet sig til Sverrig og med det havde afsluttet to Traktater, fulgte denne Skik, men slap temmelig billig derfra: Hans Overhofmester, Baron v. *Winterfeldt*, havde en Fordring paa den svenske Førsteminister, *Bengt Oxenstierna*, og nu bad Kongen Gyldenløve om at sondere hos v. *Winterfeldt*, om han vilde være villig til — vel at mærke imod et Afslag i hans Fordring — at transportere denne til Kongen, da den saa skulde bruges som en Foræring til *Oxenstierna*!

Ja der var meget, Kongen benyttede sin Halvbroder til: I Juli 1691 sendte Kurfyrsten af Sachsen to Gehejmraader til Kjøbenhavn for at indlede Forhandlinger om et Ægteskab mellem hans Søn, Kurprinsen *Johan Georg*, og Chr. V.'s Datter, *Sophie Hedvig*, og Kongen udnævnte Gyldenløve til sammen med et Par andre Gehejmraader at føre Forhandlingerne herom. 10. September blev der afsluttet en Ægteskabskontrakt, men da Kurfyrsten nogen Tid efter afgik ved Døden, vilde *Johan Georg* ikke gifte sig med Prinsessen og trak sig tilbage, saa der blev ikke noget af det Ægteskab!

Af de i Danmarks Historie mere betydende Begivenheder, hvor Gyldenløve tog Del i de vedkommende Raadslagninger, skal endnu blot kortelig omtales den, der førte til Bombardementet af Ratzeburg i 1693. I 1689 var den sidste mandlige Ætling af det Ascaniske Hertughus i Sachsen-Lauenburg afgaaet ved Døden, og blandt dem, der hastede med at melde sig som nærmeste Arving, var Hertug *Georg Wilhelm af Brunsvig-Lüneburg-Celle*, som uden at afvente Kejserens Afgørelse om, hvem af Liebhaverne, der var nærmest successionsberettiget, rykkede ind i Lauenburg og besatte Landet. Dette opvakte imidlertid stor Forbitrelse ikke alene hos Naboerne men ogsaa hos Christian V., der ikke vilde finde sig i, at Brunsvig-Lüneburg, som tilmed havde modarbejdet ham baade overfor Gortorp og overfor Hamborg, fik Fodfæste nord for Elben og saaledes blive Nabo til Danmark. Da saa tilmed Celle'ske Tropper i Januar 1693 pludselig bemægtigede sig Domkirken i Ratzeburg og begyndte at befæste Pladsen omkring den, blev det bestemt i Conseillet, at man skulde angribe Byen, og imellem 13 og 14000 Mand under Kommando af Feltmarskal *Gustav Wilhelm Wedel* marscherede imod Ratzeburg. Fra forskellige Staters Side fremkom der nu

Mæglingsforsøg, og Brunsvig-Lüneburg fremsatte ogsaa selv Forslag til en Løsning. Til Drøftelse af disse blev der afholdt et Conseilmøde i Rendsborg, men baade Gyldenløve og de andre Conseilmedlemmer var enige om, at man ikke kunde fravige Fordringen om, at Fæstningsværkerne blev sløjfede, og derefter begyndte Bombardementet af Staden den 21/8. Men saa fremsatte Kejseren et nyt Forslag, og dette førte til Afslutningen af en Vaabenstilstand. Kongen, der selv var tilstede ved Hæren, rejste derefter tillige med *Gyldenløve* og *Juel* til Mølln, medens de andre Herrer forhandlede i Pinneberg, og her enedes man efter 9 Timers Debat om, at Brunsvig-Lüneburg skulde demolere de opkastede Fæstningsværker og trække sine Tropper tilbage over Elben samtidig med, at ogsaa de danske Tropper blev trukket tilbage. I Mølln drøftede Kongen dette Forslag med Gyldenløve og Jens Juel samt den tilkaldte Wedel, og den trufne Ordning blev derefter godkendt. Dermed endte dette Felttog.

Fra nu af er der ikke synderlig mere at berette om Gyldenløves Deltagelse i Forhandlingerne i Geheimeconseillet, der er af større Interesse. De forløbne Aar havde ogsaa — med Undtagelse af de varmeste Sommermaaneder, hvilke han tilbragte paa sine forskellige Godser, — lagt Beslag paa den største Del af hans Tid, og det var ingen Sinecurepost at være Medlem af Conseillet. Tager vi f. Ex. det sidste af de nysnævnte Aar, i hvilke de store Spørgsmaal var til Behandling, Aaret 1692, afholdtes der blot i Maanederne Januar, Februar og Marts henholdsvis 13, 10 og 15 Conseilmøder, og med en enkelt Undtagelse deltog han i dem alle.¹¹⁾

Kapitel XIII.

GYLDENLØVE OG ENKEGREVINDEN AF ALDENBURG

Vi har ovf. S. 114—122 gjort Rede for Forløbet af den Oldenburgske Successionssag, indtil Righshofretten i Wien den 10/7 1673 havde afsagt den Dom, at Hertugen af Pløen var den rette Lensarving til Grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst. Ved denne Dom kom Christian V. i Kraft af det med Pløen indgaaede Forlig i Besiddelse af ogsaa den gottorpske Halvdel af Grevskaberne. Den 25/5 1676 indgik han dernæst en Overenskomst med Greve Anton af Aldenburg, i hvilken han tilsikrede denne hans rolige Besiddelse af de ham af hans afdøde Fader testamenterede Allodialgodser, medens Greven til Gengæld anerkendte Faderens Overenskomst af 29/7 1664 om Grevskaberne. Man skulde nu tro, at denne Sag herefter var endelig iorden, men det skulde gaa ganske anderledes. Christian V. var umættelig efter at udvide sit Rige og lægge mere ind under Enevældens Scepter, og snart kastede han sine Øjne paa disse Godser, der udgjorde den mest indbringende Del af Grevskaberne, og — fortrød den med Greven indgaaede Overenskomst! For at naa sit Maal fandt han paa det Paaskud, at han i sin Tid havde betalt alt for meget til Hertugen af Pløen for at faa den Overenskomst istand, hvorved han afkøbte ham hans Ret til Grevskaberne, saameget mere som Hertugen paa det daværende Tidspunkt endnu ikke var anerkendt som den retmæssige Lensarving. Han mente derfor, at det var nødvendigt, at der blev foretaget en Revision af det Grundlag, paa hvilket Allodialgodserne var blevet udskilt af Lenet. Imidlertid maa han have følt, at dette Grundlag for at omstøde Overenskomsten var noget spinkelt, thi hans Raadgivere fandt paa, at man skulde se at faa Hertugen af Pløen til at gaa i

Breschen og indlede en Proces imod Allodialarvingerne med det Formaal at faa en Del af de ved Aftalerne som Allodialbesiddelser anerkendte Godser dømt tilbage til Lenet. Disse Arvinger var Greve Anton og hans Fætter, Fyrst *Carl Wilhelm af Anhalt-Zerbst*, og da Hertugen gik ind paa Forslaget, blev der aftalt et Møde med disse i Bremen, — men saa døde pludselig Greve Anton den 27/10 1680. — Et mærkeligt Varsel om dette Dødsfald skal iøvrigt et Par Dage forinden være sket for Beboerne i Gyldenløves Palæ, hvorom en af disse, *Mathias Skaanlund*, der var Tjener hos den unge Greve *Christian Gyldenløve*, Chr. V.'s Søn, som kort iforvejen var blevet anbragt i Huset hos Statholderen, ved at berette: I den samme Nat, i hvilken Greve Anton døde, opstod der i Palæet »en skrækkelig Allarm med Heste, Redskaber, Kufferter og deslige« paa Trappen udenfor Rustkammeret. Narren, hvis Værelse laa ved Siden af dette, stod op for at se, hvad der var paa færde, men kunde intet opdage. Hendes Høje Naade sendte da sin Kammerpige ud paa Trappen for at se, hvorfra denne Larm hidrørte, men heller ikke hun kunde se noget, thi da blev alt stille, men aldrig saasnart man havde begivet sig til Ro igen, begyndte Larmen forfra, uden at man stadig kunde opdage Aarsagen. Men faa Dage efter indtraf der et Expresbud med Meddelelse om Grevens Død, »og da maatte man strax drage Hestetøjet, Kufferterne o. s. v. frem, saaledes som det i Forvejen var advaret«.

Ved Greve Antons Død blev med et Slag hele den saa snildt udtænkte Plan ødelagt, og Grunden dertil var følgende: Greven, der tidligere havde været gift med Rigsgrevinde *Augusta af Sayn-Witgenstein*, havde i Ægteskabet kun 5 Døttre og ingen Sønner, men et halvt Aar forinden sin Død havde han paany giftet sig, med den fra Griffenfelds mislykkede Frieri bekendte *Charlotte Amélie de la Tremouille, Prinsesse af Tarent*. Nu var den unge, kun 28-aarige Enke i Omstændigheder, og da man jo ikke kunde vide, om det ventede Barn vilde blive en Søn, som da vilde være Hovedarvingen, eller en Datter, vilde Grevinden, som med den største Energi vaagede over sit ufødte Barns Rettigheder, ikke deltage i det paa-tænkte Møde, som derfor ikke blev til noget. Gyldenløve, som jo var gift med Greve Antons ældste Datter og ifølge sin Svigerfaders

Testamente indsat som Hovedarving, hvis der ingen Søn blev født, kom paa Grund af Kongens Krav naturligvis i en meget vanskelig Stilling, idet hans Loyalitet overfor ham maatte trække til den ene Side, og hans personlige Interesse saavel som et vist sømmeligt Hensyn til Enken maatte trække til den anden Side. Da han nu skulde rejse ned til Begravelsen, gav Kongen, der vidste, at han kunde stole fuldt ud paa ham, ham Ordre til, at han i Majestætens og sit eget Navn skulde tage alle den afdødes Efterladenskaber i Besiddelse og navnlig faa fat i alle Brevskaberne, ogsaa de af Frederik III udgivne Breve om Grevskaberne og om Allodialgodserne, hvilke de oldenborgske Raader havde forseglet, og han skulde passe paa, at de andre Arvinger ikke fik nys derom eller fik Lejlighed til at tage Afskrifter af dem. Dette Hverv udførte han ogsaa eller rettere han troede selv, at han havde udført det, men det viste sig nogle Aar senere at være en Fejltagelse. Han havde nemlig kun faaet fat paa de Papirer, som vedrørte Kongens og Grevens Fællesarv i Grevskaberne, men de Dokumenter, som angik de særlige Godser, som Greven havde faaet som Allodium, og de der vedrørte hans og Fyrsten af Anhalt-Zerbst's øvrige Arv, havde den afdøde været saa forsynlig at gemme hen i en stor Kuffert, som han betroede Hamborgs Raad til Opbevaring. Da den Strid, der opstod imellem Enken og hendes to Medformyndere for den i Mellemtiden fødte Søn (se nedenfor), stod paa sit Højdepunkt i 1684, vilde den førstnævnte have fat i denne Kuffert og sendte et betroet Bud til Raadet i Hamborg med dettes Kvittering for Modtagelsen og bad om at faa den udleveret, men fik et Afslag.

Da Grevinden stadig indtog en afvisende Holdning, tabte omsider Kongen Taalmodigheden og vilde ikke vente, til Barnet blev født — tænk om det blev en Søn! og han mente, at det var lige saa godt med det samme at sikre sig Allodialgodserne ved at belægge dem med Sekvester, indtil Sagen om en Adskillelse kunde blive ordnet; og Hertugen af Pløen skulde derfor atter skubbes i Forgrunden, idet han skulde rette en Anmodning til Kongen om som regerende Greve i Oldenburg og Delmenhorst at ville foretage en Sekvestration. Men Hertugen foretrak paa det nuværende Tidspunkt at gaa frem med Lempe og i Stedet for at faa et Møde bragt

istand med Gyldenløve og i al Stillehed søge først at faa sluttet et Forlig med ham som den nærmeste Arving. Han sendte derfor i December Maaned sin Sekretær *Curtius* til ham, men Hs. H. Exc. svarede denne, at han vel for sit eget Vedkommende gerne vilde stille sig imødekommende overfor Hertugens Ønske, men han kunde ikke længere betragte sig som Universalarving, eftersom Grevinden var frugtssommelig; hans Hænder var derfor bundet, og hvor gerne han end vilde, kunde han under de nuværende Forhold ikke gaa ind paa det foreslaaede Møde med Hertugen. — Og Grevinden erklærede, at hun kendte ikke noget til Sagen og kunde heller ikke vide, hvem der vilde blive hendes afdøde Mands Arving, men det vilde jo nok vise sig om et halvt Aar, saa hun haabede, at man ikke vilde kræve nogen Adskillelse før den Tid. Da en Forhandling med Arvingerne saaledes ikke kunde komme istand, gik tilsidst Hertugen af Pløen med til at tilraade Kongen at belægge Allodiet med Sekvester, indtil Arvingerne vilde indgaa paa at komme til et Møde for at foretage den retmæssige Adskillelse. Derefter tog Kongen ved et Dekret af 19/3 1681 Amtet Varel og nogle Fogderier m. m. i Sekvester, medens Grevinden endnu en Tid skulde blive boende paa selve Slottet Varel og iøvrigt beholde Knyphausen og Doorwerth m. m. —

Den 26/6 1681 nedkom Grevinden med en Søn, men da Kongen nu havde sat sig i Besiddelse af de Landstrækninger, han ønskede, mente han at det vilde være det fornuftigste at lade Sagen staa hen og roligt afvente, hvad Arvingerne vilde gøre. — Medens Striden med Enken, som vi i det følgende skal se, aldrig fik Ende, fik man dog med den anden Allodialarving, Fyrsten af Anhalt-Zerbst, omsider i 1689 istandbragt et Forlig, hvorved denne i det væsentligste afstod Retten til sin Del af Allodialgodserne.

Nu skulde der efter Sønnens Fødsel jo indsættes en mandlig Formynder for den lille Greve ved Siden af Moderen, og Grevinden gjorde det kloge at bede selve Kongen om at være Medformynderen; men da denne ved at paatage sig Hvervet vilde blive bundet i sin Aktionsfrihed med Hensyn til Godserne, afslog han Tilbudet, og Kejseren beskikkede da den afdødes to ældste Døttres Ægtefæller, Gyldenløve og Rigs greve *Frantz Henrik v. Freitag*, Baron af

Goedens, til som Medformyndere sammen med Enkegrevinden at varetage Drengens Tarv. De 3 yngste Døttre maatte ogsaa have Formyndere, men medens de to yngste af dem, *Louise Charlotte* og *Wilhelmine Juliane*, valgte Gyldenløve og Overlanddrosten i Oldenborg, Greve *Burchard Ahlefeldt*, vilde den ældste af dem, *Dorthea Justine*, der i Modsætning til de to andre boede hos Stedmoderen, og som synes helt at have været undergivet dennes Indflydelse, ikke vælge de nævnte Herrer til Formyndere.

Efter at Allodialgodserne var blevet beslagnagt, blev Enkens og de ugifte Døttres økonomiske Stilling alt andet end misundelsesværdig, men trods dette strandede alle de Forsøg, man fra dansk Side gjorde paa at naa til en Ordning, paa Grevindens bestemte Modstand. Samtidig tilspidsedes hendes Forhold til sine to Medformyndere, og i de følgende Aar var hun optaget af Stridighederne baade med Kongen og med dem. I December 1684 indsendte Gyldenløve og Greve Freitag en Klage over hende til Kejseren, da de ingen Vegne kunde komme med hende og fik Medhold hos ham, (se nærmere herom i det følgende). Men aldrig saasnart havde de kundgjort dette for Grevinden, før hun bestemte sig til selv at rejse til Wien og personlig tale sin Sag for Kejseren. I Januar det følgende Aar rejste hun dertil, og det lykkedes hende at faa ham, der hidtil havde staaet paa Kongens Side, saa vidt ombestemt, saa han i Juni Maaned skrev til Christian V., at han som den øverste Formynder for den unge Greve ønskede at faa Sagens Dokumenter tilsendt, og at han af de to Medformyndere havde krævet en Beretning om Sagen indsendt inden to Maaneder. Kongen blev rassende og underrettede i en Skrivelse Gyldenløve og Greve Freitag om, at deres Myndling var født under Kongens Jurisdiktion, hvorfor de ikke maatte parere Kejserens eller Rigshofrettens Dekreter og Befalinger, og at de som Medformyndere havde at lade sig konfirmere af Hs. Maj. i denne Stilling og i det Øjemed indfinde sig i Kjøbenhavn. Og Grevinden fik en ikke mindre skarp Besked om, at hun vedrørende sit Værgemaal ikke havde noget at henvende sig til Rigshofretten om og en Advarsel om, at Kongen ellers vilde beskikke en anden Værgemænd for hendes Søn.

Den Redegørelse, som de to Medformyndere paa Forlangende

indsendte til Kejseren, findes i Gengivelse bevaret i det kgl. Bibliotek, og fremtræder som et omfangsrigt Værk paa 377 tætskrevne Sider. Men ogsaa fra Grevindens Side er der bevaret Materiale, bearbejdet og udgivet, til Belysning af Striden — fra *hendes* Standpunkt. Hun har efterladt sig en Slags Selvbiografi til Brug for Sønnen, naar han blev voxen, men den former sig nærmest som et Anklageskrift imod de to Medformyndere, navnlig Gyldenløve, i sin Skildring af hendes Kamp med dem for at værne om Sønnens Ret, efter at hans Fader var død. Det er ingenlunde kedeligt at stifte Bekendtskab med disse to Skrifter, af hvilke vi erfarer, hvad der er foregaaet imellem Parterne under Værgemaalene i Tiden, indtil Grevinden begav sig til Wien, og vi vil derfor beskæftige os lidt med dem i Hovedtrækkene, idet vi begynder med Enkens Fremstilling. Denne indskrænker sig nu ikke til Klager imod de to Herrer alene, men indeholder ogsaa skarpe Angreb paa flere andre. Først er der den afdøde Greves Læge, Doktor *Ringelmann*, til hvem hun nærer Mistanke om, at han har forgivet hendes Mand, da Lægen ikke kunde tilgive denne, at han havde forhindret, at han blev udnævnt til Gehejmerraad hos Fyrstinden af Neuenburg. Den afdøde havde selv engang fortalt hende, at han havde forhindret dette, og han havde føjet til, at Ringelmann havde givet 2 eller 3 af sine Venner Gift for at prøve Virkningen deraf, og desforuden havde han forgivet en af sine Koner! Man maa unægtelig forbauses over, at Grevinden, som dog var en klog Dame, saa alligevel beholdt en saadan Mand som Husets Læge! Gyldenløve kunde hun ikke lide: Han var, siger hun, udadtil meget høflig, men i Hemmelighed foretog han sig tusinde Ting, som ikke var en Mand af Ære, endsige en sand Kristen værdig; saaledes havde han, da han var ankommet til Slottet Varel, allerede 2 Dage før Begravelsen skulde finde Sted, sendt et Bud til Slottet Knyphausen for at tage det i Besiddelse og tage Indtægterne deraf til sit eget Brug, skønt dette Gods ikke var medtaget under Sekvestrationen. Omsider havde han dog paa hendes gentagne Anmodninger givet det tilbage til Sønnen, da denne var blevet 2 Aar gammel, og hun overtog saa selv Administrationen deraf. Endvidere havde han ved samme Lejlighed bl. a. brudt de Segl op, der var sat for Garderoberne, og taget den salige

Herres Parykker for selv at bruge dem! Gyldenløve og hans Gemalinde, fortsætter hun, forblev paa Varel Nytaar over og »gjorde mig Livet surt. Endelig den 5. Januar rejste de til min største Tilfredsstillelse«. Allerede faa Dage efter Begravelsen begyndte han at disponere over Arven efter den afdøde, han rekvirerede saaledes 12 Heste, deraf de 7 til Kongen og Resten til sig selv, »og som om det kun gjaldt at plyndre« forærede han den meget kostbare Meute af Jagthunde til Hertugen af Gottorp; kort efter maatte hun paa Forlangende atter udstede et Rejsepas for endnu 24 af Hestene, hvoraf de 12 skulde til Kongen, medens Gyldenløve for sig selv forlangte 12 Hopper fra Stutteriet! — Slottet Doorwerth (ved Arnheim i Geldern) havde den salige Herre givet hende i Morgengave, men Gavebrevet var ikke blevet underskrevet; da han senere blev syg, vilde han have det i Orden, men Grevinden vilde nu ikke tillade, at han beskæftigede sig med Forretninger. Et Par Maaneder efter Mandens Død fik hun at vide, at Gyldenløve for nylig paa Basis af en Attest om, at han var den salige Herres Arving, havde taget dette Slot i Besiddelse. Endvidere søgte han Anledninger til Strid med hende, og hans Folk bestræbte sig for at vinde hans Gunst ved at fornærme hende; saaledes havde den afdøde Rentemester, *v. Halem*, som Gyldenløve havde beholdt i Embedet, nægtet at udlevere hende Vin fra hendes egen Kælder, og Frøken *Dorthea Justine* kunde endog fortælle, at de ikke fik noget at spise, og af Drikke fik de kun Mælk, som Præsten forærede dem. (Da Grevinden imidlertid lidt efter selv fortæller, at hun har haft Kongen og Dronningen paa Besøg paa Varel, og at dette forløb særdeles udmærket, ligesom ogsaa, at hun havde snart den ene, snart den anden hos sig til Taffel, kan det vist ikke have været saa smaat med Føde- og Drikkevarer).

I August Maaned, fortæller Grevinden videre, rejste hun til Rendsborg for at overrække Kongen, som opholdt sig der, et Bønsskrift, der gik ud paa at faa Sekvestrationen hævet og en mindelig Ordning truffet. (Et Forslag, som Ahlefeldt og nogle andre Gehejmeraader efter Kongens Ordre derefter udarbejdede, blev ogsaa tiltraadt af Majestæten og Arvingerne med Undtagelse af Grevinden og Frøken *Dorthea Justine*, hvilke forkastede det). I Rendsborg

maatte hun vente over en hel Maaned, før hun omsider blev modtaget. Kongen var dog meget naadig imod hende, og Resultatet af hendes Besøg blev, at der blev sendt hende et nyt Forslag til en Ordning, og alle baade de danske Kommissærer og hendes egne personlige Venner raadede hende til at gaa ind derpaa, da det ellers vilde blive meget værre; men da hun ikke vilde gaa ind paa at give Afkald paa Slottet Varel, hvilket Kongen bestemt forlangte, førte dette Forslag heller ikke til noget Resultat, og hun forlod derefter Rendsborg og rejste tilbage til Varel. Det havde ikke engang hjulpet i Rendsborg, at hun for at faa *Reventlow* bragt over paa sin Side havde villet forære ham en Gulddaase, i hvilken hun havde lagt en Ring til en Værdi af 800 Daler, thi ved Synet af den blev han vred og gik bort uden at ville høre paa hende. — I November s. A., 1683, fik hun, efter hvad hun beretter, Underretning om, at Gyldenløve havde sendt hendes afdøde Mands 2 betroede Embedsmænd, *v. Halem* og *Drosten v. Weltzin* til Varel for at tage Sønnen bort fra hende. Medformynderne konkurrerer i det hele med hende i hendes Formynderskab, og de administrere ganske udygtigt og inhabilt; i Stedet for at Sønnens Indtægter, som de burde, blev afleveret til hende som Formynder, blev de indbetalt til de to nævnte Embedsmænd, som handlede med dem efter eget Forgodtbefindende, og navnlig *v. Weltzin* fandt paa alle optænkelige Fortrædeligheder, Uvillie og Ulykker. De lystrede kun de Ordre, de modtog af Gyldenløve, og hun havde bedet denne om at maatte blive fri for at forhandle med dem, men han havde afslaaet det.

I det næste Aar, 1684, fortsætter hun, fik hun at vide, at der paany var et Anslag igang imod *Knyphausen*, og at der allerede var sendt Soldater til Slottet for at sætte sig i Besiddelse deraf, hvorfor hun strax rejste dertil ledsaget af sin Raadgiver; men da de kom dertil, fik denne ikke Lov til at komme ind paa Slottet, medmindre han vilde love at være Formynderne lydige i et og alt og rette sig efter Stemmeflerheden. Da han imidlertid ikke vilde gaa ind derpaa, lod hun ham rejse tilbage til Varel og tog selv ind paa Gæstgivergaarden, hvor hun overnattede. Den følgende Dag kørte hun saa alene igen til Slottet, hvor hun ganske vist kom ind, men maatte passere gennem to Rækker Soldater, og der var kørt

6 Kanoner op, som var rettet imod Broen over Slotsgraven og andre Steder, for at hun ikke, hvilket Besætningen troede, at hun vilde, skulde tilkalde Hjælp. Da hun efter denne Expedition var kommet hjem til Varel, blev det atter fortalt hende, at man tænkte paa at tage Sønnen fra hende, hvorfor hun besluttede hurtigst muligt at faa ham bragt i Sikkerhed. Ledsaget af et Par Tjenestefolk fulgte hun ham ud til en lille Landsby *Rein* i Nærheden af Münster, og lod derefter sin gamle Kammertjener bringe ham derfra videre til Doorwerth og tog selv tilbage til Varel. Her blev der den 15/4 bragt hende nogle nye Forslag fra Kongen tillige med Breve fra Gyldenløve og Freitag, hvori de raadede hende til at gaa ind paa dem, da Kongen ikke vilde en Gang til give hende saa gode Tilbud, men Dagen efter rejste hun til Bremen. Saa indsatte Kongen en Befalingsmand paa Varel, og ved sin Ankomst til Slottet forlangte denne at faa Nøglerne udleveret for at komme ind; men da man ikke vilde give ham dem, hentede han uden videre et Par Smede fra Landsbyen, som brød nogle Vinduer op og ad den Vej trængte han med sine Folk ind i Slottet, hvorefter de aabnede Porten og lavede en frygtelig Uorden. Frøken Dorteas, som var paa Slottet, var dybt rystet over hans Uforsømmethed, som gik saa vidt, saa at der tilmed blev sat Skildvagter ud allevegne. Saa vilde Frøken Dorteas ikke forblive der længere, det lykkedes at faa 6 Heste smuglet ud af Stalden ved at vikle deres Hove om med nogle gamle Servietter, og de blev saa med Frøken Dorteas Lakajer ført til Bremen, medens hun selv kom bagefter. Derefter rejste de alle fra Bremen til Amsterdam, hvor de hentede Sønnen og begav sig saa med ham til Doorwerth.

Da hun nu havde installeret sig der i Ro med Sønnen, modtog hun paa Aarets sidste Dag i 1684 et Dekret fra Kejseren, der i vrede Ord truede med at fratage hende Formynderskabet for Sønnen, da de to Medformyndere havde indsendt en Klage over hende, gaaende ud paa, at hun havde skaffet sin Søn ud af Riget for at opdrage ham i den calvinske Religion, at hun forsømte hans Tarv, og at hun om Natten paa en hemmelig Maade havde bortfjernet for mere end 300.000 Thaler i bevægeligt Gods. Dette Dekret bevirkede, at hun besluttede selv at rejse til Wien og tale sin Sag for Kejseren.

Den 5/2 1685 afrejste hun fra Doorwerth og ankom til Wien. Her fik hun Audiens baade hos Kejseren, Kejserinden og alle kejserlige Personer og aflagde Besøg hos hver eneste en af sine Dommere, »baade de lærde og Kavallererne«, — kun Vicekansleren, Greve v. *Königseck*, voldte det Vanskelighed at faa i Tale, fordi hendes

*Charlotte Amélie de la Tremouille,
Prinsesse af Tarent.*

Elter Miniature paa Frederiksborg.

Medformyndere havde foræret ham 2 smukke Forspand fra hendes eget Stutteri, for at han skulde stille sig paa deres Parti. Hun forebragte for sine Dommere sin Anmodning om, at Kejseren vilde tillade Sønnen at forblive, hvor han var, at v. Weltzin og v. Halem skulde overlade hende den uforstyrrede Administration over hendes Søn og overlevere til hende, hvad de havde indkasseret af Indtægterne, og om, at Kongen af Danmark skulde afholde sig fra at konkurrere i Formynderskabet for Sønnen i de Overenskomster, som han ønskede vedrørende Godserne. —

Saavidt det interessanteste af Grevindens Memoirer indtil dette Tidspunkt. Hvad havde nu Gyldenløve og Freitag at svare paa

alle hendes Klager? Deres Redegørelse indlededes dels med en udførlig Udredning af det historiske Forhold til Oldenburg lige fra den første Greve af Oldenburg, *Diderik den lykkelige's* Dage, som døde 1440, og op til Dato, og dels med en Udtalelse om, at da »Klageskriftet er indrettet uden Orden og Sammenhæng, (saa) at det baade er svært at forstaa og modsige, og man ofte har Vanskelighed ved at forstaa, hvad Klagerinden mener, maa vi fordele denne Redegørelse i 2 Dele, den ene vedrørende de Traktater, som vi som Pupiller har sluttet med Kongen af Danmark, og den anden vedrørende vor Administration af Værgemaalet, og for bedre at vise Deres kejserlige Majestæt, hvorledes Klagerinden har misbrugt Deres Naade og fortalt falske Historier . . .«. Hvad nu angik hendes Kritik af Gyldenløves Person og Optræden ved Svigerfaderens Begravelse spildes der ikke mange Ord paa denne; hans tilsyneladende egenmægtige Optræden vedrørte kun Smaating, og saasnart han blev klar over, at hun var i Omstændigheder, hørte han op dermed, og meget af det, hun sagde, var heller ikke sandt. Med Hensyn til de af Kongen sekvestrerede Godser havde Gyldenløve maattet indsætte Administratorer for disse, og hvad Knyphausen angik, som tilhørte Sønnen, havde hun villet trække hele Administrationen til sig og villet udelukke Medformynderne, ja hun havde ovenikøbet gjort Skridt til at faa Greve Freitag afskediget som Formynder. Hendes Administration af Godset havde bevirket, at den derpaa hvilende Gæld ikke blev betalt, og Renterne voxede. Derfor havde Medformynderne engageret v. Weltzin og v. Halem, der begge under den afdøde Greve havde vist sig at være samvittighedsfulde i deres Arbejde, til at forestaa Administrationen i det samlede Formynderskabs Navn, og de havde maattet paalægge Folkene paa Knyphausen kun at være lydige overfor Fællesbestemmelser af dem alle tre, og v. Weltzin og v. Halem havde faaet Besked derom, thi alle de 3 Formyndere maatte i Fællesskab forvalte Godserne for Myndlingen. — Naar hun beklager sig over, at hun ved sin Ankomst til Knyphausen midt om Natten maatte vente i stræng Kulde en hel Time udenfor Porten, inden der blev lukket op, var hun jo ikke ventet, og paa den Tid af Døgnet var der selvfølgelig ingen paa Slottet, der var nysgerrig efter at se, om der

skulde være nogen udenfor, og naturligvis tog det Tid, inden Vagten fik vækket den befalende og fik udleveret Nøglerne til Porten, men hun havde skældt v. Weltzin og v. Halem ud, medens de var paa Slottet, før hun kørte afsted for at overnatte paa Gæstgivergaarden.

Derefter gaar de over til at rette direkte Angreb paa hende for hendes Optræden: Efter at hun havde afslaaet det Forslag, som Kongen i 1683 efter hendes Besøg i Rendsborg havde gjort hende, med den Udtalelse, at hun hellere vilde lide alt og gaa Tiggergang med Myndlingen end approbere Forliget, sendte hun i al Hemmelighed Sønnen tilligemed mange svært pakkede Kufferter ud af Grevskabet Oldenborg uden at sige et Ord om, hvor han blev sendt hen, og det tilmed med Fare for hans Helbred midt i den raa Aars-tid. Da hun efter Turen til Rendsborg var kommet tilbage til Varel, burde hun have sørget for at faa et Samarbejde istand med dem og hjulpet med til at faa en endelig Ordning istandbragt med Kongen, men i Stedet derfor foretog hun det for Myndlingen og den grevelige Familie højst skadelige Skridt at indpakke og bortfjerne Resten af de grevelige Arveefterladenskaber, som hørte ind under den fælles Administration, og som bestod af baade Pretiosa, Sølvtoj, kostbart Indbo samt Breve og Dokumenter, — alt, hvad der ikke allerede var ført bort med Sønnen. Hun lod det hele indpakke hemmeligt om Natten, og for at det ikke skulde blive bemærket, hvis hun lod det blive ført ud gennem Slottets Port, lod hun det i Løbet af Natten hemmeligt hejse ud gennem et Vindue i Slottets Bagside og tog saa selv derefter Flugten. Sønnen, som hun havde skjult paa et hemmeligt Sted, hentede hun og begav sig sammen med ham til Doorwerth og slap paa denne Maade ud af det Romerske Riges Territorium. Da disse Begivenheder var blevet bekendt, begav man sig ind i Slottet, men der mødte man en saadan Uorden og Ødelæggelse, saa ikke en Plyndring havde kunnet gøre det værre. De kostbare Tapeter var revet ned med Magt, naar ikke Krogene hurtigt nok havde kunnet tages ud, og alt, hvad der ikke havde kunnet bringes med, var revet ned, slaaet istykker og ødelagt, — ja, om det saa var Hds. Maj. Dronningens meget smukke Portræt i Legemstørrelse, malet paa Kobber og indfattet i en sjælden og kost-

bar Ramme, fandt man dette ødelagt og imellem allehaande gammelt Træværk »paa et lidet ærefuldt Sted«!

Da de havde faaet Meddelelse om, at Grevinden opholdt sig med Sønnen paa Doorwerth, sendte de hende i Slutningen af Juli 1684 det endelige Udkast til en Traktat med Kongen og ledsagede det med en fortrolig Underretning om, at der ikke var nogen Udsigt til at erholde yderligere for Myndlingen, men kun Fare for, at det hele vilde gaa istykker, hvis hun ikke vilde gaa ind derpaa, eller hvis hun vilde blive ved med at trække Tiden ud. Men hun nægtede at give deres Afsending Audiens og lod kun denne ganske kort sige, at saalænge vore 2 Stemmer skulde gælde imod hendes, vilde hun ikke erklære sig om noget som helst, ligegyldigt hvad det var. Næppe var Sendebudet kommet tilbage med den Besked, før de fik at vide, at hun nu havde til Hensigt at rejse fra Doorwerth og med Myndlingen og alt det grevelige Arvegods begive sig lige til Frankrig. Ganske vist paastod hun, at dette var fuldstændigt Opspind, men Gyldenløve kunde derom henvise til hendes Befuldmægtigede hjemme, som havde opsat hendes Klage til Kejseren, thi han havde selv fortalt ham det. Denne Underretning bevirkede, at de i December Maaned og Januar det følgende Aar, 1685, henvendte sig til Kejseren med Bøn om, at de, da de ingen Vegne kunde komme med hende, maatte faa et kejserligt Dekret om, at de maatte faa Tilladelse til at afslutte den ommeldte Traktat med Kongen uden hende, og at Klagerinden maatte faa Befaling til at bringe Myndlingen og alle de borttransporterede Sager tilbage til sine Godser i Riget og ikke paany føre dem bort derfra uden deres Samtykke. De erholdt da ogsaa Kejserens Tilladelse til begge disse Ting, men da de meddelte hende dette Reskript fra Kejseren, slog hun ind paa en anden Vej og begav sig personlig til Wien til Kejseren.

Hele hendes Optræden, konkluderer nu Medformynderne, maa være Genstand for en alvorlig Kritik. Ved at flygte fra Varel, hvortil der aldeles ingen Grund var, da ingen af os tænkte paa at drive hende ud derfra, har hun undladt at faa Forhandlingerne med Kongen bragt til Afslutning og i Stedet derfor givet de kongelige Embedsmænd Anledning til at okkupere og besætte det forladte Hus, og ved at bortfjerne de nævnte Arvegenstande har hun for-

ringet Myndlingens og det grevelige Hus's Formue med langt over 100.000 Rdlr.'s Værdi, som kunde have været anvendt til Betaling af den afdøde Greves Gæld, og saaledes være til Gavn for Sønnen og dennes Successorer. (Selv havde hun paastaaet, at hun ikke havde medtaget over 80.000 Rdlr., som skulde anvendes til Administrationen af de Midler, som hørte til Arveefterladenskaberne, og kun meget lidt af Inventariet). Ogsaa ved sin Bortfjernelse af Dokumenterne har hun forvoldt stor Skade, da man ikke ved, hvad det er for Dokumenter, hun har taget med sig, fordi alt sligt strax efter Grevens Død blev forseglet og ikke siden har været aabnet. Paa det Sted, hedder det videre i Redegørelsen, hvor hun nu har anbragt Myndlingen, maa det befrygtes, at han vil blive opdraget i den reformerte Religion paa Grund af den Sympati, som Moderen har for denne, og det vil være til stor Skade for hans Fremtid hos den danske Konge. Og yderligere er hun nu selv saa langt borte, saa Medformyndernes Forbindelse og Forhandlinger med hende bliver vanskeliggjort og har derved gjort sig selv uskikket til at være Formynder sammen med de to andre, og ved at unddrage sig selv og sit Gods fra Kejserens Jurisdiktion kan der ikke heller søges nogen Regres imod hende. Endelig er der den Fare tilstede, at naar Myndlingen, som endnu kun er 3 Aar gammel, engang kommer tilbage til sit Fædreland, kan man risikere, at der kan blive rejst Tvivl om, hvorvidt han virkelig er den rette Greve af Aldenburg og Ejer af Godserne, thi maaske vil der da ikke være nogen, der vil kunne vidne for ham, eftersom Moderen har afskediget de gamle Tjenere og antaget nye i Stedet. — Medformynderne maa anse det for at være deres Pligt at anvende al deres Flid paa at beskytte ham samt vaage over, ikke alene at han, saaledes som det var baade hans salig Faders og Farfaderens Bestemmelse, bliver opdraget i sin fædrene Religion, men ogsaa at han bliver opdraget i nyttige Videnskaber, gode Sæder og Skikke under fornuftig Opsigt i sit Fædreland eller ved Kongens Hof, og det er usikkert, om han paa det fremmede Sted, hvor han nu er, bliver opdraget saaledes, som han bør efter sin Stand. — Den lange Redegørelse ender med, at Medformynderne beder Kejseren om at ville befale hende at arbejde godt sammen med dem for i Fællesskab at opnaa det bedste

for Sønnen, at hun endvidere skal udvælge endnu en Medformynder af den *Augsburgske Konfession*, som skal have Tilsyn med, at Drengen bliver opdraget i sin Faders Religion, og beder tilslut Hs. Kejsersl. Maj. om at gøre, hvad han kan, for at der kan blive Ro om Sønnens Opdragelse og Godsernes Administration.²²⁾

Da Kejseren nu havde faaet begge Parters Fremstilling, resolvede han, at det skulde paalægges Klagerinden, at hun maatte give Sønnen lutheranske Præster, hun maatte vedblivende beholde Formynderskabet og Sønnen hos sig, men hun skulde udvælge endnu en Formynder, saaledes, at der ialt blev 4. I Tilfælde af at i en Sag Formyndernes Stemmer kom til at staa 2 imod 2, skulde Kejserens Stemme blive den afgørende. Endelig maatte Greve Freitags Broder, en Herr v. Gödens, ikke længere, som han hidtil havde gjort, ved sin Tilstedeværelse i Wien blande sig i Værgemaalsagerne. Det kejserlige Dekret herom fik hun overleveret den 2/7 i Wien, og Maanedsdagen derefter brød hun op og rejste hjem.

Grevindens Strid med sine Medformyndere har Chr. H. Brasch i korte Træk omtalt i sin Bog »Griffenfelds Kjærlighed til Charlotte Amélie la Trémouille« S. 144—145. Medens Grevinden her nærmest fremstilles som den forfulgte Uskyldighed, lader han Gyldenløve bestræbe sig for at faa hende udelukket fra Værgemaalet for lettere at kunne berige sig paa Arvingens Bekostning. Hans Beretning om Sagens Forløb er imidlertid paa adskillige Punkter ganske fejlagtig; naar han saaledes benævner Kejserens Afgørelse i Wien som en »Sejr« for Grevinden, idet hun bragte det dertil, »at Formynderskabet fratoges Grev Fridag, og at det overlodes til hende selv at vælge en anden Formynder i hans Sted«, er dette, som vi har set, fuldstændig urigtigt: han forvexler den Greve Freitag, der var Medformynder, med hans Broder, idet det var denne, der fik Paalæg om at afholde sig fra at blande sig i Værgemaalets Sager, medens Medformynderen vedblev i sin Stilling som saadan. Og den Formynder, som Grevinden skulde udvælge, skulde ikke være i Stedet for Greve Freitag men ved Siden af ham, — og dette Paalæg skete fra Kejserens Side netop efter Gyldenløves og Freitags Anmodning om, at Antallet af Formyndere maatte blive udvidet til 4. Men Brasch har ikke haft sin Opmærksomhed hen-

vendt paa de utrykte Kilder, der berører denne Sag, og navnlig ikke til de 2 Medformynderes udførlige Redegørelse til Kejseren, ellers vilde formentlig hans store Sympati for Enkegrevinden være blevet noget afkølet. At de 2 Medformyndere ikke har haft et altfor let Samarbejde med hende, kan der ikke være Tvivl om; saaledes skriver Gyldenløve under et Ophold i Hamborg i 1684 til Storkansleren: »Jeg vilde meget gerne føje Prinsesse de la Trémouille i alt, hvad der er muligt, men da hun anvender meget besynderlige Fremgangsmaader, er der ingen Mulighed for at rette sig efter dem«. Og Greve Freitag fortæller i et Brev fra Wien til Gyldenløve, at Grevinden dør gør stor Staahej over den Uret, som hun er overtydet om, at den danske Konge tilføjer hende, og vil i den Anledning besøge alle Kejsereens Raadgivere, og derefter tilføjer han: »Skønt jeg tror, at jeg kender hende godt nok til at vide, at hun ikke gaar den lige Vej for at komme ud af Affærrerne, kan jeg ikke lade være med at overbevise mig selv om, at hendes Myndlings Interesser er hendes mindste Bekymring, men at en blind Lidenskab efter at fordunkle og vende op og ned paa alting lige fra Grunden er Drivfjederen til hendes Handlinger. Deres Høje Excellence har lige til nu varetaget Myndlingens og hele Familiens Tarv saa godt og saa genereust, saa De fortjener de andres Tak, men da Svigermoders Raseri gaar for langt, vilde det ikke være uretfærdigt, hvis man tog sine Forholdsregler for at møde hendes Foretagender, og det bringer mig til at tage i Betænkning, om alle Omstændighederne vel overvejet gør det muligt, at disse Begivenheder er forenelige med den Kærlighed og Omhu, som en sand Moder bør have for sit Barn«. Dette er jo andre Toner end de, der lyder i Grevindens Selvbiografi og i Brasch's rosende Ord over hende. — I det hele taget har det næppe været efter Gyldenløves eget Ønske, at han overtog Besværet med dette Formynderskab, thi da han i Aaret 1701 anmodede om nu at faa sine Udgifter for dette for de sidste 6 Aar betalt og faa en Ende paa Sagen, udtaler han, at »jeg efter baade den afdøde Konges og den nuværende Konges Befaling har maattet fortsætte denne vanskelige Administration«. Til Belysning af, at hun har haft et noget vanskeligt Sind, kan maaske følgende ogsaa anføres: Kejseren havde jo befalet hende, at Sønnen

skulde opdrages i den Lutherske Religion, og derfor foreslog Dronning Charlotte Amalie hende, at hun vilde sende en luthersk Præst ned til hende, hvilket hun ogsaa tog imod. Hun fortæller selv i sine Memoirer for Aaret 1687, at Præsten snart efter sin Ankomst bad om at maatte forlade sin Stilling, og at dette var hende »meget kært«, og Udgiveren af hendes Memoirer beretter, at Sønnen vedblivende bekendte sig til den reformerte Religion!³³)

Striden syntes forøvrigt aldrig at ville tage Ende, — der var ingen Vegne at komme med Grevinden. I 1690 sendte Dronningen hende en Opfordring til at komme til Kjøbenhavn for at faa en Forsoning istand med Kongen, og Gyldenløve inviterede hende til at bo hos sig, — han skulde ovenikøbet efter, hvad hun selv fortæller, højlydt have erklæret, at hvis nogen anden vilde invitere hende til at bo i sit Hus, vilde han betragte denne som sin Fjende. Hun tog da imod Indbydelsen, og Gyldenløve sendte galant en ung adelig Herre ud for at tage imod hende og ledsage hende til hans Hus. Hun besøgte jævnlig de kongelige Herskaber, og Forhandlingerne blev genoptaget. Den 7/4 blev der tilvejebragt et Forlig mellem de af Kongen udnævnte Forhandlere paa den ene Side, 2 Repræsentanter for Enkegrevinden samt Gyldenløve paa egne og Freitags Vegne paa den anden Side, hvor det blev fastsat, hvad Kongen og hvad hver af Arvingerne skulde have af Arven. Men Grevinden vægrede sig atter ved at acceptere Forliget og rejste til tilbage til Doorweth for, som hun siger, at søge juridisk Bistand. Da hun imidlertid ikke gjorde Mine til at ville ratificere Forliget, tilskrev Kongen hende 1½ Aar efter et skarpt Brev med Meddelelse om, at hvis hun nu ikke inden 6 Uger ratificerede det, vilde han ikke længere være bundet derved, men forbeholdt sig selv, Hertugen af Pløen, Medformynderne og de grevelige Kreditorer al deres Ret. Men atter gik Tiden, uden at denne Trusel hjalp. Det blev derfor bestemt i et Conseilmøde den 15/7 1692, at der skulde skrives til de 2 Medformyndere, at hvis nu det for over 2 Aar siden paa deres Myndlings Vegne indgaaede Forlig ikke i Løbet af kort Tid blev ratificeret, skulde alle de favorable Vilkaar, som det var tilstaaet Formynderne at gaa ind paa, tilbagekaldes og kasseres og Forhandlingerne sættes tilbage paa det gamle Standpunkt, — men heller ikke

det hjalp. Det næste Aar kom imidlertid Greve Freitag selv til Kjøbenhavn, og derefter fik han og Gyldenløve ved at foretage nogle Ændringer i Forliget af 1690 i Grevindens Favør, nemlig at Kongen imod anden Godtgørelse gav Afkald paa Slottet og Godset Varel til Fordel for Myndlingen, medens Grevinden og Døttrene fik overladt en Del forskellige Godser, istandbragt et nyt Forlig den 12/7 1693, den saakaldte »*Aldenburger Traktat*«, og denne Traktat accepterede og ratihaberede Kongen. Et Par Maaneder efter blev Oberstløjtnant v. *Osten* sendt ned til Doorwerth med Traktaten, for at Grevinden skulde underskrive den, og for samtidig at kundgøre for hende, at Kongen uden Hensyn til om han fik hendes Underskrift eller ikke, til et nærmere fastsat Tidspunkt vilde skride til en fuldstændig Exekution af Traktaten. Men Resultatet blev det samme, Grevinden sagde: Nej, og vilde ikke indgaa paa noget Forlig, fordi Sønnen, naar han blev myndig, vilde kunne rette de stærkeste Bebrejdelser imod hende. — Saa laa Sagen atter stille i en Række Aar, lige indtil Gyldenløves Gemalinde den 15/7 1701 afgik ved Døden. Saa indbød Charlotte Amalie, som imidlertid var blevet Enke, Grevinden til et Besøg hos sig i Kjøbenhavn. Hun modtog Indbydelsen, og Gyldenløve kom ogsaa herop fra Holsten, hvor han efter Christian V's Død havde sit faste Ophold, og endnu engang tog man Sagen op for at forsøge at faa en Ende paa den, — men stadig med det samme negative Resultat. — Først da Sønnen, Greve *Anton II af Aldenburg*, var blevet myndig, fik man Sagen bragt til en Afslutning ved, at han selv kom til Kjøbenhavn. Han enedes med den nye Konge, Frederik IV, om at den afsluttede »*Aldenburger Traktat*« skulde godkendes, og denne blev da den 16/10 1706 ratificeret baade af Kongen og Greven, og dermed endte omsider denne lange Strid, der havde strakt sig over akkurat 26 Aar!

Til Tak for sit Arbejde ved Tilvejebringelsen af Traktaten fik Hs. H. Exc. det følgende Aar, 1694, af Kongen Expektance for sig og sine mandlige Arvinger paa Godset og Slottet Varel, naar den unge Greve af Aldenburg og hans mandlige Arvinger var døde, fordi Gyldenløve dette Forlig »fra Begyndelsen meget haver falliciteret« og fordi Majestæten, efter hvad han selv fortæller, derved indvandt op imod 12 Tdr. Guld! — Freitag fik uheldigvis ingen

Belønning, thi han var 2 Maaneder forinden afgaaet ved Døden. I 1738 afgik Greve Anton II ved Døden uden at efterlade sig mandligt Afkom, hvorefter saavel Varel som Knyphausen og Doorwerth overgik til Gyldenløves Søn, *Ferdinand Anton Greve af Danne-skiold-Laurvig*.

Enkegravinden, hvis interessante Optegnelser først slutter med Aaret 1720, synes med Aarene at være blevet blidere i Sindet. Hun døde den 21/1 1732 i Utrecht og blev bisat i Familiebegravelsen i Varel. Dette Slot blev nedrevet i Aarene 1861—1871, og ingen Rester minder nu om dets fordums Storhed. Doorwerth, hvor hun og Sønnen i en Aarrække boede, er et ældgammelt Slot i Geldern, tæt ved Byen Arnheim. Det stod i hvert Fald i Slutningen af forrige Aarhundrede endnu, omend øde og forladt, men paa en af Murene kunde man endnu se Greve Antons og Prinsessen af Tremouilles Vaaben, og udenom det første var der anbragt Elefantordenens Kæde. —³⁴⁾

K a p i t e l X I V.

DE SIDSTE LEVEAAR, DØD OG EFTERMÆLE.

Medens Gyldenløve samvittighedsfuldt passede sine mange Pligter i Conseillet, i de mange forskellige Kommissioner og i det meget andet, som Hs. Maj. benyttede ham til, fik han dog ogsaa Stunder tilovers til at øge sine Besiddelser og sine Indtægter. I 1684 havde han mageskiftet sig en Ødegaard, Kleppen, til i Bratsbjerg Amt i Norge, og 2 Aar efter fik han af Kongen Skøde paa 15 Gaarde i Seden Sogn og By i Aasum Herred samt paa Skjoldenæsholm Hovedgaard i Valsøllille Sogn i Ringsted Herred imod at afstaa Gyldenlund udenfor Kjøbenhavn til ham. Da han derved mistede en Sommerresidens nær ved Hovedstaden, byggede han i Stedet for et Landsted ved Lyngby, som han kaldte »Sorgenfri«; dette solgte han senere til sin Svigersøn, Greve *Carl Adolph Ahlefeldt*, som opførte det Slot, som staar idag. I 1697 tildelte Kongen ham Forpagtningen af Grevskabet Laurvigs Konsumptions- og Folkeskat for 500 Rdlr. aarlig, og Aaret forinden havde han købt Øen Jomfruland ved Kragerø, en tidligere adelig Sædegaard. — Udenfor Kjøbenhavn ejede han en Tid Landstedet »Blaagaarden«, ved den nuværende Slotsgade paa Nørrebro, og det smukke, endnu staaende. Palæ paa Hjørnet af Bredgade og Dronningens Tværgade, som nu tilhører Haandværkerforeningen, ejede han ogsaa. Han har antagelig benyttet dette som Bolig paa sine gamle Dage, naar han kom paa Besøg til Hovedstaden fra Holsten, hvor han da havde sit Hjem, thi det stod fuldt istand og monteret, da han døde, og Skiftet efter ham blev afholdt der. Han var Storaktionær i Det Vestindiske Kompagni, der i 1688 havde 76 »virkelige Participanter«, hvoraf

han var den trediestørste med 4300 Rdlr., og han udgjorde tilligemed 2 andre Direktionen i Det Ostindiske Kompagni.⁹⁵⁾

Man har gjort gældende, at Gyldenløve stod temmelig alene for sig selv i social Henseende, da han hverken helt hørte til Kongehuset eller helt til Adelen, men hvis man heraf har villet drage den Slutning, at han i Henseende til Omgang og Venskaber stod noget isoleret til begge Sider, er dette ganske urigtigt. I »Triumviratet«s Dage var Griffenfelds Omgang og Venner ogsaa for en stor Del hans. Som de nærmeste i Kredsen dengang kan saaledes nævnes Generalløjtnant *Jørgen Bielke*, og hans Frue, *Magdalene Sibylle Gersdorff*, Gehejmeraad *Corfitz Trolle* og hans Hustru, *Birthe Rantzau*, Oberst *Niels Rosenkrantz* og hans Hustru, *Birthe Skeel*, Kammerherre *Christian Gersdorff*, og hans Frue *Sophie Nansen*, Gehejmeraad *Otto Krabbe* og hans Hustru *Dorthe Gersdorff*. Her til kom nogle Damer, hvis Mænd ikke hørte saa meget til Kredsen, som Fru *Birgitte Skeel*, der var gift med Greve *Christopher Parsberg*, og Fru *Birgitte Trolle*, Friherreinde af *Brahettrolleborg*. Sidst nævnte var iøvrigt, ligesom vist *Magdalene Sibylle Gersdorff*, bekendt som Griffenfelds Elskerinde. Det var, som man ser, lutter Medlemmer af gamle, fornemme Adelslægter; saaledes var Familien *Gersdorff* repræsenteret ved ikke mindre end 3 Sødskende, Familien *Trolle* ved 2 Sødskende og Familien *Skeel* ved 2 Søstre! De fleste af disse hørte nu nok til den lettere, selskabelige, Omgang, men der var andre, med hvem han mødtes i mere dybe Følelser og følte sig knyttet til ved varigere Baand. Dette gælder selvfølgelig først og fremmest *Griffenfeld*, men dernæst ogsaa f. Ex. Feltherren *Hans Schack* og *Bierman v. Ehrenschild*, men hans nærmeste Venner var den nys nævnte *Christian Gersdorff*, Præsidenten for Rentekammeret *Christian Siegfred v. Plessen* samt i særlig Grad de to Storkanslere *Frederik Ahlefeldt* og *Conrad Reventlow*; et Sted udtaler han til *Reventlow*, at han (Gyldenløve) er den af alle, som er *Ahlefeldts* bedste Ven, og i et af Hs. H. Exc.'s mange Breve til *Reventlow* hedder det bl. a.: »Jeg længes efter igen at omfavne min kære Greve *Reventlow*«.

Ogsaa til hele den kongelige Familie stod han i det mest ven skabelige, ja hjerteligste Forhold; de mange Breve, der er bevaret

til ham fra de unge Prinsesser, hans Halvsødskende, vidner i deres Udtalelser om endog særdeles varme Følelser, den unge Prins *Frederik Wilhelm* af *Augustenborg*, der var gift med Ahlefeldts Datter, *Sophie Amalie*, kalder ham i sine Breve til ham for »Papa« og »mon cher père«, ja selv Enkedronning *Sophie Amalies* og Dronning *Charlotte Amalies* Breve giver Udtryk for de varmeste Følelser overfor Slegfredbarnet i deres egen Familie! Og endnu kommer dertil venskabelige Brevvexlinger med udenlandske fyrstelige Personer. — Omgangen med Kongen og Kongehuset var meget livlig og vedligeholdtes gennem Aarene. Majestæten og han skiftedes til at være Værter for hinanden i Selskaber og ved Jagter paa Jægersborg og Gyldenlund, og Gaver vexledes i rigeligt Antal imellem dem, — engang forærede Kongen ham 12 Daadyr til at sættes ud i Grevskabet Laurvigs Skove! endnu saa sent som i 1698 deltog de i hinandens Jagter og Tafler, hvis ikke, som det af og til kunde hænde, at Gyldenløve var forhindret »formedelst Upasselighed«. — Ved Taflerne blev han altid i sin Egenskab af Landets første Mand efter de kongelige Personer anbragt paa den fornemste Plads efter disse. Da Kronprinsen, den senere Konge Frederik IV, i 1695 blev formælet med Prinsesse *Louise* af *Mecklenburg-Güstrow*, og denne i Christiansborgs Slotsport stod ud af Vognen, blev hendes Slæb baaret af Hendes Høje Naade, og der blev afholdt et Taffel i Riddersalen. Bordet var 40 Alen langt og 20 Alen bredt, og i Salen var der indrettet en hel Have, der var ikke mindre end 18 Alen i Længden og 16 Alen i Bredden med baade Frugttræer og Blomster, og 20 Springvand udsendte under Maaltidet »velligtende Vande over den hele Hauge, saa den hele Riddersal var ligesom parfumeret« ; Hs. H. Exc. og Hds. H. Naade sad paa hver sin Side af de kongelige og fyrstelige Personer.⁹⁶⁾

I Norge bød Omgangen jo i mindre Grad paa ligesaa fornemme Folk som i Danmark, men som den sande Adelsmand Statholderen var, omgikkes han dem ikke desto mindre med den samme Elskværdighed, og han vandt sig dør lige saa sande Venner som i sit Hjemland. Det var mest de højere Officerer og Embedsmænd samt Borgerskabets Spidser, han kom sammen med i Selskabslivet. Maa-ske manglede der navnlig i Samværet med de første noget af den

slebne Tone og de aandfulde Samtaler, han var vant til fra Kjøbenhavn, men Fornøjelserne blev ikke mindre for det, og de var vel nok størst i Selskab med Officererne, thi da gik det løs, og faa var de, som her kunde hamle op med ham, der i Norge kaldes »en martialske Herre«. Sammenkomsterne kunde ofte ende med Klammerier og paafølgende Dueller, og da var det bedst for de mindre stærke — det være sig i Brugen af Bægeret eller Kaarden — at holde sig borte. Men der var dem, der kunde holde ud, f. Ex. Oberst *Systerfleth*, der skal have nedlagt 9 à 10 Personer i Dueller uden selv at tage Skade, og Generalerne *v. Folchersahm* og *v. Reichwein*, som begge i 1659—60 havde erhvervet sig Ry for Tapperhed. Om den sidstnævnte fortælles, at han havde et Par mægtige Mustacher, men da Statholderen ikke kunde lide disse, gav han Ordre til, at Hærens Officerer ikke maatte bære dem saa store. Da nu som Følge heraf Feltskæreren skulde fjerne Mustacherne paa Reichwein, satte denne sig ned paa en Stol, trak sin Kaarde og sagde: »Begynd kun og rag mit Skæg, men dersom Du rører et Haar af mine Knebelsbarter, skal denne sidde i Dig«, hvorefter den skælvende Barber ikke turde udføre den ham givne Ordre. Reichwein fik da Lov til at beholde sit Skæg, »thi han var ikke til at spøge med«. — En af Gyldenløves Omgangsfæller i Norge, med hvem han synes at have sluttet et virkeligt Venskab, var Biskoppen i Christiania, den ansete og lærde *Hans Rosing*. Denne var i Besiddelse af en Egenskab, som tiltalte Statholderen, nemlig den at være meget myndig; det fortælles som et Bevis herpaa, at da den første Sten skulde lægges til den nuværende Vor Frelzers Kirke i Christiania, der skulde afløse den i 1686 brændte Trefoldigheds Kirke, og Vicestatholderen *Just Høeg*, der skulde holde Indvielsestalen, lige skulde til at begynde, tog Biskoppen, der ikke kunde lide ham, uden videre Ordet ud af Munden paa ham og holdt Indvielsestalen selv.⁹⁷⁾

I Henseende til Selskabslivet var man efterhaanden kommet noget bort fra den Umaadeholdenhed i Mad og Drikke, som der tidligere havde været udfoldet, ikke mindst i Gyldenløves Hus. I 1692 hedder det, at man ved Hoffet begyndte at indføre Assembler om Aftenen til Ære for de fornemste, hvor man fordrev Tiden med

Spillepartier, og hvor Traktementet bestod af Kaffe, The eller Chokolade m. m., og i nogle Aftener om Ugen blev der opført Komædie eller Opera. Gyldenløve og Reventlow fulgte dette Exempel og inviterede ogsaa et Par Gange om Ugen Gæster til de samme beskedne Underholdninger, men i Slutningen af Aaret fandt de paa i Foræning at leje en Borgers standsmæssige Hus for at undgaa de store Bekostninger og Besværet ved at holde Selskaberne i deres egne store Palæer, og dèr holdt de saa skiftevis om Mandagen og Fredagen deres Assembleer. For Hs. H. Exs.'s Vedkommende har den Sparsommelighed, som han herved indførte, maaske dog kun strakt sig til selve Traktementet og ikke givet sig Udslag paa alt for mange andre Omraader, i alt Fald fortælles der i 1697 om hans »Hofholdning«, at de Trompetere, han havde i sin Tjeneste, blev anset for bedre, end nogen anden i Kongens Tjeneste havde dem, hvorfor han maatte udlaane 2 af dem til Gehejmerraad Chr. Siegfred v. Plessen, da denne skulde gaa som Ambassadeur til Holland.⁹⁸) —

Skønt Kongen vedblev at betro ham høje Embeder, — i 1691 blev han f. Ex. udnævnt til Medlem af Kommissionen i Raadstuen for Slottet og til at deltage i Højesterets Møder —, begyndte han dog efterhaanden at føle sig træt af det meget Arbejde; allerede i 1689 havde han af Kongen faaet en Generalkvittering for sin Embedsførelse i Norge, »kvitteret, frikendt, kvit, -kravs- og skadesløsholden for alt, hvis han i den Tid, han senest var i Norge . . . kan have ladet befale, forrette eller og selv bestilt«, men dette var ikke ensbetydende med, at han opgav sin Stilling som Statholder, tværtimod vedblev han at vie dette Land sine Kræfter, og enhver Sag af nogen Betydning blev sendt ned til ham til Afgørelse. Han foretog ogsaa efter den Tid et Par Rejser derop, baade i 1689, 1690 og 1696; de to sidste Gange var han ledsaget af Christian V.'s unge Søn, den lovende Greve *Christian Gûldenløve*, der var forlovet med hans Datter *Charlotte Amalie*, og som nu med Udnævnelse som General i Norge skulde derop for at inspicere Militæret og Fæstningerne. Efterhaanden som nu denne skulde betros selvstændige Virksomheder, da han voxede til, maatte det staa Statholderen klart, at omend hans Venskab med Kongen var saa grundfæstet, saa der ingen Forandring heri kunde ske, vilde det dog være det klogeste, om

han i Tide veg Pladsen for denne, der jo var Kongens Søn. Gentagne Gange bad han derfor om, at Svigersønnen maatte aflaste ham, og endelig i de sidste Dage af Aaret 1697 fik han sit Ønske opfyldt, idet Majestæten resolverede, at Greve Christian nu skulde have Charge som Statholder i Norge, saaledes at han uden videre

Ulrik Frederik Gyldenløve.

Efter et Elfenbensrelief af Jean Cavallier
i 1693 paa Rosenborg.

succederede i denne Stilling efter den nuværende Hr. Ståtholders Død, og maatte denne nu benytte ham i Kommission vedrørende Sagerne. —

Det havde allerede nogen Tid staaet Iagttagere klart, at Gyldenløves Energi og Lyst til at beskæftige sig med alvorlige Statssager var paa retur; i 1689 fortæller Frederik Gersdorff, at »Gyldenløve tager sig ikke af noget som helst«, og Anders Leyonclo siger i 1696, at han »er aldeles i aftagende Alder og næsten caduc«. Da det lak-

kede mod Enden med Christian V., indberettede Greve de Cheverny m. H. t. de Forandringer, der ved den nye Konges Regeringstiltrædelse kunde forventes at ville indtræde i de højere Embedsbesættelser: »Den gamle Gyldenløve, der indtager den første Plads, tænker saa lidet paa at hævde den og fortrænge de andre, at ingen vil gøre ham den stridig«. ⁹⁹⁾

Hs. H. Exc. havde jo alle sine Dage ført et temlig muntret Liv, og det havde ikke kunnet undgaa at mærke hans dog meget kraftige Konstitution; han blev til Stadighed meget plaget af sin Podagra og maatte oftere og oftere tage til Badesteder som Wiesbaden og Carlsbad, og andre Steder nød ogsaa godt af hans Sygdom, medens han selv maatte give Afkald paa sine Fornøjelser. Han kunde saaledes ikke engang tage imod en gentagen Indbydelse af Kongens Søster, *Anna Sophie*, og hendes Gemal, *Kurfyrsten af Sachsen*, til at besøge dem i Dresden, thi »mine Ben er ikke istand til at konkurrere med min Pligt«. Og det kunde ogsaa hænde, at han maatte undlade at foretage Forretninger, som Kongen havde bedt ham om at udføre for sig i Udlandet. I Hamborg laa han endog i 1684, efter hvad det hed sig, »dødelig syg«, han kunde i hvert Fald ikke komme med til Ahlefeldts Fest paa Kongens Fødselsdag den 15/4. Efterhaanden længtes han derfor efter at henleve Resten af sin Levetid i Ro; Livet i Kjøbenhavn havde ikke længere den tidligere Tillokkelse for ham, han havde ogsaa opnaaet alt, hvad det kunde byde ham, baade i Retning af Hæder og Rigdom, og kun hans Ven-skab for Kongens Person bandt ham endnu til Hovedstaden. Aaret før Christian V. døde, fik han af denne en Generalkvittering for alt, hvad han i dennes og den foregaaende Konges Tid i sine Charger havde administreret, og da hans kongelige Ven den 25/8 1699 sov hen, gjorde han Alvor af sin Plan om at forlade Kjøbenhavn og trække sig tilbage til sine Godser i Holsten og Oldenburg. Efter at have nedlagt alle sine Embeder solgte han den 5/1 1700 sit Palæ paa det nye Kongetorv for 50.000 Daler til Enkedronning Charlotte Amalie, og da han den samme Dag fik udstedt et Pas til frit at lade udføre 14 af sine Heste til Hamborg, har han antagelig forladt Kjøbenhavn umiddelbart derefter.

Om hans Liv i Holsten, hvor han ejede og beboede Godset Oy-

welgonne i Pinneberg, 2 Mil fra Hamborg, foruden at han ogsaa ejede en Landejendom i Neustadt, vides kun saare lidt. Han levede her fuldstændig som Privatmand, fri for alle Pligter undtagen dem, han skyldte sit svækkede Helbred, men kom de til at kollidere med hans stadig levende Trang til Adspredelser, ignorerede han dem som oftest og levede iøvrigt ret selskabeligt, — kun sine Baderejser for søgte han ikke! En af hans nærmeste Omgangsfæller var Overlanddrosten i Oldenburg og Delmenhorst, Gehejmerraad *Johan Georg v. Holstein*, som jævnlig fulgte ham paa hans Rejser, der kunde have andre Maal end Badesteder, f. Ex. baade Berlin og Schwerin. Den 15/7 1701 mistede han sin Gemalinde, der døde i Amsterdam efter faa Dages Sygeleje paa Tilbagerejsen fra »det varme Bad«. Endskønt skønne Kvinder endnu i adskillige Aar, efter at han var blevet gift med hende, øvede sin vante Tiltrækning paa ham, synes han dog at have levet et lykkeligt Liv med hende; Enkegrevinden af Aldenburg, der i Aaret 1702 var sammen med ham i Kjøbenhavn (se ovf. S. 231), fortæller i sine Memoirer, at han var meget nedbøjet over sin Kones Død.¹⁰⁰⁾

Den 17/4 1704 afgik han selv ved Døden, endnu ikke fyldt 66 Aar, og hans Lig blev ført til Kjøbenhavn, hvor Bisættelsen fandt Sted den 27/5 i Det Gyldenløve'ske Kapel i Vor Frue Kirke, hvor hans Gemalinde den 8/10 det foregaaende Aar havde faaet sit sidste Hvilested. Den berømte Billedhugger *Quellinus* forfærdigede et overordentligt kostbart og smukt Epitaphium over dem udført i namur — og italiensk Marmor. I en samtidig Beskrivelse af Kapellet hedder det, at dette laa paa den søndre Side af Kirken under Taarnet indenfor et Jernrækværk, der omgav Kirkegaarden udenfor Kirken. En stor Trappe ved Taarndøren udenfor Kirken førte ned til Kapellet, som var lukket med dobbelte Døre, og ovenover Trappen var der en stor og kostelig Udbygning af Mur- og Stenhuggerarbejde. Selve Kapellet var saa stort, saa der var Plads til 3 Sæt Kister i Dybden, 3 Sæt i Længden og 3 Sæt i Bredden. Gulvet var et Flisegulv af sort og hvid Alabaster, og Kapellet var indhegnet med skønne Jernpartisaner og omgivet af et Jerngitterværk. Epitaphiet var opsat paa Muren indeni Kirken ovenover Graven, og det var saa stort, saa det rakte helt op under Kirkens Hvælvinger.

— Hs. H. Exc. havde før sin Død paalignet sit Hotel i Norges-gade (det nuværende Haandværkerforeningens Ejendom, se ovf. S. 233) en Forpligtelse til aarligt at udrede 20 Rdlr. til Epitaphiets Vedligeholdelse, men ved Kjøbenhavns Brand i 1728 blev det stærkt beskadiget, og derfor afsluttede hans 2 Sønnesønner, Greverne af Danneskiold-Laurvig, en Kontrakt med Professor ved Kunstakademiet *Carl Stanley* om en fuldstændig Restaurering deraf og om 2 nye Marmorkister til deres Forældre for en Sum af 6300 Rdlr. I 1766 var Arbejdet færdigt og blev synet af *Wiedewelt* og *Harsdorff*, som godkendte Udførelsen. Men heller ikke nu fik dette herlige Epitaphium længe Lov til at bestaa; baade dette og hele Kapellet blev ødelagt, da Englænderne den 5/9 1807 bombarderede Kjøbenhavn og skød den gamle, skønne, Frue Kirke i Brand. Der var i Kapellet efterhaanden nedsat foruden Deres høje Naaders Kister endnu 12 Kister med Støvet af Børn og Børnebørn af Ægteparret, og det eneste Minde, der endnu findes om dette kostbare og pragtfulde Epitaphium og om de sidste Rester af en af Danmarks store Mænd, er nogle sparsomme Brudstykker af Epitaphiet, der nu er anbragt paa Væggene i Kirkens sydlige Omgang.¹⁰¹⁾ —

Naar man nu skal danne sig et Billede af Gyldenløves Virken i Statens Tjeneste, fæster Tanken sig i overvejende Grad ved det, han udrettede som Statholder i Norge og som Feltherre i Den Skaanske Krig, men ikke i tilsvarende Grad ved hans Gerning som Statsmand, thi denne indskrænker sig væsentligst til det korte Spand af Aar fra Christian V.'s Tronbestigelse og indtil Udbruddet af Krigen. Efter den Tid indtager han kun en sekundær Plads i den store Politik — i hvert Fald udadtil. Det er da ogsaa betegnende, at det Eftermæle, som til alle Tider vil bevare hans Navn som en af Danmark-Norges store og gode Sønner, først og fremmest er givet ham af Forfattere i vort norske Broderland; deroppe har saavel Samtidens som senere Tiders Historiekrivere kun Lovord at udtale over ham. — Desværre har ikke alle de danske, som har været Statholdere der, sat sig et lige saa smukt Eftermæle, og dette har ikke altid været uden Grund — man behøver blot at mindes *Ludvig Munk*, der var Statholder i Norge fra 1577 til 1583!

Vi vil i det følgende hidsætte nogle Udtalelser om ham af et Par af de norske historiske Forfattere: *Oscar Albert Johnsen* skriver saaledes: »I Gyldenløve fik vort Land paany en Statholder, som baade med Hensyn til Stilling, Indflydelse og Evner ragede op over det almindelige Hans Fejl saavel som hans gode Sider afspejler sig i hans 35-aarige Virksomhed som Norges Statholder. Han har i denne Stilling udført Bedrifter, der altid vil mindes i vor Historie, men der er langt flere Tilløb, som ikke er gennemført Hele hans Virksomhed her i Landet var baaret af en varm Interesse, en personlig Velvillie for Norge og Nordmændene, en Velvillie, som blev ham gengældt i rigeligt Maal af det norske Folk Hvad allerede Hannibal Sehested havde set, nemlig at Forbindelsen mellem Norge og Danmark alene kunde grundes paa Nordmændenes frivillige Tilslutning, det bliver under Enevælden en Grundsætning, som særlig Gyldenløve med stor Styrke forstod at gøre gældende«¹⁰²⁾ En anden norsk Forfatter, *Roar Tank*, gør udførligt Rede for Gyldenløves Virksomhed paa saa at sige alle Omraader: »I den skaanske Krig voxede der et virkeligt Tillidsforhold frem, som sent glemtes Der strømmer fra hans Haand Forslag paa Forslag om Negotiens og Politiens (o: Handelens og Bysamfunets) Fremme Han er den praktiske Mand, der synes at gaa lige løs paa Sagen uden alt for mange Betænkeligheder eller statsretslige og politiske Teorier«, og han omtaler »den varme Understrøm af Følelser, der gaa igennem Gyldenløves Breve, Forordninger og Udtalelser og hvis nogen enkelt Mand skal have Ære at benævnes den norske Bondestands Velgører, saa maa det være ham«. Et andet Sted hedder det hos den samme Forfatter: »Alle Vidnesbyrd samstemmer om, at Gyldenløve har opnaaet en enestaaende Popularitet i Norge, dels ved sine personlige Egenskaber, dels ved sin Omsorg for Folket og ved sit Held som Feltherre. I mere end en Menneskealder efter at han var død, erindres han af den norske Bonde saaledes, som han havde været: gavmild og glad, — som en af de gamle Konger: trofast og retsindig«. ¹⁰³⁾ — Den bekendte Kancelliraad *Carl Deichmann*, Stifteren af det Deichmannske Bibliotek i Oslo, fortæller et Par Menneskealdrer efter Gyldenløves Død, at »Nordmændene ansaa Gyldenløve som sin Skytshelgen og havde

en synderlig Veneration for denne Herre formedelst hans prægtige Opførsel, populære Omgang, tapre Anførsel og lystige Levned. Han tog dem og i alle Ting i Protektion, særdeles Almuen, den han forsvarede mod alle Exekutioner og ubillige Paalæg. Han var istand til at bringe Nationen til, hvad han vilde, han hørte selv Folkets Klager og lod dem sjældent gaa utrøstede fra sig. Fjeldbønderne kaldte ham aldrig andet end »Du Gyldenløve«. ¹⁰⁴⁾ — Og lige saa anerkendende Udtalelser findes der om ham hos andre norske Forfattere, f. Ex. Militærforfatteren, *Oberst I. Gulønsen*, men det allerede nævnte maa formentlig anses som tilstrækkeligt. ¹⁰⁵⁾

Vi vil til de her fremsatte norske Bedømmelser endnu kun føje en Udtalelse fra en samtidig Dansker, nemlig Storkansleren, Greve *Ahlefeldt*. I et Brev til Greve Anton af Aldenburg fortæller han, at han nu med stor Utaalmodighed venter Gyldenløves snarlige Tilbagekomst til Kjøbenhavn af forskellige Grunde »men mest for at bevise ham, at der ikke er nogen i Verden, som i højere Grad elsker og ærer ham end jeg, lige saa meget af en naturlig Sympathi som ogsaa paa Grund af det Kendskab, jeg har til hans store og sjældne Dygtighed«. ¹⁰⁶⁾ — Og hvis vi endelig vil vide lidt om, hvorledes man i Sverrig saa paa ham, kan vi citere, hvad den danske Gesandt i Stockholm, *Christian Stockfleth*, beretter til Gyldenløve om en Samtale, han har haft med den svenske Konge: »Denne talede ellers udi alle Maader, at Gyldenløve bar alle Tider og hos alle en Reputation af en meget brav og ærlig Mand, mener Kongen og Landet vel, gør hver Mand godt og er uinteresseret i alt sit Væsen. Bielke (den svenske Feltmarskal), sagde han, ved ikke nok at berømme den Naade, Kongen af Danmark hannem gjort, og den Courtoisie, Gyldenløve hannem vist i alle Ting. Jeg havde intet behov at sige noget til alt dette, mens da han slutteligen sagde: Gyldenløve haver nu Podagra, mon det ikke noget være for hans gode Villie og redebon Officies mod alle vakkre Kvindfolk? Dertil sagde jeg halvvejs: Ja, og at jeg ikke kunnet mærke, han nogen Tid havde dennem. Men, Deres Høje Excellence, De maa tilgive mig dette, jeg gjorde det baade for selve Sandhedens Skyld som og for at gøre det indlysende for Kongen selv, at det var et Særkende for alle heroiske og brave Gemytter og tilstrækkeligt hæderligt for en

Mands Gerning. Jeg tvivler dog paa, at han meget tager efter denne Doctrinale. Eders Høje Excellence ville holde mig denne Berettelse tilgode. Kongen haver mange Gange talt med Estime og Honneur om Eders Høje Excellences Person«. ¹⁰⁷⁾

Statholderen var jo ogsaa i Besiddelse af mange af de Egenskaber, som maatte virke tiltalende paa Nordmændene; han havde et stort personligt Mod og fysisk Styrke, han var dygtig i alt Vaabenbrug og forstod desuden at omgaas alle, høje som lave, paa en jovial og ligefrem Maade. Han skal engang paa en Rejse i Nærheden af Trondhjem have truffet en ung Mand, Søn af Præsten Anders Christensøn, som var berømt i Landet for sin Styrke og kaldte sig selv for »den norske Bjørn«. Da Gyldenløve hørte om dette, foreslog han ham, at de skulde prøve Kræfter og sagde: »Er Du den norske Bjørn, saa vil jeg nu prøve, om Du kan tage Tag med Løven«, men den unge Mand undslog sig af Undseelse derfor. ¹⁰⁸⁾ — Under sit Ophold i Bergen i Kongens Følge i 1685 mødte han i Kongens Forværelse Biskoppen, *Niels Enevoldsen Randulf*, der ventede paa Audiens. »I alles Paasyn gik Hs. H. Exc. Biskoppen imøde med udstrakte Arme og embrasserede ham«. Slige Episoder tiltalte Nationen, og det gjorde intet Skaar i den Yndest han nød, at han ved Siden af sine mange glimrende Egenskaber i sit private Liv viste en følelig Mangel paa Maadeholdenhed, og det hvad enten det drejede sig om Mad og Drikke eller om hans mange Erobringer blandt Landets smukke Kvinder, thi sligt hørte nu engang med til en fornem Herres Levevis. I Dødsboet efter ham fandtes der bl. a. »17 Breve af adskillige Fruentimmer til Sal.' Hr. Statholder«, og hans Søn, *Woldemar Løvendal*, udtaler i et Brev til en af sine Venner: »jeg vilde ønske, at jeg var istand til at underholde alle disse Børn af hans høje Excellence«! Braëm, der i 1674 foretog en Rejse i Norge og under denne gjorde Hs. H. Exc. sin Opvartning paa Akershus, fortæller, at han blev indbudt til hans Taffel, hvor han fik et Bæger paa 2½ Pot med Rhinskvin til Velkomst! — Han viste sig hjælpsom og godgørende, men han kunde ogsaa være stræng, navnlig naar han øjnede den mindste Opposition imod Majestæten eller dennes Befalinger, thi da forstod han ikke Spøg. Da saaledes Almuen i Ryfylke i 1665 havde klaget over de paabudte

Skatter, blev de kort og godt afvist med den Bemærkning, at »dette er nu saaledes efter Hs. kgl. Maj.'s Villie, hvilket Bonden faa at lade sig gefalde, han vil eller ej«! Men ellers følte han varmt for sine Medmennesker og hjælp, hvor han kunde, det være sig fattige, der trængte til Hjælp, Dygtigheder, der længtes efter Avancement eller Befordring til bedre Stillinger, eller Syndere, der havde forset sig, civile saavel som militære, for hvilke han mange Gange gik i Forbøn hos Kongen. Saaledes havde Oversekretæren i Danske Kancelli, *Bolle Luxdorph*, paadraget sig Kongens Vrede ved en egenmægtig og som det synes overfor denne ikke helt aaben Optræden, hvorfor han var blevet forvist til sine Godser. Da Biskop *Hans Bagger* vilde gaa i Forbøn for ham hos Kongen, fik han en ilde Modtagelse. Majestæten var saa vred, saa han sagde, at han nok kendte Biskoppen af hans Gerninger, hvorefter han vendte sig om og forlod Værelset. Herover blev Biskoppen saa ulykkelig, saa han gik hjem og lagde sig tilsengs og var syg i 14 Dage! Saa maatte Gyldenløve træde til, og med meget Besvær lykkedes det ham om-sider at faa Kongen saa meget beroliget, saa Luxdorph fik Lov at vende tilbage, hvorefter han i en Audiens hos Majestæten ydmygt gjorde Afbigt for sine Forseelser. Vi kan ogsaa her minde om, hvorledes Gyldenløve i Forening med Griffenfeld fik opnaaet, at den i Unaade faldne *Morten Skinkels* Skæbne blev mildnet, (se ovf. S. 96).

En anden af de Egenskaber, som Naturen i saa rigt et Maal havde udstyret ham med i Vuggegave, og som ogsaa bidrog til at gøre ham populær, var hans Evne til at sige vittige og træffende Bemærkninger. Engang stod han oppe paa Balkonen i sit Palæ og saa ud over Torvet; hans Hund, som var fulgt med ham derop, kom for nær til Kanten og faldt ned paa Gaden, hvor den slog sig ihjel, og Gyldenløve udbrød da: »Ved Hove gives der dybe Spring«. Det fortælles ogsaa, at den polske Konge engang havde sendt en Jøde ved Navn *Jacob Abenzur* som Gesandt til Danmark. Han var en fattig Mand, da han kom hertil, men da han var »en Lurendrejer og lavede Underslæb under Dækning af det polske Flag«, fik han efterhaanden skrabt sig mange Penge sammen. Han var ikke vel anskrevet ved Hoffet eller hos Ministrene, og man fandt, at naar ende-

lig den polske Konge vilde sende en Minister herop, kunde han vel nok dertil have fundet en Mand, som var en Kristen. Nu vilde Hr. Abenzur blandt de Visitter, han gjorde, ogsaa aflægge Gyldenløve et Besøg, og en Søndag lod han derfor forespørge hos denne, hvad Tid paa Dagen han maatte gøre ham sin Opvartning, men Hs. H. Exc. lod sin Sekretær give ham det Svar, at naar Jødernes Sabbat havde været den foregaaende Dag, saa var Gyldenløves Sabbat idag, og derfor vilde han gerne forskaanes for nogen Visit!

Statholderen havde en for Datiden sjælden varm Interesse for Bevarelsen af gammel Kunst og nationale Mindesmærker. Vi kan her erindre om hans Omsorg for at redde de gamle norske Kongers jordiske Levninger og for at værne og bevare det skønne Frederiksborg Slot (se ovf. S. 44 og 135), og han hjalp ogsaa unge lovende Kunstnere til at blive istand til at uddanne sig. Den bekendte Billedskærer *Magnus Berg*, en Bondesøn fra Telemarken, var i sine unge Aar Tjener hos ham. Det varede ikke længe, før Gyldenløve opdagede, hvilket Talent der boede i ham, og han sendte ham derfor i 1688 ned til Kongen med en varm Anbefaling. Denne sørgede ogsaa for hans Uddannelse, men rigtignok som Maler, da han troede, at han havde Evner i den Retning, men heldigvis fortsatte Magnus Berg alligevel at arbejde som Billedskærer, og som saadan skabte han sig et Navn, der er bevaret ned til vore Dage, og paa Rosenborg Slot ser vi endnu adskillige smukke Exempler paa hans Kunst. — I Bergen havde Rektoren for den derværende Skole, *Arnold de Fine*, syslet en Del med historiske Arbejder, og sammen med Kansleren Ove Bielke rettede Statholderen en Opfordring til ham om at skrive et stort Værk paa Latin om Norges Historie. Han døde imidlertid, inden Arbejdet blev færdigt, og det Materiale, som han havde udarbejdet, blev da sendt ned til Kjøbenhavn, hvor det senere forsvandt, uden at der dog efter Sigende skulde være Grund til i særlig Grad at beklage Tabet.

Gyldenløve oprettede 2 Legater i Norge, det ene i 1668 til Fordel for Oslo Hospital, og Renterne heraf uddeles fremdeles hvert Aar til et Lem i denne Stiftelse; det andet, paa 2000 Rdlr., indstiftede han i 1679 for den nye Trefoldigheds Kirke i Laurvig, og der blev knyttet den Bestemmelse dertil, at der hvert Aar den 14. November,

»Frederici Dagen«, som den kaldtes, skulde afholdes en Gudstjeneste i Kirken, for hvilken Præsten i Godtgørelse skulde nyde 1 Rosenobel og Klokkeren 1 Rdlr. Denne Gudstjeneste er siden stadig blevet holdt vedlige, og Præsten faar stadig sin Rosenobel udbetalt efter Dagens Kurs i Sterling, og dette skal i ældre Tid have været hans eneste faste Indtægt. Dagen har i hvert Fald indtil den senere Tid været en lokal Festdag for Byen, paa hvilket alt Arbejde plejede at hvile, og Skolerne holdt fri. Hvad »Frederici Dagen« hentyder til, ved man ikke med Sikkerhed, men naar der ses hen til Gyldenløves udpræget loyale Indstilling overfor Kongens absolute Enevoldsmagt, og hans Hævdelse af Nødvendigheden af Kronens Nedarvning i Kongeslægten som de vigtigste Grundpiller i Rigets Forfatning, tør man sikkert finde Hensigten med det Navn »Frederici Dagen« og Datoen den 14. November i et for ham betydningsfuldt Minde, nemlig om den Dag, da Frederik III gav sin Underskrift paa Kongeloven — den 14. November*) (1665)!¹⁰⁹) —

Gyldenløve efterlod sig en talrig Efterslægt: En Søn og en Sønnesøn af Ægteskabet med Sophie Urne, Friherre af *Løvendal*, havde taget hans Dygtighed i Arv og skabte sig et Navn, der er opbevaret for Efterverdenen, den første som Statholder i Norge og Overgeneral i 1711 under Den store Nordiske Krig, og senere som Kabinetminister hos Kongen af Sachsen, den sidste som en berømt Kriger, der endte sine Dage i Paris som Marschal af Frankrig. En Søn af denne, François Xavier, fik Navnet Greve af *Danneskiold-Løvendal* og vendte tilbage til Danmark, men i den næste Generation uddøde atter dette Navn med Greve *Carl Woldemar*, der var ugift. Men han havde 4 uægte Børn, og disse blev legitimeret som ægtefødte og optaget i Adelstanden med Navnet *Løvensøn*, og atter i 2 Generationer levede saa dette Navn, indtil det uddøde med Lærer i Kemi ved det kgl. Selskabs Skole i Kjøbenhavn, *Woldemar Lovensøn*, den 25. Juli 1915. Med ham døde den sidste mandlige Descendent af Ulrik Frederik Gyldenløve, den sidste hvis Slægtsnavn »*Løvensøn*« endnu skulde bevare Erindringen om Slægtens berømte Stamfader.

*) Professor Knud Fabricius har venligst henledt min Opmærksomhed paa, at Kongeloven blev underskrevet paa denne Dag.

I Gyldenløves Ægteskab med Marie Grubbe var der ingen Børn, men i hans 3. Ægteskab med Grevinden af Aldenburg var der ikke mindre end 10 Børn, som senere fik Navn af Grever og Grevinder af *Danneskiold-Laurvig*. Men ogsaa denne Slægt levede paa Mand-siden kun i 2 Generationer og uddøde med den fra sin Bortførelse i 1765 af Skuespillerinden *Mette Marie Rose* sørgelig berømte Admiral, Greve *Christian Conrad Danneskiold-Laurvig*, den 10. April 1783. (Om Gyldenløves Efterkommere kan der henvises til nærværende Forfatters Afhandling i Personallistorisk Tidsskrift, 8. Række 2. Bind, S. 1—61).

Endnu et tredje Kuld Efterkommere blev Hs. H. Exc. Stamfader til, og det ovenikøbet længe efter, at han var blevet gift med sin sidste Gemalinde: Med en Datter af Købmand Ole Christensøn i Frederikshald, Marie Meng, havde han en Søn, som blev født i 1692 og fik Navnet *Wilhelm*. Denne endte som kommanderende General i Norge og blev i 1726 optaget i Adelstanden med Navnet *de Ulrichsdal*, men ogsaa denne Slægt er uddød den 30. September 1883 med Fuldmægtig i Revisionsdepartementet i Christiania *Jacob Wilhelm Vagel de Ulrichsdal*.

I 1699 dukkede der i Kjøbenhavn en 28-aarig Kvinde op, som kaldte sig *Christiane Frederica Guldenløve* og udgav sig for at være en uægte Datter af Gyldenløve og en adelig Dame i Tyskland. Men da hun blev taget i Forhør af Politimester Rasch, kunde hun ikke gøre behørig Rede for sig; hun fortalte, at hun var blevet bortført med sin Amme, da hun var 4 à 6 Uger gammel og senere gift med en Baron, som nu var død, men hun kunde ikke give nogen Besked om, hvor gamle hendes 4 Børn i dette Ægteskab nu kunde være, og heller ikke, hvor hun selv havde opholdt sig i de sidste 2 Aar. Men iøvrigt forlyder der intet om, hvad der skete med hende efter Forhøret, eller om, hvad der senere er blevet af hende.¹¹⁰⁾ —

ANVENDTE FORKORTELSER PAA KILDEBETEGNELSER.

A: UTRYKTE KILDER.

Bert:	Bertouchs Korrespondance med Adelen: No. 25: Danne- skiold-Løvendal.
Bierm. P. A.:	Bierman v. Ehrenschilds Privatarkiv.
C. Lentes P. A.:	Christian Lentes Privatarkiv.
C. Reventl. P. A.:	Conrad Reventlows Privatarkiv.
D. Off.:	Danske og Norske Officerer, af Hirsch.
Exp. Sag.:	Expederede Sager.
Fl. St. A.:	Flensburg Stadtarchiv.
Fr. Ahl. P. A.:	Frederik Ahlefeldts Privatarkiv.
Fr. Add.:	Fridericias Optegnelser: Addimenta.
G. Mil. P. A.:	Gabriel Milans Privatarkiv.
G. C. Betænk.	Geheimeconseillet: Betænkninger, Relationer og Skrivel- ser, 1666—1725.
G. C. Breve:	Geheimeconseillet: Breve fra forskellige til forskellige Medlemmer af Geheimeconseillet.
G. C. Kgl. Ordre:	Geheimeconseillet: kgl. Ordre og Instruktioner, Concep- ter til Betænkninger og Ordre, 1676—1768.
G. C. Konzept:	Geheimeconseillet: Konzeptoptegnelser om og Akter fra Forhandlingerne i Conseillet. 1680—1711.
G. C. Prot:	Geheimeconseillet: Protokol anlangende adskilligt, som er foretaget og resolveret.
Gehconsprt:	Geheimeconseilsprotokoller.
Gr. Tra. Ark:	Grevskabet Tranekærs Arkiv.
G. P. Ark:	Gyldenløves Privatarkiv.
G's Br. t. Griff:	Gyldenløves Breve til Griffelfeld.
H. Sch. P. A.:	Hans Schack's Privatarkiv.
Indk. S. t. Krk:	Indkomne Sager til Krigskancelliet 1679.
Itzehoe:	Itzehoe Klosters Arkiv.
Jyds. Reg:	Jydske Registre.
K. A. Fr. III:	Kongehusets Arkiv: Fr. III: Ulrich Frederik Gyldenløve. 1661—1694.
K. A. Chr. V. t. G:	Kongehusets Arkiv: Chr. V's Breve til Gyldenløve.
K. A. Chr. V. i. og u:	do: Chr. V's ind- og udgaede Breve.
Krk. Indk:	Krigskollegiet: Indkomne Breve.
Krk. Indk. J:	do: Indkomne Breve fra Jens Juel.

Krk. Udg. Sag:	do: Udgaaede Sager: Protokol og adskillige Koncepter af norske militære Expeditioner 1676.
Krk. Urg. Dep:	Krigskollegiet: Uregistrerede Depescher 1676.
Latina:	Latina.
Lensk. Erekt:	Lenskontorets Erektionsprotokoller.
Lensk. Ark:	Lenskontorets Arkiv.
Ledreb:	Ledreborg 4 ^o , 440 (I. G. Holsteins Dagbøger, 1693—1730).
N. Reg:	Norske Registre.
N. Tegn:	Norske Tegnelser.
Ny kgl. Saml.	Ny kgl. Samling 1520, Fol.
Rentek. Exp.	Rentekammerets Expeditionsprotokoller.
Rentek. Res:	Rentekammerets kgl. Resolutioner 1660—1719.
Sj. Reg:	Sjællandske Registre.
Sj. Tegn:	Sjællandske Tegnelser.
Sjfars Sk:	Sjællandsfars Landstings Skødeprotokoller.
Stath. Extr:	Statholderskabets Extraktprotokoller af Supplikationer og Resolutioner 1662—1669.
Svst:	Svabsteds Amtsregnskaber 1646—48.
T. K. Instr:	Tyske Cancelli: Instruktionen, Credit und Vollmachten, 1666—1669.
T. K. Engl:	Tyske Cancelli: Udenlandsk Afdeling: England B. No: 47.
T. K. Oldenb. 32:	Tyske Cancelli: Udenlandsk Afdeling: Oldenburg A II, No: 32, 1671—75.
T. K. Oldenb. 38:	Tyske Cancelli: Udenlandsk Afdeling: Oldenburg A II, No: 38.
Uldall 107:	Uldalls Samlinger, Fol., 107.
Uldall 169:	do: 169, Fol.

B: TRYKTE KILDER.

Aarsbr:	Aarsberetninger fra det kgl. Geheimearkiv.
Brunl:	Brunlanes: En Bygdebog, af Lorens Berg (Christiania 1911).
Budst:	Budstikken, 6. Aargang 1825.
Centr. Emb:	Centraladministrationens Embedsetater.
C. Adel:	Cort Adel, af Preben Holck.
D - N Trakt:	Danmark — Norges Traktater, af Laursen.
D. Mag:	Danske Magasin.
D. Saml:	Danske Samlinger.
D. Prinz:	Das Leben der Prinzessin Charlotte Amèlie de la Tremouille, Gräfin von Aldenburg, af Reinhard Moser, 1892.
D. Hær:	Den Dansk-Norske Hærs Historie, af Otto Vaupell.
D. Skaans:	Den Skaanske Krig, af N. P. Jensen.
D. Gl. Chr:	Det gamle Christiania, af L. Daac.
D. N. Folks:	Det norske Folks Liv og Historie gennem Tiderne.
Grfeld:	Griffenfeld, af Knud Fabricius.
Griff. Kær:	Griffenfelds Kærlighed til Charlotte Amèlie la Tremouille, af Chr. H. Brasch.

Hedrum:	Hedrum: En Bygdebog, af Lorens Berg.
Hist. Ark:	Historisk Arkiv.
Hist. Bibl.	Historisk Bibliothek, af Carl Silfverstolpe, (Stockholm 1878).
Hist. Undr:	Historisk Underretning om Landeværnet, af J. Chr. Berg. (Christiania 1830).
Hist. Tds:	Historisk Tidsskrift.
Kirkeh. Saml:	Kirkehistoriske Samlinger, 5 R, III B.
Kbns. Belejr:	Kjøbenhavns Belejring og Fyens Generobring, af S. A. Sørensen.
Kong Chr. V:	Kong Chr. V's egenhændige Dagbøger for 1692, 93, 94.
Kr. Skød:	Kronens Skøder.
Marm. D:	Marmora Danica.
Medd. N. R:	Meddelelser fra det norske Rigsarkiv.
Medd. g. Bygn.	Meddelelser fra Foreningen til gamle Bygningers Bevaring.
Mil. Just:	Militær Justits i Norge for 200 Aar siden, af J. Barstad. (Christiania 1879).
Museum:	Museum 1892.
Norg. Hist:	Norges Historie.
Norg. Posth:	Norges Posthistorie 1647—1719, af Hans Berrum, (Christiania 1902).
N. Hist. Tds:	Norsk Historisk Tidsskrift.
N. Mag:	Norske Magasin.
N. Saml:	Norske Samlinger.
N. Vid. S:	Norsk Videnskabs Selskabs Skrifter 1906, No. 6.
Nyt hist. Tds:	Nyt historisk Tidsskrift.
Orion:	Orion, historisk-geografisk Maanedsskrift, af T. Becker.
Pers. Tds:	Personalhistorisk Tidsskrift.
P. S. G.:	Peter Schumacher Griffenfeld, af A. D. Jørgensen.
Saml. t. D. Hist:	Samlinger til Danmarks Historie under Fr. III. af Becker.
Saml. t. dansk H:	Samlinger til den danske Historie, af Suhm.
Saml. t. jydsk:	Samlinger til jydsk Historie og Topografi, 4 R, 5 B.
Saml. t. N. Folk:	Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie.
Samt:	Samtiden, XVIII.
Sp. og hist. Afh:	Sproglige og historiske Afhandlinger, viede Sofus Bugges Minde, (Christiania 1908).
Svendb. Aars:	Svendborg Amts Aarsskrift, 1909.
Storkans:	Storkansleren, af F. Ahlefeldt-Laurvig, II B., 1936.
Udv. Nat. Hær:	Udviklingen af den nationale Hær i Danmark i det 17. og 18. Aarhundrede, af H. C. Rockstroh.
Wemmet:	Wemmetoftes Historie, II B., af Chr. H. Brasch.
Vidar:	Vidar, Tidsskrift for Videnskab, Litteratur og Politik, (Christiania 1889).
Vrigny:	Voyage en Danemark à la suite de l'envoyé d'Angleterre 1702. (Rotterdam 1706).

KILDEHENVISNINGER.

KAPITEL I.

1): Fl. St. A., Svst., Latina 14/8 1652, Pers. Tds. 4., III S. 65, Sj. Reg. 21/8 1655. — 2): D. Off., Hist. Tds. VII, 6 S. 475 f. f. — 3): Uldall 169, D. Off., Svendb. Aars. S. 47 f. f., 55, H. Sch. P. A: fra Kørbitz 25/11 1659, og fra G 21/12 1659. Aarsbr. 6. B. S. 249, 251, Hist. Tds. V. 6. S. 750. — 4): Sj. Tegn. 14/5 1657, 27/1 1660, Rentek. Res. 14/12 1660, 30/7 1661. Sj. Reg. 2/12 1661. Rentek. Exp. 1/2 1661. — 5): Gr. Tra. Ark., Bert., Itzehoc. — 6): D. Saml. 2. II S. 357 f. f., Saml. t. D. Hist. I S. 258; Duvalls Rel. 6/9 1661. — 7): K. A. Fr. III: Breve og Beretninger om Kronprinsens Udenlandsrejse 1662 — 65 og Chr. Parsbergs Rejsejournal, Museum 1892 II S. 125 f. f., Latina: Fr. III.'s Breve 24/9 1662, 16/6 1665, Saml. t. D. Hist. II S. 5; Lillicronas Rel. af 28/5 1665. — 8): Rentek. Exp. 20/1. 8/5, 16/5, 1664, N. Reg. 18/5 1664. Rentek. Exp. 20/5, 4/11 1664, 4/1 1666.

KAPITEL II.

9): N. Saml. 1. S. 649, D. Hær I S. 75. Hist. Undr. S. 24, N. Vid. S. S. 228 f. f. — 10): N. Hist. Tds. 5. IX. S. 258 f. f., D. N. Folks V S. 262 f. f., 250 f. f. — 11): D. N. Folks V S. 261, 275 f. f., Saml. t. N. Folk 5. S. 485 f. f., N. Hist. Tds. 5. I S. 55, Saml. t. N. Folk, 5. S. 590. Stath. Extr. I S. 51 f. f., D. N. Folks V S. 254 f. f., Norg. Hist V. S. 57 f. f. — 12): N. Tegn. 5/1, 7/7 1665. D. N. Folks V. S.

250 f. f., Norg. Hist. 5. S. 30, D. Saml. 2. II S. 357 f. f.: Chr. V.'s Ordre 24/7 1665, N. Tegn 11/8 1665. — 13): D. Saml. 2. II S. 357 f. f.: Chr. V.'s Ordre 20/1 1666, Saml. t. D. Hist. II S. 121. — 14): G. C. Betænkn: G.'s Mem. 1/2 1666 og Commissionens Betænkning 28/2 1666. — 15): Rentek. Exp. 14/3 1666. Aarsbr. 2. S. 175, N. Tegn. 14/1 1682, D. N. Folks V. S. 242 f. f., Krk. Indk. 51/12 1667. — 16): N. Mag. 2. S. 222 f. f., Pers. Tds. 7.. V. S. 55 f. f., D - N Trakt. VI. S. 36 f. f. — 17): Saml. t. D. Hist. II S. 70. — 18): H. Sch. P. A: fra G. 24/5 1666, 19/9 1668. Krk. Indk. fra G. 22/10 1664, 2/9 1665. 14/4, 19/5, 8/9, 6/10, 24/11 1666, 2/2, 10/5, 24/5, 28/5, 21/5, 25/12 1667, 22/2 1670. — 19): D. Saml. 2. II.: Chr. V.'s Ordre til G. 9/5 1667, Sp. og hist. Afh. S. 160, N. Hist. Tds. I. S. 20 f. f., N. Tegn. 25/7 1674. — 20): N. Tegn. 24/8 1667, Saml. t. D. Hist. II. S. 205, Norg. Hist. V. S. 57, N. Tegn. 29/4, 30/11 1670, N. Hist. Tds. 5. VIII S. 595, Fr. Add. 842 a 4°: 8/5 1668, Rentek. Res. 12/1 1667, Fr. Add. 842. m 4°: Chr. V til G: 15/10 1666.

KAPITEL III.

21): Saml. t. D. Hist. II S. 248 f. f., S. 450. T. K. Instr: 24/4 1669, T. K. Engl. B. No. 47: fra G. til Fr. III 25/6. 29/6. 12/7. 5/10, 8/10. 12/10. 5/11. 16/11. 26/11 1669, D - N Trakt. VI. S. 307 f. f., P. S. G. I. S. 269, Aarsbr. 6. S. 68, D - N Trakt. VI. S. 307 f. f., K. A. Chr. V. t. G: Br. fra Karl II til G. 1/12 1671.

KAPITEL IV.

22): Sj. Reg. 20/3 1669, Kr. Skød. 2/4 1670, Sj. Reg. og Sj. Tegn. 2/4 1670, N. Reg. 16/8 1670, Kr. Skød. 25/10 1670, 23/5 1672, Sj. Reg. 29/5 1672, Sjfars Sk. 30/5 1672, Kr. Skød. 10/7 1672, Hist. Tds. 5., I. S. 372, 377, Sj. Tegn. 29/4 1675, Sj. Reg. 24/4 1677, Saml. t. jydsk 4., V S. 335 f. f., Medd. g. Bygn. II., IV. S. 75; Jydsk. Reg. 10/8 1672, Sj. Reg. 29/9 1671. Wemmet. II. S. 50 Noten, Kr. Skød. 6/6 1685, G. Mil. P. A: fra G. 2/5, 28/5, 15/6 1672 og Milans Konceptprotokol 16/7 1674. — 25): Sj. Tegn. 29/8, 27/12 1670. Centr. Emb. S. 70, Sj. Reg. 25/5 1671. 24/1 1672, Fr. Add. No. 842 a, 4°: 24/5 1698, D. Mag. 4., VI S. 94: 21/7 1671. — 24): N. Tegn. 22/4 1664, Pers. Tds. 4., II. S. 46, Hedrum S. 158. N. Reg. 26/9 1670, 10/1 1671, N. Hist. Tds. 5., II. S. 178, N. Reg. 14/5 1675, 10/9 1689, N. Tegn. 22/5 1690, Saml. t. N. Folk. 3., S. 28 f. f., Rentek. Exp. 15/1 1678, Lensk. Erekt. 28/5 1678, 12/9 1685, Budst. 1825 S. 715, Rentek. Exp. 20/2 1692, N. Tegn. 24/12 1686, N. Reg. 25/7 1687, Saml. t. N. Folk. 3., S. 28, 6. S. 564. — 25): Hedrum S. 159, Brunl. S. 165. — 26): N. Hist. Tds. 4., V. S. 194 f. f., Brunl. S. 148 f. f. — 27): N. Hist. Tds. 4., V. S. 194 f. f. — 28): Samt. XVIII S. 404. D. Gl. Chr. S. 108 f. f. — 29): Lensk. Ark., Sj. Tegn. 14/11 1691.

KAPITEL V.

30): K. A. Fr. III: G. til Ulbrecht 20/5 1669 og Erik Grubbe til G. i Juli 1670 samt kgl. Res. af 14/10 1670 paa Kommissionens Indstilling, P. S. G. I. S. 530, 535. — 31): Grfeld S. 141. D. Mag. 4., VI: Brandts Rel'r 9/8, 20/8, 24/9 1670, G. Mil. P. A: 27/7 1672, P. S. G. I. S. 315 — 32): Grfeld S. 141, N. Hist. Tds. II S. 518, D. Saml. 2., III S. 68: Le Maires Rel. 7/6 1672, G. Mil. P. A: fra G. 30/1, 12/5, 29/5. 25/5, 11/6 1672, C. Lentos P. A: fra G. 24/8, 13/9, 28/9, 21/10 1689,

21/12 1691, 15/5, 30/8 1692, D. Mag. 5., IV. S. 271, Orion 4., S. 180 f. f.

KAPITEL VI.

33): N. Tegn. 15/3 1670. — 34): Medd. N. R., I., S. 379 f. f. — 35): D. Hær I. S. 88, Medd. N. R., I. S. 380, N. Tegn. 9/7, 12/8, 29/10, 31/10 1670, 16/5 1671. 8/1, 18/5 1672, 4/10 1681, 14/10 1682, 14/5 1684, D. N. Folks V., S. 279, N. Tegn. 9/5 1695. — 36): D. N. Folks V., S. 279 f. f., Saml. t. N. Folk. 6., S. 205. — 37): Norg. Hist. 5., S. 91, Fr. Add: 842 a, 4°: 16/11 1674, Rentek. Res. 15/1 1682, D. N. Folks V., S. 262 f. f., Brunl. S. 148 f. f. — 38): N. Saml. I., S. 549 f. f., 558 f. f., D. Mag. 5., II. S. 257: Res. 24/5 1694, S. 271: Res. 1/5 1694, Norg. Hist. 5., S. 95 f. f., Rentek. Res: 5/3, 21/7 1696. — 39): D. N. Folks. V. S. 296, 310, 315, G. C. Breve: Wiibe til Bierman 21/8 1688. — 40): N. Tegn. 18/6 1687, D. N. Folks., V. S. 296 f. f., N. Hist. Tds. 4., S. 227 f. f., N. Tegn. 12/2 1687, 17/5 1688, D. N. Folks V., S. 238 f. f., N. Tegn. 21/5 1687. — 41): N. Tegn. 16/11 1670, Medd. N. R., 3. S. 325 f. f.

KAPITEL VII.

42): P. S. G. I. S. 108, 278 f. f., D. Saml. 2., III S. 60: Le Maires Rel. 17/5 1670, D. Mag. 4., VI S. 90 f. f.: Brandts Rel'r 17/1, 24/1 1671. D. Saml. 2., III S. 7: de Terlons Rel'r 31/1, 7/5 1671. — 43): P. S. G. I., S. 395, 397 f. f., D. Saml. 2., III, S. 5 f. f.: de Terlons Rel'r 25/10, 1/11 1670 og S. 36: Engelsk Rel. 18/6 1670, P. S. G. I. S. 546 f. f. — 44): Grfeld S. 156. D. Saml. 2., III S. 36: Engelsk Rel 12/4 1670. P. S. G. I. S. 319 f. f., 325, 429 f. f., II. S. 62—65. — 45): Udv. Nat. Hær II. S. 5 Note, 5, 7, 76, 10 f. f., 33 f. f., 45, 72 f. f., D. Hær I S. 90 f. f., Krk. Indk. fra G. 2/11, 12/11 1672, D. Hær II S. 551, 556, Udv. Nat. Hær II S. 45, P. S. G. II. S. 67. — 46): P. S. G. I. S. 324. II S. 68 f. f., 74, 86, D. Saml. 2., V S. 21: Lillie-

cronas Rel. 29/4 1673. — 47): P. S. G. I. S. 326, 328, 425 f. f., II. S. 33, Hist. Tds. VIII, 4., S. 142, 144, D. Saml. 2. VI. S. 375 f. f., G. Mil. P. A: fra G. 2/7 1672, Kirkeh. Saml. 3., III S. 144 f. f., G. C. Prot. Res. 14/5 1693, N. Tegn. 23/7 1674, G. C. Prot. 3/10 1692 — 48): P. S. G. I. S. 253, G.'s Br. t. Griff. 20/8 1671, 2/6, 31/12 1672, udateret, 13/2 1676, P. S. G. I. S. 439, G.'s Br. t. Griff. udateret, 14/1 1673 og 3 udaterede.

KAPITEL VIII.

49): D-N Trakt VI S. 377 f. f., VIII S. 563 f. f., VI S. 380 f. f., T. K. Oldenb. 32, P. S. G. I S. 381 f. f. — 50): G.'s Br. t. Griff. 5/10, 19/11 1672, Gehconsprt. 12/11 1672, T. K. Oldenb. 32, G.'s Br. t. Griff. 7/2, 24/2 1673, 22/11 1672, P. S. G. II S. 53 f. f., G.'s Br. t. Griff. 14/1 1673, T. K. Oldenb. 32: fra G. 29/1 1673, Gehconsprt. 1672: 6/2, 18/3 1673, T. K. Oldenb. 32, S. 409, D-N Trakt. VI S. 377 f. f. — 51): Gehconsprt. 1672: 12/12 1672, G.'s Br. t. Griff. 5/10 1672. — 52): K. A. Chr. V: Prinsesse Anna Sophie t. G. 15/3 1672, P. S. G. II S. 51, G.'s Br. t. Griff: til Chr. V. udateret, og til Griff. 28/12 1672, Grfeld S. 201, G.'s Br. t. Griff. 20/2 1674 og udateret s. A. — 53): P. S. G. II S. 31, 82 f. f., D. Saml. 2., III S. 102 f. f., D-N Trakt. VI S. 556 f. f. — 54): Fr. Add. 843 b: Brandts Rel. 13/9 1673, G.'s Br. t. Griff. 2/5 1673, smsts Griffenfeld til G. 2/5 1673, endvidere 16/1, 25/2 1673, 2 udaterede og fra Griffenfeld til G. 8/5 1673, Storkans. II S. 400, P. S. G. II S. 61, 163, G.'s Br. t. Griff. 5/11 1674, 1/6, 7/6, 23/8, 29/8, 20/12, 15/11, 3/12 1673, 5/11 1674.

KAPITEL IX.

55): G.'s Br. t. Griff. 18/6, 18/7, 31/7 1673, H. Sch. P. A: fra G. udateret, K. A. Chr. V. i og u: fra G. til Chr. V. 14/6 1673. — 56): Krk. Indk. 14/6, 2/8, 9/8, 16/8, 22/8, 20/8 1673. — 57): Krk. Indk.

9/8 1673, 24/10 1674, 14/1, 7/8, 31/7 1673. G.'s Br. t. Griff. 17/10 1674, Krk. Indk. 27/3, 1/7 1675, Saml. t. N. Folk. 4., S. 56 f. f., Krk. Indk. 31/7 1675 og smsts Herman Meiers Skr. til G. 30/9 1675, Krk. Indk. J. 7/8 1675, Krk. Indk. 24/11 1666. 16/8, 20/8 1673, 27/3 1675 og udateret i 1673, antagelig August. — 58): K. A. Chr. V: Chr. V til G. 27/2 1675, 24/10 1674, Krk. Indk. 2/5 1674, Medd. N. R.. I. S. 161. — 59): N. Tegn. 5/6 1675, N. Vid. S. S. 3., Krk. Indk. 7/8 1673, Krk. Indk. J. 7/8, 14/8, 28/8, 31/7, 10/7 1673. 3/2 1676, 7/8, 25/10 1675, N. Vid. S., S. 7 f. f., 25 f. f., 11. — 60): Krk. Indk. J. 31/7 1675, C. Adel., S. 113 f. f. — 61): Krk. Indk. J. 17/7, 31/7 1673, Krk. Indk. 31/12 1667, N. Saml. I., S. 120 f. f. — 62): P. S. G. II, S. 332, D. Saml. 2., II: 15.1 1676, Krk. Indk. J. 5/2 1676, D. N. Folks. V., S. 254 f. f., N. Saml. 2. S. 470, Krk. Indk. J. 19/5 1676. — 63): G.'s Br. t. Griff. 29/10 1674, 29/5 1675, 24/10 1674. — 64): G.'s Br. t. Griff. i December 1673, K. A. Chr. V: Chr. V til G. 31/10 1673, G.'s Br. t. Griff. 22/11 1673 og til Chr. V smsts: 27/12 1673, endvidere 15/4. 23/5, 26/12 1674, 1/7 1675 og to udaterede, Krk. Indk. 13/5 1675. — 65): Hist. Tds. III., 3. S. 632 f. f., N. Tegn. 4/7 1674, D. Saml. 2., III S. 42: John Paulls Rel. 22/9 1674, S. 341: Lilliecronas Rel. 17/8 1674.

KAPITEL X.

66): Krk. Indk. 14/11, 16/9 1675, Krk. Indk. J. 22/11 1675, Krk. Indk. 17/4 1676, 23/8, 28/8 1675 og Meier til G. 30/9 1675, endvidere 24/9, 16/9 1675, K. A. Chr. V: Chr. V til G. 15/11 1675, 1/3 1676. — 67): Krk. Indk. 24/12, 26/12 1675, 23/3, 19/5 1676. G.'s Br. t. Griff. 13/1 1676, 14/11 1675. Krk. Indk. J. 5/2 1676, Gehconsprt. 17/2 1676, N. Tegn. 26/2, 6/5 1676, Krk. Indk. 18/2, 23/3, 15/5, 19/5, 3/8 1676. — 68): Krk. Indk. 29/12 1675, Krk. Udg. Sag: 18/3, 8/4 1676, Krk. Urg. Dep: 3/4 1676.

G.'s Br. t. Griff. 21/11 1675, 15/1 1676. — 69): Krk. Indk. J. 15/2, 23/4 1676, Krk. Indk. 17/4, 19/5 1676, Marm. D. I, S. 56, Krk. Indk. 3/8, 14/8 1676, 24/5 1677, D. Mag. 5., V S. 298: G. til Hertugen af Pløen 18/9 1676, D. Skaans. S. 115 f. f., Krk. Udg. Sag: Kgl. Ordre til G. 11/9, 21/9 1676. — 70): Norg. Posth. S. 102 f. f., Krk. Indk. 2/4, 17/4 1676 og deri ogsaa fra Lemforth til Meier: 5/4, 17/4 1676, Krk. Indk. J. 2/4 1676, P. S. G. II. S. 203 f. f., 287 f. f. — 71): Krk. Indk. 20/1, 8/2, 12/5, 27/5, 2/4, 19/5, 24/5, 31/5 1677, N. Tegn. 8/6 1677, Krk. Indk. 7/4 1677, D. Hær. II, S. 525. Hist. Bibl. 5., S. 52: Breitholtz: 3/1 1677. — 72): Krk. Indk. 14/7, 16/7, 19/7, 24/7, 6/8, 13/8, 17/8 1677. — 73): Krk. Indk. 17/8, 3/9 1677. — 74): Krk. Indk. 21/8, 29/8 1677. — 75): K. A. Chr. V. t. G: 5/8 1677, Krk. Indk. 17/8, 21/8, 6/9 1677. — 76): Krk. Indk. 3/9, 24/9, 8/11, 3/10, 4/10, 7/10, 15/11, 20/11, 21/8, 24/9, 2/10, 3/10, 4/10, 21/10, 8/11, 13/11, 20/11 1677. — 77): N. Tegn. 22/9 1677, Exp. Sag. No. 1107/1677, Krk. Indk. 8/12, 11/12 1677. — 78): Krk. Indk. 7/1, 22/6, 29/6, 30/6, 5/7, 6/7, 25/7 og »Considerationes wegen Aufhebung der Belagerung von Bahus« 1678, Norg. Hist. 5., S. 75. — 79): Krk. Indk. 28/7, 3/8 1678. — 80): Krk. Indk. 2/6 1679, K. A. Chr. V t. G: 16/8 1679, D. Skaans. S. 83, D. Mag. 5., V S. 93, Rentek. Res. 23/4 1678, 29/12 1679, Rentek. Exp. 3/5 1679, D. Saml. 2., II: Chr. V til G: 14/6 1679.

KAPITEL XI.

81): D. Saml. 2., IV S. 160 f. f.: de Martangis' Rel'r 9/3 1680, 16/7 1681; 2., V S. 80 f. f., C. Reventl. P. A: fra G. 29/11, 9/12 1680, 7/1 1681. — 82): Gehconsprt. 16/12 1679, 22/10 1681, G. C. Kgl. Ordres 22/10, 31/10 1681, D-N. Trakt. VII, S. 544 f. f., VIII S. 158, VII S. 615 f. f., 621. — 83): D. N. Trakt. VIII S. 224 f. f., 268. — 84): D. Saml. 2., V S. 112: Coyets Rel'r 4/5, 7/6 1683, Fr. Ahl. P. A: fra G.

10/4, 12/6 1685, C. Lentesc P. A: fra Dumbstorff 21/4, 9/6, 6/10 1685., Mil. Just. S. 69 f. f., 48 f. f., 59 f. f., 99 f. f., 101 f. f., 51 f. f. — 85): N. Hist. Tds. J. III S. 140 f. f.: Mathias Skaanlund: 26.5. 26/9 1684, 6/1 1685, P. S. G. II S. 461 f. f., D. Saml. 2., VI. S. 50: Leyonclos Rel. 24/9 1697, D. gl. Chr. S. 111, P. S. G. S. 462, Vidar S. 291 f. f. — 86): Medd. N. R., I S. 7, N. Hist. Tds. I., III: Mathias Skaanlund S. 140 f. f.: 24.7 1685, 31/7 1687, D. gl. Chr: 24/7 1686, D. Saml. 2., IV S. 172: de Torey's Rel. 12/10 1685. — 87): D. Saml. 2., V S. 272, 2., III S. 36 f. f.: Charles Bertie's Rel. 16.9 1671, D. Mag. 4., VI S. 97: 19/11 1671. Pers. Tds. 11., I. S. 38 f. f., 44. — 88): Fr. Ahl. P. A: fra G. 11/4 1684, D-N Trakt. VIII, S. 417 f. f., Hist. Tds. VI., 4. S. 552 f. f., D. Saml. 2., V S. 169: Leyonclo's Rel. 12/11 1686, G. C. Koncept: 25/9 1691.

KAPITEL XII.

89): D. Saml. 2., IV S. 185: de Cheverny's Rel. 23/4 1686, D-N. Trakt., VIII S. 440 f. f. — 90): G. C. Breve: fra G. 24/5, 8/6, 14/6, 22/6, 15/7, 20/7 1689, 6/12 1690. — 91): D-N. Trakt. IX. S. 23, 91 f. f., 272 f. f., Gehconsprt. 29/3 1692, Nyt Hist. Tds. 2., S. 211: 16/6 1691, Gehconsprt. 21/10 1692, D-N. Trakt. IX S. 195. Aarsbr. 7., S. 37, 45, Gehconsprt. 1692.

KAPITEL XIII.

92): N. Hist. Tds. I., III. S. 140, Gehconsprt: 6/11 1680, K. A. Chr. V i og u: G. til Chr V: 1/4 1684, D. Prinz. 15/4 1684, D-N. Trakt. VIII S. 565 f. f., IX S. 530 f. f., Gehconsprt. 12/6, 14/8 1685, D. Prinz, Ny kgl. Saml. — 93): Fr. Ahl. P. A: fra G. 15/4 1684, T. K. Oldenb. 38: fra Greve Freitag til G. 28/4 1685, og fra G. til Ahlefeldt 18/1 1701, D. Prinz. S. 289 og Noten s. S. — 94): D-N. Trakt IX. S. 530 f. f., Gehconsprt 15/7 1692, 9/9 1693, D. Mag. 5., IV. S. 255: Chr. V..s Dagbogsoptegnelser 17/5 1694.

KAPITEL XIV.

95): N. Reg. 15/1 1681, Kr. Skød. 5/6 1685, Rentek. Res. 4/12 1697, Gr. Tra. Ark., Pers. Tds. 3., III. S. 21 Noten, D. Saml. 2., V S. 145: Leyonclos's Rel 5/10 1685. — 96): P. S. G. II S. 195, C. Lentes P. A: fra G. 27/7 1685, C. Reventl. P. A: fra G. 9/12 1680, 7/1 1681, 15/8 1696, K. A. Chr. V. t. G: fra Prins Frederik Wilhelm til G. 15/5 1687, Aarsbr. 6., S. 518: Chr. V.s egenhændige Dagregister 8/10 1692, D. Saml. 2., VI. S. 106. — 97): D. gl. Chr. S. 114 f. f., Medd. N. R. I., S. 16. — 98): D. Saml. 2., V. S. 355: Leyonclos Rel'r 10/6, 5/12 1692, 2., VI. S. 45: sammes Rel. 19/5 1697. — 99): Centr. Emb. S: 111, Sj. Tegn. 25/4 1691, N. Reg. 30/11 1689, Nyt. Hist. Tds. 1., S. 494, 520, 2. S. 567, 570, D. Mag. V., I. S. 81, 85, C. Reventl. P. A: fra G. 15/8, 29/8 1696, D. Mag. 6., II S. 141: 30/12 1697, C. Reventl. P. A: fra Gersdorff 31/8 1689, D. Saml. 2., V S. 544: Leyonclos's Rel. 1/5 1696, 2. IV S. 192: de Che-

vernys Rel. 2/9 1699. — 100): K. A. Chr. V. t. G: fra Prinsesse Anna Sophie til G. 1687 udateret, Bierm. P. A: fra G. 14/8, 5/9 1695, og smsts fra G. til Chr. V 31/8 1697, Fr. Ahl. P. A: fra G. 15/4 1684, C. Lentes P. A: fra Dumbstorff 3/5 1684, Rentek.: Res. 11/4 1698, Rentek. Exp. 31/5 1698, 1/5 1700, Gr. Tra. Ark., Vrigny, Ledreb: 14/1 1700, 11/5, 25/10, 8/12 1702, 1/5, 21/6 1705, D. Prinz: 7/8 1702. — 101): Pers. Tds. 8., VI S. 156, Gr. Tra. Ark. — 102): Norg. Hist. 5., S. 54, 157, 325. — 103): Sp. og hist. Afh. S. 160 f. f. — 104): D. gl. Chr. S. 107. — 105): N. Vid. S., S. 1—506. — 106): G. C. Breve: fra Ahlefeldt 5/11 1677. — 107): K. A. Chr. V. t. G. 1/4 1691. — 108): Pers. Tds. II. S. 291. — 109): N. Mag. 5. S. 292, Gr. Tra. Ark., N. Mag. 2. S. 484, Norg. Hist. 5., S. 37 f. f., Pers. Tds. I. S. 47 f. f., 3., II. S. 77, D. Saml. 2., V S. 326: Leyonclos Rel. 18/9 1691, N. Hist. Tds. 2., V. S. 167, D. gl. Chr. S. 114. — 110): G. P. Ark: Beretning af 11/1 1699.

NAVNEREGISTER.

A.

- Adeler, Cort Sivertsøn til Gimsø Kloster, Generaladmiral, h. R., adl. 1666; 1622—1675. S. 106, 146.
- , Niels Sørensen til Jomfruland og Gimsø Kloster, Amtmand over Bratsbjerg Amt; 1628—1694. S. 160.
- Ahlefeldt, Burchard til Eskildsmark m. m., Kammerherre, Overlanddrost i Oldenburg og Delmenhorst. Greve i 1672, h. R.; 1634—1695. S. 218.
- , Carl Adolph til Grevskabet Langeland, Gehejmeraad. Overkammerherre, Overstaldmester. Statholder i Slesvig og Holsten, h. og b. R.; 1670—1722. S. 233.
- , Claus Feltmarskal, Øverstbefalende over Militien i Norge, R. E.; 1614—1674. S. 19, 23, 40 f. f., 42.
- , Frederik, Generalløjtnant, Kommandant i Kjøbenhavn, h. R.; 1627—1672. S. 43, 44.
- , Frederik til Grevskabet Langeland og Rigsgrevskabet Rixingen, Statholder i Kjøbenhavn, senere i Slesvig og Holsten, Præsident i Statskollegiet, Storkansler, Rigsgreve 1665, Lensgreve til Tranevær 1672, R. E.; 1623—1686. S. 92 f. f., 96 f. f., 99 f. f., 112 f. f., 115, 120, 128, 161, 164, 183, 188, 190, 202 f. f., 220, 234, 243.
- Anna Sophie, Prinsesse, 1647—1717, g. 1666 m. Kurfyrst Johan Georg III af Sachsen, 1647—1691. S. 123, 239.
- Antoinette Augusta, Grevinde af Aldenburg, 1660—1701, g. 1677 m. Ulr. Fr. Gyldenløve. S. 112, 123 f. f., 167.
- Anton I, Greve af Aldenburg, Herre til Varel, Knyphausen og Doorwerth, Gehejmeraad, Statholder i Oldenburg og Delmenhorst, legitimeret 1654, Rigsgreve 1656, dansk Greve 1671, b. R.; 1633—1680. S. 112, 114 f. f., 124, 183, 214 f. f.
- II, Greve af Aldenburg, Herre til Varel, Knyphausen og Doorwerth, Gehejmeraad, Overkammerherre, Overlandjægermester i Oldenburg, b. R.; 1681—1738. S. 231 f. f.
- Anton Günther, Greve af Oldenburg, 1583—1667. S. 114 f. f.
- Arenstorff, Carl v., Generalløjtnant, kommanderende General for Hæren i Skaane, h. R.; 1625—1676. S. 164.
- , Frederik v., til Svanholm, Overgaard m. m., Gehejmeraad, General. Vicepræsident i Krigskollegiet, kommanderende General for Hæren i Skaane, afsk. 1679, Guvernør i Slesvig og Holsten, nat. 1670, h. R.; 1626—1689. S. 164 f. f.
- Arlington, Henry Bennet, Earl of Ar-

lington, Viscount Thetford, engelsk Udenrigsminister; 1618—1685. S. 47 f. f., 202.
 Ascheberg, Rutger v., svensk Feltmarskal; 1621—1693. S. 179.

B.

Bagger, Hans, Professor, Dr. theol., Biskop over Sjællands Stift; 1646—1693. S. 245.
 Banner, Erik, Gehejmerraad, Assessor i Overhofretten i Norge, General-krigskommissær og Stiftamtmand smstds, h. R.; 1618—1687. S. 25, 55.
 Berg, Magnus, Billedskærer. 1666—1759; S. 246.

Bielke, Henrik til Østraat m. m., D. R. R., Gehejmerraad, Assessor i Statskollegiet og Højesteret, Rigsadmiral, b. R.; 1615—1683. S. 58, 72, 82, 92, 99 f. f., 106, 183.

— , Jørgen til Gimsø Kloster m. m., D. R. R., Generallojtnant over al Militien i Norge, Vicepræsident i Krigskollegiet, Statholder i Sjælland og Overkommandant i Kjøbenhavn, h. R., 1621—1696. S. 77, 234.

— , Ove til Østraat, Gehejmerraad, Assessor i Statskollegiet og i Højesteret, Norges Riges Kansler, h. R., 1611—1674. S. 25, 39, 82, 246.

Bierman, Conrad, Gehejmerraad. Medlem af Conseillet, Gesandt, adl. 1681 med Navnet Bierman von Ehrenschild, h. R.; 1629—1698. S. 99 f. f., 183, 188, 190, 206, 234.

Bille, Anders til Damsbo og Løgismose. Ridder, D. R. R. og Marsk; 1600—1657. S. 12 f. f.

Bloch, Thomas Olsson, Provst over Øvre Telemarkens Provsti; 1649—1718. S. 84.

Bording, Anders, Digter; 1619—1677. S. 19.

Brandt, Peder til Pederstrup, Gehejme-

raad, Overrentemester, h. R., adl. 1679; 1644—1701. S. 197.

Brockdorff, Ditlev til Krummedige og Tralou, Oberst; død 1674. S. 140.
 Brüggemann, Nicolaus til Ulriksholm m. m., Amtsforvalter over Steinburg og Segeberg Amter, adl. 1680, (g. m. Gyldenløves Halvsøster Giselle v. Hausmann. 1649—1672); 1632—1682. S. 132.

C.

Carl Wilhelm, Fyrste af Anhalt-Zerbst, 1652—1718. S. 215, 217.

Charlotte Amélie de la Tremouille, Prinsesse af Tarent, 1652—1732, g. 1680 m. Anton I, Greve af Aldenburg (se foran); S. 215—232, 240.

Christian, Hertug af Sønderborg-Glücksborg; 1627—1698. S. 161.

Christian Albrecht, Hertug af Gottorp, 1641—1694. S. 115 f. f., 188, 207 f. f.

Cicignon, Johan Caspar til Trosvig i Norge, Generalmajor, h. R., død 1696; S. 40 f. f.

Clifford, Thomas, Lord Chudleigh, engelsk Gesandt i Kjøbenhavn. Medlem af det engelske Gehejmerraad og Skatmester; 1630—1673. S. 47.

Coucheron, Anton, Generalkvartermester, Kommandant paa Akershus; død 1689. S. 31, 166.

Cramer, Andreas, gottorpsk Hofraad, senere Kammerraad; død ca 1679. S. 116, 120.

D.

Danneskiold-Laurvig, Christian Conrad til Grevskabet Laurvig, Herre til Varel, Knyphausen og Doorwerth, Kammerherre, Gehejmerraad, Admiral, Overkrigssekretær i Søetaten, Deputeret i Generalkommissariatet, h. og b. R.; 1723—1783. S. 248.

- , Ferdinand Anton, Greve til Laurvig, Herre til Varel, Knypshausen og Doorwerth, Gehejmearaad, Overstaldmester, Brigader, erholdt 1695 Navnet Danneskiold-Laurvig, p. p., h. og b. R.; 1688—1754. S. 232.
- Danneskiold-Løvendal, Carl Woldemar, Kammerherre, Oberstløjtnant, Malteserordenens Minister for Norden; 1775—1829. S. 247.
- , François Xavier Joseph, Generalmajor, Chef for Marinekorpset, Gesandt, erholdt 1786 Navn og Titel af Greve af Danneskiold-Løvendal, h. R.; 1742—1808. S. 247.
- v. Degenfeld, Hannibal, tysk Baron, dansk Generalløjtnant, senere Feltmarskal i venetiansk Tjeneste; 1647—1691. S. 164, 169, 171.
- Deichmann, Carl til Fossum og Bolvig Jernværker, Kancelliraad. Assessor i Overhofretten i Norge; 1700—1780. S. 242.
- v. Dischou, Catharina Dorteia, Overhofmesterinde hos Dronning Charlotte Amalie, S. 75.
- Dorothea Justine, Grevinde af Aldenburg. 1665—1735, g. 1689 m. Anton Wulff Rigsfriherre v. Haxthausen til Tienhausen (1647—1694); S. 218, 220, 222.
- Duncan, Jacob, Generalmajor, h. R., død 1685. S. 159.
- E.
- Elers, Jan, Schauthbynacht, afsk. 1679. S. 174.
- Ernst Günther, Hertug af Sønderborg-Augustenburg, Guvernør paa Als, 1609—1689; S. 161.
- F.
- de Fine, Arnold, Biskop i Trondhjem; 1614—1672. S. 246.
- v. Fircks, Johan, Generalmajor, Kommandant i Frederikstad, død 1667. S. 140.
- Ferdinand Wilhelm, Hertug af Würtemberg-Neustadt, Generalfeltmarskal; 1659—1701. S. 202, 210.
- v. Folchersahm, Frantz Wilhelm; 1649—1715, Generalmajor. S. 236.
- Frederik IV, Hertug af Holsten-Gottorp; 1671—1702. S. 209.
- Frederik Wilhelm, Kurfyrste af Brandenburg, 1620—1688. S. 189 f. f.
- Frederik Wilhelm, Hertug af Augustenburg, Generalmajor; 1668—1714. S. 235.
- Freitag, Frantz Henrik, Baron af Gødens, kejserlig Kammerherre og Rigshofraad; død 1694. S. 217 f. f. 222.
- Friis, Christian til Lyngbygaard, Felttøjmester, Oberst, Lensmand paa Mariager Kloster, b. R.; 1617—1659. S. 15.
- G.
- Gabel, Christopher til Bavelse m. m., Assessor i Statskollegiet og Højesteret, Statholder i Kjøbenhavn, Rentemester, adl. 1664; 1617—1673. S. 54, 52, 92 f. f.
- , Frederik til Bregentved, Giesegaard m. m., Gehejmearaad, Gesandt, Vicestatholder i Norge; død 1708. S. 50.
- de la Gardie, Magnus, svensk Rigskansler og Rigsmarskal; 1622—1686. S. 159, 165, 167, 169.
- Georg Wilhelm, Hertug af Brunsvig-Lüneburg-Celle (Dronning Sophie Amalies Broder); 1624—1703. S. 205 f. f., 212.
- Gersdorff, Christian til Aakjær, Kammerherre, Assessor i Søetatens Kommissariat, Rentemester; 1644—1725. S. 234.
- , Dorothea, 1654—1680, g. 1671 m. Gehejmearaad i Conseillet Otto Krabbe, se nedenfor. S. 234.

- , Frederik til Aakjær m. m., Overceremonimester, Gesandt, h. R.; 1650—1691. S. 197, 238.
 - , formentlig Henrik, Hofjunker, Løjtnant i Livgarden; f. 1645, faldt i Slaget ved Lund 1676. S. 72 f. f.
 - , Magdalene Sibylle, 1645—1685, g. 1661 m. Generalløjtnant Jørgen Bielke, se foran. S. 234.
 - Giedde, Mette Ovesdatter, død 1656, g. 1645 m. Niels Lange til Fritzøe, se nedenfor. S. 59.
 - Giese, Johan Erhard, 1678 Generalløjtnant i dansk Tjeneste, Guvernør i Hertugdømmerne, afsk. 1687; død 1707. S. 176 f. f., 178 f. f.
 - v. d. Goltz, Joachim Rüdinger, Friherre, Generalfeltmarskalløjtnant i dansk Tjeneste; 1620—1688. S. 164 f. f., 172.
 - Gorgas, Johan, 1668 Generalmajor i dansk Tjeneste; død 1675. S. 44.
 - Griffelfeld, Peter, Greve til Griffenfeld og Tønsberg, Herre til Brattingborg og Visborg, Storkansler, adl. 1671, Greve 1673, b. R.; 1635—1699. S. 55, 62, 71, 74, 92, 96 f. f., 99 f. f., 106, 109 f. f., 115 f. f., 127 f. f., 129 f. f., 149 f. f., 160 f. f., 198 f. f., 202 f. f., 234.
 - Grubbe, Anna, uægte Datter af Erik Grubbe (se nedenfor), 1675 lyst i Kuld og Kjøen, død 1679, g. m. Frederik Ulfeld til Hammergaard, Ritmester, 1650—1699. S. 71.
 - , Erik til Tjele, Lensmand paa Mors; 1605—1692. S. 1, 6, 69 f. f.
 - , Marie, død 1718, g. I. m. Ulrich Frederik Gyldenløve, skilt 1670. 2. m. Justitsraad Palle Dyrø til Trinderup, der blev dræbt 1707, skilt 1691, 5. m. Ladefoged Søren Sørensen Møller. S. 16, 39, 69 f. f.
 - Gyldenløve, Christian, Greve til Samsø, Friherre til Lindenberg, Gehej-
meraad, Overkammerherre, Generalfeltmarskalløjtnant, Statsholder i Norge, b. R.; 1674—1703. S. 210, 237 f. f.
 - , Charlotte Amalie, 1682—1699, g. 1696 m. Greve Christian Gyldenløve, se ovfr. — S. 237.
 - Gyllenstierna, Johan, svensk Gesandt, senere Statsminister; 1635—1680. S. 184 f. f., 188.
- H.
- Haaakon den unge, Konge i Norge; 1232—1257. S. 44.
 - Hahn, Vincens til Abrahamstrup, Gehejmeraad, Overjægermester, Meddirektør for Generalkommisariatet, h. og b. R.; 1632—1680. S. 56, 164, 183.
 - v. Hausmann, Daniel, Etatsraad, Amtmand over Segeberg Amt, død 1670. S. 11.
 - Harsdorff, Caspar Frederik, Professor, Justitsraad, Arkitekt; 1735—1799, S. 241.
 - v. Holstein, Johan Georg, Medlem af Conseillet, Deputeret for Finanserne, h. og b. R.; 1662—1730. S. 240.
 - Hoppe, Iver, Admiralitetsraad, Viceadmiral; 1649—1693. S. 197.
 - v. Hoven, Reinhold, Generalmajor; f. ca. 1607, død 1682. S. 170 f. f.
 - Høeg, Just, Kammerherre, Gehejmeraad, Ambassadør, Vicestatholder i Norge, b. R.; 1640—1694. S. 85, 86, 182, 191, 236.
- I - J.
- Jessen, Thomas Balthasar, Gehejmeraad, Medlem af Conseillet, Oversekretær i Tyske Kancelli, senere Præsident for det gottorpske Kancelli og Overretten i Slesvig, adl. 1681, h. R.; 1648—1731. S. 211.
 - Ideking, Hieronymus Frederik, Brigader; død 1692. S. 165.

- Inge Krokryg, Konge i Norge; f. ca. 1135, død 1161. S. 44.
- Joachim Ernst, Hertug af Pløen; 1595—1671. S. 115 f. f.
- Johan Adolph, Hertug af Pløen, Gehejmerraad i Conseillet, Statskollegiet og Højesteret, Overfeltmarskal, Præsident i Krigskollegiet, b. R.; 1654—1704. S. 128, 160, 164.
- Johan Georg IV, 1691 Kurfyrste af Sachsen; 1668—1694. S. 212.
- Juel, Jens til Baroniet Juellinge (1672), Christianssæde m. m., Gehejmerraad, Medlem af Conseillet, Ambassadør i Stockholm og i Nederlandene, Medlem af Slotsloven. Generaladmiral og Chef for Admiralitetet, h. og b. R.; 1651—1700. S. 106, 129, 140 f. f., 145 f. f., 155 f. f., 157, 159, 160, 183, 189, 211, 215.
- , Niels til Taasinge m. m., Gehejmerraad, General-Admiralløjtnant, h. og b. R.; 1629—1697. S. 106, 159, 164.
- Juul, Maren, død 1647, g. 1655 m. Erik Grubbe til Tjele, se ovfr., S. 16.
- , Ove til Villestrup. Gehejmerraad, Assessor i Statskollegiet og Højesteret, Vicekansler, Vicesattholder i Norge; 1615—1686, S. 44, 150.
- Jørgen, Prins, 1655—1708, g. 1685 m. den senere Dronning Anna af England, fik Titel af Hertug af Cumberland. S. 71, 94, 106, 185.
- K.
- Kielman von Kielmansegg, Frederik Christian, dansk Gehejmerraad, 1679 Rigsfriherre; 1659—1714. S. 116 f. f.
- v. Kielman, Johan Adolph til Satrupholm m. m., Holsten-gottorpsk Hofkansler, Gehejmerraad og Hofraad. 1641 optaget i den tyske Rigsadelstand; 1612—1676. S. 116 f. f., 152.
- Klingenberg, Poul til Højris m. m., Etatsraad, Generalpostmester, adl. 1669; 1615—1690. S. 72, 118.
- Kingo, Thomas, Justitsraad, Biskop over Fyens Stift. adl. 1679; 1654—1703. S. 200.
- Knuth, Adam Levin, Gehejmerraad, Overkammerjunker, Amtmand over Kjøbenhavns Amt, h. R.; 1648—1699. S. 164, 183, 197, 206.
- Krabbe, Iver til Vemmetofte m. m., Ridder, Medlem af Statskollegiet, Statholder i Norge; 1602—1666. S. 19, 25.
- , Otto til Holmegaard m. m., Gehejmerraad i Conseillet, Stiftsbefalingsmand over Sjællands Stift, h. og b. R.; 1641—1719. S. 234.
- Krag, Frederik til Stensballegaard, Gehejmerraad. Gesandt. Vicesattholder i Norge fra 1715—1721, 1684 Friherre, h. R.; 1655—1728. S. 89.
- v. Krogh, Georg Frederik til Flahammer, Oberst og Chef for Bergenhussiske Infanteriregiment; 1655—1721. S. 195 f. f.
- v. Königseck-Rothenfels, Leopold Wilhelm, tysk Rigsgreve, kejserlig Rigsvicekansler og Staats-Conferentsminister; 1650—1694. S. 225.
- v. Kørbitz, Johan Christopher til Høllerup, D. R. R., Assessor i Statskollegiet, Krigskollegiet og Højesteret, Medlem af Gehejmeconseilet, Rigsmarskal, R. E., nat. 1646; 1612—1682. S. 92, 99, 185.
- L.
- Lange, Anna Margrethe til Brunlaug, død 1704, g. 1671 m. Christian Vind til Harrested og Vernø Kloster. 1637—1686. S. 59 f. f.

- , Ide til Falkenstein, levede endnu 3/9 1670. S. 59.
- , Niels til Fritzøe, Generalkrigs-kommissær i Norge, Lensmand i Brunlaug og Numedalen, f. ca. 1611, død 1652. S. 59.
- , Ove til Fritzøe, Falkenstein og Brunlaug, Amtmand i Hedemarken og Gudbrandsdalen; 1648—1692. S. 59 f. f.
- Lemforth, Zacharias, Etatsraad, Generalauditør, Generalitetssekretær i Norge, adl. 1688; død 1689. S. 154, 154, 160.
- Lente, Christian, Gehejmerraad, Medlem af Conseillet. Overkrissekreterær, nat. 1682, h. og b. R.; 1649—1725. S. 75 f. f.
- v. Lichtenstern, Christian Habbæus, dansk Diplomat. tidligere i svensk Tjeneste. S. 129.
- v. Lilliencron. Rigsfriherre Andreas Pauli til Mariager Kloster m. m., Gehejmerraad. Gesandt i Wien, Kansler og Landdrost i Hertugdømmerne, nat. 1665, tysk Friherre 1673, h. R.; 1630—1700. S. 115 f. f.
- Louise Charlotte, Grevinde af Aldenburg. 1664—1732, g. 1. 1684 m. Generalmajor Christopher Bielke, 1654—1704, 2. 1722 m. Rigsgreve Gerhard von der Nath til Haselburg, 1668—1740; S. 218.
- Louise Charlotte, Prinsesse af Augustenburg, f. 1658, g. 1685 m. Hertug Ludvig Frederik af Holsten-Beck, 1654—1728. S. 161.
- Luxdorph, Bolle til Sørup m. m., Etatsraad, Gesandt i Stockholm, Oversekretær i Danske Kancelli. adl. 1679, h. R.; 1643—1698. S. 245.
- Løvendal, Carl, Friherre 1682; 1660—1689. S. 15.
- , Woldemar I. General over Militien samt Statholder i Norge, Kursachsisk Overhofmarskal og Kabinetsminister, Friherre af Løvendal 1682, b. R.; 1660—1740. S. 15, 247.
- , Woldemar II, Kursachsisk Generalmajor, russisk General, Marschal af Frankrig, 1738 russisk Greve, 1741 tysk Rigsgreve; 1700—1755. S. 15, 247.
- Løvenhielm, Hans til Vejrupgaard, Generalalløjtnant. adl. 1669, h. R.; 1627—1699. S. 144, 154, 169, 171.
- Løvensøn, Wilhelm Woldemar, Lærer i Kemi ved det kgl. Selskabs Skole; 1846—1915. S. 247.
- M.
- Magnus den blinde, Konge i Norge fra 1130—1135, f. ca. 1115, død 1139. S. 44.
- Marsvin, Margrethe til Marsvinsholm, 1606—1650. g. 1624 m. D. R. R. og Marsk Jørgen Urne, se nedenfor, S. 15.
- Meier, Herman, Overkrissekreterær; 1651—1685. S. 103, 142, 153, 164.
- Meyercrone, Henning, Gehejmerraad, Gesandt, Amtmand, h. R.; 1645—1707. S. 155.
- von der Meülen, Gerhard, Oberst. S. 140.
- Milan, Gabriel, dansk Generalfaktor i Amsterdam, Guvernør paa St. Thomas; f. ca. 1631, henrettet 1689 paa St. Thomas. S. 56, 74, 108.
- Munk, Ludvig til Nørlund, Statholder i Norge fra 1577 til 1583; 1557—1602. S. 241.
- Müller, Henrik til Ledreborg m. m.; Etatsraad, Admiralitetsraad, Rentemester; 1609—1692. S. 34, 82.
- N.
- Nansen, Karen, 1656—1672, g. 1670 m. Storkansler Peder Griffenfeld, se foran. S. 71.
- , Sophie, 1651—1704, g. 1672 m.

Christian Gersdorff til Aakjær, se foran. S. 234.

O.

Oxenstjerne, Bengt, svensk Kancellipræsident; 1623—1702. S. 188. 212.

P.

Parsberg, Christopher til Kongsdal, Frydendal. m. m., Gehejmeraad, Medlem af Gehejmeconseillet, Vicekansler i Danske Kancelli og Vicepræsident i Statskollegiet, Greve 1671. h. R.; 1632—1671. S. 16 f. f., 92. 99. 234.

—, Enevold til Jernit og Pallisbjerg, Gehejmeraad. Medlem af Gehejmeconseillet. Assessor i Statskollegiet og Højesteret, Medlem af Revisionskommissionen i 1676, h. R.; død 1680. S. 181.

Pederson, Jacob. Kammertjener hos Kong Fr. III. senere Kommissær for de Brunsvigske Hertuger i Haag, levede endnu i 1682. S. 55.

Plessen, Christian Siegfred til Vallø. Overkammerherre. Gehejmeraad i Conseillet. Præsident i Rentekammeret. h. og b. R.; 1646—1723. S. 211. 234. 237.

Q.

Qvellinus, Thomas, Billedhugger; f. ca. 1655, død 1710. S. 240.

R.

Randulph, Niels Enevoldsen, Dr. theol., Biskop i Bergen; 1630—1711. S. 244.

Rantzau, Birthe, 1641—1695, g. 1660 m. Gehejmeraad Corfitz Trolle, se ndfr., S. 234.

—, Henrik til Rosenvold m. m., Kammerherre; 1630—1687. S. 72 f. f.

Reedtz, Peder til Tygestrup m. m.. D. R. R., R. E.; 1614—1674. S. 58. 92. 99 f. f.

Reichwein, Georg, Medlem af Krigsraadet i Norge, Generalmajor, Stiftsbefalingsmand i Bergen, adl. 1655; 1595—1667. S. 140, 170, 236.

Reventlow, Conrad til Clausholm m. m., Gehejmeraad, Overjægermester, Medlem af Conseillet, Storkansler, h. og b. R.; 1644—1708. S. 55. 184, 190, 197. 198 f. f., 206, 211, 221, 234, 237.

Rodsteen, Markor til Lerbæk og Nørre Elkjær, Admiral, Amtmand over Skanderborg Amt, h. R.; 1625—1681. S. 106, 154, 157 f. f., 159.

la Roche, Ahasverus, Oberstløjtnant; død 1678. S. 82.

de Roklunge, Martin Jürgen, Oberst, Krigsraad, Kommandant i Frederikstad; 1631—1691. S. 140.

Rose, Mette Marie, Skuespillerinde, f. ca. 1745, død 1819, g. m. kgl. Kammermusik Niels Schiørring (død 1798). S. 248.

Rosenkrantz, Niels til Stougaard, Generalløjtnant, h. R.; 1627—1676. S. 234.

Rosing, Hans, Etatsraad, Konsistorialraad, Biskop i Christiania: 1625—1699. S. 236.

Rudolph Frederik (formentlig), Hertug af Nordborg, 1645—1688. S. 73.

Rüse, Henrik, Generalløjtnant, adl. 1664, Friherre til Baroniet Rüsensten i 1671, h. R.; 1624—1679. S. 43, 55, 81, 144, 153, 157.

Rømer, Ole, Justitsraad, Professor i Astronomi, Politimester og 1. Borgmester i Kjøbenhavn, Medlem af Højesteret; 1644—1710. S. 90.

S.

Schack, Hans til Møgeltønder m. m., D. R. R., Præsæs i Krigskollegiet og Assessor i Statskollegiet, Feltmarskal, Rigsfeltherre, nat. 1658, Gre-

- ve 1671, R. E.; 1609—1676. S. 13, 34, 42, 55, 58, 92, 99 f. f., 234.
- Schiørt, Frederik, Amtmand over Vardøhus Amt. S. 146.
- Schulte, Diderik til Dalum Kloster, Gehejmerraad, Oversekretær i Danske Kancelli, h. R.; 1644—1704. S. 72.
- Schultze, Georg Christian, Generalmajor og kommanderende General nordenfjelds, adl. 1671.; 1632—1715. S. 170.
- Sehested, Hannibal, D. R. R., Medlem af Statskollegiet og Højesteret, Statholder i Norge i 1642, Rigs-skatmester og Præses i Skatkammerkollegiet, fransk Greve i 1665, R. E.; 1609—1666. S. 22, 23 f. f.
- Sigurd Jorsalafar, Kong i Norge; 1090—1130. S. 44.
- Skade, vistnok Otto til Kjærbygaard, Oberst; død 1673. S. 140.
- Skeel, Birgitte, 1638—1699, g. 1669 m. Greve Christopher Parsberg, se ovfr., S. 234.
- , Birthe, 1644—1720, g. 1662 m. Generalløjtnant Niels Rosenkrantz, se ovfr., S. 234.
- Skinkel, Morten til Søholm m. m., Overkammerherre, Overstaldmester, Gehejmerraad, Medlem af Statskollegiet og af Højesteret, Amtmand over Koldinghus Amt, h. R.; 1628—1691. S. 92, 245.
- Sophie Hedvig, (Chr. V's Datter), Prinsesse, 1677—1735, indstiftede Vemmetofte adelige Jomfrukloster. S. 212.
- Sparre, Carl, svensk Friherre og Generalløjtnant; 1627—1702. S. 170, 176.
- , Peder, svensk Friherre, General og Rigstøjmester, 1675 fransk Greve; 1628—1692. S. 169.
- Stanley, Carl Frederik, Professor ved Akademiet, Billedhugger; 1738—1813. S. 241.
- Stenbock, Gustav Otto, svensk Rigsraad, Rigsadmiral og Generalguvernør over Skaane, Halland og Blekinge; 1614—1685. S. 180.
- Stockfleth, Christian, Etatsraad, Gesandt i Stockholm, Justitiarius i Overhofretten i Norge, Stiftamtmand i Christiania; 1639—1704. S. 38, 243.
- Sundt, Michael, Major; død 1685. S. 199.

T.

- Trolle, Birgitte, Friherreinde til Brahetrolleborg i 1672; 1631—1687, g. 1656 m. Manderup Brahe til Torbenfeld, 1628—1666. S. 70, 234.
- , Corfitz til Sandholt m. m., Gehejmerraad, Assessor i Statskollegiet og Højesteret, h. R.; 1628—1684. S. 234.

U.

- Ulfeld, Anna Sophie, 1647—1741. S. 203.
- , Corfitz, 1645—1688. S. 202 f. f.
- , Ellen Kirstine, 1643—1677. S. 202 f. f.
- , Leonora Christine, Grevinde af Slesvig og Holsten, 1621—1698, g. 1656 m. Corfitz Ulfeld, Medlem af Rigsraadet, Rigshofmester, Statholder i København, R. E., Rigs greve i 1641; (1606—1664). S. 15, 202 f. f.
- Ulrichsdal, Wilhelm, kommanderende General i Norge, adl. 1726, h. R.; 1692—1765. S. 248.
- Urne, Christopher til Aarsmarke m. m., D. R. R. og Ridder, Statholder i Norge, Lensmand paa Dragsholm, Rigskansler; 1593—1665. S. 22.
- , Jørgen til Aarsmarke m. m., D. R. R. og Marsk, R. E. og af »den væbnede Arm«. 1598—1642. S. 15.
- , Sophie, død 1714, g. 1759 m. Ulr. Fr. Gyldenløve. S. 15, 247.

V - W.

- Wandal, Hans, Biskop over Sjællands Stift; 1624—1675. S. 107.
- Wedel-Jarlsberg, Gustav Wilhelm, kommanderende General i Norge, Feltmarskal, Guvernør i Oldenborg og Delmenhorst, 1684 Greve til Grevskabet Jarlsberg, b. R.; 1641—1717. S. 62, 165, 182, 191, 212 f. f.
- Vibe, Johan, Gehejmeraad, Generalløjtnant og kommanderende General i det nordenfjeldske Norge, Vicestatholder i Norge, h. R.; f. ca. 1654, død 710. S. 159, 161, 165, 171.
- , Michael, Gehejmeraad i Conscillet, Vicepræsident i Danske Kancelli, Justitiarius i Højesteret, adl. 1679, b. R.; 1627—1690. S. 89, 206.
- Wiedewelt, Johannes, Justitsraad, Professor ved Akademiet og Direktør for samme; 1731—1802. S. 241.
- Wilhelmine Juliane, Grevinde Aldenburg, 1665—1746, g. 1689 m. Greve Georg Ernst Wedel til Grevskabet Jarlsberg, 1666—1717. S. 218.
- Winterfeldt, Helmuth Otto, Gehejmeraad, Overhofmarskal, Overstaldmester, Overskænk, 1671 Friherre til Baroniet Wintersborg, h. R.; 1617—1694. S. 155 f. f., 212.
- Voskam, Hans, Kammertjener hos Chr. V., Justitsraad, Assessor i Højesteret, adl. 1701; død 1715. S. 197.
- Wuchters, Abraham. Portrait- og Historiemaler; død 1682. S. 112.